१२।
२१(A-B)

अथ किरातार्जुनीयम् ।
भारविविरचितम् ।

Atha Kiratarjuniyam.
Bharviveercharitam

१ षादर्शनसंपत्तिर्गतिः मेघः यस्मात् एवंभूतः आकाशादृष्टितस्य सदृशा अभवत् ४

तत्स्यास्तस्य आगमने कारणं ज्ञातुमिच्छुः

दूरीकृतः रजोगुणः येन ३

युधिष्ठिरः १ धर्मप्रतिपादिकीनां १

प्रकटकर्तारः १ पापानां दूरीकर्त्रीं १

अवलोकनेन १

षमिवेक्षितेन ॥ ३ ॥ धर्मात्मजो धर्मनिबंधिनीनां प्रसूतिमेनःप्रणुदां श्रु

तीनां । हेतुं तदभ्यागमने परीप्सुः सुखोपविष्टं मुनिमाबभाषे ॥ ४ ॥ काल

पक्वं ॥ अनाप्तपुण्योपचयैर्दुरापा फलस्य निर्धूतरजाः सवित्री । तुल्या

भवद्दर्शनसंपदेषा वृष्टेर्दिवो वीतबलाहकायाः ॥ ५ ॥ अद्य क्रियाः

कामदुघाः क्रतूनां सत्याशिषः संप्रति भूमिदेवाः । आसंसृतेरस्मि जग

त्सु जातस्त्वय्यागते यद्बहुमानपात्रं ॥ ६ ॥ श्रियं विकर्षत्यपहंत्यघानि

श्रेयः परिस्नौति तनोति कीर्तिं । संदर्शनं लोकगुरोरमोघं तवात्मयोनेरिव किं न धत्ते

॥ ७ ॥ श्च्योतन्मयूखेपि हिमद्युतौ मे न निर्वृतं निर्वृतिमेति चक्षुः । समुज्झितज्ञा

तिवियोगखेदं त्वत्संनिधावुच्छ्वसतीव चेतः ॥ ८ ॥ निरास्पदं प्रश्नकुतूहलि

उत्पन्न

ब्राह्मणाः

न प्राप्तः पुण्यस्य उपचयः समूहो यैः तैन दुरापा दुःखेन प्राप्तः ३

कल्याण ३

फलस्य सवित्री नाम उत्पन्नकर्त्री ३

अस्मिन्लोके यज्ञानां क्रिया परिपूर्णाऽभवत् ४

आकर्षति ३

कस्य इव ३

आगमनप्रयोजनं १

विस्तारयति ३

आजन्मपर्यंते ५

121/20 (13)

कि॰ ३॰

५३१॥ त्वमस्मास्वधीनं किंस्विनिस्पृहाणां ॥ तथापि कल्याणकरीं गिरं ते मां श्रोतुमिच्छा
मुखरीकरोति ॥ ९ ॥ इत्युक्तवानुक्तिविशेषरम्यं मनःसमाधायजयोपपत्तौ
॥ उदारचेता गिरमित्युदारां द्वैपायनेनाभिदधे नरेंद्रः ॥ १० ॥ चिचीषतां जन्म
वतामलघ्वीं यशोवतंसामुभयत्र भूतिं ॥ अभ्यर्हिता बंधुषु तुल्यरूपा वृत्तिर्वि
स्वाधीनं१ शेषेण तपोधनानां ॥ ११ ॥ तथापि निघ्नं नृप तावकीनैः प्रह्वीकृतं मे हृदयं नम्रीकृतं१
गुणौघैः ॥ वीतस्पृहाणामपि मुक्तिभाजां भवंति भव्येषु हि पक्षपाताः ॥ १२ साधुषु४
युग्मं ॥ सुता न यूयं किमु तस्य राज्ञः सुयोधनं वा न गुणैरतीताः ॥ यस्त्यक्तवान्वः
सदृशांविहायामोहं विदधत्ते विषयाभिलाषः ॥ १३ ॥ जहातु नैनं कथमर्थसि
राम द्धिः संशय्य कर्णादिषु तिष्ठते यः ॥ असाधुयोगा हि जयांतरायाः प्रमाथिनी ॥ १४ ॥

भवति१

नां विपदां पदानि ॥ १४ ॥ पथश्च्युतायां समितौ रिपूणां धर्म्यां दधानेन
धुरं चिराय ॥ त्वया विपत्स्वप्यविपत्तिरम्यमाविष्कृतं प्रेम परं गुणेषु ॥
॥ १५ ॥ विधाय विध्वंसमनात्मनीनं शमैकवृत्तेर्भवतश्छलेन ॥ प्रका
शितत्वन्मतिशीलसाराः कृतोपकारा इव विद्विषस्ते ॥ १६ ॥ लभ्याध
रित्रीं तव विक्रमेण ज्यायांश्च वीर्यास्त्रबलैर्विपक्षः ॥ अतः प्रकर्षाय
विधिर्विधेयः प्रकर्षतंत्रा हि रणे जयश्रीः ॥ १७ ॥ त्रिःसप्तकृत्वो जग
तीपतीनां हंता गुरुर्यस्य स जामदग्न्यः ॥ वीर्यावधूतः स्म तदा विवेद
प्रकर्षमाधारवशं गुणानां ॥ १८ ॥ यस्मिन्ननैश्वर्यकृतव्यलीकः

करणं भक्ष्मात्मयोऽपि भयं भवति तु ... इति भावः ॥ ४ ॥

कि. ॥ १२ ॥

पराभवं प्राप्तइवांतकोपि ॥ धुन्वन्धनुः कस्य रतौ न कुर्यात् मनो भयैकप्रवणांस

भीष्मः ॥ १९ ॥ युग्मं ॥ स्रजं तमाजाविषु संहतीर्वः सहेत कोपज्वलि

तं गुरुं कः ॥ परिस्फुरल्लोलशिखाग्रजिह्वं जगज्जिघत्संतमिवांतवह्निं ॥

॥ २० ॥ निरीक्ष्य संरंभनिरस्तधैर्यं राधेयमाराधितजामदग्न्यं ॥ असंस्तु

तेषु प्रसभं भयेषु जायेत मृत्योरपि पक्षपातः ॥ २१ ॥ यया समासादितसा

धनेन सुदुश्चरामाचरतात्तपस्यां ॥ एते दुरापं समवाप्य वीर्यमुन्मूलि

तारः कपिकेतनेन ॥ २२ ॥ महत्त्वयोगाय महामहिम्नामाराधनीं तां

नृपदेवतानां ॥ दातुं प्रदानोचितभूरिधाम्नीमुपागतः सिद्धिमिवास्मि विद्यां ॥ २३ ॥

अहं व्यासः ... अर्जुनेन एते भीष्मद्रोणकर्णादयः ... इति भावः ॥ युग्मं ॥ १२ ॥

राम. त ॥ १२ ॥

जयनशीलः अर्जुनः उपविष्टं तं व्यासं प्रति विनयेन अंतेवसन् शिष्य इव प्राप किं कुर्वन् सन् हे तात त्वं व्रज कार्यं साधय इति अजातशत्रोः न जातः शत्रुर्यस्य तस्य युधिष्ठिरस्य वाक्यं प्रमाण[illegible]
अथानंतरं विद्या व्यासस्य मुखात् निःसृत्य पार्थाननं नाम अर्जुनस्य मुखं अभिपेदे प्राप अर्कस्य बिंबात् दीप्तिरिव २५ ॥ [illegible] अर्जुनाय [illegible]
[illegible] अर्जुनस्य चिराय तत्त्वेषु कृते [illegible] समुन्मीलितेव २६ ॥ व्यासः तपःसमाधौ [illegible] किं कुर्वन् नियोजयिष्यन् [illegible] इत्युवाच ॥ २७ ॥

किं कुर्वन् [illegible] प्रकाशीसिद्यमिव २

युग्मं ॥ इत्युक्तवंतं व्रज साधयेति प्रमाणयन्वाक्यमजातशत्रोः ॥ प्रसेदिवांसं तमुपा
ससाद वसन्निवांते विनयेन जिष्णुः ॥ २४ ॥ निर्याय विद्याथ दिनादिरम्याद्बिंबादिवा
र्कस्य मुखान्महर्षेः ॥ पार्थाननं वह्निकणावदाता दीप्तिः स्फुरत्पद्ममिवाभिपेदे ॥
२५ ॥ योगं च तं योग्यतमाय तस्मै तपःप्रभावाद्वितताार सद्यः ॥ येनास्य तत्त्वेषु कृते
ऽवभासे समुन्मिमीलेव चिराय चक्षुः ॥ २६ ॥ आकारमाशंसितभूरिलाभं दधानमं
तःकरणानुरूपं ॥ नियोजयिष्यन्विजयोदये तं तपःसमाधौ मुनिरित्युवाच ॥ २७ ॥
अनेन योगेन विवृद्धतेजा निजां परस्मै पदवीमयच्छन् ॥ समाचरोपात्तशस्त्रो जपोपवासाभिषवैर्मुनीनां ॥ २८ ॥ करिष्यसे यत्र सुदुश्चराणि प्रसत्त
ये गोत्रभिदस्तपांसि ॥ शिलोच्चयं चारु शिलोच्चयं तमेष क्षणान्नेष्यति

सूर्यस्य बिंबात् २
अंतःकरणस्य [illegible] २
प्रापयिष्यति १

अनेन योगेन वृद्धतेजाः [illegible]
[illegible] यस्मात् निजां पदवीं परस्मै [illegible] अयच्छन् [illegible] कुर्वन् २८ ॥
[illegible] सुदुश्चराणि [illegible] करिष्यसे २९ ॥

महेंद्रसूनुं अर्जुनं इति ब्रुवाणेन कथयता तेन महर्षिणा व्यासेन अंतर्दधे बभूवे ॥ तं योगं राजराजस्य कुबेरस्य अनुचरः सेवकः यक्षः राजराजो धनाधिपः [illegible] प्रदेशं आज्ञा इव
सः पुण्यजनः यक्षः संप्रसादं स्वास्थ्यं प्राप [illegible] सतां सज्जनानां योगः [illegible] ॥ अर्जुने सामवादं [illegible] समुपेतं [illegible] जातनिः [illegible]
[illegible] ॥३१॥ [illegible] प्रदेशं [illegible]
[illegible] तेन व्यासेन विहीयमानान् [illegible] तमः प्रपेदे [illegible] यथा [illegible] तत्समान सुमेरुकुंजानिव ॥३२॥

कि॰

॥१३॥ गुह्यकस्तं ॥२९॥ इति ब्रुवाणेन महेंद्रसूनुं महर्षिणा तेन तिरो बभूवे ॥ त॰
तं राजराजानुचरोस्य सद्यः प्रदेशमादेशमिवाधितष्ठौ ॥३०॥ कृतानतिं व्याहृतसां
त्ववादे जातस्पृहः पुण्यजनः स जिष्णौ ॥ इयाय सख्यादिव संप्रसादं विश्वास
यत्याशु सतां हि योगः ॥३१॥ अथोष्णभासेव सुमेरुकुंजान्विहीयमाना
नुदयाय तेन ॥ बृहद्द्युती दुःखकृतात्मलाभं तमः शनैः पांडुसुतान्प्रपेदे ॥३२॥
विचारकार्येण प्रेरितः असंशयालोचितकार्यनुन्नः प्रेम्णा समानीय विभज्यमानः ॥ तुल्याद्विभागा
पांडुसुतैः दिव सन्मनोभिर्दुःखातिभारोपि लघुः स मेने ॥३३॥ धैर्येण विश्वास्यतया म
मन्युः [illegible] हर्षेस्तीव्राद्रातिप्रभवाच्च मन्योः ॥ वीर्यं च विद्वत्सु सुते मघोनः स तेषु न
॥राम॥ स्थानमवाप शोकः ॥३४॥ तान्भूरिधाम्नश्चतुरोपि दूरं विहाय यामानि ॥१३॥

[illegible] असंशयालोचित [illegible] पांडुसुतैः [illegible] दुःखातिभारः तुल्याद्विभागा दिव लघुः मेने ॥ असंशयेन आलोचितः विचारः कार्यं तेन नुन्नः प्रेरितः प्रेम्णा समानीय
एकीकृत्य विभज्यमानात् दुःखातिभारः ॥३३॥ [illegible] स शोकः शुचतीति शोकः [illegible] संशयं [illegible] सः शोकः विद्वत्सु तेषु पांडुसुतेषु मध्ये विद्वान विप्र [illegible]
[illegible] अर्जुनस्य [illegible] महर्षेः धैर्येण [illegible] तथा [illegible] अराति प्रभवात् तीव्रात् मन्योः क्रोधा
स्थानं [illegible] शोकः स्थानं न प्राप ॥३४॥ महतेजा तान् चतुरः [illegible] दूरं विहाय ॥

तत इत्यादि॥ अशर्म अकल्याणं तद्ध्वांतं तेध्वांते तमसैव एकौघभूतं समूहभूतं कृष्णां द्रौपदीं अपिपेदे प्राप कान्तविहायं कार इव वासरस्य दिवसस्य अनुराधियामान् अहरात् विहाय विभावरी रात्रि
मिव यथा अंधकारं अपिपेदे विभावरीं तमसि ... इति ... तमसीव एकौघभूतं संहतेन दीप्यमानं ... कृष्णपक्षे ... अर्जुनेन स्वप्रस्थानासमये द्रौपदी
तदा ... मंगलभंगभीरुः सा द्रौपदी कल्याणे मंगलभंगभीरुः मंगलभंगभयान्विता द्रौपदी ... गूढः ... अगूढः अगूढभावा अगूढाभावा विप्र
केरभावापि द्रौपदी लोचने मीलयितुं न विषेहे कथमपि लोचने न ... स्याच्च पर्यश्रुणी ... कुलिते आकुले तस्याभासौ ... पुनः पर्यश्रुणी
अर्जुनः मनस्य प्रसादांजलिना प्रसादरूपांजलिना ... एवं ... अकृत्रिमेण प्रेमरसेन अभिरामं मनोहरं एवं भूतं ... आपूर्णः॥ ३८॥

ऐकौघ स्यसमूह पुत्रः ... द्रौपदी ... शयेन ... कृष्णामिव ... ३७

व वासरस्य॥ एकौघभूतं तदशर्म कृष्णां विभावरीं ध्वांतमिवापिपेदे॥ ३५॥ तुषार
लेखाकुलितोत्पलाभे पर्यश्रुणी मंगलभंगभीरुः॥ अगूढभावापि विलोकने सा
न लोचने मीलयितुं विषेहे॥ ३६॥ अकृत्रिमप्रेमरसाभिरामं रामार्पितं दृष्टि
विलोभि दृष्टं॥ मनःप्रसादांजलिना निकामं जग्राह पाथेयमिवेंद्रसूनुः॥ ३७॥
धैर्यावसादेन हृतप्रसादा वन्यद्विपेनेव निदाघसिंधुः॥ निरुद्धबाष्पोदयसन्न
कंठमुवाच कृच्छ्रादिति राजपुत्री॥ ३८॥ मग्नां द्विषच्छद्मनि पंकभूते संभाव
नां भूतिमिवोद्धरिष्यन्॥ आधिद्विषामातपसां प्रसिद्धेरस्मद्विना मा भृश
मुन्मनीभूः॥ ३९॥ यशोधिगंतुं सुखलिप्सया वा मनुष्यसंख्यामतिवर्ति
तुं वा॥ अनुत्सुकानामभियोगभाजां समुत्सुकेवांकमुपैति सिद्धिः॥ ४०॥

द्रौपदी पार्थं ... ३
त्रिधा दूरसुजं वालो ... अर्थ ... समरः ४
कष्टात् ४
अनउत्सुक ... १
अतिवर्तनं कर्तुं

धैर्यस्य अवसादेन नाशेन हृतः प्रसादो प्रसन्नता यस्या एवंभूता राजपुत्री इति ... बाष्पोदयेन ... निरुद्धः संनकंठं यथा स्यात्तथा
कृच्छ्रात् कष्टात् गद्गदस्वरेण इति उवाच ... निदाघसिंधुः यथा सिंधुर्नद्यस्तिः स्त्रियां इत्यमरः॥ ३८॥
द्रौपदी अर्जुनं प्रति ... आसमंतात् ... तपसां सिद्धिः आतपसां सिद्धेः ... इत्यमरः सिंधुः ... अस्मद्विना अस्माभिर्विना ... उन्मनाः मा भूः इति ... नभव
आधिमानसी व्यथा ... द्विषां ... तपसां सिद्धिपर्यंतं ... उन्मनीभावः ... इत्यमरः ... आत्मनिवेदनं आतिवर्तितुं अतिक्रमितुं ...
... अनुत्सुकानां निरुत्सुकानां ... इत्यमरः ... सिद्धिः योगभाजां अभियोगः ... अनुत्सुकानां ... उपैति यथा स्त्री ...
कौतुकेन उपैति॥ ४०॥

रविणा लापकेन निकारं कथयति ॥ विधात्रा ब्रह्मणा विधाता विहितस्य विहितस्य ॥ लोकं गोप्तुं रक्षितुं लोकस्तु भुवने जने इत्यमरः ॥ विहितस्य क्षत्रस्य क्षात्रं तेजः तस्य जैत्रं जय
नशीलं तेजः ओजो बले प्रभावे इति विश्वः स एव वसु द्रव्यं वसु तोये धने इत्यमरः मुष्णन् अपहरन् मुष्णाति पुनः किं कुर्वन् विजयः एकः मुख्यो वृत्तिर्यस्य एकोमुख्यान्यकेवले
तस्य तेजस्विताया ... प्राणमिव प्रियं अभिमानं निघ्नन् ... निकारः ॥ व्रीडानतैः लज्जानतैः ...
... किं कुर्वन् ... पृथ्व्यां विकीर्णं ... यशः समूहन्निव ... ॥४२॥
कि ... ॥ कर्णेभ्य ... ॥४३॥

॥१४॥ लोकं विधात्रा विहितस्य गोप्तुं क्षत्रस्य मुष्णन्वसु जैत्रमोजः ॥ तेजस्वितायाः ॥त॰३॥
विजयैकवृत्तेर्निघ्नन्प्रियं प्राणमिवाभिमानं ॥४१॥ व्रीडानतैराप्तजनो
पनीतः संशय्य कृच्छ्रेण नृपैः प्रपन्नः ॥ वितानवत्यापि विहंति पृथ्व्यां यशः स
मूहन्निव दिग्विकीर्णं ॥४२॥ वीर्यावदानेषु कृतावमर्षस्तन्वन्नभूतामिव सं
प्रतीतिं ॥ कुर्वन्प्रयामक्षयमायतीनामर्कत्विषामह्न इवावशेषः ॥४३॥ प्रसह्य योऽस्मासु परैः प्रयुक्तः स्मर्तुं न शक्यः किमुताधि
कर्तुं ॥ नवीकरिष्यत्युपशुष्यदार्द्रः स त्वद्विना मे हृदयं निकारः ॥४४॥
... कुलकं ॥ प्राप्तोऽभिमानव्यसनादसह्याद्दंतीव दंतव्यसनाद्वि
॥राम॥ कारं ॥ द्विषत्प्रतापांतरितोरुतेजाः शरद्घनाकीर्ण इवादिरह्नः ॥४५॥ ॥१४॥

सः निकारः ... निकारो विप्रकारस्मात् ... त्वद्विना मे हृदयं ... पूर्वं उपशुष्यः ... आर्द्रः ... यः अस्मासु ... परैः ... प्रयुक्तः ...
... न शक्यः अधिकर्तुं किमुत ... कुलकं ... तस्मिन् कुलके ... अभिमानस्य व्यसनात् नाशात् ... विकारं ... दंत नाशात् दंती हस्तीव ...
... शत्रूणां प्रतापैः ... अंतरितं ... उरु महत् तेजो यस्य ... शरद्घनैः ... आकीर्णः ... आदिः ... प्रातःकाल ... ॥४५॥

तं अन्यं स्वरूपं अभिपन्नः इव प्राप्तः इव कीदृशं त्वं निष्क्रियत्वात् धिनाक्रियेन अस्त्रैः वाणैः ईः अत्यर्थं न दीप्यमानः कीदृशैः अस्त्रैः सव्रीडमंदैः सलज्जमंदैरिव यशःक्षयात् क्षीणजलार्णवः स
मुद्रः तद्वत् आभाति ॥४६॥ कच्चित् इति हर्षप्रश्ने एभिः केशैः कदर्थीकृतः विर्यसारो बलो यस्य सः धनंजय त्वं एव असि कस्यैव विनाथैरिव स्वामीरहितैरिव कीदृशैः केशैः दुःशासनस्य स्पर्शे
र्णः सः एव रजः तेन विकीर्णैः व्याप्तैः ॥४७॥ विशेषकं ॥ यः सतां साधूनां त्राणं सहति रक्षणं करोति सः क्षत्रियः ॥ यस्य कर्मसु शक्तिः उद्यमः सः धनुषा ग्रहणं कृत्वा कार्मुकं धनुः इति रिपुवंशेन्नो
कर्मसु यस्य शक्तिः तिसः कार्मुकं धनुः ॥ अर्थजाते फले सति द्वयीं पदार्थं वहन् पुरुषः दैवहतिं असंस्कारेण हतां नाशं इव करोति इति भावः ॥४८॥

सव्रीडमंदैरिवनिष्क्रियत्वान्नात्यर्थमस्त्रैरवभासमानः॥ यशःक्षयक्षीण
जलार्णवाभस्त्वमन्यमाकारमिवाभिपन्नः॥४६॥ दुःशासनामर्षरजो
विकीर्णैरेभिर्विनाथैरिव भाग्यनाथैः॥ केशैः कदर्थीकृतवीर्यसारः
कच्चित्स एवासि धनंजयस्त्वं॥४७॥ स क्षत्रियस्त्राणसहः सतां यस्तत्का
र्मुकं कर्मसु यस्य शक्तिः॥ वहन्द्वयीं यद्यफलेर्थजाते करोत्यसंस्कारह
तामिवोक्तिं॥४८॥ वीतौजसः सन्निधिमात्रशेषा भवत्कृतां भूतिम
पेक्ष्यमाणाः॥ सामान्यदुःखा इव नस्त्वदीयाः सरूपतां पार्थगुणा भजं
ते॥४९॥ आक्षिप्यमाणं रिपुभिः प्रमादान्नागैरिवालूननसटं मृगें
द्रं॥ त्वां धूरियं योग्यतयाधिरूढा दीप्त्या दिनश्रीरिव तिग्मरश्मिं॥५०॥

हे पार्थ अर्जुन त्वदीया गुणाः नः अस्माकं सरूपतां भजंते सदृशं करोति कीदृशाः गुणाः वीतौजसः गततेजः पुनः सन्निधिमात्रशेषाः पुनः भव
त्कृतां ऐश्वर्यं अपेक्ष्यमाणाः दृश्यमानाः सामान्यदुःखा इव इति भावः ॥ इयं धूः भारः त्वां योग्यतया अधिरूढा कं केन कस्य इव दीनश्रीः दीप्त्या तिग्मरश्मिं सूर्यं इव ॥
कीदृशं त्वां शत्रुभिः प्रमादात् असावधानतात् प्रमादो नवधानता इत्यमरः आक्षिप्यमाणं निंद्यमानं आक्षिप्य क्षीजुगुप्सायां कुत्सायां निंदायां गर्हणे इत्यमरः कैः
कमिव नागैः हस्तिभिः लूनसटं मृगेंद्रं यथा विद्यमानं भवति भावः ॥५०॥

यः पुरुषः शेषजनातिरिक्तां अधिकां संभावनां योग्यतां क्रियाभिः अर्थवतीं करोति सः पुरुषः संसत्सु सभासु पुरुषाधिकारे जाते सति पुरुषाणां गणनायां जाते
सति पूरणीं संख्यां न समुपैति प्रथमोऽयमिति ... अन्ये तु पूरयन्ति यः अधिकां क्रियां करोति सः सर्वेषां मुख्यो भवतीति भावः ॥५१॥ हे पार्थ उपपत्तेर्विना सिद्धिं
विना तव विचिंत्यमानैः यैः अघैः पापैः प्रियपदार्थेषु चेतः क्लमं एति ग्लानिं प्राप्नोति तेषां तव अघानां मघवा विघातं नाशं क्रियात् इत्याशिषः ... ॥५२॥
असंबाधशिवेपि देशे चिराय वसन् त्वं एकचरः सन् प्रमादं अनवधानतां मा गाः मा प्राप्नुहि ... साधुषु अपि मात्सर्यरागोपहतात्मनां मानसानि स्खलंतीति भावः ॥५३॥

कि

॥१५॥ करोति यः शेषजनातिरिक्तां संभावनामर्थवतींक्रियाभिः ॥ संसत्सु जाते पुरुषा ॥ त ०॥
धिकारे न पूरणीयं समुपैति संख्या ॥५१॥ प्रियेषु यैः पार्थ विनोपपत्तेर्विचिंत्य
मानैः क्लममेति चेतः ॥ तव प्रयातस्य जयाय तेषां क्रियादघानां मघवा विघातं
॥५२॥ मा गाश्चिरायैकचरः प्रमादं वसन्नसंबाधशिवेपि देशे ॥ मात्सर्य
रागोपहतात्मनां हि स्खलंति साधुष्वपि मानसानि ॥५३॥ तदाशु कुर्वन्वच
नं महर्षेर्मनोरथान्नः सफलीकुरुष्व ॥ प्रत्यागतं त्वास्मि कृतार्थमेव स्तनो
पपीडं परिरब्धुकामा ॥५४॥ उदीरितां तामिति याज्ञसेन्या नवीकृतोद्गा
ढविप्रकारां ॥ आसाद्य वाचं स भृशं दिदीपे काष्ठामुदीचीमिव तिग्मरश्मिः
॥राम॥ ॥५५॥ अथाभिपश्यन्निव विद्विषः पुरः पुरोधसारोपितहेतिसंततिः ॥ ॥१५॥

ततः तस्मात् महर्षेर्व्यासस्य वचनं शीघ्रं कुर्वन् नः अस्माकं मनोरथान् सफलीकुरु ... कृतार्थं ... पुनः त्वां प्रत्यागतं एवंभूतं त्वां स्तनोपपीडं कुचोपपीडं यथा स्या
त् तथा हे परिरब्धुकामा ... इति भावः ॥५४॥ सः अर्जुनः इति प्रकारेण याज्ञसेन्या द्रौपद्या कथितं तां वाचं आसाद्य प्राप्य भृशं अत्यर्थं दिदीपे
... उदीचीं काष्ठां दिशं ... तिग्मरश्मिः सूर्यः इव ... वाचं नवीकृतः उद्गाढः ... विप्रकारः अनादरो येन ॥५५॥
किं कुर्वन् विद्विषः शत्रून् पुरः अग्रे अभिपश्यन् इव ... अर्जुनः पुरोहितेन आरोपितः हेतिः शस्त्रसमूहः ॥१॥

रम्योपि सः अर्जुनः शास्त्रग्रहणानंतरं भीषणं वपुः बभार के इव अभिचारिकीं मारणक्रियां गतः मंत्रः यथा ५६ [illegible] विशेषणत्रयं तपस्विनां हृदयानि समाविवेश
किंकृत्वा [illegible] बाष्पदृशां [illegible] सः अलकाधिपः कुबेरः कैलासस्थानम् अलकापुरस्य ईश्वरः तस्य भृत्यः यक्षः तेन दर्शितं
तं एवंभूतं उर्वीधरस्य पर्वतस्य मार्गं तस्मिन् संप्रयान् प्राप्तः ५८ किं कुर्वन् सन् प्रथितः प्रसिद्धः ज्यायाः [illegible] रवकर्म यस्य धनुः कर्म एवंभूतं कार्मुकं धनुः उद्वहन् सन्
किंभूतं धनुः परैः शत्रुभिः अविलंघ्यं विकर्षणं पुनः किं कुर्वन् सन् महान्तौ इषुधी उद्वहन् [illegible] इषुधी [illegible] इषुधी

बभाररम्योपिवपुःसभीषतांगतःक्रियामंत्रइवाभिचारिकीं॥५६॥अविलं
घ्यविकर्षणंपरैःप्रथितज्यारवकर्मकार्मुकं॥अगतावरिदृष्टिगोचरं
शितनिस्त्रिंशयुजौमहेषुधी॥५७॥यशसेवतिरोदधन्मुहुर्महसागोत्र
भिदायुधक्षतीः॥कवचंचसरत्नमुद्वहन्ज्वलितज्योतिरिवांतरंदिवः॥५८॥
अलकाधिपभृत्यदर्शितंशिवमुर्वीधरवर्त्मसंप्रयान्॥हृदयानिसमाविवे
शसःक्षणमुद्बाष्पदृशांतपोभृतां॥ ५९ ॥अनुजगुरथदिव्यंदुंदुभिध्वा
नमाशाःसुरकुसुमनिपातैर्व्योम्निलक्ष्मीर्वितेने॥प्रियमिवकथयिष्य
न्नालिलिंगस्फुरंतींभुवमनिभृतवेलावीचिबाहुःपयोधिः॥६०॥ इतिश्रीकि
रातार्जुनीयेमहाकाव्येलक्ष्म्यंकेभारवीकृतौअर्जुनप्रस्थानोनामतृतीयःसर्गः॥३॥

[illegible] शितः [illegible] निस्त्रिंशः खड्गः तेन युजौ युक्तौ पुनः अरिः शत्रुः तस्य दृष्टिगोचरं दृष्टिमार्गं अगतौ अप्राप्तौ ५७ किं कुर्वन् सन् रत्नेन सह वर्त्तमानं कवचं उद्वहन्
[illegible] दिवः स्वर्गस्य अंतरं मध्यं ज्वलितः ज्योतिरिव किं कुर्वन् सन् महसा तेजसा गोत्रभिदः इंद्रस्य आयुधः क्षतीः तेन मुहुः तिरोदधन् सन् [illegible] सन् यससा
अथ अर्जुनस्य यात्रानंतरं आशाः दिशाः दिसः ककुभः काष्ठाः आशाः [illegible] इत्यमरः दिव्यं दुंदुभिध्वानं [illegible] दुंदुभिः ध्वानं सुरकुसुमनिपातैः [illegible]
[illegible] आकाशे लक्ष्मीः वितेने विस्तारयामास पयोधिः समुद्रः स्फुरंतीं भुवं आलिलिंग प्रियं कथयिष्यन् [illegible] पयोधिः अनिभृताः [illegible] तस्मिन्
[illegible] वीचिः [illegible] बाहुः ६०

उद्बाष्पदृशां कस्के [illegible] तपस्विनां हृदयानि [illegible] ५९

कि २

इव त्रिभिर्विशेषकं ५८ ।

स अर्जुनः सः जनं उपाससाद १ पाकेन सह सस्येन आहिता पाण्डुतागुणो यस्यास्तां
कूजन्तः कलहंसाः एव मेखला यस्याः प्रियामिव भुवं आसादितयौवनां
अपेताः पंकाः कर्दमा येभ्यः ता स्थलीः ननन्द

किं०

||४६||

ततः सकूजत्कलहंसमेखलां सपाकसस्याहितपांडुतागुणां || उपाससादोपजनं
जनप्रियः प्रियामिवासादितयौवनां भुवं || १ || विनम्रशालिप्रसवौघशालिनी
रपेतपंकाः ससरोरुहांभसः || ननंद पश्यन्नुपसीम सस्थलीरुपायनीभूत
शरद्गुणश्रियः || २ || निरीक्ष्यमाणा इव विस्मयाकुलैः पयोभिरुन्मीलित
पद्मलोचनैः || हृतप्रियादृष्टिविलासविभ्रमा मनोस्य जह्रुः शफरीविवृत
यः || ३ || तुतोष पश्यन्कलमस्य सोधिकं सवारिजे वारिणि रामणीय
कं || सुदुर्लभे नार्हति कोभिनंदितुं प्रकर्षलक्ष्मीमनुरूपसंगमे || ४ || नुनो
द तस्य स्थलपद्मिनीगतं वितर्कमाविष्कृतफेनसंततिः || अवाप्तकिंज
ल्कविभेदमुच्चकैर्विवृत्तपाठीनपराहतं पयः || ५ || कृतोर्मिलेखं शि

||४६||

राम

पांडुवर्णा आसादितयौवनां १

कीदृशीः उपायनीभूताः शरद्गुणश्रियो याभिः

जनप्रियः उपसमीपे वर्तते उपजनं १

शालिप्रसवौघशालिनीः

सः अर्जुनः इति शेषः

अस्य मनः शफरीविवृत्तयः जह्रुः ३

सः अर्जुनः सवारिजे वारिणि रामणीयकं कलमस्य अधिकं यथा स्यात्तथा पश्यन् सन् तुतोष अनुरूपसंगमे आत्मसदृशमीलने प्रकर्षलक्ष्मीं अधिकलक्ष्मीं अभि
नंदितुं कः नार्हति ४ पयः कर्तृ वितर्कं नुनोद अविकृतफेनसंततिः फेनसंततिः पाठीनपराहतं तेन पराहतं तस्य अर्जुनस्य स्थल
पद्मिनीगतं वितर्कं नुनोद दूरीकृतवान् अयमपि सन्नुतः कीदृशं पयः आविष्कृतः प्रकटीकृतः फेनसंततिः येन किंदृशं वितर्कं आवाप्तः प्राप्तः किं
जल्कस्य विभेदः ५

सः अर्जुनः स मुदं ययौ विलोक्य तान् कृतं केसररेणुं निरीक्ष्य रेमे क्रिडं तत्र समुद्रयोषितां सैकतं तरंगितक्षौमपांडुसैकतं तत्तु विपांडु पुनः शांतः
यौ येन यस्य एवंभूतेन वारिणा कृतं शिथिलं विचीतरंगितक्षौमईदृशैः कीदृशान् वारिणा शनैः शनैः शिथिलत्वं प्राप्तः त्रिभिर्विशेषकं
कीदृशं कलमस्य गोपिकां अलक्तताम्राधरपल्लवश्रियां समानयंतीं अधर तल्लवप्रायः तस्य श्रियं बंधुजीवकं पुष्पं समानयंतीं गुल्मवृंदीका
लंकृतं कीर्तितं स पुरः समानयंतीं स दृशं कपोलेषु कीदृशं बंधुजीवकं भ्रुवोः अंतरं प्रापितं एवमनोरमं पुनः कीदृशं केसररेणुना
स्थलं केसरं एव नवातपालोहितं आहितं पुनः कचंभूतं गोपीकां महानिवेशौ महान्तौ पयोधरौ स्थापितौ एवंभूतौ पयो
धरौ

पिहितत्वमाययुतांशनैः शनैः शांतचयेन वारिणा॥ निरीक्ष्य रेमे स समुद्रयोषितां तरंगित-
क्षौमविपांडुसैकतं॥६॥ मनोरमं प्रापितमंतरं भ्रुवोरलंकृतं केसररेणुनाणुना॥
अलक्तताम्राधरपल्लवश्रियां समानयंतीमिव बंधुजीवकं॥७॥ नवातपालो-
हितमाहितं मुहुर्महानिवेशौ परितः पयोधरौ॥ चकासयंतीमरविंदजं रजः
परिश्रमांभःपुलकेन सर्पतां॥८॥ कपोलसंश्लेषि विलोचनत्विषा विभूषयं-
तीमवतंसकोत्पलं॥ सुतेन पांडोः कलमस्य गोपिकां विलोक्य मेने शरदः
कृतार्थतां॥१०॥ त्रिभिर्विशेषकं॥ उपारताः पश्चिमरात्रगोचरादपारयंतः
पतितुं जवेन गां॥ तमुत्सुकाश्चक्रुरवेक्षणोत्सुकं गवां गणाः प्रस्नुतपीवरौ-

धौ कुचौ तस्य परितः चतुर्दिक्षु परिश्रमस्य अंभः जलं तत्स पुलकेन सर्पता अरविंदजं रजः कमलस्य धूलिः अरविंदमकरंदं च्युतं
चकेन मल्लिकारसस्य केशेन कायं तीदृशं यमानं कीदृशं रजः मुहुर्वारंवारं आहितं स्थापितं पुनः नवातपकालस्य मेवे
तत्र लोहितं रक्तं कीदृशेन पुलकेन सर्पता विस्तारिता॥८॥ पांडोः सुतेन अर्जुनेन कलमस्य गोपिकां विलोक्य शरदः कृतार्थतां मेने
कथंभूतां गोपीकां कपोलस्य संश्लेषि मीलायः तस्मिन् विलोचने तस्य त्विषा दीप्तिः तेन अवतंसकोत्पलं अवतंसं करणाभरणं तस्मिन् उ
त्पलं कमलं विभूषयंतीं॥ त्रिभिर्विशेषकं॥१०॥

कीदृशे पुलिने गवां कदंबकैः ... विमुच्यमानैः ३ कांइव ... धेनुसमीपे गोपान् ददर्श

शरत्कालस्य पुष्टतां दधतं २ धारितेन ... अहंकारमिव २ उच्चप्रकारेण ... कुर्वतं २

उक्षा वृषभस्तस्य ... जयः तस्मिन् जयश्रिया परीतं युक्तं १

किं

॥१८॥ घनस्य ॥१०॥ परीतमुक्षावजये जयश्रिया नदंतमुच्चैः क्षतसिंधुरोधसं ददर्श

पुष्टिं दधतं स शारदीं सविग्रहं दर्पमिवाधिपं गवां ॥११॥ विमुच्यमानैरपि

तस्य मंथरं गवां हिमानीविशदैः कदंबकैः ॥ शरन्नदीनां पुलिनैः कुतूह

लं गलद्दुकूलैर्जघनैरिवाददे ॥१२॥ गतान्पशूनां सहजन्मबंधुतां

गृहाश्रयं प्रेम वनेषु बिभ्रतः ॥ ददर्श गोपानुपधेनु पांडवः कृतानुका

रानिव गोभिरार्जवे ॥१३॥ परिभ्रमन्मूर्धजषट्पदाकुलैः स्मितोदयाद

र्शितदंतकेसरैः ॥ मुखैश्चलत्कुंडलरश्मिरंजितैर्नवातपामृष्टसरोजचारु

राम भिः ॥१४॥ निबद्धनिश्वासविकंपिताधरा लताइव प्रस्फुरितैकपल्लवाः ॥ ॥१८॥

चं

कांइव प्रस्फुरितैकपल्लवा लताइव १

नवातपः प्रातःकालस्य घर्मः तस्य आमृष्टः स्पर्शः एवंभूतः कमलः तद्वत् चारुभिः सुंदरैः २

शरदीयं शरत्तेजयश्रियं पृथूकरोतु दीर्घीकरोतु १

अतेनुकामजलरहिताः अस्मिंश्च काले अयस्मिन् १ कीदृशं प्रेम संस्तवस्थिरं अपरिचयेन दृढं २

हेपार्थ संप्रति शरदः नवैर्गुणैः घनागमश्रियः वर्षाऋतोः श्रियः तस्याः प्रेम तिरोहितं आच्छादितं तृष्णान्वयः २

नदीः अनौद्धत्यं उपेति रम्यपंकतां पंकेन रहितं तं एवंभूतामुपैति २ ॥

सस्यं धान्यं परिणामरम्यतां परिपाकेन रम्यतामुपैति प्राप्नोति १

स्वयं शरत्काले विशदाः पतत्रिणः श्वेतपक्षिणः चक्रादयः अस्मिन्नभसि आकाशे न पतंति न पतन्ति लाभवतिधृताः इंद्रचापाः इंद्रधनुर्येन

एवंभूताः पयोदपंक्तयः अस्मिन्नभसि न पतंति २ ॥ तथापि नभः आकाशः परां उत्कृष्टां श्रियं पुष्णाति ४ रम्यवस्तु आहार्यं गुणं आरोपितं गुणं नापेक्षते ४

रत्नाकरेरचितः सर्गः ६

॥१८॥

पुनः कथंभूतैः पयोधरैः च्युता अचिराभाः गुणहेमदामभिः विद्युल्लताः हेमदामभिः सुवर्णसूत्रैः परिपक्वैः आविलिताः दिशां गलत्कृशता न राजते एवं तृष्णान्वयः

लैः ॥ जयश्रियं पार्थ पृथूकरोतु ते शरत्प्रसन्नाम्बुरनम्बुवारिदा ॥२१॥ उपैतिसस्यंपरिणामरम्य

तां नदीरनौद्धत्यमपंकतां मही ॥ नवैर्गुणैः संप्रतिसंस्तवस्थिरं तिरोहितं प्रेम घनागम

श्रियः ॥२२॥ पतंति नास्मिन्विशदाः पतत्रिणो धृतेंद्रचापा न पयोदपंक्तयः ॥ तथा

पि पुष्णाति नभः श्रियं परां न रम्यमाहार्यमपेक्षते गुणं ॥२३॥ विपांडुभिर्म्लानत

या पयोधरैश्च्युताचिराभागुणहेमदामभिः ॥ इयं कदंबानिलभर्तुरत्यये न दिग्वधू

नां कृशता न राजते ॥२४॥ विहाय वांछामुदिते मदात्ययादरक्तकंठस्य रुतेषु बर्हि

णः ॥ श्रुतिः श्रयत्युन्मदहंसनिःस्वनं गुणाः प्रियत्वेधिकृता न संस्तवः ॥२५॥

अमी पृथुस्तंबभृतः पिशंगतां गता विपाकेन फलस्य शालयः ॥ विकासिवप्रा

म्भसि गंधसूचितं नमंति निघ्रातुमिवासितोत्पलं ॥२६॥ मृणालिनीनामनुरंजितंत्वि

कीदृशैः पयोधरैः म्लानतया विपांडुभिः विगतः पांडुवर्णो यस्मात् एवंभूतैः एवं तैः मेघैः ४

गुणाः प्रियत्वेधिकृताः तामवदाति संस्तवो अपरिचितानर

किः

कीदृशी दिग्वधूः कृतुस्तवधर्तुः तस्य अत्यये नाशे इयं दिग्वधूनां दिशा एव वधूः यस्य सः दिग्वधूनां कृशता दुर्बलता पयोधरैः मेघैः न राजते तेन राजते एव

अमी शालयः श्रीसंकुशला पयोधरैः स्तनैः न राजते तेन राजते एव ४ ॥ श्रुतिः श्रवणः किं कृत्वा उन्मत्तमयूरस्य शब्दं मदात्ययात् मदनाशात् वांछां विहाय उन्मदहंसनिःस्वनं श्रयति

कीदृशाः शालयः पृथुस्तंबभृतः अमी शालयः जिघ्रातुं इव नमंति नम्रीभूता भवंति कीदृशं नीलोत्पलं वप्रांभसि षप्रवि जरि केदारे तिविकासि विकासि पुनः गंधेन सूचितं

कीदृशाः शालयः पृथुस्तंबभृतः विपाकेन पिशंगतां गताः पुनः पृथून् स्तंबान् धारयंतः

कीदृशः गुणः समराः २८ ॥

मंथरं मंदं श्रीवल्गिताश्चलितैः पीवराः स्तना यासां तास्तथोक्ताः ॥ मंदं मंदं प्रवर्तं यथा स्यात्तथा कुंभेषु नदत्सु सत्सु

× संवलितनितंबाः यद्यपि एष वंशाधरे त्रिकमिति स्मरः ॥ तथापि नितंबोलस्य

ते ॥ × पाणिविक्षेपमनोहरैः ॥ मेघशब्दशंकिनीः ... नर्तनंतिक...

विघूर्णिते ॥ तिर्यक्कृतः त्रिका ॥ × गोपस्त्रीगता ॥

व्यपोढपार्श्वैरपवर्तितत्रिकाविकर्षिणीः पाणिविहारहारिभिः ॥१५॥ व्रजाजिरेष्वंबुदनादशंकिनीः शि

खंडिनामुन्मदयत्सु योषितः ॥ मुहुः प्रणुन्नेषु मथां विवर्तनैर्नदत्सु कुंभेषु मृदंगमंथरं ॥१६॥

सं मंथरावल्गितपीवरस्तनीः परिश्रमक्लांतविलोचनोत्पलाः ॥ निरीक्षितुं नोपरराम

वल्लवीरनुप्रनृत्तं इव वारयोषितः ॥१७॥ पपात पूर्वां जहतो विजिह्मतां वृषोपभुक्तां

तिकसस्यसंपदः रथांगसीमंतितसांद्रकर्दमान् प्रसक्तसंपातपृथक्कृतान्

पथः ॥१८॥ जनैरुपग्राममनिंद्यकर्मभिर्विविक्तभावेंगितभूषणैर्वृताः ॥ भृशं

ददर्शाश्रममंडपोपमाः सपुष्पहासाः सनिवेशवीरुधः ॥१९॥ ततः समं प्रेक्ष्य

शरद्गुणश्रियं शरद्गुणालोकनलोलचक्षुषं ॥ उवाच यक्षस्तमचोदितोऽपि गां न हीं गित

ज्ञोऽवसरेऽवसीदति ॥२०॥ इयं शिवाया नियतेरिवायतिः कृतार्थयंती जगतः फलैः क्रियाः ॥ प्र

× मंडपो स्त्रीजनाश्रयः इत्यमरः ॥ भावस्त्रीनियतानि ... रंह गुल्मिन्यः ॥ वीरुधो गुल्मगुल्मन्या विति

सः अर्जुनः उपग्रामम् ग्रामसमीपे निवेशवीरुधः ददर्श ॥

× वल्लवी गोपी ॥ गोपे गोपालगोसंख्यगोधुगाभीरवल्लवा इति अमरः ॥ प्रसक्ता अनुकूला संपातः आगमनं तेन ...

अचोदितोपि सन् यक्षः तं अर्जुनं प्रति गां वाचं उवाच ॥ किं कृत्वा शरद्गुणश्रियं संप्रेक्ष्य दृष्ट्वा ॥ रथांगानि चक्राणि तैः सीमंतिताः ... सपदः ... कर्दमा यत्र ...

इंगितज्ञः भावज्ञः अवसरे ... नावसीदति ॥

कीदृशं पयः स्फुरच्छालिनीनां कलमलिनीनां शिखाभिरनुरंजितं रागं प्राप्तं पुनः अंभोजस्य पलाशाः पत्राः तस्य शोभया विभिन्नं हरितवर्णं
पुनः स्फुरच्छालिशिखापिशंगितं पीतवर्णं विष्णोः कद्रुपिंगलौ पुनः कृतशीघ्रं गच्छत कमिव अहिविद्विषः इंद्रस्य धनु
खंडमिव ॥ २७ ॥ कथंभूता वनराजयोषितः अनिलोद्धतं वायुनोद्धतं सप्तपलाशजं रजः सतीव नवस्य धूलिः निरुंधती आच्छादयंती
किमिव विपांडु विगतः पांडुवर्णो यस्य संव्यानमिव संव्यानमुत्तरीयं इत्यमरः पुनः कीदृशः अनाविलं स्वच्छं अविलीनं विलु
मीलितः बाणचक्षुषः निलीझिंटीदृक्चौ [illegible] दासी बाणा तरगलत्यमरः कथंभूताः सपुष्पहासाः ॥ २८ ॥ पुनः कथंभूतं
नभोवर्त्म आकाशमार्गं नभोंतरिक्षं गगनमित्यमरः वैद्युतसंभविनः जातवेदसा जातवेदास्तनूनपादित्यमरः तेन अदीपितं नप्रकाशितं

षाविभिन्नमंभोजपलाशशोभया ॥ पयःस्फुरच्छालिशिखापिशंगितं द्रुतं धनुः
खंडमिवाहिविद्विषः ॥ २७ ॥ अथ चतुर्भिः कुलकमाह ॥ विपांडुसंव्यानमिवा
निलोद्धतं निरुंधतीः सप्तपलाशजं रजः ॥ अनाविलोन्मीलितबाणचक्षुषः
सपुष्पहासा वनराजियोषितः ॥ २८ ॥ अदीपितं वैद्युतजातवेदसा सितांबु
दच्छेदतिरोहितातपं ॥ ततांतरं सांतरवारिशीकरैः शिवं नभोवर्त्म सरोज
वायुभिः ॥ २९ ॥ सितच्छदानामपदिश्य धावतां रुतैरमीषां ग्रथिताः प
तत्रिणां ॥ प्रकुर्वते वारिदरोधनिर्गताः परस्परालापमिवामला दिशः ॥ ३०
॥ कुलकं ॥ विहारभूमेरभिघोषमुत्सुकाः शरीरजेभ्यश्च्युतयूथपंक्तयः

पुनः कीदृशं नभोवर्त्म सितांबुदानां मेघानां छेदः खंडः तेन तिरोहिता आच्छादितः आतपो घर्मो यस्मिन् पुनः अंतरेण अवकाशे
न सह वारिशीकरैः जलकणैः शीकरो बुकणाः स्मृता इत्यमरः ततांतरं व्याप्तांतरं पुनः कीदृशं सरोजवायुभिः शिवं मनोहरं
पुनः अमला निर्मला दिशः परस्परालापमिव प्रकुर्वते स्वादाभाषणमालापः प्रलापो इत्यमरः कथंभूताः दिशः निर्गताः वा
रिदरोधायेषां ते तथोक्ताः पुनः कीदृशाः अमीषां पतत्रिणां पक्षिणां रुतैः शब्दैः ग्रथिताः कथंभूतानां पतत्रिणां पयः ज
लं अपदिश्य व्याजेन हंसा च पुनः वनराजयोषितः अपदिश्य नभोवर्त्म विधावतां गच्छतां पुनः सितच्छदानां हंसैतप
अभिधोषं घोषं गोकुलं प्रति ॥ क्षाणां ३०॥

अमूर्धेनवः शरीरजेभ्यः पुत्रेभ्यः कोष्णं आत्मवत्सेभ्यः उधांसि उधस्तु क्लीबमापीनं इत्यमरः उपायनानीव नजरि इव नयंति प्रापयंति कथंभूता
नि उधांसि असक्तं व्युतं यथा स्यात्तथा पयः क्षरंति अयमपि समुन्नतः ३१ असौ गवां समितिः समूहः समग्रां द्युतिं उपैति कैः इव मंत्रैः संहिता
आहुतिः यथा द्युतिं उपैति कीदृशा गवां समितिः तनयैः पुत्रैः वा दिभिः व्रजोपकंठं व्रजसमीपे उपेयुषी प्राप्ताः ३२ इदं मृगीकदंबकं मृ
गीसमूहे सस्यं धान्यं न अभ्येति न खादयति किं कृत्वा भूयसीं महतीं जिघत्सां अत्तुमिच्छा जिघत्सा तां अपहाय दूरीकृत्वा कीदृशं कदं
बकं सुरक्तो रागं प्राप्तः गोपीजनस्य गीतः तस्य निस्वने शब्दे तस्मिन् कृतावधानं कृतं मनस्य अवधानं येन कीदृशे गीतनिस्वने
जितः मयूरस्य ध्वनिः शब्दो येन मयूरो बर्ही शिखावल्ही इत्यमरः ३३
सभा समिति संसद इत्यमरः

ब्र·

॥१८॥ असक्तमूधांसि पयः क्षरंत्यमूरुपायनानीव नयंति धेनवः ॥३१॥ जगत्प्रसूति | उत्पत्तिः
एकोमुख्यान्यकेवले र्जगदेकपावनी व्रजोपकंठं तनयैरुपेयुषी ॥ द्युतिं समग्रां समितिर्गवामसा | उपायनमुपग्राह्यमुपहारं स्तथोपदा इत्यमरः २
वुपैति मंत्रैरिव संहिताहुतिः ॥३२॥ कृतावधानं जितबर्हिणध्वनौ सुरक्तगो
पीजनगीतनिस्वने ॥ इदं जिघत्सामपहाय भूयसीं न सस्यमभ्येति मृगी
निकुरंबं कदंबकं इत्यमरः ४ कदंबकं ॥३३॥ असावनास्थापरयावधीरितः (अनादृतः) सरोरुहिण्या शिरसा न
मन्नपि ॥ उपैति शुष्यन्कलमः सहांभसा मनोभुवा तप्त इवाभि | शालयः कलमाद्याश्च षष्टिकाद्याश्च पुंस्यमी इत्यमरः ३
पांडुतां ॥३४॥ अमी समुद्धूतसरोजरेणुना हृता हृतासारकणेन वायु
राम ना ॥ उपागमे दुश्चरिता इवापदां गतिं न निश्चेतुमलं शिलीमुखाः ॥३५॥ ॥१८॥

असौ कलमः शालिविशेषः अंभसा सह शुष्यन्सन् अभिपांडुतां उपैति क इव मनोभुवा कामेन तप्तः इव कीदृशः कल
मः अनास्थापरया सरोरुहिण्या कमलिन्या अवधीरितः अवज्ञातः किं कुर्वन्नपि शिरसा नमन्नपि ३४
अमी शिलीमुखा भ्रमराः अलिबाणौ शिलीमुखौ इत्यमरः गतिं गंतव्यदेशं निश्चेतुं न अलं न समर्थाः क इव आ
पदां उपागमे प्राप्ते दुश्चरिता दुराचारा इव कीदृशाः शिलीमुखाः वायुना आहृताः आकृष्टाः कथंभूतेन वायुना
समुद्धूतः कमलस्य रेणुर्येन पुनः कीदृशेन आसारकणान येन विंदुयेन ३५

असौशुकावलिःशुकपंक्तिःगोत्रभिदः इंद्रस्यधनुःश्रियं अधिगच्छति कथंभूता शुकावलिः विद्रुमस्यभंगाः खं
डः तद्वल्लोहितैः रक्तवर्णैः एवंभूतैः मुखैः लोहितैः रोहितैः रक्तैः इत्यमरः कलमस्य पिशंगीः शिखाः बिभ्रती किं
शाः शिखाः व्यक्तः प्रकटः शिरीषपुष्पवत् कोमला शिरीषस्तु कपीतनः इत्यमरः ३६ अथानंतरं नगाधिरा
जः हिमालयः नातिदूरात् समीपात् ददृशे दृष्टः स २।४ ति तत्र तस्मिन्नवसरे इतिप्रकारेण कथयति सति
कीदृशः पिहितः आच्छादितः सूर्यस्य बिंबः येन कः इव न गः जलभारशुक्लभासां मेघानां समूहः इव ३७

मुखैरसौविद्रुमभंगलोहितैः शिखाःपिशंगीः कलमस्यबिभ्रती ॥ शुकाव
लिर्व्यक्तशिरीषकोमला धनुःश्रियंगोत्रभिदोधिगच्छति ॥ ३६ ॥ इतिकथ
यति तत्रनातिदूरादथददृशेपिहितोष्णरश्मिबिंबः ॥ विगलितजलभारशु
क्लभासां निचयइवांबुमुचांनगाधिराजः ॥ ३७ ॥ तमतनुवनराजिश्या
मितोपत्यकांतंनगमुपरिहिमानीगौरमासाद्यजिष्णुः ॥ व्यपगतमद
रागस्यानुसस्मारलक्ष्मीमसितमधुरवासोबिभ्रतःक्षीरपाणेः ॥
३८ ॥ इतिश्रीकिरातार्जुनीयेमहाकाव्येलक्ष्मांकेभारवीकृतौ
शरद्वर्णनंनामचतुर्थःसर्गः ॥ ४ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥

जिष्णुः जयनशीलः अर्जुनः क्षीरपाणेः बलभद्रस्य संकर्षणः क्षीरपाणिः इत्यमरः लक्ष्मीं अनुसस्मार
स्मरणं कृतवान् किं कृत्वा तं नगं पर्वतं आसाद्य प्राप्य कथंभूतस्य क्षीरपाणेः असितं नीलं अधोवस्त्रं
बिभ्रतः धारयतः पुनः व्यपगतमदरागस्य सुरापानेन गतो यस्मिन् कीदृशं नगं अतनुर्बहुतः वनस्य राजिः पंक्तिः
तेन श्यामितः उपत्यका अंते यस्मिन् उपत्यकाद्रेरासन्ना भूमिः इत्यमरः पुनः उपरि हिमेन हिमानीगौरं स्मृ

पं.

कि

नु वितर्के मेरुमहीभृतः पर्वतस्य जयाय रभसया नु वितर्के दिगंतदिदृक्षया दिगंताः दिदृक्षया द्रष्टुमिच्छया नभः विलंघयितुं नभसो तरितुं गंतुमिव उन्नतः समुदितं नु
पुनः अग्रे हास्येन भिन्नं तमिस्रचयं अंधकारसमूहं येन ४
कीदृशं हिमाचलं क्षितिः पृथ्वी तलस्य नभः आकाशस्य सुरलोकस्य निवासिभिः प्राणिभिः कृतनि केतं गृहं यस्मिन् ५

॥२०॥ अथ जयाय नु मेरुमहीभृतो रभसया नु दिगंतदिदृक्षया ॥ अभिययौ
स हिमाचलमुच्छ्रितं समुदितं नु विलंघयितुं नभः ॥१॥ अथ हिमवद्वर्ण
नमारभते तत्र पंचदशभिः कुलकमाह ॥ तपनमंडलदीपितमेकतः सतत
नैशतमोवृतमन्यतः ॥ हसितभिन्नतमिस्रचयं पुरः शिवमिवानुगतं
गजचर्मणा ॥२॥ क्षितिनभःसुरलोकनिवासिभिः कृतनिकेतमदृ
ष्टपरस्परैः ॥ प्रथयितुं विभुतामभिनिर्मितं प्रतिनिधिं जगतामिव शंभ
ुना ॥३॥ भुजगराजसितेन नभःश्रिता कनकराजिविराजितसा
नुना ॥ समुदितं निचयेन तडित्वतीं लघयता शरदंबुदसंहतिं
॥४॥ मणिमयूखचयांशुकभासुराः सुरवधूपरिभुक्तलतागृहाः ॥२०॥

सः अर्जुनः हिमाचलं अभि अभिययौ २
अन्यस्मिन् प्रदेशे सततं नैशं रात्रिसंबंधि तमः वृतं व्याप्तं तमिस्रं तिमिरं समूहमेरः ३

एकतः एकस्मिन् प्रदेशे तपनमंडलेन सूर्यमंडलेन प्रकाशितं २
गजचर्मणा अनुगतं युक्तं शिवमिव ४
सुवर्णस्य पंक्तिः तया विराजितं सानु भूमि यस्मिन् स तु प्रस्थः सानुः ... ३

शंभुना महादेवेन विभुतासामर्थ्यं प्रकटीकर्तुं अभिनिर्मितं जगतां संसारस्य प्रतिनिधी प्रतिबिंबं इव ४
कीदृशं सर्पराजवत् ... समुदितं उन्नतं २ तडित्वती दामिनी विद्युत् ... शरदंबुदस्य मेघस्य समूहं लघु ...
मणीनां मयूखानि तेषां चयं समूहं ... वस्त्रं तेन दीप्यमानाः १ देवांगनया परिभोगं ... कुंजगृहा यस्मिन् २

राम

उन्नतैशिलानां अंतरः मध्यः स एव गोपुराः यस्मिन् पुरद्वारं तु गोपुरं इत्यमरः १ प्रफुल्लितः पुष्पानां वनाः यस्मिन् १
निरंतरं स्रवत् वारि एण विपांडुभिः विगताः पांडुवर्णं यस्मिन् २ अचिरद्युतितेजसा निरहितैः विद्युत्रहितैः २
सततं नारतं अश्रांतं संततं अविरतं अनिशं इत्यमरः २ दीर्घनितंबे वं कटिं तस्मिन् लंबायमानैः ३
मारतं इव गतिनिस्वनैः प्राप्यमं यस्मिन् ३ करिदंतानैः जवनानदीः घातं तज्जोत्थ श्रोणि पूर्व रितं इत्यमरः ५

विलंबं २ नरदपश्चेश्माकरिभिः कुटिलेन जयपद्ये मुक्तासहितैः ३

दधतमुच्चशिलांतरगोपुराः पुर इवोदितपुष्पवनाभुवः ॥५॥ अवि
रतोज्झितवारिविपांडुभिर्विरहितैरचिरद्युतितेजसा ॥ उदितपक्षमि
वारतनिस्वनैः पृथुनितंबविलंबिभिरंबुदैः ॥६॥ दधतमाकरि
भिः करिभिः क्षतैः समवतारसमैरसमैस्तटैः ॥ विविधकामहिता
महितांभसः स्फुटसरोजवनाजवनानदीः ॥७॥ नवविनिद्रजपा
कुसुमत्विषांद्युतिमतांनिकरेणमहाश्मनां ॥ विहितसांध्यमयूख
मिवक्वचिन्निचितकांचनभित्तिषुसानुषु ॥८॥ पृथुकदंबक
दंबकराजितंग्रथितमालतमालवनाकुलं ॥ लघुतुषारतु
षारजलच्युतंधृतसदानसदाननदंतिनं ॥९॥ रहितरत्नचया

निकुरंबे कदंबकं २ निचितं स्थापितं सुवर्णस्य भित्तिषु २ स्नुःप्रस्थः सानुरस्त्रियां इत्यमरः ७
महत्तकदंबस्य कदंबकेन समूहेन राजितं शोभायमानं २ विहितं स्थापितं संध्याकालस्य मयूखं किरणं यस्मिन् ४
लघु तुषारेण तुषारजलैः शीतजलैः च्युतं स्रावितं १ ग्रथितः मालायस्मिन् एवंभूतः तमालस्य वनैः तेन आकुलं व्याप्तं
तुषारः शीतलः शीतो इत्यमरः १ दंतिनैः सहवर्तमानं सदानं सततसमीचीनं आननं मुखं यस्य सः सदाननः एवंभूतं दं
मदेन १ तिनं धृतं धारयंतं रहितं मालया विशेषणाः इत्यर्थः १

रहितारलस्य च यासमूहो येषां एवंभूतान्शिलोच्चयान् दधतं १ अपगतालतायेषु भवनेषु एवंभूतः दर्शीभुवः कंदराभूमि नदधतं ॥ दृशीतु कंदराः
पुष्परहितान्महीरुहान्वृक्षान्नदधतं अपितु सकुसुमान् ॥ विगतः पुलिनं सिकतं अंबुरुहं कमलं यस्यां एवंभूता सा न काति देवस्यात
घनैः कोर्थः अपनैर्देवसत्लोकवधूनां जघनैः शनैः मंदं मंदं पीडितासिंधुं अमरस्त्रिहधू नदधतं ॥ तोयाध्यस्यंतु [illegible] पुलिनं सिकतं सोर्थः लिगुतः इसमरः
व्याकरण में तो सर्पानां कुलैः समूहैः चतुर्दिक्षु विततं विस्तरितं नामेवं इसमरः १

कि॰ ॥२१॥

न्नशिलोच्चयानपलताभवनानन्ददर्शिभुवः ॥ विपुलिनाम्बुरुहा न
सरिद्वधूरकुसुमान्दधतं न महीरुहः ॥ १० ॥ व्यथितसिन्धुमनी
रशनैः शनैरमरलोकवधूजघनैर्घनैः ॥ फणभृतामभितो वि
ततं ततं दयितरम्यलताबकुलैः कुलैः ॥ ११ ॥ ससुरचापमनेकम
णिप्रभैरपपयोविशदं हिमपाण्डुभिः ॥ अविचलं शिखरैरु
पबिभ्रतं ध्वनितसूचितमम्बुमुचां चयं ॥ १२ ॥ विकचवारिरु
हं दधतं सरः सकलहंसगणं शुचिमानसं ॥ शिवमगात्मज
या च कृतेर्ष्यया सकलहंसगणं शुचिमानसं ॥ १३ ॥ ग्रहविमा
नगणानभितो दिवं ज्वलयतौषधिजेन कृशानुना ॥ मुहुरनुस्म

॥२१॥

विगर्गताइतिअभिमीतारसनाथ्यु ... हिकायस्याः । विततं विस्तृतं इत्यमरः ४

कीरपीशिखरैरुपमेपांडुरतौ शुभ्रैः शुक्लशुचिशुभ्रविशदश्वेतपांडुरात्यमरः ५

प॰

अनेककमणीनां प्रभैर्दीप्तानसुरस्यापं दधतं नुप्रेनसहितं ४

शिखरैः शृंगैः अंबुमुचां मेघानां समूहं दुधविभ्रतं दधतं पू.

गृहविमानः विमानसंगे गगनसमहाडवर

राम॰ किं हाहिमालयं मानसं सरः दधतं किंदृशं सरः विकचं प्रफुल्लितं वारिरुहं कमलं यस्मिन् पुनः ॥ कलहंसानां गणो समूहं तेन सहितं कादंबे कलहंसस्या दिसमरः पुनः ॥ शुचिशुद्धं ॥ शिवं महादेवं दधतं कीदृशं शिवं कृतेर्षयाएवंभूतया अगात्मजया पार्वत्या सकलं हंकलहेन सह वर्तमानो पुनः ॥ सगणं गणैन नेश्यादिकेन सहवर्तमानो ॥ पुनः शुचि पवित्रे मानसं यस्य ॥ १३ ॥

दिवं आकाशं अभितः चतुर्दिक्षु प्रकाशयतः १ औषधिभ्यो जातं इति औषधिजं तेन औषधिजेन कृशानुना कृशानुः पावको नलः इसमरः १

मुहुर्वारंवारं अनुस्मारयंतं १

त्रिपुरासुरस्य दाहं उमापतिमादवस्य हेविनः सेवकस्य र जान्हवीं दधतं कीदृशं जान्हवीं उन्नतसानुसमुद्धतां कीदृशं शुभ्रजलै सितव्यजनां इव उपलानां रोधः तेन विवर्तिभिः पुनः ॥ विस्तारितः सीकरः जलबिंदुनां राशिः यस्मिन् ॥ पुनः उद्धृतैः ॥ अथानंतरं धनाधिपतेः अनुचरेण यक्षेण सः अर्जुनः आदरात् प्रियं वचनं जगदे हि युक्तः वसरे कथनसमये मुखरता विराजते कथंभूतः नगस्य विलोकने विस्मितमानसः इति भावः ॥ एषः अचलाधिपः हिमालयः शिरोभिः शृंगैः सहसा विलोकितः सन् प्रजानां संहतिं समूहं पापानां विहंतुं नाशाय कुर्वन् समर्थः किं कुर्वन् घनवर्त्म आकाशमार्गं सहस्रधा इव कुर्वन् कीदृशैः हिमवत् गौरैः शुभ्रैः ॥१७॥

रयंतमनुहस्यं त्रिपुरदाहमुमापतिसेविनः ॥१४॥ विततशीकरराशि

भिरुछ्रितैरुपलरोधविवर्तिभिरंबुभिः ॥ दधतमुन्नतसानुसमुद्ध

तां ध्वनसितव्यजनामिव जान्हवीं ॥१५॥ कुलकं ॥ अनुचरेण

धनाधिपतेरथो नगविलोकनविस्मितमानसः ॥ सजगदे वचनं

प्रियमादरान्मुखरतावसरे हि विराजते ॥१६॥ अलमेष विलोकि

तः प्रजानां सहसा संहतिमंहसां विहंतुं ॥ घनवर्त्म सहस्रधेव कुर्वन्

हिमगौरैरचलाधिपः शिरोभिः ॥१७॥ इह दुरधिगमैः किंचिदेवा

गमैः सततमसुतरं वर्णयंत्यंतरं ॥ अमुमतिविपिनं वेद दिग्व्या

पिनं पुरुषमिव परं पद्मयोनिः परं ॥१८॥ रुचिरपल्लवपुष्पलता

इह दुरधिगमैः आगमैः शास्त्रैः सततं निरंतरं किंचित् एव अंतरं वर्णयंति कीदृशं अंतरं असुतरं असुखेन तरितुं योग्यं कीदृशैः आगमैः दुरधिगमैः दुःखेन अधिगमितुं योग्य पद्मयोनिः ब्रह्मा अमुं हिमालयं वरं नाम केवलं परं पुरुषं इव वेद अयं केवलं विष्णुस्वरूपः इति भावः ॥ कीदृशं अमुं अतिविपिनं अतिविपिनं पुनः दिग्व्यापिनं दिशां व्यापिनं अयं परं पुरुषं अपि ॥१८॥

अयं हिमालय एतैः स्मिरवलत्नवबुध्यत्न तागहै उपलसज्जलजै जलराशिभिः उपकंठेऽपि कांतस्य समीपवर्तिनं उपकंठं धनमतीः स्त्रियः मिरं तरं उत्कंठतां नयति ॥ अमुना क्षिति
भृतां पर्वतानां धनैः अतिभृतां परिपूर्णा जगती पृथ्वी जगती हृयोर्लोकैः पातालस्वर्गैः समतीत्य अतिक्रम्य भाति दीप्यमाना ॥ नीहरे धनैः नयपतानी तद्यास्योत तस्य अयवतांप
यवतां पुरवस्य सदा सुलभैः ॥ पुनः ॥ निधिः कृष्यस्य गुह्यकस्य अधिपः कुबेरः तस्य रमैः नेपृहरे ॥ पुनः ॥ परमै उत्कृष्टै ॥ २० ॥ अखिलं इदं त्रिभुवनेऽन्यपाणां भुवनानां समाहारः त्रिभुव
नेऽपि अमुष्य गौरीगुरोः हिमालयस्य तुलां साद्दृश्यं नएति इति अहं मन्ये ॥ कस्मात् यत् यस्मात् भवानीपतिः शिवः एनं स्थले सदा अपि वसति किंभूतः शिवः जनैः अविदितविभव
नस्मात् सामर्थ्य यस्य सः

कि ॥२२॥ रद्वैरुपलसज्जलजैर्जलराशिभिः ॥ नयति संततमुत्सुकतामयं धनमतीरुप पं
कंठमपि स्त्रियः ॥१९॥ सुलभैः सदा नवयतायवतानिधिगुह्यकाधिपमैर
रमैः ॥ अमुना धनैः क्षितिभृतां तिभृतौ समतीत्य भाति जगती जगती ॥२०॥
अखिलमिदममुष्य गौरीगुरोस्त्रिभुवनमपि नैति मन्ये तुलां ॥ अधिवस
ति सदा यदेनं जनैरविदितविभवो भवानीपतिः ॥२१॥ वीतजन्मजरसः
परं शुचिब्रह्मणः पदमुपेतुमिच्छतां ॥ आगमादिव तमोपहादितः संभ
वंति मतयो भवच्छिदः ॥२२॥ दिव्यस्त्रीणां सचरणलाक्षारागा रागापा
शिरस्यापीडः शेखरे इत्यमरः २ ते निपतितपुष्पापीडाः ॥ पीडाभाजः कुसुमचिताः साशंसं शंसंत्यस्मि
राम न्सुरतविशेषं शय्याः ॥२३॥ गुणसंपदां समधिगम्य परं महिमा ॥२४॥

ब्रह्मणः पदं उपेतुं इच्छतां पुरुषाणां इतः अस्मिन् पर्वते भवस्य छेदनकर्त्र्यः एवंभूताः मतयः बुद्धयः संभवंति कस्मात् इव तमोपहात् नाम तमो गुणानि आगमात् शास्त्रात् इव
किंभूतस्य ब्रह्मणः वीतः कोऽर्थः गतः जन्मजरसः यस्य एवंभूतस्य ब्रह्मणः पुनः कीदृशे पदे परे उत्कृष्टे ॥ पुनः ॥ शुचि पवित्रं ॥ २२ ॥ अस्मिन् हिमालये शय्याः साशंसं
दिव्यस्त्रीणां सुरतविशेषं संशीलितकथयंति कीदृश्यः शय्याः कुसुमस्य उच्चिताः ॥ पुनः ॥ पीडाभाजः ॥ पुनः ॥ चरणलाक्षारागेण सहिताः ॥ पुनः ॥ रागस्य अपाते निप
तितपुष्पस्य अपीडा ॥

मर्दनं भजती नि२ गुणसंपदा परं उत्कृष्टं महिमानं समधिगम्य १

अत्र अस्मिन्पर्वते औषधयः ज्वलितुं न विरमंति शांतिं न प्राप्नोति कस्मिन् क इव नयशालिनि नयेन शालते शोभते अधिपतौ श्रियः इ
व कीदृशो अत्र पर्वते जगतः संसारस्य महिते पूजिते॥२४॥ इह अस्मिन्पर्वते कृतरवाः कृतः रवो शब्दो यैः एवंभूताः कुररीगणाः पक्षिणां
समूहाः संति॥ इह पर्वते कुसुमैः पुष्पैः आनताः नम्रीभूताः तरवः संति इह पर्वते कमलेन सह कमलं जलं अस्ति सलिलं कम
लं जलं इत्यमरः॥ इह पर्वते [illegible] ः वरणेन वृक्षेण आवरणाः आच्छादिताः एवंभूताः सिंधवः संति॥
इह पर्वते करिणां मुदे आनंददायिन नलदेन उशीरेण सहितं नलदा ह्रदा अस्ति अभयं नलदं सेव्यमवनालं जलाशयं इत्यमरः॥२५॥

नमत्रमहितेजगतः॥नयशालिनिश्रियइवाधिपतौविरमंतिनज्वलितुमौ
षधयः॥२४॥कुररीगणाःकृतरवास्तरवःकुसुमानताःसकमलंकमलं
॥इहसिंधवश्चवरणावरणाःकरिणांमुदेसनलदानलदाः॥२५॥
सादृश्यंगतमपनिद्रचूतगंधैरामोदंमदजलसेकजंदधानः॥एत
स्मिन्मदयतिकोकिलानकालेलीनालिःसुरकरिणांकपोलकाषः॥
२६॥सनाकवनितंनितंबरुचिरंचिरंसुनिनदैर्नदैर्वृतममुं॥मताफ
लावतोवतोरसपरापरास्तवसुधासुधाधिवसति॥२७॥श्रीमल्लता
भवनमोषधयःप्रदीपाःशय्यानवानिहरिचंदनपल्लवानि॥अस्मि
न्रतिश्रमजितश्चसरोजवाताःस्मर्तुंदिशंतिनदिवःसुरसुंदरीभ्यः

एतस्मिन्पर्वते हि मालये सुरकरिणां हस्तीनां कपोलस्य गंडस्थलस्य काषः कंडुयनं अकाले नाम वसंताभावे कोकिकान् मदय
ति उन्मत्तं करोति कीदृशः कपोलकाषः लीनः व्याप्तः अलिभिः भ्रमरो यस्मिन्॥पुनः॥ मदजलसेकजं आमोदं दधानः आमोदः सौर
भिर्हरीरस इत्यमरः कीदृशं आमोदं अपनिद्र प्रफुल्लितः चूतः आम्रः तस्य गंधैः सादृश्यं गतं आ [illegible] तोरसा [illegible] सो इत्यमरः २६॥

कि. ॥२३॥

॥२८॥ इष्टार्थसिद्धिममसि चिरायतनप्रश्वरं त्वा यादोविलंघनविलोलविलो पं.
चनायाः ॥ अत्रैव तां मकरमत्र भवो भवान्याश्च्योतन्निदाघसलिलं
गुलिनाकरे त्वा ॥ २९ ॥ येनापविद्धसलिलस्फुरनागसद्मपादिवासुरैर
मृतमंबुनिधिर्ममंथे ॥ व्यावर्तनैरहिपतेरयमाहितांकः खं व्यालि
खन्निव बिभाति समंदराद्रिः ॥ ३० ॥ नीतोच्छ्रायं मुहुरशिशिररश्मे शुक्लांविशेष मेघ
रुस्रैरनीलाश्मविरचितपरभागा रत्नैः ॥ ज्योत्स्नाशंकामिह वितरति हं
सश्येनीमध्येप्यनूरुः स्फटिकरजतभित्तिच्छाया ॥ ३१ ॥ दधत इव वि
लासं शालिनृत्यं मृदुपनतापवनेन कंपितानि ॥ इह ललितविला
राम सिनीजनभ्रूगतिकुटिलेषु पयःसु पंकजानि ॥ ३२ ॥ अस्मिन्निग ॥२३॥

हृतपिनाकमन्नासलीलमाबद्धवेपथुरधीरविलोचनायाः॥ विन्यस्त
मंगलमहोषधिरीश्वरायाः स्रस्तोरगप्रतिसरेण करेण पाणिः॥ ३३
कामं द्विधनपदवीमनेकवर्णौस्तेजोभिः शुचिमणिजन्मभिर्विभि
न्नैः॥ उस्राणामपिचरतीव समसप्तः पर्यस्यन्निह निकरः सहस्र
रश्मेः॥ ३४॥ व्यधत्त यस्मिन् पुरमुच्चगोपुरं पुरां विजेतुर्धृतये
धनाधिपः॥ स एष कैलास उपांतसर्पिणः करोत्यकालास्तम
यं विवस्वतः॥ ३५॥ नानारत्नज्योतिषां सन्निपातैः छन्नेष्वंतः
सानुवप्रांतरेषु॥ बद्धांबद्धां भीतिशंकाममुष्मिन्नावानावान्मात
रिश्वा निहंति॥ ३६॥ रम्यानवद्युतिरपैति न शाद्वलेभ्यः श्यामी

कि॰ भवं त्वमनुदिनं नलिनीवनानि ॥ अस्मिन्विचित्रकुसुमस्तबकाचितानां पं॰
॥२५॥ शाखाभृतां परिणमंति नवपल्लवानि ॥३७॥ परिसरविषयेषु लीढमु
क्ताः प्रथमतरोद्गमशंकया मृगीभिः ॥ इह नवशुककोमला मणी
नां रविकरसंवलिताः फलंति भासः ॥३८॥ उत्फुल्लस्थलनलिनीवना
दमुष्मादुद्धूतः सरसिजसंभवः परागः ॥ वात्याभिर्वियति विवर्तितः
समंतादाधत्ते कनकमयातपत्रलक्ष्मीं ॥३९॥ इह सनियमयोः
सुरापगायामुषसि सयावकसव्यपादलेखा ॥ कथयति शिवयोः
शरीरयोगं विषमपदा पदवी विवर्तनेषु ॥४०॥ संमूर्छतां रजतभि
राम त्तिमयूखजालैरालोलपल्लवलतांतरनिर्गतानां ॥ घर्मद्युतेरिह ॥२५॥

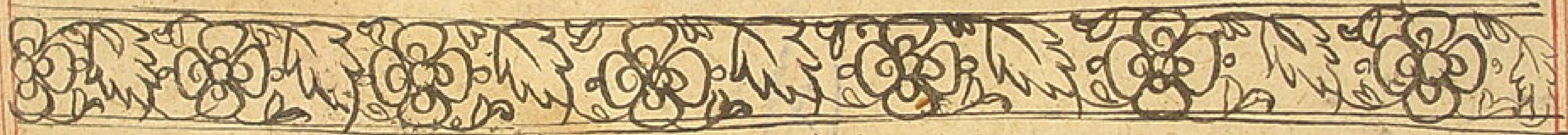
मुहुः परलानि धाम्नां मादर्शमंडलनिभानि समुल्लसंति ॥ ४१ ॥ शुक्लै
र्मयूखनिचयैः परिवीतमूर्तिर्वप्राभिघातपरिमंडलितोरुदेहः ॥ शृंगा
णयमुष्य भजते गणभर्तुरुक्षा कुर्वन्वधूजनमनःसुखशंकरेकां ॥ ४२ ॥
संप्रति लब्धजन्म शनकैः कथमपि लघुनि क्षीणपयस्युपेयुषि भिदां ज
लधरपटले ॥ खंडितविग्रहं बलभिदो धनुरिह विविधाः पूरयितुं भ
वंति विभवः शिखरमणिरुचः ॥ ४३ ॥ स्नपितनवलतातरुप्रवालैर
मृतलवस्रुतिशालिभिर्मयूखैः ॥ सततमसिततयामिनीषु शंभोर्धवल
यतीह वनांतमिंदुलेखा ॥ ४४ ॥ क्षिपति योनुवनं विततां बृहद्बृहति
कामिव रौचनकीं रुचिं ॥ अयमनेकहिरण्मयकंदरस्तव पितुर्दयितो

कि.

जगति धरः ॥२५॥ सक्तिं नवादपनपसं [illegible] लिलतानां वैसेवनैर्हि गुणिता सहसा
मपुरवैः ॥ रोधोनुवां पुहुरमुत्र हिरण्मयीनां भासस्तडिद्विलसितानि विडंबयं
ति ॥२६॥ कषनपैकैर्विरस्तमहाहिभिः क्षणविमत्तमतंगजवर्जितैः ॥ इह मदस्नपि
तैरनुमीयते सुरगजस्य गतं हरिचंदनैः ॥२७॥ जलदजालघनैरसितास्मनामु
नै५ पहतप्रचयेह मरीचिभिः ॥ भवति दीप्तिरदीपितकंदरा तिमिरसंवलितेव विव
॥२५॥ स्वतः ॥२८॥ भव्यो भवन्नपि मुनि[illegible]ः[illegible]रिहशासने न क्षात्रे तपस्य स्पितपधि
हतप्रमादः ॥ प्रायेन सत्यपि हितार्थकरे विधौ हि श्रेयांसि लब्धुमसुखानि २५॥
विनांतरायैः ॥२९॥ मा भूवन्नपथहृतस्तवेंद्रियाश्वाः संतापे दिशतु शिवः
शिवां प्रवृत्तिं ॥ रक्षंतः स्तपसि बलं च लोकपालाः कल्याणीमधिकफलां कि
यांक्रियासुः ॥३०॥ इत्युक्त्वा सपदि हितं प्रियं प्रियार्हे धाम स्वं गतवति राजरा

पे.

जयत्यै ॥ सोलंकृतं किमपि पथ्यासुतःप्रदध्यौ संधत्ते भृशमरतिं हि सद्वियोगः ॥
५१ ॥ तमनतिशयनीयं सर्वतः सारयोगाददविरहितमनेकेनांकभाजाफले
न ॥ अकृशमकृशलक्ष्मीश्चेतसासंसितं सः स्वमिव पुरुषकारं शैलमभ्या
ससाद ॥५२॥ इति श्रीकिरातार्जुनीये महाकाव्ये भारवीकृतौ लक्ष्यंके
इंद्रकीलप्रस्थाने नाम पंचमः सर्गः ॥५॥

१२१ / २१(A)

[illegible] नं ४३

१२१ / २१ (A)

121/21

रुचिराकृतिः कनकसानुमथो परमः पुमानिव पतिं पततां ॥ धृतसत्पथस्त्रिपथ
गामभितः स तमारुरोह पुरुहूतसुतः ॥ १ ॥ तमनिंद्यवंदिन इवेंद्रसुतं विहि
तालिनिक्वणजयध्वनयः ॥ पवनेरिताकुलविजिह्मशिखा जगतीरुहोऽव-
चकरुः कुसुमैः ॥ २ ॥ अवधूतपंकजपरागकणास्तनुजाह्नवीसलिलवीचि
भिदः ॥ परिरेभिरेऽभिमुखमेत्य सुखाः सुहृदः सखायमिव तं मरुतः ॥ ३ ॥
उदितोपलस्खलनसंवलिताः स्फुटहंससारसविरावयुजः ॥ मुदमस्य मांग

121 / 21(B)

सर्गः ६

ल्लिकतूर्यकृतां ध्वनयः प्रतेनुरनुवप्रमपां ॥ ४ ॥ अवरुग्णतुंगसुरदारुत-
रौ निचये पुरः सुरसरित्पयसां ॥ स ददर्श वेतसवनाचरितां प्रणतिं वलीय
सि विवृद्धिकरीं ॥ ५ ॥ विबभूव नालमवलोकयितुं परितः सरोजरजसा-
रुणितं ॥ सरिदुत्तरीयमिव संहतिमत्स तरंगरंगिकलहंसकुलं ॥ ६ ॥
दधति क्षतीः परिणतद्विरदे मुदितालियोषिति मदस्रुतिभिः ॥ अधिकां स रोध
सि ववंध धृतिं महते रुजन्नपि गुणाय महान् ॥ ७ ॥ अनुहेमवप्रमरुणैः

स[illegible]मतां गतमूर्मिभिः सहचरं पृथुभिः ॥ सरथांगनामवनितां करुणैरनु-
वध्नतीमभिननंद रुतैः ॥ ८ ॥ सितवाजिने निजदूरुचयंज्ज्वलत वीचिराग
रचनापटवः ॥ मणिजालमंभसि निमग्नमपि स्फुरितं मनोगतमिवाकृतयः
॥ ९ ॥ उपलाहतोद्धुततरंगभृतं जविना विधूयविततं मरुता ॥ संददर्श
केतकशिखाविशदं सरितः प्रहासमिव फेनमपां ॥ १० ॥ वहुवर्हिचंद्रिक
निभं विदधे धृतिमस्य दानपयसां पटलं ॥ अवगाढमीक्षितुमिवैभपतिं

२७ कि० विकसद्विलोचनशतैः सरितः ॥ ११ ॥ प्रतिबोधजृम्भणविभिन्नमुखी पुलिने स स० ८०
अर्जुनेतर रोरुहदृशां ददृशे ॥ पतदच्छमौक्तिकमणिप्रकरा गलदश्रुबिंदुरिव शुक्तिवधूः
पल्लवः
॥ १२ ॥ शुचिरप्सु विद्रुमलताविटपस्तनुसांद्रफेनलवसंवलितः ॥ स्मरदा-
यिनः स्मरयति स्म भृशं दयिताधरस्य दशनांकभृतः ॥ १३ ॥ उपलभ्य चंच
लतरंगधृतं मदगंधमुत्थितवतां पयसः ॥ प्रतिदंतिनामिव स संबुबुधे क
रियादसामभिमुखान् करिणः ॥ १४ ॥ स जगाम विस्मयमुदीक्ष्य पुरः सह
सा समुत्पिपतिषोः फणिनः ॥ प्रथितं दिवि प्रजविभिः श्वसितैः शरदभ्रविभ्रम २७

मवांपटलं ॥ १५ ॥ संततारसैकतवतीरभितः शफरीपरिस्फुरितचारुदृशः
ललिताः सखीरिव बृहज्जघनाः सुरनिम्नगामुपयतीः सरितः ॥ १६ ॥ अधिरु
ह्य पुष्पभरनम्रशिखैः परितः परिष्कृततलां तरुभिः ॥ मनसः प्रसत्तिमिव मू
र्ध्नि गिरेः शुचिमाससाद स वनांतभुवं ॥ १७ ॥ अनुसानुपुष्पितलतावित
तिः फलितोरुभूरुहविविक्तवनः ॥ धृतिमाततान तनयस्य हरेः तपसेऽधिव
स्तुमचलामचलः ॥ १८ ॥ प्रणिधाय तत्र विधिनाथ धियं दधतः पुरात
नमुनेर्मुनितां ॥ श्रममादधावसुकरं न तपः किमिवावसादकरमात्मवतां

२८ कि० ॥ १९ ॥ शमयं धृतेन्द्रियशमैकसुखः शुचिभिर्गुणैरघमयं स तमः प्रति स०ब०
वासरं सुकृतिभिर्ववृधे विमलः कलाभिरिव शीतरुचिः ॥ २० ॥ अधरीचकार
च विवेकगुणादगुणेषु तस्य धियमस्तवतः ॥ प्रतिघातिनीं विषयसंगरतिं
निरुपप्लवः शमसुखानुभवः ॥ २१ ॥ मनसा जपैः प्रणतिभिः प्रयतः समुपेयिवा
ग्र५ नधिपतिं स दिवः ॥ सहजेतरौ जयशमौ दधती विभरांवभूव युगपन्महसि
॥ २२ ॥ शिरसा हरिन्मणिनिभः सवहन् कृतजन्मनोभिषवणेन जटाः ॥
उपमां जयावरुणदीधितिभिः परिमृष्टमूर्द्धनि तमालतरौ ॥ २३ ॥ धृतहेतिः

मनसा जपैः प्रणतिभिः न
मस्कारादिभिः दिवः अधि
पतिं इन्द्रं समुपेयिवान् सः
अर्जुनः २

वीरशान्तौ दधती महसी विशेषणं २

नृ
रथ्याध्वतजिह्ममतिश्चरितैर्मुनीन्द्रं वधरयं गुरुभिः ॥ रजयांचकार विरजाः सं
मृगान्नृकम्पिवेशान्तैरमयितुं नगुणैः ॥ २४ ॥ अनुकूलपातिनमचंडगति
प्रवर्तयता
किरता सुगंधिमभितः पवनं ॥ अवधीरितार्तवगुणं सुखतां नयतारुचांनि
द्वितीयांत प्रयोगः तरुविशेष
चयमंशुमतः ॥ २५ ॥ नवपल्लवांजलिभृतः प्रचये बृहतः स्तरुंगमयता
वनानि ॥ स्तरणं तास्तरणैः प्रतिनिशं मृदुभिः शयनीयतामुपयतीं वसुधां ॥
२६ ॥ पतितैरपेतजलदान्नभसः पृषतैरपां शमयता च रजः ॥ संदयालुनै
शुश्रूषया
वं परिगाढकृशः परिचर्ययानुजगृहे तपसा ॥ २७ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥

रात्रिं रात्रिं प्रतिशयनीयतां उपयतीं शयनस्थानभूतां वसुधां विशेषेण र
अपेतजलदात् पुरुमेघात् एवंभूतात् नभसः आकाशात् पतितैः अपां पृषतैः विंदुभिः रजः शमय
ता एवंभूतेन तपसा परिगाढकृशः अतिक्षीणः सः अर्जुनः परिचर्यया शुश्रूषया अनुजगृहे गृहीतः ॥२

२९ कि०

महते फलाय तदवेक्ष्य शिवं विकसन्निमित्तकुसुमं स पुरः॥ न जगाम विस्म स०व०६
यवशं वशिनां न निहंति धैर्यमनुभावगुणाः॥ २८॥ तदभूरिवासरकृतं सु
तपोभि कृतैरुपलभ्य वैभवमनन्यभवं॥ उपतस्थुरास्थितविषादधियः शतयज्वनो
वनचरा वसतिं॥ २९॥ विदिताः प्रविश्य विहितानतयः शिथिलीकृतेधि
कृतकृत्यविधौ॥ अनपेतकालमभिरामकथाः कथयांबभूवुरितिगोत्रभिदे वनेचरैरितिशेषः
॥ ३०॥ शुचिवल्कवीततनुरन्यतमस्तिमिरच्छिदामिव गिरौ भवतः॥
महते जयाय मघवन्ननघः पुरुषस्तपस्यति तपञ्जगतीं॥ ३१॥ सविभर्ति

ष्टीबलभुजंगभुजः पृथुविद्विषांभयविधायिधनुः ॥ अमलेनतस्यधृतसच्चरि
ताश्चरितेनचातिशयितामुनयः ॥ २२ ॥ मरुतःशिवानवतृणाजगतीविमलं
नभोरजसिवृष्टिरपां ॥ गुणसंपदासमनुगुणतांगमितःकुरुतेस्यभक्तिमिवभू
तगणः ॥ २३ ॥ इतरेतरानभिभवेनमृगास्तमुपासतेगुरुमिवांतसदः ॥ विन
पुष्पावचये
मंतिचास्यतरवःप्रचयेपरवानसतेनभवतीवनगः ॥ २४ ॥ उरुसत्वमाहवि
परिश्रमतापरमंवपुःप्रथयतीवजयं ॥ शमिनोपितस्यनवसंगमनेविभुता
नुषंगिभयमेतिजनः ॥ २५ ॥ ऋषिवंशजःसयदिदैत्यकुलेयदिवान्वयेमह

हे मघवन नः ऽस्माकं असदृशं ऽवि अदः वचनं सहितुं त्वं अर्हसि
यान्यासि निजया नैसर्गिकया अल्पतया कथितं ऽदः वचनं २

३० कि० तिभूमिभुजां ॥ चरतस्तपस्तव वनेषु सहा न वयं निरूपयितुमस्य गतिं ॥ १०८
३६ ॥ विगणय्य कारणमनेकगुणं निजयाथवा कथितमल्पतया ॥ अ
सदृशं वदः सहितुमर्हसि नः क्व वनेचराः क्व निपुणा मतयः ॥ ३७ ॥ अधिगम्य
गुह्यकगणादिति तन्मनसः प्रियं प्रियसुतस्य तपः ॥ निजुगोप हर्षमुदितं मघ
वा नयवर्त्मगा प्रभवतां हि धियः ॥ ३८ ॥ प्रणिधाय चित्तमथ भक्ततया विदि
तेऽप्यपूर्व इव तत्र हरेः ॥ उपलब्धुमस्य नियमस्थिरतां सुरसुन्दरीरिति व
चोऽभिदधे ॥ ३९ ॥ सुकुमारमेकमणु मर्मभिदामतिदूरगं युतममोघत
या ॥ अविपक्षमस्त्रमपरं कतमद्विजयाय यूयमिव चित्तभुवः ॥ ४० ॥ चिताम्भूशब्दस्य

मर्मभिदां मर्मच्छेदिनां ऽस्त्राणां मध्ये अ[illegible]परं अन्यत
कतमत् एवं भूतं चित्तभुवः कामस्य अस्त्रं विजयाय अ
स्ति क इव यूयं इव १ ३०

भववीतयेसंसारविच्छत्तयेहततवहृत्तामसांनिरस्त
महामोहानांएवंभूतानांयोगिनांरजसःरजो
गुणः तस्यशमनंएवंभूतंअवबोधवारिज्ञानजलंतत्वमेवकारिअवसादंकारणंएति १

भवंवीतयेहततवहृत्तमसामवबोधवारिरजसःशमनं ॥ परिपीयमानमभवौऽ
सकलैरवसादमतिनयनांजलिभिः ॥ ४१ ॥ वसुधागतोजगतिभूतस्वर्लोक
मनीयतांसमुपैहसपुरा ॥ उपपादितांविदधताभवतीः सुरसंपभयानसुमु
खीजनतां ॥ ४२ ॥ तस्मात् तदुपैसविद्मयततस्यतवः कृतिभिकलासुसहितास
चिवैः ॥ हतवीतरागमनसांननुवः सुखसंगिनेप्रतिसुखाविजितिः ॥ ४३ ॥
संदिग्धध्य अविमर्श्यमेतदभिलष्यतिसंद्विषतांवधेनविभवातिशयं ॥ भवंवीतयेनहि
तथासविधिःकसरासनंकचविमुक्तिपथः ॥ ४४ ॥ पृथुधाम्नितत्रैपरि

वः युष्माकं असमतैः न
यनांजलिएवसंजलयः तैः
परिपीयमानं एवंभूतं
अवसादं नाशं १
स्वर्गलोक
यात्राप्रवणा एवंभूता
जनता २

हे तातिवीतरागा
णांमनांसियाभिःता
सां वः इसस्यविशे
षणं २

३१ कि०

बोधितं च मा भवतीभिरस्य मुनिवद्विकृतिः॥ स्वयशांसि विक्रमवतामवतां स० ६
नवधूष्वघानि विमृशंति धियः॥ ४५॥ आससितापचितिचारुपुरः सुरा
णामादेशमित्यभिमुखं समवाप्य यक्षैः॥ त्यैमेपरांच्युतिमपसर्वधूसमूहः
संभावनां सुधिकृतस्य तनोति तेजः॥ ४६॥ प्रणतिमथ विधाय प्रस्थितास
मनस्ताः स्तनभरनमितांगीरंगनाः प्रीतिभाजः॥ अचलनलिनलक्ष्मीहा
रिनालंबभूवस्तिमितममरभर्तुर्द्रष्टुमक्ष्णां सहस्रं॥ ४७॥ ःःः

इति श्री किरातार्जुनीये महाकाव्ये लक्ष्मांके म॰क॰श्रीभारवीकृतौ सुरांगनाप्रस्थानो
नाम

षष्ठः सर्गः॥ ६

॥३१॥

प्रहर्षिणीवृत्तं

श्रीमद्भिः सरथगजैः सुरांगनानां गुप्तानामथसचिवैस्त्रिलोकभ
र्तुः ॥ सम्मूर्छन्नलघुविमानरंध्रभिन्नः प्रस्थाने समभिदधे मृदंगना
दः ॥ १ ॥ सोत्कंठैरमरगणैरनुप्रकीर्णान्निर्याय ज्वलिततनूरुचः
पुरान्मघोनः ॥ रामाणामुपरिविवस्वतः स्थितानां नासेदे चरित
गुणत्वमातपत्रैः ॥ २ ॥ धूतानामभिमुखपातिभिः समीरैरायाः
सादविशदलोचनोत्पलानां ॥ आनिन्ये मदविहितां श्रियं वधू
नामुष्णांशुद्युतिजनितः कपोलरागः ॥ ३ ॥ तिष्ठद्भिः कथमपिदे

सार्थकत्वं ४

वृत्तानुभावाद्दारुकच्छैः प्रजविभिरायत्ततुरंगैः ॥ नेमीनामसति विव
र्त्तने रथ्यौघैरासेदे वियति विमानवत्प्रवृत्तिः ॥ ४ ॥ कांतानां कृतप
पुलकः स्तनांगरागे वक्त्रेषु च्युततिलकेषु मौक्तिकाभः ॥ संपेदे श्र
मसलिलोद्गमो विभूषां रम्याणां विकृतिरपि श्रियं तनोति ॥ ५ ॥
राजद्भिः पथि मरुतामभिन्नरूपैरुल्कार्चिःस्फुटगतिभिर्ध्वजां
शुकानां ॥ तेजोभिः कनककनिकाषराजिदीप्तेरायामः क्रियेत इ
वस्म सातिरेकः ॥ ६ ॥ रामाणामवजितमाल्यसौकुमार्ये संप्राप्ते

सातिशयः विस्तारः

ब्रह्मः२ साध्वीयसी१

वपुर्विसरहतमानतवस्य ।। गंधर्वैरधिगाविस्मयैंप्रतीयेकल्याणिविधि सद्देहु१
बुधिविचित्रतांविधातुः ।। ७ ।। सिंदूरैकृतरुचयः सहेमकक्षाः श्रोतो
भिश्चित्रिदशगजोमदंक्षरंतः ।। सादृश्यंयपुररुणांप्रजालभिन्नै
र्वर्षद्भिः स्फुरितशतहृदैः पयोदैः ।। ८ ।। अस्पर्द्दुरुपसदाहुपेस
द्धूरंपर्यैतादहिममयूषमंडलस्य ।। आशानामुपरिचितामिवे
केवेणींरम्यामिंत्रिदशनदींयपुर्वलानि ।। ९ ।। आमत्तभ्रमर
कुलाकुलानिधुन्वन्नुद्धूतग्रथितरजांसिपंकजानि ।। कां

सुकृतीनामिति शेषः प्राप्य २

महतीर

३३ कि० तांनां गगननदीतरंगशीतः संतापं विरमयति स्म मातरिश्वा ॥ ७

१०॥ संभिन्नैरिभतुरगावगाहनेन प्राप्योर्वीरनुपदवीं विमान-

पंक्तिः ॥ तत्पूर्वं प्रतिविदधे सुरापगायां वप्रांतस्खलितविवर्तनं-

सूर्यादिभिरात्मिता पद्र पयोभिः ॥ ११ ॥ कूं तानां गहरुच्चैरितालयोरथानां मक्षामयक्ष

तसुरवेश्म वेदिकानां ॥ निःसंगप्रदिभिरूपाददे प्रवृत्तिः संपी नेमीभिः ३

उस्फुटितजलेषु तोयदेषु ॥ १२ ॥ तत्तानामुपदधिरे विषाणभि

न्नाः प्रह्लादं सुरकरिणां घनाः क्षरंतः ॥ युक्तानां खलु महतां प

३३

अतिलविशेषणं

रोपकारे कल्याणी भवति रुजेत्यस्य विप्रवृत्तिः ॥ १३ ॥ संक्रांतामुकु
रनिलेनेनीयमाने दिव्यस्त्री जघनवरांशुके विवृत्तिं ॥ पर्यस्य
त्स्फुमणिमेखलांशुजालं संजज्ञे युतकमिवांतरीयमूर्वो ॥ १४ ॥
अप्याद्रीकृततिलका [illegible] सुधारपातैः प्रह्लादं शमित
तपरिश्रमा दिशं तः ॥ कांतानां बहुमतिमाययुः पयोदो नाल्पी
यानवकुसुकृतं तष्ठिनस्तिदाघः ॥ १५ ॥ यान्त्यस्य ग्रथिततरंगसे

सुरधनुषः विशेषणं

कता मे विच्छेदं विपयासि वारिवाहजालं ॥ आतेनुस्त्रिद
शवधूजनांगभाजां संधानं सुरधनुषः प्रभा मणीनां ॥ १६ ॥

पश्चिमार्गदर्शार्थः

३४ कि०

ससिक्तभूतिः करिणीय सन्निकर्षैरालापैः पिपतिषतां विलंघ्य वी- ७
थीः ॥ आसेदुर्दशशतलोचनध्वजिन्या जीमूतैरपिहितसानुरिं-
द्रकीलः ॥ १७ ॥ आकीर्णामुखनलिनैर्विलासिनीनामुद्धूतस्फु-
नप० टविशदातपत्रफेना ॥ सा तूर्यध्वनितगभीरमानदंती भूभर्तुः शि-
रसि नभोनदीव रेजे ॥ १८ ॥ सेतुत्वं दधति पयोमुचां वितानेसं-
रंभादभिपततां रथान्जवेन ॥ आनिन्युर्नियमितरश्मिभुग्न-
प्रोथः घोणाः कृच्छ्रेण क्षितिमवनामिनः सुरंगाः ॥ १९ ॥ माहेंद्रं नग-
मभितः करेणुवर्याः पर्यंतस्थिरजलदा दिव पतंतः ॥ सांद्रत्वंमि

मैनाकादिभिः

मूलमानसमवट

लयनतिःप्रकंपवद्भिरराजगमुर्जेलनिधिशायिभिर्नगेंद्रैः ॥२०॥ उ
त्तंगे समविषमे समंमहोद्रैः कांतानां वियदभिपातलाघवेन ॥
स्याम्रूलोद्भुवनदिसैकतेषुलेभे सामग्री खुरपदवीं तुरंगमाणां
॥२१॥ सध्यानेनिवतिततनिर्झरासुमंद्रैः समूर्छन् प्रतिनिन
दैरधिसकासु ॥ उद्ग्रीवैर्घनरवशंकयामयूरैः सोत्कंठंध्वनि
रुपश्रुश्रुवेरथानां ॥२२॥ संभिन्नामविरलपातिभिर्मयूखैर्नी
लानांभृशंमुपमेखलंमणीनां ॥ विद्युल्लोमिववनितांनभोंत
रालेवप्रांभःश्रुतिमवलोकयांबभूवुः ॥२३॥ आसन्नद्वि

श्रासन्नायां श्लो१८ व्यां नवनगजमार्गे योमदानिलः मदवायवे कुध्यंतः संप्रतिकुप्यतः १

पर्यंदवी मदानिलाय कुध्यंतो धियमसधूर्गतानां ॥ सव्याजं
निजकरिणीभिरात्तचित्ताः प्रस्थानं सुरकरिणः कथंचिदीषुः
॥२४॥ नीरंध्रं पथिषु रजो रथांगधूतं पर्यस्यन्नवसलिला-
रुणं वहंती व्याजेनेव नगरहमानिकाहिनीसा घर्मांतक्षुभितजलेव
जाह्नुकन्या ॥२५॥ संभोगक्षममगहनामथोपगंगं बिभ्राणं ज्वलि-
तमणीनि सैकतानि ॥ अध्यूषुश्च्युतकुसुमाचितं सहायाः वृत्रार-
रविरलशाद्वलां धरित्रीं ॥२६॥ भूजंतुः समधिकमाददे तदो-

व्याः श्रीमत्तां हरिसखवाहिनी निवेश्याः ॥ संभवं किमसुलभं महो
दयानामुच्छ्रायं नयति यदृच्छया वियोगः ॥२७॥ सामोदकुसुम-
तरुश्रियो विविक्ताः संपत्तिः किसलयशालिनी लतानां साफल्यं
ययुरमराङ्गनोपभुक्ताः सा [illegible]च लक्ष्मी रूपकुरुते ययापरेषां लक्ष्म्या ४
॥२८॥ क्रांतोपि त्रिदशवधूजनैः पुरस्ताल्लीनाहि श्वसितवि
वार लोलपल्लवानां ॥ सेव्यानां हतविनयैरिवाचतानां संपर्कं प दुष्टर्द्दश्वसंसर्गापगातुगाया पि साज्या इति भावः २
रिहरतिस्म चंदनानां ॥२९॥ उत्सवध्वजकुथकंकटाधरित्री

धा कैः कैरिव हतविनयैः दुर्जनैः ऽऽवृत्तानां आश्रा
धादितानां एवंभूतानां सेव्यानां प्रभूनां संप
र्कं संस्पर्शमिव २

कुथाः आस्तरणानि कंकटाः सन्नाहाणि येभ्यः तेषां प्रवेण्यास्तरणं वर्णः परिस्तोमः कुथो द्व
योरित्यमरः १

पंचमः १

३६ द्वि० कानितां विदितनयैश्रमं विनेतुं ॥ आवासितद्रुमगहना प्रयुगां तवातैप ७

पं२ र्यस्ता जिरैइव द्विपा विरेजुः ॥ ३० ॥ प्रस्थानश्रमजनितां विहाय नि

द्रामामुक्ते गजपतिना सदानपंके ॥ शय्यांते कुलमलिनां क्षणेन

विलीनं संरंभच्युतमिव शृंखलं चकासे ॥ ३१ ॥ आयस्तः सुरैदो सरि४

घरुद्धवर्त्मा संप्राप्तुं वनगजदानगंधिरोधः ॥ मर्दं न निहितमिता

विधुन्वन् कुशं यंतारं नविगणयांचकार नागः ॥ ३२ ॥ आरोढुः समवनतस्य

पीतशेषे साशंकं पयसि समीरिते करेण ॥ सन्मार्जन्नारुणमद

समवनतस्य जलपानार्थमानतस्य यस्य करेणो यस्य करेणु रिभ्यां सीने मंद लमदः करेण पीतशेषपयसि श्रीरो
द्वहस्तिपकासाशंकं समर्थं समीरिते क्षिप्ते सति सीकरः अरुणे मद श्रुतिमद धारे पयो सौकपोलौ संमार्जन
प्रमज्जन मदद्रवसंस्पंदे शुक्राव मदसंपक्तस्य मदस्य द्रवमान्मदो भिमा ३३ ३६

भ्रुतीकपोलौ सस्पंदे मदद्रवसीकरैः करेणैः ॥ ३३ ॥ आघ्राय स
एमतितरव्यत्तापिरोषादुत्तीरं निहितविरक्तालोचनेन ॥ संपर्कं व
नकरिणां मदांवुक्षसेकैर्नाचेमे हिममपि वारिकारणेन ॥ ३४ ॥ प्र
क्षोभितन्मदसुरभीणि निम्नगायाः क्रीडंतो गजपतयः पयांसि कृत्वा ॥
किंजल्कव्यवहितता मदानलेखैरुत्तेरुः सरसितगंधिभिः क
पोलैः ॥ ३५ ॥ आकीर्णां बलरजसा घनारुणेन प्रक्षोभैः सपदि त
रंगितं ततेषु ॥ मातंगोन्मथितसरोजरेणुपिंगं कौसुंभं वसन

निम्नगायाः पयांसि प्रक्षोभितन्मदसुरभीणि सुरभीणि कृत्वा ४

उपलक्षिता

संजाततरंगं

श्रीकंधरा अपरांता पश्चिमकायश्चालि चयैर्वांतैः रवरः पश्चिमकाय इति वैजयंती १

३७ कि० पिधांवुनिर्वभासे ॥ ३६ ॥ श्रीमद्भिर्नियमितकंधरापरांतैः संसक्तैरगु ७
रुवनेषु सांगहारं ॥ संप्रापे निसृतमदांवुभिर्गजेंद्रैः प्रस्यंदिप्रचलि
गंडरंगंडशैलाः स्युश्च्युताः स्थूलोपला गिरेरित्यमरः ३ तगंडशैललक्ष्मीः ॥ ३७ ॥ निर्धूतप्रशमितरेणुवारणानां स्रोतोभि मदनाभिभिः ३
र्मदजलधां सुन्नतानामजस्रं ॥ आमोदं व्यवहितभूरिपुष्पगंधं भिन्नै
उत्तमाय लालतावि ह्रोवा: एरवीकाच्चंद्रकालैर्लोत्थ इत्यमरः लैः सुरभिर्मुखवाहिगंधवाहैः ॥ ३८ ॥ सादृश्यं दधति गंभीरमेघनादै मेघघोषैः सादृश्यं दधति सति ३
रुन्निद्रक्षुभितमृगाधिपश्रुतानि ॥ आतेनुश्चकितचकोरनि
जलप्रायमनूपं स्यात्पुंसि कच्छस्तथाविध इत्यमरः १ लकंठान्कच्छांतानमरमहेभबृंहितानि ॥ ३९ ॥ शाखावस ३७

(interlinear glosses: मिलितैः; सांगविक्षेपं; सति; यथासात्; उन्नतानां; निरंतरं; तिरस्कृतः; वहन्ति; वायुः; सति; मयूरश्च)

परिछ्छदैः तैस्तैरिति परिछ्छदः परिकरो वस्त्राभरणादिः १ वनपादपानां पुरे यदुपवनं तत्र जातां उपवनजां लक्ष्मीं जहुरिति २
आरोहन्तिका मानैस्तैस्तानुरूपैः कृतैर्वधूजनैः सेवितानां १

अलंकृतानां

तकमनीयपरिछदानामंशुकमातुरवधूजनसेवितानां ॥ यैश्च निवेशन
विभागपरिष्कृतानां लक्ष्मीं पुरोपवनजां वनपादपानां ॥ ४० ॥ छ ॥ छ ॥

इति श्रीकिरातार्जुनीये महाकाव्ये लक्ष्म्यंके भारविकृतौ सुराङ्गनागमनो नाम सप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥

निवेशनानां स्वेछया विकृतोस्य तस्मिन् मंदिरोज्ज्वले

व्योमसदां गंधर्वाणां सनातनं सदातनं ३ ज्वलंतः मणयः यस्मिन् ४

अथ स्वमायाकृतमंदिरोज्ज्वलं ज्वलन्मणिव्योमस
दां सनातनं सुराङ्गना गोपतिचापगोपुरं पुरं वनानां विजिहीर्षया जहुः

गौर्वज्रं तत्पतिरिन्द्रः तस्य चापवर्णं नानिगोपुराणि यस्मिन् २ ३

वनानि विहर्तुमिछ्छया ३ अस्मिन् सर्गे वंसस्थवृत्तं

यथायोग्यं

॥ १ ॥ यथायथं ताः सहिता नभश्चरैः प्रभाभिरुद्भासितशैलवीरुधः

सहिताभिरुद्भासिताः शैलवीरुधो याभिस्ताः

वनं प्रति प्रवेशं कुर्वत्यः १

वनं विशंत्यो वनजायतेक्षणाः क्षणद्युतीनां दधुरेकरूपतां ॥ २ ॥ नि

वनजवत्पद्मवत् आयते विस्तीर्णे ईक्षणे नेत्रे यासां ताः १ यथायोग्यं नभश्चरैर्गंधर्वैः सहिताः २ क्षणमात्रं द्युतिर्यासां विद्युतां ताः एकरूपतां दधुः १

निवर्तते: वर्त्तत: वर्तुलाकार: गुरु महत् तत् पयोधरस्य क्रम: भ्रम: यस्मिन् २ प्रवर्त्तते: निह्रादि मनोहर: भूषणानां नूपुरादीनां रव: शब्दो यस्मिन् २
नितम्बिनीनां नायिकानां नभ: प्रयाणात् अवनौ परिक्रम: पृथ्वी संचार: मन्दं धृतिधैर्यं आदधे २

वर्त्तेवस्तास्तनपयोधरक्रमः प्रवर्त्तते दिवि भूषणारवः ॥ नितम्बिनीमिष्टतमा ७
दधे धृतिं नभःप्रयाणादवनौ परिक्रमः ॥ २ ॥ घनान्तिकामे कुसुमानि वि — कामरूपीणः कुसुमानि विभिन्नैः
भ्रंतः करप्रचेयान्यपहाय शाखिनः ॥ पुरोऽभिसस्रे सुरसुन्दरीजनैर्य ३
धारयंत: ३
यो तरेखा तिगुरुणाबु कामिनः ॥ ४ ॥ तनूरलक्तारुणपाणिपल्लवाः ४
स्फुरन्नखांशुस्फुरमञ्जरीभृतः ॥ विलासिनी बाहुलता वनालयो — वनालय: भ्रमर: विलासिनीनां बाहु एव लता सिषेविरे ६
विलेपनामोदहृता सिषेविरे ॥ ५ ॥ निपीयमानस्तबका शिलीमुखै — अलिका एवं शिलीमुखैः इत्यर्थ: २
रशोकयष्टिश्चलबालपल्लवा ॥ विडम्बयन्ती ददृशे वधूजनैरमन्द — वधूजनै: अशोकयष्टि: अशोक रक्ता: ददृशे १

यो पुत: कामिन: पुरुषस्य गुरुत्वेन यथा रेखा भवति भ्रमापि सैव धारा भवति ६
विलेपनानामामोदे: आकृता भ्रमरा: २

स्फुरंतो नखांशुभ्यो गुरुत्वात् स्फुरंत: एव मंजरीभृत: २

हे मानिनि त्वं करौ धुनाना कंपयमाना परिश्रमं मा वृथा कृथा मा कुरु यत् २
इतः षट्पदावलिः भ्रमरपंक्तिः त्रस्यति बिभेति ३

अपं दः स्पं श्रं दष्टोष्ठो यस्मिन तत्
करावधूननं करकंपनं विवेचयती स्तव
कोपादेव नष्टो दष्टाधरपल्लव चलने
न करावधूननं चाकुवतीत्यर्थः १

दष्टोष्ठं करावधूननं ॥ ६ ॥ करौ धुनाना नवपल्लवाकृतीव
था कृथा मानिनि मा परिश्रमं ॥ उपेयुषी कल्पलताभिशंक
या कथं न्वितस्त्रस्यति षट्पदावलिः ॥ ७ ॥ जहीहि को
पं दयितो नुगम्यतां पुरानुशेते तव चंचलं मनः ॥ इति प्रियं
कांचिदुपैतुमिच्छतीं पुरोनुनिन्ये निपुणः सखीजनः ॥ ८ ॥
पुग्मं ॥ समुन्नतैः काशदुकूलशालिभिः परिक्वणत्सार

नवपल्लवस्य आकृतिः एवं धुनौ करौ १
कल्पवल्लीभ्रमेण ... उपेयुषी प्राप्ता २
तव चंचलं मनः पुरः अग्रे अनुशेते
अग्रे अनुगमिष्यते अनुतप्यमानं इत्यर्थः ३

कांचित् नायिकां प्रियं उपेतुं इच्छती
प्रति निपुणः विनतः सखीजनः
पुरः अग्रे इति अनुनिन्ये

काशाः एव दुकूलाः पटवस्त्राः तैः शालिभिः विभूषिताः १

कुंजसमुद्रयोषितः सुरराजयोषितां मनांसि जह्रुः २ स्वेषां कलत्रचारुभिः एषः तद्वत् चारुभिः मनोहरैः प्रतीरदेशैः भूषिताः कुंजाः तैर्न विभूषिताः
सपंक्तिः एवमेखला क्षुद्रघंटिका यस्य ते नविभूषिताः कलत्रं श्रोणिभार्ययोरित्यमरः २

२९ कि॰

८

सपंक्तिमेखलैः ॥ प्रतीरदेशैः स्वकलत्रचारुभिः विभू-
षिताः कुंजसमुद्रयोषितः ॥ ९ ॥ विदूरपातेन भिदा-

विदूरपातेन भिदामेदं उपेयुषः प्राप्ताः २

मुपेयुषश्च्युताः प्रवाहादभितः प्रसारिणः ॥

प्रवाहात् अभितः प्रसर्पतः ३

प्रियः अंके ... इत्यमरः २

प्रियांकशीताः शुचिमौक्तिकच्छिवो वनप्रहासा

वनहास्य इव २

इव वारिबिंदवः ॥ १० ॥ ॥ शिवाय नमः ॥ श्री

वारिबिंदवः सुरराजयोषितां मनांसि जह्रुः १

शुचि मौक्तिकं तद्वत् दीप्तिर्यस्य २

॥ २९ ॥

पुष्पविलोचनैः सह हरिजनं निरीक्षमाणा इव ... द्विरेफाः भ्रमराः ... भ्रमराः एवांजनानि तैः शारि-
तान्निसवलीकृतान्युदराणि येषां तैः २
भ्रमणगुरुः १

सखीजनं प्रेमगुरूकृतादरं निरीक्षमाणा इव नम्रमूर्तयः ॥ स्थिरद्
प्रकासिभिः
द्विरेफांजनशारितोदरैर्विकासिभिः पुष्पविलोचनैर्लताः ॥ ११ ॥
उपेयुषीणां बृहतीरधित्यकां मनांसि जह्रुः सुरराजयोषितां ॥
प्रासः श्यामश्रीः
कपोलकाषैः करिणां मदारुणैरुपाहितश्यामरुचश्च चंद
स्वकलापत्यवचेताति मनोहरेण
नाः ॥ १२ ॥ ॥ कलापकं ॥ स्रगाद्यवर्ज्यसहेपि विचित्रहारिणा वि
पुष्पेण गंधर्वाणां परिचरितुं
लोभ्यमानाः प्रसवेन शाखिनां ॥ नभःश्चराणामुपकर्तुमिच्छतां
प्रियाणि चक्रुः प्रणयेन योषितः ॥ १३ ॥ प्रयच्छतोच्चैः कुसुमानि
स्नेहेन १

योषितः नभश्चराणां प्रणयेन प्रियाणि चक्रुः १

अधित्यकाः ऊर्ध्वभूमिः इत्यमरः ...
ऊर्ध्वभूमिस्थितानां

कपोलस्य कषाः तैः हस्तीनां कपो-
लकषैः प्रासः श्यामरुचः यस्य ४

शाखिनां प्रसवेन पुष्पजातेन ...
लोभ्यमानाः ... योषि-
तः १२

लताः सुरराजयोषितां मनांसि
जह्रुः २

गंधसारो मलयजो भद्रश्रीश्चंद-
नं दनोस्त्रियामित्यमरः ४

पुष्पाणि ददतः १

नायकेनैव कुलेनैव भिलिताप्रयत: द्विते न पतिना उद्देशप्रामोत्रे सपत्नीनामधेयं लंभिता प्रापिता । तत्ना का प्रा दूते स्वर्षा:२
मानिनी भुवं केवलं चरणेन लिलेख विलिलेख १

अपरा नायका प्रिये वाचं यच्छ तिर

४०कि०

निमानिनीवीव्यपत्रपा गोत्रे दयितेन लंभिता ॥ नकिंचिदूचे चरणे | ८

न केवलं लिलेख बाष्पाकुललोचना भुवं ॥ १४ ॥ प्रियेऽपरा यच्छ
कादीक ... कान्तं ... निवि स्वादु ... तिमानं ३:३

ति वाचमुन्मुखी निबद्धदृष्टिः शिथिलाकुलोच्चया ॥ समादधे

... कनस्माद | नांशुकमाहितं वृथा विवेद पुष्पेषु न पाणिपल्लवं ॥ १५ ॥ सली | कापि पल्लवं न विवेद न ज्ञातं
पुष्पेषु ... प्ता ... गे ... वा ४ | लमासक्तलतान्तभूषणं समासजंत्या कुसुमावतंसकं ॥ स्तनोप | पुष्पकोपरकांतद नमितिमावः

का ... पुरुष: कांतया ... घनेन ... प्रेरित: | पीडं नुनुदे नितंबिना घनेन कश्चित्प्रणयेन कांतया ॥ १६ ॥ कल | कलत्रभारेण उपलक्षितेन:१

त्रभारेण विलोलनीविना गलद्दुकूलस्तनशालिनोरसा ॥ बलि

प्रसी ... नि:२   ... उरसा हृदयेन ... २
चंचल कोषि १   कटिप्रक्रमस्तने ... न एवं भूतेन ... १

३०

वलिव्यपायेन भंगिनिवृत्त्या स्फुटरोमराजी यस्मिन् ... उदरेण ... ॥ निरायतत्वात् तनुत्वात् ताम्यतानुभवता उदरेण १
सादरं सोत्सुकं मनोधिनाथस्य मनः समाददे श्लोकद्वयेन
२ कयाचित् कांतया तरुप्रसूनानि अपदिश्य व्याजीकृत्य सेत्यर्थः व्याजोपदेशो लक्ष्यं चेत्यमरः

व्यवायस्फुटरोमराजिना निरायतत्वादुदरेण ताम्यता ॥ १७ ॥

विलंबमानो व्याकुलः केशपाशो यस्याः २

विलंबमानाकुलकेशपाशया कयाचिदाविष्कृतबाहुमूल

दर्शितकक्षाप्रदेशया २

या तरुप्रसूनान्यपदिश्य सादरं मनोधिनाथस्य मनः समाददे ॥

१८ ॥ युग्मं ॥ व्यपोहितं लोचनतो मुखानिलैरपारयंतं किल पु

लोचनतः स्वनेत्रात् मुखानिलैः फूत्कारमारुतैः पुष्पजं रजः दूरीकर्तुं शक्नुवंतं ४

ष्पजं रजः ॥ पयोधरेणोरसि काचिदुन्मनाः प्रियं जघानोन्नतपी

वरस्तनी ॥ १९ ॥ इमान्यमूनीत्यपवर्जिते शनैर्यथाभिरामं कु

इमानि अमूनि इति पूर्वकम् अपवर्जिते २

सुमाग्रपल्लवे ॥ विहाय निःसारतयेव भूरुहः पदं वनश्रीर्वनि

वनश्रीः निःसारतया इव भूरुहः तरून् विहाय वनितासु पदं स्थानं संदधे १

प्रवालस्य भंगवत् अरुणा पाणिपल्लवः १
परागेन पांडूकृतः पीवरस्तनो यस्याः १

कः कमिव वपुः गुणोच्छ्रायमिव २

तां सुसंदधे ॥२०॥ प्रवालभंगारुणपाणिपल्लवः परागपांडूकृत
पीवरस्तनः ॥ महीरुहः पुष्पसुगंधिराददे वपुर्गुणोच्छ्रायमिवांगना
सुरांगनानां वरीतसि — करिकरस्थूलैः
जनः ॥२१॥ वृतोऽलिभिर्वारणहस्तपीवरैश्चिराय खिन्नान्नवपल्ल
वश्रियः ॥ समेऽपि यंतुश्चरणाननिश्चरा मदादिव प्रस्खलतः प
दे पदे ॥२२॥ विसारिकांचीमणिरश्मिलब्धया मनोहरोच्छ्रा
कुटिलानि
यनितंबशोभया ॥ स्थितानि जिह्मानि नवसेकतद्युतिं अमातिरि
क्तैर्जघनानि गौरवैः ॥२३॥ समुच्छ्वसत्पंकजकोशकोमलैरु

विसारिभिः कांचीमणिरश्मिभिः लब्धया तन्नितंबयेदर्थः ३ अमातिरिक्तैः अतिशयितैः गौरवैः उपलक्षितानि जघनानि २
तच्चुल्यानीत्यर्थः २ दलकमलंमुकुलमुग्धैर्नाभिभिः १

वरांग्यः तेउरवज्जैः तैश्चिराय खि
न्नान् ३
नवपल्लवानां श्रीरिव श्रीर्येषां ते
तान् अत एव समेपि स्थलेपि चर
णान् यंतुयांतुं अनीश्वरान् असम
र्थान् ४

अंगनाजनः महीरुहः वृक्षस्य पुष्प
सुगंधिः आददे २

मदादिव पदेपदे प्रस्खलतः चरणा
न् ४

मनोहरः उच्छ्रायो येषां तेषां नितं
बानां शोभया करलोन नवसै
कतानां द्युतिं शोभां जिताः २

उपनीवि नीवीसमीपे नाभिभिः उपाहितश्रीः जनितशोभा इति १

सुरांगनानां अनुसानु शिखरसमीपे वर्त्मनः सकाशात्
सविस्मयं यथा तथा रूपयंतः नभश्चरान् ५

सरोरुहैः समानकांतीनी मुखानि २

पाहितश्रीरुपनीविनाभिभिः ॥ दधंति मध्येषु वलीविभंगिषु ८
स्तनातिभारादुदराणि नम्रतां ॥ २४ ॥ समानिकांतीनि तुषार
भूषणैः सरोरुहैरस्फुटपत्रपंक्तिभिः ॥ चितानि (व्याप्तानि) घर्मांबुकणैः
समंततो मुखान्यनुत्फुल्लविलोचनानि च ॥ २५ ॥ विनिर्यती
नां परिखेदमंथरं सुरांगनानामनुसानु वर्त्मनः ॥ सविस्मयं
रूपयतो नभश्चरान् (गंधर्वान्) विवेश तत्पूर्वमिवेक्षणादरैः ॥ २६ ॥ ८
॥ पंचभिः कुलकं ॥ अथ स्फुरन्मीनविधूतपंकजा विपंकतीर

पुष्पावचयानंतरं अप्सलिलक्रीडावर्णनमारभते १

चलद्भिर्मीनैः कंपितपंकजा यस्मिन् १

अविकच दलालिभिः ३

अविकारस्वरादराणि ४

सविस्मयं रूपयंतः २

ऊर्मिवलि मध्येषु जघनस्थलेषु स्तनातिभारात् उदराणि नम्रतां दधंति १

स्वेदोदबिंदुभिः ३

निर्गच्छंतीनां ४

अनुसानु च वर्त्मनः सकाशात् ३

आलोकनेकैतुकं तत्पूर्वं इव विवेश २

पंकरहिते तीरे स्खलिताः ऊर्मिसमूहो यस्मिन् १

सुरापगाः वधूसमाजुहाव १ किंकर्तुं पयः अवगाहितुं १ कादंबकलहंसस्यात् रवमरः १
प्रशांतो घर्मबाधः २
मंदं वहन् २

४२ कि०

स्खलितोर्मिसंहतिः ॥ पयोऽवगाढुं कलहंसनादिनी समाजुहाव
व२ वैर्वधूः सुरापगा ॥ २७ ॥ प्रशांतघर्माभिभवः शनैर्विवान् वि
पद्मगंधिरित्यर्थः ३ लासिनीभ्यः परिमृष्टपंकजः ॥ ददौ भुजालंबमिवात्तशीक
तरंगमालांतरमध्यगोचरः स्यात्तं ४ रस्तरंगमालांतरगोचरोऽनिलः ॥ २८ ॥ गते सहावैः क
लहंस[...]विभ्रमं कलत्रभारैः पुलिनैर्नितंबिभिः ॥ मुखैः (श्रोणिभारैः)
सरोजानि च दीर्घलोचनैः सुरस्त्रियः साम्यगुणान्निरासिरे
॥ २९ ॥ विभिन्नपर्यंतगमीनपंक्तयः पुरो विगाढाः सखिभि

गाहिताबुकणः २
अनिलः वायुः विलासिनीभ्यः भुजालंबं ददौ ४
सुरस्त्रियः मुखैः सरोजानि साम्यगुणान्निरासिरे च पुनः कलत्रभारैः श्रोणिभारैः नितंबिभिः पुलिनं सिकतं साम्यगुणान्निरासिरे २

कलहंसानां विभ्रमे गतिविलासविधुरं यथा स्यात्तथा सहावैः सविकासैः गतेः गतिभिः ४
विभिन्नाः विच्युताः संघाताः पर्यंतगाः प्रांतगाः मीनानां पंक्तयो यासां ताः १ कुतः मरुतः ईप्सया सखिभिः पुरः पूर्वं अवगाहिताः कृतस्नानाः १

८ ॥४२॥

सुरसुंदरीजनैः कथंचित् भयात् कृच्छ्रेण आपः तदेवावगाहने प्रथमं यथा तथा प्रपेदिरे जगाहिरे १
रमणीभिः अंभसि जले विगाढमात्रे सति प्रविष्टे एव सति अवगाहमात्रे सति २

मेरुसतः ॥ कथंचिदापः सुरसुंदरीजनैः सभीतिभिस्तत्प्रथमं प्रपेदिरे
॥ ३० ॥ विगाढमात्रे रमणीभिरंभसि प्रयत्नसंवाहितपीवरोरुभिः
विभिद्यमाना विससार सारसानुदस्य तीरेषु तरंगसंहतिः ॥ ३१ ॥
शिलाघनैर्नाकसदामुरस्थलैर्बृहन्निवेशैश्च वधूपयोधरैः ॥ तटां
रुषाइव
तनीतेन विभिन्नवीचिना रुषेव भेजे कलुषत्वमंभसा ॥ ३२ ॥ विधू
तकेशाः परिलोलितस्रजः सुरांगनानामवलुप्तचंदनाः ॥ अतिप्र
संगाद्विहितागसो मुहुः प्रकंपमीयुः सभया इवोर्मयः ॥ ३३ ॥ विप

शीलाघनैः शिलावत्कठिनैः वधूपयोधरैः नाकसदां गंधर्वाणां उरस्थलैः बृहन्निवेशैः महत्संस्थानैः स्थूलैः वधूपयोधरैः अंभसा कलुषत्वं अविलत्वं भेजे २
सुरांगनानां अतिप्रसंगात् अविच्छेदात् विहितागसः कृतमेऽनरूपाः अपराधः मुहुः पुनः प्रकंपं ईयुः सभया उर्मयः इव १
विधूताः विक्षिप्ताः केशाः येषां परिलोडिताः स्रजा मालाः यैः १ अवलुप्तचंदनाः हृतांगरागाः एवंभूताः विहितागसः २

स्वयं विशीर्यमाणाः ३

तटे अभिनीतेन प्रापितेन २

विभिन्नवीचिना भग्नोर्मिणा अंभसा २

प्रयत्नेन संवाहिताः संचारिताः पीवराः ऊरवो याभिः ताभिः रमणीभिः २

तरंगसंहतिः समूहः तीरेषु तटेषु सारसान् पक्षिविशेषान् उदस्य उत्क्षिप्य विससार विस्तारयामास ३

येस्त्रियःविभ्रममंडनेन सौंदर्यमंडनेन तिरोहिताः छन्नाः तान् नखव्रणान् अन्यवधूः कथंभूताः न स्वव्रणा विपक्षस्य सपत्नीजनस्य चिंतामप्यनाक्षकारः ईर्ष्याः कीदृशान्तान् विशेषेण कत्थनीयान् कानिव हृतस्य कुंकुमस्य शेषानिव

सपत्नीजनसंनिधौ उपाहितां दत्तां मालां ॥

८

सुचिंतामप्यनानेस्वव्रणास्तिरोहितांविभ्रममंडनेनयं हृतंस्यशे
षानिवकुंकुमस्यतांनविकत्थनीयाद्दधुरन्यवध्वाःस्त्रियः ॥५४॥
प्रियेण संग्रथ्यविपक्षसंनिधावुपाहितांवक्षसिपीवरस्तने
जलेनमलिनां
स्रजंनकाचिद्विजहौजलाविलांवसंतिहिप्रेम्णिगुणानवस्तुषु
॥५५॥ असंशयंन्यस्तमुपांतरक्ततांयदेववरोद्धुरमणीभिरंजनं
हृतेपितस्मिन्सलिलेनशुक्लतांनिरासरागोनयनेषुन
श्रियं ॥५६॥ द्युतिंवहंतोवनितावतंसकाहृताःप्रलोभादिव

तस्मिन्सलिलेन हृतेपि रागः नयनेषु नयनेषु शुक्लतां निरास श्रियं शोभां न ॥

किंकृत्वा प्रियेण संग्रथ्य रचयित्वा स्रजं ॥

काचित् नायिका पीवरस्तने वक्षसि स्थापितां मालां न विजहौ न तत्याज ४

उक्तमर्थं समर्थयति रेण ... प्रेम्णि गुणाः वसंति न ४ वस्तुषु न ४

रमणीभिः यदेव अंजनं न्यस्तं तदेव उर्वरितं रोद्धुं असंशयं ॥

वेणीभिः जलैः प्रलोभात् नाम ... हृताः वनितावतंसकाः हृताः गंधर्वाः १

तासां वपुषएव

नभश्चरैः गंधर्वैः रामा निरीक्ष्य तेन त्वपुषा एव मंडनं अलंकृतं बुबुधे यज्ञे २

प्रदिताः च्याविताः १ विगता पत्रलेखा यासां ताः २ निरलक्तकाः क्षालितरागाः याः अंजनरहिता यासां ताः रामाः

सचिवाः गंधर्वाः तत्स्थाः एतत प्रलंभश्रोणीयंता आययुः २

अधिकारा गंधर्वाः १

वेणिभिर्जलैः ॥ उपप्लुतास्तत्ध्नाए श्रोणीयतां च्युताधिकाराः स
चिवा इवाययुः ॥ २७ ॥ विपत्त्रलेखा निरलक्तकाधरा निरंजना
क्षीरपि बिभ्रतीः श्रियं ॥ निरीक्ष्य रामा बुबुधे नभश्चरैरलंकृतं
तद्वपुषैव मंडनं ॥ २८ ॥ तथा न पूर्वं कृतमंडनादरः प्रियानुरागे
ण विलासिनीजनः ॥ यथा जलार्द्रो नखमंडनश्रिया ददाह दृष्टीः
शुभमुखाः
प्रतिपक्षयोषितां ॥ २९ ॥ शुभाननाः सांबुरुहेषु भीरवो विलोल
चंचलः फेनपंक्तिषु अरुणं असर्पे
हाराश्चलफेनपंक्तिषु ॥ नितांतगौरीकृतकुंकुमच्छलेन ले

क्षीरविकृता अंजनायासां ताः २ श्रियं बिभ्रति

कमलसहितेषु ऊर्मिषु २

चंचलहाराः १

कृतानि कुंकुमानि यैस्तेषु ऊर्मिषु १

यथा जलार्द्रः सन् नखमंडनेन नखक्षतानि लक्ष्यंते तान्येव मंडनं तस्य श्रिया नखक्षततशोभया ए
पीलीलसीनीजनः प्रतिपक्षयोषितां सपत्नीजनानां दृष्टिं न ददाह न पीडयामास ए
प्रियानुरागेण तथा पूर्वं जलविहारात् कृतः मंडनस्य आदरः सः येन एवंभूतः विलासिनीजनः २॥

ताः देवांगनाः ऊर्मिषु परमांगं गुणोत्कर्षं न लेभिरे १ कस्मिन्सति हृदंभसि हृदजले धीरं यथा स्यात्तथा चारुचंशद्ध उन्नति सति ४
स्तनैः प्रवेपितं कंपितं न्हसमिव समाददे २ तालकाल क्रियामानमितः परः गीतवाद्यादिके सद्दिते न्हं२
व्यस्ताभ्यां विपर्यासिताभ्यां वधूकराभ्यां आहतेत्रध स्तादे केन करेणै
वलंव्यत्रन्येन ताडिते सर्वः १
श्रियाशोभया कमलानि हसद्भिः मुखैः २

मृदंगवद्ध्वनिर्यस्मिन्नश द्धं २

भिरे ताः परमांगमूर्मिषु ॥ ४० ॥ हृदंभसि व्यस्तवधूकराहतं
मृदंगध्वनिधीरमुद्गति (सति) ॥ मुहुः स्तनैस्तालसमं समाददे मनो-
हरं न्हसमिव प्रवेपितं ॥ ४१ ॥ श्रियाहसद्भिः कमलानि सस्मितैरल- रववद्ध ससद्दितै ३
(प्रतिबिंबगतैः)
अलंकृतः अंबु यस्मिन् ४ लंकृतांबुः प्रतिमागतैर्मुखैः ॥ कृतानुकूल्या सुरराजयोषितां प्रसा- सुरराजयोषितां मुखैः कृतानुकारा चिहाराद्यु पकारो यया सा जाह्नवी ४
जाह्नवीप्रसादसाफल्यं अवाप प्राप ३ दसाफल्यमवाप जाह्नवी ॥ ४२ ॥ परिस्फुरन्मीनविघट्टितोरवः
त्रासविलोलचंचलदृष्टयः २ सुरांगनास्त्रासविलोलदृष्टयः ॥ उपाययुः कंपितपाणिपल्ल- कंपितः पाणिपल्लवाः यासां स्यः २
वाः सखीजनस्यापि विलोकनीयतां ॥ ४३ ॥ भयादिवाश्लि-
सुरांगनाः सखीजनस्यापि विलोकनीयतां उपाययुः २ किं कृतं भयादिव आश्लिष्टं विलापं कृतं १
परिस्फुरद्भिः विवर्तमानैर्मीनैर्विघट्टिता ऊरवो यासां ताः ३

मानिनी मुदा आलोक्येन प्रियं नंदयति स्म १ कृत्रिमैः अपि इहितैः चेष्टैः रामा मनोहरंति २
कस्मिन् कृति सखामीलेन हते तामसि सति १ अकृत्रिमः अमोत्पादितः यः प्रेमैव रसः तेन आहितैः जनितैः चेष्टैः १

प्रश्नारएश्रीलि २

श्री॥१ व्याहृते ऽमसि प्रियं मुदानंदयंतिस्म मानिनी अकृत्तिमप्रेमरसाहितैर
मनोहरंति रामाः कृतकैरपीहितैः ॥४४॥ तिरोहितांतानि नितांत
माकुलैरपां विगाहादलकैः प्रसारिभिः ॥ ययुर्वधूनां वदनानि तु
ल्यतां द्विरेफवृंदांतरितैः सरोरुहैः ॥४५॥ सरोजपत्रे परिलीन
षट्पदे विशालदृष्टेः स्विदमू विलोचने ॥ शिरोरुहाः स्विन्नत२
पक्ष्मसंहतेर्द्विरेफवृंदं नु निशब्दनिश्चलं ॥४६॥ अमूरुहास
स्फुटदंतकेसरं मुखं स्विदेतद्विकचं नु पंकजं ॥ इतिप्र२

अपां विगाहात् नितांतं आकुलैः केशैः ३
द्विरेफवृंदं भ्रमरसमूहेन तरितैः आच्छादितैः ४
नत्तः पक्ष्मणां संहतिः समूहः यस्मिन् दृष्टेः २

अलकैः केशैः तिरोहितांतानि आच्छादितप्रांतानि वदनानि २
वधूनां वदनानि सरोरुहैः कमलैः तुल्यतां ययुः ३
परिलीनः व्याप्तः षट्पदः भ्रमरो यस्मिन् कमले २
निर्गतः शब्दः निश्चलं तादृशं यस्मिन् वृंदे २

विशालदृष्टेः तस्याः स्वित् इति वितर्के अमू विलोचने किं सरोजपत्रे २ स्वित् वितर्के विशालदृष्टेः तस्याः शिरोरुहाः केशाः किं द्विरेफवृंदं नु ३
प्रकटहास्येन स्फुटदंतकेशरो यस्मिन् मुखं १ स्वित् वितर्के विशालदृष्टेः तत् मुखं किं विकचं पंकजं नु १

इति प्रकारेण नलिनीवने प्रलीनां व्याप्तां सखीं १ योषितः सुचिरेण बहुकालेन सखीं विदं बभूवुः निश्चयमित्यर्थः १
नवपल्लवस्य आकृतिः आकारो येषां तैः धूतानां कंपयतीः २ किल निश्चयेन पयस्य गाधे सति जातः संभ्रमो यस्याः २

अधार्ष्ट्येन दूषितं न धार्ष्ट्येन दूषितं ३

लीनं नलिनीवने सखिं विदं बभूवुः सुचिरेण योषितः ॥ ४७ ॥ यु
ग्मं ॥ करैधुतानां नवपल्लवाकृति पयस्यगाधे किल जातसंभ्र
मा ॥ सखीषु निर्वाच्यमधार्ष्ट्यदूषितं प्रियांगसंश्लेषमवाप मानि
नी ॥ ४८ ॥ प्रिये सलीलं करवारिवारितः प्रवृद्धनिःश्वासविकंपि
तस्तनः ॥ सविभ्रमाधूतकराग्रपल्लवो यथार्थतामाप विला
सिनीजनः ॥ ४९ ॥ उदस्य धैर्यं दयितेन सादरं प्रसादितायाः क
रवारिवारितं ॥ मुखं निमीलन्नयनं नतभ्रुवः श्रियं सपत्नीव
दनादिवाददे ॥ ५० ॥ विहस्य पाणौ विधृते धृतांभसि प्रिये॰

सखीषु निर्वाच्यं अनिर्वाच्यं निर्लज्जं ३
प्रिये सलीलं यथा स्यात्तथा करेण हस्तेन वारिजलैः वारितः प्रक्षिप्तः ५
विभ्रमेन सह धूतः कंपितः कराग्रैः एव पल्लवो यस्याः ४
करेण वारिजलेन वारितं मुखं

मानिनी प्रियांगसंश्लेषं अवाप प्राप ३
प्रवृद्धः निःश्वासः तेन विकंपितः स्तनो यस्याः विलासिन्याः ५
विलासिनीजनः यथार्थतां अवाप यथा योग्यं जातं जनः अवाप प्राप ४
प्रसादितायाः नतभ्रुवः मुखं सपत्नीवदनादिव श्रियं आददे जग्राह २

निमीलन्नयनं यस्मिन् तं २
किं कृत्वा सादरं यथा स्यात्तथा दयितेन प्रियेण धैर्यं उदस्य २
कस्मिन् सति प्रिये एवं भूतः पाणौ विधृते सति १
किं कृत्वा किंचित् विहस्य ईषद्धास्य १ धृतः अंभः यस्मिन् तस्मिन् पाणौ १

८

मदनेन आर्द्रं चेतः यस्याः १
अथावकं लास्यादराज रहितं वेपथुः कंपितं ओष्ठपल्लवं
भूषयति स्म ३

कांची क्षुद्रघंटिका अस्मुक्त वभार का इव सखी इव १
नतभ्रुवः विगतहेश्चरीरे निरंजनेन नित्यौतकज्जले दृशो साचिविलोकि-
तियकविलोकितं मंडयति स्म भूषयति स्म २

वीतः उच्छ्वयवंधं निवीग्रंथि
विशेषं अमुंके २

तिलकरहितं तदास्पदं मुखं
वलिक्रिया रेखावंधं भूषयति स्म ४

काचित्नायिका नु कोप सं
सूनैनतुतोष ३

एवं ध्यात्वा मदनार्द्रचेतसः ॥ सखी वक्रांची पयसा घनीकृता वभा
रकीता अयं वधं मम्मुके ॥ ५१ ॥ निरंजनेसाचिविलोकितं दृशा
त्वया वके वेपथुः रोष्टपल्लवं ॥ नतभ्रुवो मंडयन्न स विभ्रमहेवलि
क्रियाश्चाति लकं तदास्पदं ॥ ५२ ॥ प्रियेन सितोत्तरं चरमेविपक्षत
मुखं पवका चिन्न तुतोषसा हनैः ॥ जनस्य रूढ प्रणयस्य चेत
सः किमप्यमर्षोऽनुनयैर्भ्रशायते ॥ ५३ ॥ निमीलदाकेकरलो
लचक्षुषां प्रियोपकंठं कृतगात्रवेपथुः ॥ निमज्जतीनां श्वसि

रूढप्रणयस्य गाढप्रेम्णो जनस्य सर्वस्यापि चेतसः अमर्षः मनसप्रकोपः किमिति कुतो अनुनयैस
तिप्रार्थनैरतिभ्रशायते गाढो भवति शांतो न भवति २ प्रियोपकंठं प्रियसमीपे निमज्जतीनां विगाहमानानां ९
नीमीलितिआकेकराणि कमलानि लोलचक्षुषियासां ताः २ कृतः गात्रस्य वेपथुः कंपनं येन मरनेनआमेण १

पयसा जलेन घनीकृता कांची १

ति ३

विपक्षं सपत्नीजनस्पर्धकर
मं पक्षात्रुप्रियेन सिताक
चित्नु कोप ४

निश्वासैः उद्धृतौ स्तनौ येन सः श्रमः मदनः १ तासां देवांगनानां श्रमः खेदः नु पप्रथे प्रथितवान् वितर्के मदनः कामः पप्रथे प्रथितः १

इत्थं विहृत्य वनिताभिः उदस्यमानं वारि २

पीनस्तनैः उरुजघनस्थलैः शालिनीभिः मनोहराभिः वनिताभिः २

उत्सर्पितैः ऊर्मिचयैः समूहैः लंघितं तीरदेशं येन तत् वारि २

॥४ कि॰॥ हा तीरांतरेषु रथांगनाम्नां मिथुनानि चक्रवाकद्वंद्वानि नीत्वा नियोज्य सर्वाः

४६ कि०

८

तोद्धतस्तनः श्रमो नु तासां मदनो नु पप्रथे ॥५४॥ इत्थं विहृत्य व-
निताभिरुदस्यमानं पीनस्तनोरुजघनस्थलशालिनी-
भिः ॥ उत्सर्पितोर्मिचयलंघिततीरलेखमौत्सुक्यनुन्नमि- औत्सुक्यं विहारसहितं श्रेरितमिव २
व वारि पुरः प्रतस्थे ॥५५॥ तीरांतरेषु मिथुनानि रथांगनाम्नां
नीत्वा विलोलितसरोजवनश्रियस्ताः ॥ संरेजिरे सुरसरि- ताः देवांगनाः संरेजिरे शुशुभे ३
ज्जलधौतहारास्तारावितानतरला इव यामवत्यः ॥५६॥
संक्रांतचंदनरसाहितवर्णभेदं विच्छिन्नभूषणमणिप्रकरांशु-

वारि जलं पुरः अग्रे प्रतस्थे ४

विलोडितः सरोजवनानां कमलानां श्रियः येन ताः २

संक्रांतैः मिलितैः चंदनरसैः आहितं वर्णभेदं यस्मिन् सलिलं १ अरुणवर्णं

सुरसरिज्जलेन धौताः हाराः क्षालितमुक्तावलयः ताः २

ताराविताने उडुगणनक्षत्रैः तरलाः भासुराः यामवत्यः रात्रिः इव २

विच्छिन्नानि त्रुटितानि भूषणमणीनां प्रकरांशुभिः चित्रं नानावर्णं १ ॥४६॥

नाकवनिताभिः पूर्वं परिभुक्तं पश्चात् मुक्तं त्यक्तं सलिलं १

A10

वक्षुः उर्वशिप्रभृति सलिलं

शुचित्वे ॥ वक्षोभिर्नाकवनिता परिभुक्तमुक्तं सिंधोर्वभार ८
सलिलं शयनीयलक्ष्मीं ॥ ५७ ॥ छ ॥ छ ॥ इति श्रीकिरता ८
र्जुनीये महाकाव्ये श्रीलक्ष्म्यंके भारविकृतौ पुष्पाव
चयजलकेलिवर्णनो नामाष्टमः सर्गः ८ ॥ छ ॥ छ ॥
वीक्ष्य रंतुमनसः सुरनारीरात्तचित्रपरिधानविभूषाः ॥
तत्प्रियार्थमिव यातुमथास्तं भानुमानुपपयोधि ललंबे
॥ १ ॥ मध्यमोपलनिभे लसदंशावेकतश्च्युतिमुपेयुषि भानौ
मध्यमं उपलं रत्नं स्फटिकतद्वत् दृश्यते यस्य १ लसदंशौ कीर्णे १ भानौ एकतः च्युतिं उपेयुषि सति १

सिंधोः गंगायाः सलिलं जलं शयनीयलक्ष्मीं वभार १

रमणचित्ताः (interlinear, above रंतुमनसः)

विलोक्य सुरनारी वीक्ष्य २

आत्तं गृहीतं चित्रवस्त्रं विभूषणं येसुरनारीः ३

किमर्थं तस्याः सुरांगनायाः प्रियार्थं इव २

अथ जलक्रीडानंतरं भानुमान् सूर्यः अस्तं यातुं उपपयोधि समुद्रसमीपे ललंवे २

आसीत् नव्यम् सर्गस्याग तावत् २

द्यौः आकाशः वासरलक्ष्मीं उवाह १ हारयष्टिमिव १
परिवृत्तिविलोलां लक्ष्मीं १

४७ कि०

९

यौरुवाह परिवृत्तिविलोलां हारयष्टिमिव वासरलक्ष्मीः ॥ २
अंशुपाणिभिरतीवपिपासुः पद्मजं मधु भृशं रसयित्वा ॥ क्षीव-
तामिव गतः क्षितिमेष्यन् लोहितं वपुरुवाह पतंगः ॥ ३
गम्यतामुपगते नयनानां लोहितायति सहस्रमरीचौ ॥
आससाद विरहय्य धरित्रीं चक्रवाकहृदयान्यभितापः ॥ ४
मुक्तमूललघुरुज्झितपूर्वः पश्चिमे नभसि संभृतसान्द्रः ॥ सा-
मि मज्जति रवौ न विरेजे खिन्नजिह्म इव रश्मिसमूहः ॥ ५

पतंगः सूर्यः लोहितं वपुउ
वाह प्राप ३

अभितापः संतापः धरित्री
विरहय्य त्यक्त्वा चक्रवाक
हृदयानि आससाद ३

रश्मिसमूहः न विरेजे १

४७

अग्रसानुषुसंगेषुमदुकारैः किरातैः भुक्तानवस्तान् अवलंब्य ३

वनिताभिर्विभासः ददृशि ६२ कांतदूत इव कुंकुमताम्राः सायमंडनमभिहरयेसः ॥ सादरं द
दृशिरेवनिताभिः सौधजालपतितारविभासः ॥ ६ ॥ अंशुमंसा
नुषुनितांतपिशंगैर्भूरुहाननुमदुकारैः किंशुकैरवलंब्य ॥ अस्तशैलग
नुचितर्कैभास्वान् सूर्यः अस्तशैलगहनाविवेश जलधिं नुमहीं नु आविवेश ७४ हनं नुभास्वान्विवेशजलधिं नुमहीं नु ॥ ७ ॥ आकुलंच
लपतत्रिकुलानामारवैरनुदितौषसरागः ॥ आययौघहरि
दश्वविपांडुस्तुल्यतां दिनमुखेन दिनांतः ॥ ८ ॥ आस्थितस्य दिनांतः सायंकालः दिनमुखेन तुल्यतां आययौ ८२
गितवारिदपंक्त्या संध्ययागगनपश्चिमभागः ॥ सोर्मिविद्रुम

गगनपश्चिमभागः संध्ययाजलधेश्चिवंडहे आव १

प्रांजलौ अपि जने नतमूर्द्धि हिता सक्ता ९
उर्वसा प्रातःकालसंबंधी औ तपघर्मभया तस्य पलीनं मुहूर्त ३

४८ कि०

वितानविभासा रंजितस्य जलधेश्रियमूहे ॥९॥ प्रांजलावपि
आसक्तस्य तस्मिं किं कृत्वा
जनेन तमूर्द्धिप्रेम तत्प्रवणचेतसि हित्वा ॥ संध्ययानुविदधे वि
रंमस्या चापलेन सुजनेतरमैत्री ॥१०॥ औवसांतवभयादं
यथा तथा नपुंसकं
पलीनं वासरछविविरामपटीयः ॥ संनिपत्य शनकैरिव नि
म्नादंधकाररिव मुदवाप समानी ॥११॥ एकतामिव गतस्य
विवेकः कस्यचिन्न महतोप्युपलेभे ॥ भास्वतानिदधिरे
भुवनानामात्मनीव पतितेन विशेषाः ॥१२॥ इष्टतां स

संध्यया चापलेन सुजनेतरदुष्टमैत्री विविधेनु ३

अंधकारं निम्नात् शनकैरिव संनिपत्य समानी उदवाप ३

कथंभूतकस्य एकतां इव गतस्य ३

पतितेन आत्मस्य ताः सूर्ये एकस्य चित् महतः अपि विवेकः ज्ञानं न उपलेभे भुवनानां विशेषाः आत्मनि इव निदधिरे २

यामिनीविरहिणांविहगानांमिथुनानिचक्रवाकद्वंद्वानिवियोगंआपुरेव१
अंबुरुहिण्याःपंकजंप्रतिनतिनीयतेस्मकमिवमुखमिव४
अंतिकंगतेपिशाकुलौदयितायैवाचंयछतिसति३

हवँधूँभिरमेदयामिनीविरहिणांविहगानां॥ आपुरेवमि
थुनानिवियोगंलघ्यतेनखलुकालनियोगः॥१३॥ यछतिप्रति
मुखंदयितायैवाचमंतिकगतेपिशाकुलौ॥ नीयतेस्मनति
मुझितहर्षंपंकजंमुखमिवांबुरुहिण्या॥१४॥ रंजितानुविवि
धातरुशैलानामितंनुगगनंस्पर्शितंनु॥ पुरितानुविषमे
पुधरित्रीसंहृतानुककुभस्तिमिरेण॥१५॥ रात्रिरागमलिना
निविकाशंपंकजानिरहयंतिविहाय॥ स्पष्टतारकमियाय

गगनेनामीकृतंनम्रीभूतंनुस्पर्शितंनुस्थिरंनु३
नुयितर्के तिमिरेणककुभःदिशःसंहृताःआछादिताःकिं२
पंकजानिविकाशंसंकोचं१
स्पष्टःतारकेयस्मिन२१

वधूमिःमहश्रमेदंष्ठतांविहगानां१
सन्मुखं३
हर्षं४
नुयितर्केविविधाःशैलारंजिताःशामीकृताः२

खलुनिश्चयेनकालनियोगःप्रमाणेनलघ्यते२
विषमेपुधरित्रीपूरितानु
किंरूक्षाःरात्रिरागःमालिन्यानिविहाय१

नमः श्रीः इत्याद्य १ निरापदि सर्वः वसुं इच्छतीत्यर्थः १ शशधरेण चंद्रेण मुक्तः १ ह: अंबुसमूहः १
अंबुसमूहः वासवस्य दिशं प्राचीं [illegible] ध्याने शेर २ चूर्णस्य कर्पूरक्षोदस्य मुष्टिः इव २
केतकीकुसुमकेसरवत् पांडुः १

कस्मिन् सति तारकराजे चंद्रे अंतिकं समीपं तस्मिन् सति रात्रौ [illegible] सति

नमः श्रीवसुमिच्छति निरापदि सर्वः ॥ १६ ॥ ध्यानशेशंशाध
रेण विमुक्तः केतकीकुसुमकेसरपांडुः ॥ चूर्णमुष्टिरिवलंभि
तकांतिर्वासवस्य दिशमंबुसमूहः ॥ १७ ॥ उ[illegible]सतीमुच्चै
र्भिवांभुतमिश्रामंतिकं व्रजति तारकराजे ॥ दिकप्रसाद
गुणमंडनमूहे रश्मिहासविशदं मुखमैंद्री ॥ १८ ॥ नील
नीरजनिभे हिमगौरं शैलरुद्धवपुषः सितरस्मेः ॥ खेरराज
निपतत्करजालं वारिधेः पयसि गांगमिवांभः ॥ १९ ॥ यानि रु

हिमगौरं यथा तथा
सितरस्मेश्चंद्रस्य निपतत्करजालं खेरराजे २ वारिधेः समुद्रस्य पयसि गांगं अंभः इव १
शैले न रुद्धवपुषः सितरस्मेः २

४९ श्रि०

दिक्प्रसादः प्रसन्नता तस्य गुणः स एव मंडनं भूषणं २
नील नीरजं कमलं तत्सदृशे निभे [illegible] स्या कासा २

९
प्राप्त कीर्तिः २

प्राप्नुवती अंबुचंद्रे अंकं सति सति ३

ऐंद्री प्राची रश्मिरूपहासविशदं मुखं ऊहे वहतिस्म २

४९

अंतिनीलघनामंध्वांतमग्रं पकारं पुरस्तात् उद्यतकरेणन्नकासे ध्वांमाकांतं निरुध्यत १
अशितेतरभासा प्रभुवनर्णेशंभुकाशेवनकरिचर्मक्षिप्तमानंमाध्यादितेबूच २

दीपितजाले कीर्णसमकेहे जिलतां कुटिलतां जहतिसन्ति ३

५२

इदंति नीलघनामंध्वांतमुद्यत्तकरेणपुरस्तात् ॥ क्षिप्तमा
णमसितेतरभासा शंभुनेव करिचर्मवकासे ॥ २० ॥ अंतिकांत
तिकगतैर्विसृष्टजिलतां जहतिदीधितिजाले ॥ निःसृतस्ति
मिरभारनिरोधादुच्छ्वसत्यिवरराजदिगंतः ॥ २१ ॥ लेखयावि
मलविद्रुमभासा संहतं तिमिरमिंदुरुदासे ॥ दंष्ट्रयाकनक
टंकपिशंग्यामंडलंभुवइवादिवराहः ॥ २२ ॥ दीपयन्नथनभः
किरणौघैः कुंकुमारुणपयोधरगौरः ॥ हेमकुंभ इवपूर्वपयोधे
रुन्ममज्जशनकैस्तुहिनांशुः ॥ २३ ॥ उन्नतेदुमविभिन्नतमिर

इंदुः चंद्रः तिमिरं संहतं कांतं यथास्यात् तथा लेखया उदासे प्रकासे ४
तुहिनांशुः चंद्रः शनकैः मंदंमंदं उन्ममज्ज १
पूर्वपयोधेः समुद्रस्य हेमकुंभः इव २
कुंकुमेन अरुणः पयोधरः तद्वत् गौरः चंद्रः ॥ गौरो रुणेश्वेते पीते सुमरः २ उन्नतः इंदुः यस्मिन् १

अंतिकं अंतिके समीपं समीपं प्राप्तः इंदुः तेन विसृष्टे क्षिप्ते ३
निःसृतः तिमिरस्य भारः तस्य निरोधात् उच्छ्वसन्निव ४
विमलविद्रुमस्य भासा दीप्तिः एवं भूतया लेखया ४
किरणौघैः रश्मिसमूहैः नभः आकाशं दीपयन् सन् २

दिगंतः दिशां अंतः दिगंतः रराज ३
आदिवराहः भगवान् कनकटंकपिशंग्या दंष्ट्रया भुवः मंडलं इव यथा उदासे ३
अविभिन्नः तमिस्रांधकारं यस्मिन् रजनीं

८ तिमिषि लोक: जन: रजनीं पश्यति स्म कमिव । ब्रीडया लज्जया नववधूमिव २ विगत: अंशु वस्त्रं तेन स्फुटं प्रकटं मुखं यस्या: नववधू १
अति कुंतजिह्मांधू ॥
यौ आकाशे उचितं योग्यं प्रसादं प्रसन्नतां नागमिता न प्राप्त: २
आद्रि पर्वत वनेभ्य: तिमिरं अंधकारं न उद्धृतं न निस्सृतं न

श्रु१ स्कु१

सांपरस्यति स्म रजनीमविरतस्ल: ॥ व्यंशुकस्फुटमुखीमति

जिह्मां ब्रीडया नववधूमिव लोक: ॥ २४ ॥ न प्रसादमुचितं ग

मिता द्यौर्नोद्धृतं तिमिरमद्रिवनेभ्य: ॥ दिङ्मुखेषु न च धाम वि

कीर्णं भूषिता च रजनी हिमभासा ॥ २५ ॥ मानिनीजनविलो

चनपातानुष्णवाष्पकलुषान्प्रतिगृह्णन् ॥ मंदमंदमुदित

प्रययौ खं भीतभीत इव शीतमयूख: ॥ २६ ॥ श्लिष्यति प्रियवधू

रूपकंठं तारकास्ततकरस्य हिमांशो: ॥ उद्धृमन्निभिरराजत

समंताद्गगनराग इव लोहितराग: ॥ २७ ॥ प्रेरित: शशधरेण

८

दिङ्मुखेषु धाम तेज: न विकीर्णं न विस्तारितं न

हिमभासा रजनी भूषिता भव ति ४

मंदंमंदं

शीतमयूख: चंद्र: आकाशं प्र ययौ क इव भीतभीत इव ३

तारका एव प्रियवधूस्तस्य उप कंठं समीपं श्लिष्यत: आलिं गन हिमांशो: २

उदयं प्राप्त: ४

उद्धृन सन् २

मानिनीजनविलोचनपातान् दृष्टिपातान् प्रतिगृह्णन् सन् ४
हिमांशोश्चंद्रस्य लोहितराग: समंतात् अभिरराजत २
अंगराग: इव १ विस्तारितकीर्णस्य २ शशधरेण चंद्रेण प्रेरित: विसृष्ट: १

॥५०॥

करौघः रश्मिसमूहः सह तानि अपि तमांसि नुनोद दूरीचकार १ मंदरभिन्नः मंदराचलेन भिन्नः क्षीरसिंधुः काननानि वनानि यथा दूरीचकार १
विरलः सांद्रः उच्चः तरवः पक्षिनः २ न्यस्तैः शुक्लबलिभिः श्वेतपुष्पोपहारैः चित्राणि तलानि उपरिभागा यासां ताभिः ३

वेश्ममहीभिः गृहपृथ्वीभिः
विटपिनां तरूणां छायया व
सतिस्थानस्य तुल्यता प्रतिपेदे

यामिनी विरहिणा विहगेन
चक्रवाकेन हिमरश्मेः किरणा
नाऽसेहिरे ४

दुःखिते मनसि सर्वं असह्यं भ
वति ३

करौघः सह तान्यपि नुनोद तमांसि ॥ क्षीरसिंधुरिव मंदरभिन्नः ।
काननान्यविरलोच्चतरूणि ॥ २८ ॥ स्पष्टतां गमितया शशिपादैः ।
छायया विटपिनां प्रतिपेदे ॥ न्यस्तशुक्लबलिचित्रतलाभिः तुल्य
तावसतिवेश्ममहीभिः ॥ २९ ॥ आतपेऽधृतिमता सहवध्वा या
मिनीविरहिणा विहगेन ॥ सेहिरे न किरणा हिमरश्मेर्दुःखि
ते मनसि सर्वमसह्यं ॥ ३० ॥ गंधमुद्धतरजःकणवाही विक्षि
पन्विकसतां कुमुदानां ॥ आदुधाव परिलीनविहंगा या
मिनी [illegible] मरुदपां वनराजीः ॥ ३१ ॥ संनिधातुमभिषे ।

यामिनीमरुत् यामिनीवायुः अपां वनराजीः आदुधाव कंपितवान् १
विकसितानां कुमुदानां उद्धतरजःकणवाही प्राप्तः गंधवतीमरुत् २

शशिपादैः चंद्ररश्मीभिः स्पष्टतां गमितया छायया १
२

वध्वा चक्रवाकस्त्रिया सह आतपे दुःखे ऽधृतिमता संतोषवता ४

गंधं विक्षिपन्सन् ३

परिलीनाः सुप्ताः विहंगा यस्मिन् यामिनी २

इंदुः चंद्रः यामिनीवनितया मुदा सेवुद्धत्य प्राप्तः २
किं कर्तुं मन्मथस्य अभिषेकं त्रिभुवनजैत्रं संविधातुं सम्यक् कर्तुं १
लसद्दंष्ट्राचोजत्वानि तेषां लोधः पुरः यस्मिन् इंदुः १
नीलोत्पलसहितां रजतकुंभः इव १
खलु निश्चयेन ओजसा तेजसा अनूनं संपूर्णं अपि असहायं सहायरहितं जयश्रीः न उपजाति न प्राप्तिः २

तेजसा नूनं अपि हि न मधि सहा
यमधाति तद्धि संपूर्णमचा[illegible]

५१कि०

कमुदांसमन्मथस्यलसद्दंष्ट्रजे लोधः यामिनीवनितया ततश्चि
विश्वस्ततमिहरः १

नर

नः सोत्पलोरजेकुंभइवेंदुः ॥२२॥ ओजसापिरखलु नूनमनूनं
नासहाय मुपजाति जयश्रीः यद्विभुः शशिमयूखसखः सन्ना
ददेविजेयि चापमनंगः ॥२३॥ समदनां विरचय्य निहितशोभैरंगं
तप्रियकैरविदूरं ॥ संनिकृष्टरतिभिः सुरदारैर्भूषितैरपि
विभूषणमीषे ॥२४॥ न जासौ रुरुचिरे मणिभ्य आदन्नानि विरहे
मदिरावा ॥ साधनेषु हितरते रुपधत्ते रम्यतां प्रियसमागम एव ॥२५॥

यत् यस्मात् विभुः समर्थः अपि
कामः शशिमयूखसखः सन्
नरु

अनंगः कामः विजयि चापं
आददे गृहीतवान् ४

अगतः प्रियकर्मैः प्राप्तप्रिय
जनवत्तां तैः अविदूरं समस्तकर्म
दूती व्यापारः सः एवमनः ३

भूषितैः अपि सुरदारैः विभूषणं
इष्टं २
२

दि१

विरहे वियोगावस्थायां रमणीभ्यः [illegible] मात्स्यानि [illegible] मदिरावा न रुच्यते स्म २
अ सहमरतात्सर्वैः २ समदनां केलिगृहाणां विरच्य नितांत आहितशोभैः ४
हीयस्मात् रते साधनेषु प्रियसमागम एव रम्यतां उपधत्ते १

॥५१॥

ध्वंसितप्रियसखीवचनानियाभिः १

दूरीकृतः धैर्यः येनमदेन २

समानंशरीरमेवकर्षयान्नपिनदोपीएर्थः २

अधिनाथसमीपं प्रस्थिताभिः प्रचलिताभिः १

मानिनीभिः मदः अवलंबे स्वीकृतः २

कांतमंदिरं बहुप्रकारेण संदिशतीभिः जानतीभिरित्यर्थः ३

नायिकानां २

आशु कांतं प्रति अभिसारितवत्या अभिगतवत्या ३

प्रस्थिताभिरधिनाथसमीपं ध्वंसितप्रियसखीवचनाभिः । मानि-
नीभिरपहस्तितधैर्यैः सादयन्नपि मदो ललंबे ॥ ३६ ॥ कांतवेश्म
बहु संदिशतीभिर्यातमेव रतये रमणीभिः । मन्मथेन परिलु-
प्तमतीनां प्रायशः स्खलितमप्युपकारि ॥ ३७ ॥ आशु कांतम-
भिसारितवत्या योषितः पुलकरुद्धकपोलं । निर्जिगाय मुख-
मिंदुमखंडं खंडपत्रतिलकाकृतिकांत्या ॥ ३८ ॥ उच्यतां स वचनी-
यमशेषं नेश्वरे परुषता सखि साध्वी । आनयैनमनुनीय कथं

खंडपत्रस्यातिलकः तद्वतस्याकृतिगोलाकारमित्यर्थः इंदुः २

योषितः कांत्या मुखं पूर्णचंद्रं निर्जिगाय ३

मन्मथेन परिलुप्तमतीनां युवतीनां स्खलितं विरुद्धाचरणमपि प्रायशः उपकारी भवति २

रमणीभिः रतये रतनिमित्तं यातमेव ३

पुलकैः रुद्धौ आवृतौ कपोलौ यस्य तत् मुखं

वाविप्रियाणि जनयन्ननुनेयः ॥ ३९ ॥ किं गतेन न हि युक्तमुपैतुं
कः प्रिये सुभगमानिनि मानः ॥ योषितामिति कथासु समेतैः का
मिभिर्बहुरसा धृतिरूहे ॥ ४० ॥ युग्मं ॥ योषितः पुलकरोधि
दधत्यां घर्मवारि नवसंगमजन्म ॥ कांतवक्षसि बभूव पतंत्या
मंडनं लुलितमंडनतैव ॥ ४१ ॥ शीधुपानविधुरासु निगृह्णन्
मानमाशु शिथिलीकृतलज्जाः ॥ संगतासु दयितैरुपलेभे
मानिनीषु मदनो नु मदेन ॥ ४२ ॥ ह्रारिव स्फुरधिपालिकपोलौ

जीवितं त्वयि कुतः कलहोऽस्याः ॥ कामिनामिति वचः पुनरुक्तं
प्रीतये नवनवत्वमियाय ॥ ४२ ॥ साचि लोचनयुगं नमयंती लज्जाविशेषण २
ति रुंधती दयितवक्षसि पातं ॥ सुभ्रुवो जनयति स्म विभूषां
संगतावुपरराम च लज्जा ॥ ४४ ॥ सव्यलीकमवधीरितखि
न्नं प्रस्थितं सपदि कोपपदेन ॥ योषितः सुहृदिव स्म रु
णद्धि प्राणनाथमभियाष्पनिपातः ॥ ४५ ॥ शंकिताय कृतवा
ष्पनिपाता मीर्ष्यया विमुखितां दयिताय ॥ मानिनीमभि

५२कि०

मुस्काहितत्वि तांशांशतिस्मं घनरोमविभेदः ॥ ४६ ॥ लोलदृष्टिव
दनंदयितायाश्चुंवति प्रियतमेरभसेन ॥ व्रीडयासहविनी
विनि तंया दृश्मुकंशिथिलतामुपपेदे ॥ ४७ ॥ हृीतयागलित
नीविनिरस्यन्नंतरीयमवलंवितकांचि ॥ मंडली हृतवपु
सानभारंसस्वजेदयितया हृदयेशः ॥ ४८ ॥ आदृतानख
पदैःपरिरंभाश्चुंवनानि घनदंतनिपातैः ॥ सौकुमार्यगुणसं
भृतकीर्तिर्वामएव सुरतेष्वपि कामः ॥ ४९ ॥ पाणिपल्लव

८

५२

विधूननमंतः सीकृतानि नयनार्द्धनिमेषाः ॥ योषितां रहसि
गद्गदवाचामस्त्रतामुपययुर्मदनस्य ॥ ५० ॥ पातुमाहितर
तीन्यभिलेषुस्तर्षयंसपुनरुक्तरसानि ॥ सस्मितानि वदना
नि वधूनां सोत्पलानि मधूनि युवानः ॥ ५१ ॥ कांतसंगमपरा
जितमन्यौ वारुणीरसनशांतविवादे ॥ मानिनीजनउपाहि
तसंधौ संदधे धनुषि नेषुमनंगः ॥ ५२ ॥ कुप्यतामभिमतां न तत
चित्ताः कोपितांश्च वरिवस्यतांच्चीतीः ष्टूनः ॥ इसनेकउपदेश

५४कि०

८

इवसमं स्वादयंते युवतिभिर्मधुवारः ॥५३॥ जतभिः प्रणयसंभ्रम
दत्तां वारुणीमतिरसां रसयिपिवा ॥ ह्री विमोहविरहादुप
लेभे पाटवं नु हृदयं नु वधूभिः ॥५४॥ स्वादितस्वयमथैधितर
माने लंभितः [illegible] प्रियतमैः सहपीतः ॥ आसवः प्र
तिपदं प्रमदानां नैकरूपरसतामिव भेजे ॥५५॥ भ्रूविलास
सुभगाननुकर्तुं विभ्रमानिव वधूनयनानां ॥ आददे मिव
वधू दुविलोलपलाशैरुत्पलैश्चषककेलिविलुकं पः ॥५६॥

ओष्ठपल्लवविदंशरुचीनां हृद्यतामुपययौरमणानां । फु
ल्ललोचनविलोलसरोजैरंगनास्यचषकैर्मधुवारः ॥ ५७
प्राप्यते गुणवतापिगुणानां व्यक्तमाश्रयवशेन विशेषः ।
त तथाहि दयिताननदत्तं व्यानशे मधुरसातिशयेन ॥ ५८
।वीक्ष्य रत्नचषकेष्वतिरिक्तां कांतदंतपदमंडनलक्ष्मीं ।
जज्ञिरे बहुमताः प्रमदानामोष्ठयावकनुदो मधुवाराः ॥ ५९
धर लोचनाधरकृताहृतरागा वासिताननविशेषितगंधाः ॥ २

५५ कि०

मदिरा:

कान्तं लीवरगुणास्य गुणानां व्यसयैर्विभ्रमयं बुधितेनं

॥ ६० ॥ तुल्यरूपमसितोत्पलमक्ष्णः करणं गनिरूपकारिवि

दितं ॥ योषितः सुहृदिव प्रविभजे लंभितं क्षणरविर्मदरा

गः ॥ ६१ ॥ रागं कांतनयनेषु नितांतं विद्रुमारुणकपोलत

लेषु ॥ सर्वगात्रपिदं दृशो वनितानां दर्पणेष्विव मुखेषु म

दश्रीः ॥ ६२ ॥ क्षीणयावकरसोप्यतिपाने कांतदंतपदलं-

भितशोभा ॥ आययावतितरामिव वध्वाः सांद्रतामधरप-

अतिपाने क्षीणः लाक्षारागस्य रसो येन अधरपल्लवेन २

वध्वाः अधरपल्लवरागः अतिशयेन सांद्रतामायययौ प्राप १

९

५५

(margin notes: नेत्रस्य; करणेप्राप्तं; उपकारि इति; सखि इवान; कि० लोचन २; रागेन कांतेन मनोहरं नयनं येषु मु लेषु ४; सर्वंगे प्राप्तः दर्पणेषु मदश्रीः २; प्राप्तः इति क्षणस्य सपत्नी: येन मदरा गेन २; विद्रुमवदरुणः कपोलतलः येषु मुखेषु ४; आदर्शेषु इव २; कांतस्य दंतस्य पातेन प्राप्तः शोभायस्मिन् २)

वक्रः कोपस्य विकारो येन एवंभूतः रामाः मकरहेतवः अभिमततांउपनिन्ये प्राप १
मधुमदः दयितानां पुरुषाणां वश्यतां उपनिन्ये प्राप २

ल्लवरागः ६३ वक्रकोपविकृतीरपिरामाः कांतस्तामभिमत
तामुपनिन्ये वश्यतांमधुमदोदयितानामात्मवर्गहि
तमिच्छतिसर्वः ६४ वाससांशिथिलतामुपनाभिह्रीनि
रासमपदेकुपितानि योषितांविदधतीगुणपक्षेनिर्मर
माज्जमदिरावचनीयं ६५ भ्रूलतोपसखिनीक्षिपंती
नामात्मनःस्फुटमदाद्यमितानां व्रीडयाविफलयांवनि
तानांनस्थितंनविगतंहृदयेभ्यः ६६ रुंधतीनयनवार

वनितानां विफलया लज्जया हृदयेभ्यः हृदयात् न स्थितं न गतं १
देहे स्फुटमदेन उद्यमितानां प्रेरितानां न तु स्वेच्छया इति भावः २

ह्रीतिरासस्य लज्जायाः सकचानिसर्पैः
अपदे कोपार्थः अकुपिते कुपितानि प्रकारः ४
मदिराः योषितां वचनीयं वाच्य
तांनिर्मम लज्जां दूरीचकार २
आत्मनो जीवेध्यतां देहे स्फुटमद

सर्वः आत्मवर्गहितं इच्छति २
नाभिसमीपे वस्त्रस्य शिथिलतां
निर्मम लज्जा दूरीचकार ३
मदिरा गुणपक्षे योषितां विदधती ४
सख्याः समीपे भ्रूलतां निक्षिपंतीनां भ
रलेगं उपरि उपरि पैं तंतीनां ३

परिरंभे मिलापस्सादितौ संपादितौ उभौ करौ यासां ताः १
तयकालं वा यवनां विकाशं प्रागल्भ्यरूपतां प्रतिपद्यते तं क्षीवता १
दुष्टसंकोचैः २   अनुचकार २   यथास्या तथा १

५६ कि०

कंपविकाशसादितोभयकरापरिरंभे व्रीडितस्य ललितं ९
मत्तता २ युवतीनां क्षीवता बहुगुणैरनुजह्ने ९७ योपि दुष्कृत
उद्धतः मनोभवस्य कामस्य रागो यस्मिन् योषिते ३ मन्नोभवरागो मानवत्सुवियप्रेयोर्दयितांके कारयत्सुचिर योषित दयितस्य अंकेकोडे येयोः ३
गुणदोषे अनिभेदात्त्वपलान कारयति ४ मत्तां गुणदोषं वारुणीखलुरहस्यविभेदं ९८ आहिते खलु निश्चयेन वारुणी मदिरा रहस्यविभेदं भंगं कारयति ४
नुमधुना मधुरत्वे चेष्टितस्य गमिते नुविकाशं आवभौ
कदृश नवः इव २ नवइवोद्धतरागः कामिनीष्ववसरः कुसुमेषोः ९९ कुसुमेषोः कामदेवस्य अवसरः समयः कामिनीषु आवभौ २
मानमन्मथविमूढधियो नः प्रोज्झ्य रंतुमिति शंकितनाथाः

उद्धतः रागो यस्मिन्नवसरे २
मधुनामद्येन चेष्टितस्य व्यापारस्य नुवितर्के मधुरत्वे आहिते सति २ विकाशं गमिते सति १

५६

योषितांनमदिरांभृशमीषुः प्रेमपश्यतिभयान्यवदेपि ७०
चित्तनिर्वृतिविधायिविविक्तं मन्मथो मधुमदः शशिभासः
संगमश्चदयितैःस्मनयंतिप्रेमकामपिभुवंप्रमदानां ७१
धार्ष्ट्यलंघितयथोचितभूमौ निर्दयंविलुलितालकमा
ल्येमानिनीरतिविधौकुसुमेषुर्मत्तमत्तइवविभ्रममाप
७२ शीधुपानविधुरेषुवधूनांनिघ्नतामुपगतेषुवपुः
ष्षु ईहितंरतिरसाहितभावंवीतलक्ष्यमपिकामिषुरेजे ७३

पिका१

५७ कि०

अन्योन्यरक्तमनसामथबिभ्रतीनांचेतोभुवःसुरसख्याप्स ९
रसांनिदेशं वैतालिकध्वनिविभावितपश्चिमार्द्धेसांद्रे
कृतेचपरिवृत्तिमियायरात्रिः ७४ निद्राविनोदितनितां
तरतिक्लमानामायामिमंगलनिनादविबोधितानां ।।
रामासुभाविविरहाकुलितासुयूनांतत्पूर्वतामिवसमाद
धिरेरतानि ।। ७५ ।। कांताजनेसुरतखेदनिमीलिताक्षे
संवाहितुंसमुपयातिवमंदमंदं हर्म्येषुमाल्यमदिरापरि

भोगगंधान्नाविरुद्धकारं रजनीपरिवृत्तिवायुः ७६ आ-
मोदवासितचलाधरपल्लवेषु निद्राकषायितविपाट- ८२
लोचनेषु व्यामृष्टपत्रतिलकेषु विलासिनीनां शोभां
बबंध वदनेषु मदावशेषः ७७ गतवति नखलेखा-
लक्ष्यतामंगरागे समददयितपीताताम्रबिंबाधराणां
विरहविधुरमिष्टा सत्सखीवांगनानां हृदयमवललंबे
रात्रिसंभोगलक्ष्मीः ७८ इति श्रीकिराता

अस्मिन्दशमसर्गे पुष्पिताग्रावृत्तं २

मनोहरकटाक्षाः ४

संभोगानंतरं २ संभोगसंबंधतां नखदंतवक्रादिलक्षणलक्ष्मीं अवाप्याप्राप्य २
ताः नायिकाः २

किंभूता २

र्जुनीये महाकाव्ये लक्ष्म्यंके महाकवि श्रीभारवीकृतौ सुरांगनासंभोगो नाम नवमसर्गः ९

अथ परिमलजामवाप्य लक्ष्मीं १० ॥

अवयवदीपितमंडनश्रियस्ताः वसतिमभिविहाय रम्यहा-
वाः सुरवनितामुनिविलोभनाय जग्मुः १ द्युतपदमभि-
यातुमिछतीनां गमनपरिक्रमलाघवेन तासां अवनिषु
चरणैः पृथुस्तनीनामलघुनितंबतया चिरं निषेदे २ २
निहितसरसयावकैर्बभासे चरणतलैः कृतपद्धतिर्व-

तासामप्सरसां स्थूलनितंबतया अवनिषु पृथ्वीषु चरणैश्चिरं बहुकालं निषेदे स्थितं इति भावः २

स्थापितलाक्षारागैः १ पादरागैः बभासे शुशुभे १ कृतः पद्धतिः पादरागस्य लेखा यस्मिन् धरित्रि

अवयवैः अंगैः दीपितः प्रकाशितः मंडितः श्रियः यासां ताः २

अर्जुनस्य विलोभनाय जग्मुः ४

गमनपरिक्रमलाघवेन शीघ्रपदं यथा तथा अभियातुमिछतीनां २

स्थानं सद्मः ३

वधाः स्त्रियः ४

पुष्पादिच्छेदनेन तत्परिभोगः उपभोगः तद्वंति ४

भाषायांवीरबहुटी १

कैः करवशक्रगोपैः कीटैः अविरलसांद्रैः विततविस्तीर्णैः पृथ्वी इवमृदु(?)भूमिः १

अगविवरेषु पर्वतरंध्रेषु गुहासु नूपुराणां ध्वनिः शब्दः वनानि मुखरशब्दायमानानि उत्कंठिताः हंससारसा यस्मिन् अकरोदिति भावः २

धूनां अविरलवितततैर्वशक्रगोपैररुणितनीलतृणोल-
पा धरित्री ३ ध्वनिरगविवरेषु नूपुराणां पृथुरशना-
गुणसिंजितानुयातः प्रतिरवविततो वनानि चक्रे मुख-
रसमुत्सुकहंससारसानि ४ अवचयपरिभोगवंति हिं-
स्रैः सहचरितान्यमृगाणि काननानि अभिदधुरभि-
तो मुनिं वधूभ्यः समुदितसाध्वसविक्लवं च चेतः ५
नृपतिमुनिपरिग्रहेण सा भूः सुरसचिवाप्सरसां जहार

वधूभ्यः समुदितेन साध्वसेन पविन्नवं च विवशं चेतः काननानि अभिदधुः २

नृपतिमुनिपरिग्रहेण हेतुना अर्जुनस्याश्रयेन सा भूः पृथ्वी गंधर्वाप्सरसां तेजः जहार इति भावः १

पृथ्वी २

पृथुरशना क्षुद्रघंटिकानां गुणसिंजितैः शब्दैः अनुयातः प्राप्तः ध्वनिः ३

हिंस्रैः व्याघ्रादिभिः सहचरितः गच्छतः अन्यमृगाणि यस्मिन् काननानि २

अरुणीकृताः नीलतृणोलपाः दूर्वादीनि यस्मिन् धरित्री

प्रतिरवविस्तीर्णः ३

काननानि अभितः समंतात् मुनिं अभिदधुः कथयामासुरित्यर्थः २

आहितं परमप्रभावधाम्नो सामर्थ्यं तेजः यैः तेषां ॥
हीयुक्तः जयिनां तपसां अलंघ्यं नास्ति

तेजः ॥ उपहितपरमप्रभावधाम्नां नहि जयिनां तपसाम
लंघ्यमस्ति ६ सचकितमिव विस्मयाकुलाभिः शु
चिसिकतास्वतिमानुषाणि ताभिः क्षितिषु ददृशिरे पदानि
जिष्णोरुपचितकेतुरथांगलांछनानि ७ अतिशयि
तवनांतरद्युतीनां फलकुसुमावचयेपि तद्विधानां
ऋतुरिव तरुवीरुधां समृध्या युवतिजनैर्जगृहे मुनि
प्रभावः ८ उदितकिशलयः सुरांगनानां ससलिलव

शुचिः सिकता रेणुका यस्मिन् २
॥ उपचितः प्राप्तः केतुः रथांगलांछनानि यस्मिन् ३

सचकितं इव यथा स्यात् तथा विस्मयेन आकुलाभिः
ताभिः नायकाभिः जिष्णोः अर्जुनस्य पदानि क्षितिषु ददृशिरे २

ल्कोलभाराःभुग्नशाखः वहुमतिमधिकां ययावशोकः
परिजनतापि गुणाय सद्गुणानां ९ यमनियमकृशी
कृतस्थिरांगः परिददृशे विविधायुधः सताभिः अनु
गति ४ पमं क्षीपिता गरीयान् कृतपदपंक्तिरथर्वणेव वेदः १० ध
सुरसरिति परं तपोधिगच्छन्विधृतपिशंगबृहज्जटा ८ ग्ग
टाकलापः हविरिवचिततः शिखासमूहैः समभिल
षन्नुपवेदि जातवेदाः ११ शशधर इव लोचनाभिरा

भि
मेर्गगनविसारिँरंशुभिः परितः शिखरनिचयमेक
सानुसमासकलमिवापिदधन्महीधरस्य १२ सहश
मतनुमाकृतेप्रयत्नं तदनुगृणामपरैः क्रियामलंघ्यां दध
दलघुतपः क्रियानुरूपं विजयवतीं च तपः समां समृद्धिं
१३ चिरनियमकृशोपि शैलसारः शमनिरतोपि दु
रासदः प्रकृत्या ससचिव इव निर्जनेपि तिष्ठन्मुनि
रपि तुल्यरुचिस्त्रिलोकभर्तुः १४ तनुमवजितलो

कसारधाम्नीं त्रिभुवनगुप्तिसहां विलोकयंस्तः अप्र
वयपुरमरस्त्रियोऽस्य यत्ने विजयपूले विपूले तपो
धिकारे १५ मुनिदनुतनयान्विलोभ्य सद्यः प्रतनु न्यैर
वैलीवलान्यधितिष्ठतस्तपांसि अलघुनि बहुमेन
रेचताः स्वं कुलिशभृता विहितं पदे नियोगं १६ अ
थ कैतकविलोभनेविधित्सौ युवतिजने हरिसूनुदर्श
नेन प्रसभमवततार चित्तजन्मा हरति मनो मधु

राहियौवनश्रीः १७ सपदिहरिसखैर्वधूनिदेशाद् १०
ध्वनितमनोरमवल्लकीमृदंगैः युगपदृतुगणस्य सं
निधानं वियतिवनेच यथायथं वितेने १८ सजल
२४ जलधरंनभोविरेजे विवृतिमियायरुचिस्तडिल्लता
नां व्यवहितरतविग्रहैर्वितेने जलगुरुभिस्तनि
तैर्दिगंतरेषु १९ परिसुरपतिसूनुधामसद्यः
समुपदधन्मुकुलानिमालतीनां विरलमपजहा

रवद्धविंदुः सरसैंजसतामवनैपांनिपातः २० प्रति
दिशमभिगछताभिमतः कुंकुमविकाशसुगंधिनानि
लेन नवदवविवमोसच्चितजन्मागतध्वतिराकुर
लितश्चजीवलोकः २१ व्यथितमपिभ्रशंमनोहरं
तिपरिणतजंवुफलोवभोगतृष्णा परभृतयुवतिः
स्पंनवितेनेनवनवयोजितकंटरोरमंं २२ प्रभिभवति
मनःकदंववायौमदमधुरेचशिखंडिनांनिनादे जनस्यन

६२ कि०

१०

ध्रतेश्चचालजिष्णुर्नहि महतां सुकरः समाधिभंगः २३ धृत

वर विसलयावलिर्वहंति कुमुदवनैकदुकूलमात्तवाणा शरदम

लेतले सरोजपाणौ घनसमयेन वधूरिवाललंबे २४ समद

शिखिरुतानि हंसनादैः कुमुदवनानि कदंबपुष्पवृक्षाः श्रि

यमतिशयनीं समेत्य जग्मुर्गुणमहतां महते गुणाय योगः २

केतकीनां सरजसमसक्षवं पुष्पंमपहाय दूरीकृत्य सर्वत्र २ — ५ सरजसमपहाय केतकीनां प्रसवमुपांतिकनीपरेणुकी — उपांतिकसमीपे नीपानि कदंब कुसुमानि तेषां रेणुभिः कीर्णं व्याप्तं प्रसवं २

र्णं प्रियमधुरसनानि षट्पदाली मलिनयति स्म विनीलवं

प्रियः मधुरो पुष्पो यासिंनी २

भ्रमरः चि नीलत्वं बंधनानि असितत्वं तानि मलिनयति स्म मधुलोभात् छाययामास सर्वत्र

६२

अविरलानि सांद्राणि फलिनीनां प्रियंगुलतानां वनप्रसूनानि यस्मिन् सः २

मुकुलितं बंधुजीवं दुपाहिपुष्पं अतिशय्य अतिक्रम्य १

सः एणप्रदेशो घृतजलबिंदुषु सत्सु २

धनानि २६ मुकुलितमतिशय्य बंधुजीवं धृतजलबिं
दुषु शाद्वलस्थलीषु अविरलवपुषः (सांद्रकांतीः) सुरेंद्रगोपा विकचप
लाशचयश्रियं समीयुः २७ अविरलफलिनीवनप्रसूनः
कुसुमितकुंदसुगंधिगंधवाहः गुणमसमयजं चिराय लेभे
विरलतुषारकणस्तुषारकालः (हेमंतः) २८ निचयनि (सति) लवलील
ताविकासे विदधति (सति) रोध्रसमीरणे च हर्षं विकृतिमुपययौ
न पांडुसूनुश्चलति न जातु जिगीषतां हि चेतः २९ कतिप

कुसुमितानि कुंदसुगंधिना धृतः गंधवाहो वायुः यस्मिन् सः ४

विरलाः तुषारकणा यस्मिन् सः २

सुरेंद्रगोपाः वीरबहूटीः विकचपलाशचयश्रियं पलाशपुष्पश्रियं शुक्रेस्रशं समीयुः प्राप्ताः

हेमंतः असमयजं अकालजं गुणं चिरायबहुकालेन लेभे २

लवलीलताविकासे पुष्पविनाशे निचयनि सति उपचयवति सति २

पांडुसूनुः अर्जुनः विकारं न उपययौ १ हि यतः जातु कदाचिदपि जिगीषतां चेतः न चलति १

रोध्रसमीरणे हर्षं आनंदं विदधति सति २

तनुतुहिनेनस्वल्पविनिद्रः किंचित्प्रकलितः सिंधुवारो निर्गुंडी यस्मिन् सः १

कतिपयअकालकुसुमैरम्यमनोहरः सः १

स्मरः कामः एकबंधुः यस्य सः २

यस्मिन्नकालपुष्परम्यः तनुतुहिनोल्पविनिद्रसिंधुवारः सुरर
भिमुखहिमागमांतशंसी समुपययौ शिशिरस्मरैकबंधुः ३०
कुसुमनगवनान्युपैतुकामा किशलयिनीमवलंब्य चूतय
ष्टिं क्वणदलिकुलनूपुरा निरासे नलिनवनेषु पदं वसंत
लक्ष्मीः ३१ विकसितकुसुमाधरं वहंतीं कुरुवकराजि
वधूं विलोकयंतं ददृशुरिव सुरांगनानिबद्धं सशरमनेग
मशोकपल्लवेषु ३२ श्वसनचलितपल्लवाधरोष्ठे

वसंतप्रारंभं हिमागमांतशंसी सूचितः २

कुसुमितनगाः वृक्षाः तेषां वनानि प्राप्तुं कामो यस्याः लक्ष्मीः २

शब्दायमानअलिकुलाः सएव नूपुरा ४

कुरुवकराजिएववधूस्तां विलोकयंतं अनंगं ३।२।

शिशिरः समुपययौ प्राप्तः २

किशलयनीं कोमलपत्रं चूतयष्टिं आम्रशाखां अवलंब्य ३

वसंतलक्ष्मीनलिनीवनेषु पदं निरासे दधिरे ४

सुरांगनाः अनंगं ददृशुः २

अशोकपत्रेषु निबद्धं उपविष्टं १ विकसितः कुसुमः एव अधरो यस्मिन् तेषां वहंतीं तं अनंगं ३ बाणसहितं २

श्वससेन वायुना चलितः अधरपल्लव एव ओष्ठः ओष्ठयस्मिनमुखे १

विरचितः संहतिः समूहो येन अलिकुलेन ३
ईर्ष्याकोपेन नवनिहितेव १ मधेन सुरभिणि मुखे १
दक्षिणानिलेन विधूयमानं कंपायमानं अलिकुलं कंपितवंति १

नवनिहितैर्ष्यमिवावधूनयंती मधुसुरभिणि षट्पदेन
पुष्पमुखे इव शाललतावधूश्चुचुंबे ३३ मुहुरनुपतता
विधूयमानं विरचितसंहतिदक्षिणानिलेन अलिकुलं
मल्लिकाकृतिं प्रपेदे नलिनमुखांतविसर्पिपंकजन्याः
३४ प्रभवति न तदा परो विजेतुं भवति जितेंद्रियता यदात्म
रक्षा अवजितभुवनस्तथाहि लेभे सिततुरगेजे वि १
यं न पुष्पमासः ३५ कथमिव तव संमतिर्भवित्री स

पुष्पमासः वसंतः अर्जुनाय विजयं न लेभे १

षट्पदेन शाललतावधूश्चुचुंबे ३ ईर्ष्याकोपेन मुखे इव २

पि ३

पंकजन्याः अलिकुलं भ्रमरं मल्लिकाकृतिं प्रपेदे ४

तदा तस्मिन्काले परः शत्रुः विजेतुं न प्रभवति न समर्थो भवति

अवजितः भुवनः येन वसंतेन २

पुनःपुनः अनुपतता धावता इति नेन २

नलिनं पद्मं मुखमिव अंते समीपे विसर्पि विसर्पमाणं २

यस्य तस्मात् जितेंद्रियता आत्मरक्षा न वति ३

ऋतुभिः वर्षादिभिः समं मुनिनावधीरितस्य तिरस्कृतस्य तव कथं केन प्रकारेण सम्प्राप्तिः भावि इति न भवितव्यम् इत्यर्थः १
निदाघकालः वसन्तग्रीष्मः मधुं वसंतं स्मयते इव सम्मजहास २
इति प्रकारेण विरचितः मल्लिकाविकाशो यस्मिन् ग्रीष्मे १

बलवत् प्रबलमपि मिथः विरोधि परस्परस्पर्धि बलं सैन्यं
विपक्षशत्रोः निर्जयाय न प्रभवति न शक्नोतीत्यर्थः ३

६४ किं०

चि१

सममृतुभिर्मुनिनावधीरितस्य इतिविरतितमल्लिकावि १०
काशः स्मयतेइवस मधुं निदाघकालः ३६ बलवदपि
बलं मिथोविरोधि प्रभवति नैव विपक्षनिर्जयाय भुवनप
रिभवी न यत्तदैनं तमृतुगणः क्षणमुन्मनीचकार ३७ श्रु
तिसुखमुपवीणितं सहायैरविरललांछनहारिणश्च कालाः
अविहितहरिसूनुविक्रियाणि त्रिदशवधूषु मनोभवं वितेनुः
३८ न दलति निचये तथोत्पलानां न च विषमछदकुंदयू

तदा कीं तस्मिन् समये ऋतुगणः तं अर्जुनं क्षणमात्रमपि न उन्मनीचकार १

भुवनानां परिभवः अस्ति जेता पि ऋतुगणः २

अविहिता अकृता हरिसूनोः अर्जुनस्य विक्रिया मनोविकृतिः यैः तानि गानकालादीनि २

इमानि त्रिदशवधूषु मनोभवं कामं वितेनुः २

सहायैः गंधर्वैः कर्णो मधुरं उपवीणितं गायं १ अविरलैः लांछनैः पूर्वोक्तकुसुमादिभिश्चिन्हैः हारिणः मनोहाराः कालाः वसंतादिषट्ऋतवः इमानि गानकालादि
तथा दलति विकसति उत्पलानां निचये सम्मुखे लोचनानि न लेभिरे १
तथा विषमच्छदकुंदयूथिकासु वनमल्लिषु अभिरतिं न लेभिरे १

६४ नि ३

आसां देवांगनानां लोचनानि अर्जुन अवयवेषु अंगेषु यथा लेभिरे १
याः स्त्रियः कमनीयतागुणेन मुनिं अर्जुनं अभिमुखतां सन्मुखतां समुपययुः प्रापुः २
नेतुमिछवः स्त्रियः २
सः मुनिः ताभ्यः स्त्रीभ्यः मदनं उपदधे ३

विकासु अभिरतिमभिलेभिरे यथासां हरितनयावयवेषु लो
चनानि ३९ मुनिमभिमुखतां निनीषवो याः समुपययुः क
मनीयतागुणेन मदनमुपदधे स एव ताभ्यो दुरधिगमा हि
गतिः प्रयोजनानां ४० प्रकृतमनुससार नाभिनेयं प्रविक
सदंगुलिपाणिपल्लवं वा प्रथममुपहितं विलासि चक्षुः
सिततुरगे न चचाल नर्त्तकीनां ४१ अभिनयमनसः
सुरांगनाया निहितमलक्तकवर्त्तनाभिताम्रं चरणम्

मनोहरं

प्रविकसदंगुलि यत्पाणिपल्लवं चक्षुः प्रयोज्य हस्तानुसारेण प्रचलदंगुलिकं तत्पाणिपल्लवं अभिनेयं न अनुससार २

हि युक्तः प्रयोजनानां गतिः दुरधिगमा भवति दुर्बोधा भवति ३

अभिनेयं प्रकृतं प्रक्रांतं न अनुससार ४ निर्वि. तांगुलिं नकस्मारे सर्वः प्रथमं उपहितं स्थापितं चक्षुः न पुंसकं ३

अभिनयमनसः यैः सुरांगनायाः १

नर्त्तकीनां चक्षुः सिततुरगे अर्जुने न चचाल २
निहितं स्थापितं लाक्षारंजनेन ताम्रं चरणं १

षट्पदालिः भ्रमरः स्वर्णगतायाः एवं अभिपपात १ ध्वंतं नवलोहितं पंकजं तस्य अभिशंका येन भ्रमरेण १

सचनं १ कामोदीपेन अलसेषु १ द्रुतं परिषिक्तं सिंचितं अलक्तकं लाक्षारसं यस्मिन चित्तरागो २

मिपपात षट्पदाली ध्वंतं नवलोहितपंकजाभिशंका ४२ १०
अविरलमलसेषु नर्तकीनां द्रुतपरिषिक्तमलक्तकं पदे२
नमितः अग्रभागानि
षु सवपुषमिव चित्तरागमूहुर्नमितशिखानि कदंबके
सराणि ४३ नृपसुतमभितः समन्मथायाः परिजन२
गात्रतिरोहितांगयष्टेः स्फुटमभिलषितं बभूव वध्वा
वदति हि संवृतिरेव कामितानि ४४ अभिमुनि सहसा
सति वायुना सति
हृते परस्या घनमरुता जघनांशुकैकदेशे चकितम

कदंबकेसराणि नर्तकीनां प॰
देषु सवपुषं सशरीरमिव चित्त
रागं ऊहुः वहंतिस्म ३।२

वध्वाः नृपसुतं अर्जुनं अभितः
समंतात् स्फुटं यथा स्यात्तथा अभि
लषितं बभूव

सत्रपायाः अपरस्या नायकायाः वायुना जघनांशुकस्य एकदेशे सति मुनिसमक्षं २ अकस्मात् २

अवसन्नो प्रतियुवतीरपि विस्मयं निनाय १

अपरा नायिका कामस्य अभितापात् अमधु मधुरहितं मदेन अलसं लोचनं नृपसुतं अर्जुनं निदध्यौ

धृतः बिशस्य वलयं कंकणं यस्मिन् २ मुखं पाणौ निधाय २ अधिरूषितः पांडुवर्णः गंडस्थले खं यस्मिन् मुखे २

यथा तथा

चकितमवसन्नो हसत्त्रपायाः प्रतियुवतीरपि विस्मयं निना
य ४५ धृतिबिसवलयेनिधाय पाणौ मुखमधिरूषितपां
डुगंडलेखं नृपसुतमपरास्मराभितापादमधुमदा
लसलोचनं निदध्यौ ४६ सखिदयितमिहानयेति
प्रेषितवती
सा मां प्रहितवती कुसुमेषुणाभितप्ता हृदयमहृदया
न नाम पूर्वं भवदुपकंठमुपागतं विवेद ४७ चिरमपि
कलितान्यपारयंत्या परिगदितुं परिशुष्यता मुखेन गत

हे सखि दयितं प्रियं इह आनय इति उक्त्वा सा नायिका मां प्रहितवती ४

हृदयरहिता ३

नाम इति प्रसिद्धौ २

कलितानि न समर्थः १

कुसुमेषुणा कामेन अभितप्ता सा

न समर्थः १ मुखेन वक्तुं न समर्थः १ हृदयं न विवेद १

भवदुपकंठे नु उपागतं महां हृदयं २

६६ कि०

प्राप्तल्लकायाच्चलितानि १ सरसस्थीनांनयपुगैःसमर्मनांसिआर्द्रतांचनति १

अस्यानायकायाःतत्रधरित्रीमदकंअतिशयेनअरतिविडंअवाप्यप्राप्य २

सानायककवत्रसहितंधरित्रींइछांकरोति २

पणगमितानिसत्सस्वीनांनयननयुगैःसमर्मिद्रेतांमनांसि १०
४८ श्रेयकमतसपल्लवांधरित्रीमद्सुरभिविरह्य्य (इछांकरोति) (स का) कोमलंसुरभिंसौगंधियुक्तं पुष्पसथ्यांस्रका २
पुष्पसथ्यांभरत्रांमरतिमेवाप्यतत्रचांस्यांसवसुरवशी
तवसुरवश्रीतंअंकंउपैतुंइच्छा तमुपैतुमकेमिघा ४९ तदनुघतनुरस्तुसासकाम तत्तस्मात्हेअनघसानायका
इदानींवदेवपरासुतांव्रजति प्राणंसजति २ व्रजतिपुरांहिवरासुतांवदेवी पुनरपिसुलभंतपोनु पुराकामेनसहतनुक्लेशाश्रस्तु ४
स्व रागीयुवतिजनैःलुनांप्यतेनुरूपः ५० जाहिहिकिंवि कठिनतांजाहिहित्यज २
नतांप्रयछवांचंननुकरुणमृदुमानसंमुनीनां उप

युवतिजनैःअनुरूपःनअाप्यते नप्राप्यते २ अनुरागीपुरुषस्यतपः पुनःअपिसुलभं २

वत्सनप्रयछ १ मुनीनांमानसंचित्तंकरुणादयामृदुकोमलंअसि १

या नायका युवानं तस्य वः समीपं प्राप्ते तस्याः अवधीर यं ति अवज्ञां करोति सपुरुषः अनेया अकल्पानाः १

कयाचित नायकया सनिपुणं मुनिः अर्जुनः एसप्राप्य एवं हसे १

सविलासं यथा भवति वलितेन च विवर्तितेन त्रिकेन कटिभागेन अभिरामासाऽपरा २

शिरसिजाः केशाः तस्य संयमेन अकुलः एकपाणिर्यस्याः २

मानसिजः कामः स एव जैत्रः संरथ स्मिन लोचनार्द्धं ४

उच्चैः यथा तथा सकुसुमं चूतं आम्रं अवलम्ब्य ३

अनंगस्य कामस्य चापयष्टि इव २

गतमवधीरयं सभयाः सनिपुणमेसकं याचिदेवमूर्त्ये

५१ कुलकं सललितवलितत्रिकाभिरामा शिरश्रि

जैसंयमनाकुलैकपाणिः सुरपतितनयं परां निरासे

मानसिजजैत्रशरं विलोचनार्द्धं ५२ सकुसुममवलंः सु४

व्यचूतमुच्चैस्तनुरिभकुंभपृथुस्तनानतांगी तदभिर

मुखमनंगचापयष्टिर्विसृतगुणेव समुन्ननामकाचि

त् ५३ सरभसमवलंब्य नीलमन्या विगलितनीवि

अपरा नायका अर्जुने लोचनार्द्धं निरासे क्षिपितवान् २

न म्रः अंगो यस्य २

काचित् नायका तदभिमुखं अर्जुनाभिमुखं तनुः देहं समुन्नाम २

विगलिता नीवि यस्य सा नीलं १

इभस्य कुंभवत् पृथुस्तनाः यस्याः १ विसृतः गुणः प्रसंचा यस्मिन् २

सहरं नीलं वस्त्रं अवलंब्य १

अन्या नायका अथ तस्यै स्थिता १

हे हृदये अस्माः अन्यकामिनीभ्यः तव हृदये अवकाशं न दिशंतु ४

हे शठ यदि मन सि शमः शांतिः अस्ति तर्हि अंगन्यापं धनुषं किं २

चं चलं अन्तरीयं अवलंब्य १ अभिपतितुं मनो यस्याः १ यदि भवतु अत्र को दोषः ३

गले न संयता शोभायमानाः २

८७ कि०

विलोलं मेतरीयं अभिपतितुमनाः ससाध्वसैवं व्युत्त १०

अतः रसना पुंछं दधंति काय स्या २

रशनागुणे संयतांव तस्थे ५४ यदि मनसि शमः किं

मंग चापं शठ विषयास्तव वल्लभा न मुक्तिः भवतु दि तव विषयाः वल्लभाः प्रियाः तर्हि मुक्तिः न ३

शतु नान्यकामिनीभ्यस्तव हृदये हृदये अवकाशं

इति प्रकारेण विषमी कृता कुटली कृता चक्षुषा येन ३

५५ इति विषमीतचक्षुषाभिधाय स्फुरदधरोष्ठं असूयया निंदया स्फुरदधरोष्ठं अभिधाय कृत्वा ३

मसूयया कयाचित् अगणितगुरुमानलज्जयासौ

स्वयमुरसि श्रवणोत्पलेन जघ्ने ५६ युग्मं सविनर

कयाचित् नायकया अमौ मुनिः स्वयं श्रवणोत्पलेन उरसि वक्षस्थले भजघ्ने २ । १ ।

अ १

न गणिता गुरवः आचार्यादयः मानलज्जायांयेः ८७

मि१ अवर्णनियमितेनैकदेशपर्यंतमर्पणद्दीप्त तेन सकलं इव लोचनेन २

अपरानायकालौ तेन तं मुनिं निदधौ १

विनिमयं अभिस्मस्य १ साचिस्मितयागस्मितेन मन्दहास्येन सुभगः सुंदरः एकलसतः कपोलस्य लक्ष्मीर्यस्याः १

म१ यत्पञ्चमरागमिस्रसरसां चिस्मितसुभगे कलसत्कपोलल-
क्ष्मीः ॥ अवर्ण्णनियमितेन तं निदधौ सकलं मिथ्या स-
अस कलेन नकदाचोक्ता लोचनेन कलेन लोचनेन ॥ ५७ ॥ करुणमभिहितं (दयायुक्तेवाणी) तत्र पानिरस्ता- (लज्जायाः निरस्ता)
सन्मुखं अश्रुताभिर्विमुक्तं ४ तेऽभिमुखं च विमुक्तमश्रु ताभिः ॥ प्रकुपितमभिसारणेनु- किं कर्तुं प्रकुपितं प्रियं अभिसारणेनानुनेतुं प्रार्थनाकर्तुं ४
अवलाजनस्य भूमिः स्थानं इयतीति २ नेतुं प्रियमियती ह्यवलाजनस्य भूमिः ॥ ५८ ॥ असकल-
नयनेक्षितानिलज्जागतमल्लसंपरिपांडुताविषादः ॥
इति विविधमियाय तासु भूषां प्रभवति मंडयितुं वधूः स्मर अनंगः कामः वधूः मंडयितुं भूषयितुं प्रभवति समर्थो भवति १

नयनार्द्धवीक्षितानि लज्जागमलसंगतं पांडुवर्णत्वं विषादः क्रुद्धः एतानि इति एवंप्रकारेण विविधं नानाविधं तासु अंगनासु भूषां इयाय २

प्रकृत्याऽलसपदेन मनोहरं रुचिकरं न बभूव १

अवशेन गाढेन कुसुमशरस्य बाणेन तेन यो मोहः मूर्छा तस्मादुत्ता अनवहितार्थः अस्फुटोच्चारणान्तपदेन अकुलः व्याकुलः अभिलाषो [illegible] रुचिकरं न बभूव २

जितः कलहंसवधूनां गतं एवंभूतं प्रयातं रुचिकरं न बभूव २

उरुजघनस्थलातिभारात्स्थितं रुचिकरं न बभूव २

नगः ॥ ५९ ॥ अलसपदमनोहरं प्रकृत्या जितकलहंस ल१
वधूगतं प्रयातं । स्थितमुरुजघनस्थलातिभाराद्दुदि
तपरिश्रमजिह्मितेक्षणं वा ॥ ६० ॥ अवशीकुसुमशरैर्भु
पातमोहाद् नवहितार्थपदाकुलोभिलाषः ॥ अपि क
वितनलोचनं वधूनामयुगपदुन्नमितमुद्वीक्षितैः
वा ॥ ६१ ॥ रुचिकरमपि नार्थवद्बभूव स्तिमितस
माधिशुचौ पृथातनूजे ॥ ज्वलयति महतां मनांस्यम

उदितैः परिश्रमेण जिह्मितेन कुटिलेन ईक्षणं रुचिकरं न बभूव २

वधूनामपि कवितत विस्तीत लोचनं रुचिकरं न बभूव २

स्तिमितसमाधिनाशुचौ तनूजे

अयुगपदेनुन्नमितमुद्वीक्षितैः रुचिकरं न बभूव २

पृथातनूजेऽर्जुने रुचिकरं अपि अर्थवत् न बभूव १

महतां मनांसि अमर्षे ज्वलयतिस्तति २

सुखाभिलाषः अवसरं अवकाशं न लभते ।

अखंडेन तपसा शतमखं इंद्रं स्वयं आराध्य

हरिसुते लक्ष्मीं अभिलषति सति

षैर्न हि लभतेऽवसरं सुखाभिलाषः ॥६२॥ त्रिभिर्विशेष-

कैः ॥ स्वयं संराध्यैवं शतमखमखंडेन तपसा परोछि-

(परोछित्त्यालभ्यां शत्रुवधेन साध्यां)

त्त्यां लभ्यामभिलषति लक्ष्मीं हरिसुते ॥ मनोभिः सो- (सोद्वेगैः मनोभिः उपलक्षिताः ३)

सार्धं नाभंगेन ध्वस्त रुचयः नष्टकांतयः

द्वेगैः प्रणयविहतिध्वस्तरुचयः सगंधर्वा धाम त्रि-

दशानां वनिताः स्वं प्रतिययुः ॥६३॥ ❁ ॥ ❁ इति श्री

(त्रिदशानां वनिताः स्वं धामं प्रतिययुः ३)

किरातार्जुनीये महाकाव्ये लक्ष्म्यंके भारवीकृतौ

अर्जुनविप्रलोभनो नाम दशमः सर्गः १० ❁

अ॰ पटुरां गता प्रकाशं तं पाकं दानवं शास्ति यः सो जिष्णोः पाकशासनः इंद्रः जिष्णोः आश्रमं आजगाम २

अमर्षोः दुर्योधनस्य विद्वेषात् १ तया अर्जुनेन जितेंद्रियतया प्रतीतः विश्वस्तः विश्वासं प्राप्तः इंद्रः १
निसर्गात्

६९ कि॰

अथामर्षान्निसर्गाच्च जितेंद्रियतया तया ॥ आजगामा ११
श्रमं जिष्णोः प्रतीतः पाकशासनः ॥ १ ॥ मुनिरूपोनु अनुरूपेण मुनिरूपः इंद्रः मुनीनां
रूपेण सूनुना ददृशे पुरः ॥ (महता) द्राघीयसा वयोतीतः परि जीवनादिकं अतीतः वयः २
कि॰४ क्लांतः किलाध्वना ॥ २ ॥ जटानां कीर्णया केशैः संह
त्या परितः सितैः ॥ पृक्तयेंदुकरैरन्हः पर्यंत इव संध्य
या ॥ ३ ॥ विशदभ्रूयुगछन्नवलितापांगलोचनः

सः इंद्रः सूनुना अर्जुनेन पुरः ददृशे २

द्राघीयसा महता अध्वना मार्गेन परिक्लांतः ३

परितः सितैः केशैः कीर्णया व्याप्तया जटानां संहत्या समूहेन उपलक्षितः इंद्रः ३ २ १
इंदुकरैः किरणैः पृक्तया संपृक्तया संध्यया यथा उपलक्षितः २ अन्हः पर्यंतः दिनांत इव लक्षितः २
विशदेन श्वेतसां कुरेण भ्रूयुगेन छन्नः आच्छादितः वलिताः अपांगलोचनो यस्य सः इंद्रः १

अत्र अस्मिन् स्थाने भवान् नूनं निश्चयेन आरातिषु शत्रुषु जयं अभिलाषुकः जयमिच्छुः २

प्राणभृतां प्राणिनां भयंकरः असिः खड्गः १

तपसि तिष्ठतीति तपस्यः तस्य २ मृत्योः अपरः द्वितीयः भुज इव २

नभिद्रुतः १६ भयंकरः प्राणभृतां मृत्योर्भुज इवापरः
असिस्तव तपस्यस्य न समर्थयते शमं १७ जयमत्र
भवान्नूनमरातिष्वभिलाषुकः क्रोधलक्ष्म क्षमावंतः
क्वायुधं क्व तपोधनाः १८ यः करोति वधोदर्का निःश्रे
यसकरीः क्रियाः (निःफलहारिणी क्रिया) ग्लानिदोषच्छिदः स्वच्छाः स मूढः पंकय
त्यपः १९ मूलं दोषस्य हिंसादेः अर्थकामौ स्म मा पुषः
तौ हि तत्त्वावबोधस्य दुरुच्छेदावुपप्लवौ (उपद्रवौ) २० अभि

हे राजन् अर्थकामौ मा पुषः स्म पुष्टं मा कुरु अयं अर्थकामौ हिंसादेः दोषस्य मूलं २
हि यतः तौ अर्थकामौ तत्त्वावबोधस्य तत्त्वज्ञानस्य दुरुच्छेदौ भवतः

तव असिः खड्गः शमं शान्तिं न समर्थयते २

गेर

क्रोधस्य लक्ष्म चिन्हं एवं भूते आयुधं क्व॥ क्षमावंतः तपोधनाः तपस्विनः क्व क्वशब्दो महदंतरं सूचयतः ४

यः पुमान् निःश्रेयसकरीः कल्याणकारीः क्रियाः वधोदर्काः हिंसाफलकाः करोति सः मूढः स्वच्छाः अपः जलानि पंकयति पंकवतीकरोति।४।३।

विषयाः शब्दादयः आपातरम्याः तत्कालरमणीयाः १
पर्यंते अवसाने परितापयंति दुःखं कुर्वंति तथोक्ता विषयाः १
जन्मिनः पुरुषस्य अंतकः मृत्युः पर्यवस्थाता प्रतिरोद्धा भवति २
हे जन त्वं चित्तवानसि प्रशस्तचित्तोसि २
यतः यस्मात् तां कल्याणीं मतिं उपस्थिता प्राप्तः ४

श्रियः ॥ आपातरम्या विषयाः पर्यंतपरितापिनः ॥ १२ ॥
अंतकः पर्यवस्थाता जन्मिनः संततापदः (निरंतरापदः) इति त्याज्ये — भवे संसारे इति त्याज्ये २
भव्यः योग्यः जनः मुक्तौ उत्तिष्ठते उद्युक्तो २ — भवे भव्यो मुक्तावुत्तिष्ठते जनः १३ चित्तवानसि कल्याणं
यैस्तां मतिरुपस्थिता विरुद्धकेवलं वेषः संदेहयति मे मनः — केवलं विरुद्धवेषः मे मनः संदेहयति संदेहं करोति ४
योद्धुमिच्छुनेव २ — १४ युयुत्सुनेव कवचं किमामुक्तमिदं त्वया तपस्विनो — त्वया इदं कवचं वर्म किं आमुक्तं किं धारणं २
हीयतः तपस्विनः पुरुषस्य केवलम् अजिनवल्कले मृग चर्म भोज भोजपत्रे वसनो आच्छादयंति २ — हि वसते केवलाजिनवल्कले १५ प्रपित्सोः किं च तैः
मुक्तिं निस्पृहस्य कलेवरे महेषुधी धनुर्भीमं भूतानां मा — भूतानां जंतूनां अनभिद्रुहः अहिंसकस्य ते तव १

मुक्तिं प्रपित्सोः प्राप्तुमिच्छोः ते १
ते तव महेषुधी निषंगाः किं भीमं भयानकं धनुः किं १
कलेवरे शरीरे निस्पृहस्य निर्गतः वांछा यस्य एवंभूतस्य ते १

हरियुक्तोयमर्थः अविज्ञातेपि बंधौ वलात् मनः प्रह्लादते १

यौवनावस्थायां १ सुतात् अर्जुनात् आतिथेयीं अपचितिं पूजनं आसाद्य प्राप्य २

नवे वयसि यत्तपः त्वया समारंभि आरब्धं साधु युक्तः ४

॥५ मादृशः वर्षीयान् वृद्धान् अपि प्रायः बाहुल्येन विषयैः ह्रियते एकान्तसेवितो न भवतीत्यर्थः

७० कि०

तस्तारे ॥ अविज्ञातेपि बंधौ हि वलात्प्रह्लादते मनः ॥ ८ ११
आतिथेयीमथासाद्य सुतादपचितिं हरिः ॥ विश्रम्य हरिः इंद्रः इति प्रकारेण भारती व्याजहार उवाच २
विष्टरे आसने विश्रम्य स्थित्वा विष्टरे नाम व्याजहारेति भारती ९ ॥ त्वया साधु समा
रंभि नवे वयसि यत्तपः ॥ ह्रियते विषयैः प्रायो वर्षी
यानपि मादृशः ॥ १० ॥ श्रेयसीं तव संप्राप्ता गुणसं
पदमाकृतिः ॥ सुलभा रम्यता लोके दुर्लभं हि गुर
णार्जनं ॥ ११ ॥ शरदंबुधरछायागत्वर्यो यौवन२ यौवनश्रियः गत्वर्यः चंचल

तव आकृतिः स्वरूपः श्रेयसीं कल्याणकारिणीं गुणसंपदं प्राप्ताऽसि २

लोके रम्यता सुलभा गुणार्जनं दुर्लभं भवति २

७०

॥१ शरत्कालस्य अंबुधरः मेघः तस्य छाया यथा गत्वर्यः चंचलाऽस्ति तथा यौवनश्रियः

हिमसंहत्या म्लानपलाशानि लंकांतरदलानि अब्जवानि कमलानि यस्मिन् सः ह्रदः इव स्थितः १
भाराक्रांतसदृशैः अंगैः परिकृशैः दुर्बलैः उपलक्षितः २ आ(?) इति कः स्थूलोदरः इत्यर्थः २
(?)लपेक्षेन यष्ट्यालक्षिकेनावलंबितः धारितः न तु स्पर्शतोतिभावः ३

प्रालेयावततिम्लानपलाशाब्जोइव ह्रदः ॥ ४ ॥ आस
तोभरनीकाशैरंगैपरिकृशैरपि ॥ आद्यूनः संकृति
एयेवप्रायोयष्ट्यावलंवितः ॥ ५ ॥ गूढोपिवपुषारा
जेन् (तेजेन) धाम्ना लोकाभिभाविना ॥ अंशुमालीव (सूक्ष्म) तन्व
भ्रमंडलछन्नमंडलः ॥ ६ ॥ जरंतीमपिविभ्राणस्तनु
मप्राकृताकृतिः ॥ चकाराक्रांतलक्ष्मीकः ससाध्वस
समिवाश्रमं ॥ ७ ॥ अभितस्तंपृथासूनुस्नेहेनपरि

तनुअभ्रमंडलेछन्नमंडलः अंशुमान् सूर्यः इव ३
॥२ आक्रांता अभिभूता लक्ष्मी राश्रमशोभा येन सः आक्रांतलक्ष्मीकः
पृथासूनुः अर्जुनः तं इंद्रं अभितः समंतात् स्नेहेन परितस्तरे व्याजहारेत्यर्थः १

लोकं अभिभवनं करोतीति लोकाभिभावि तेन धाम्ना ४

अप्राकृता अलोकसामान्या आकृतिः मूर्तिः यस्य सः इत्यर्थः २

अनुकूलकलत्रेण इव २

वपुषा देहेन गूढः गुप्तः अपि धाम्ना राजन् उपलक्षितः ३

जरंतीं जीर्णां तनुं शरीरं विभ्राणः

सः इंद्रः आश्रमं साध्वसं इव संभ्रमं इव चकार

याः श्रियः भूतानां प्राणिनां अभिद्रोहेण हिंसया अर्जयन् सः श्रियः आपदां पात्रतां एति १
गमनशीलाः १ सिंधूनां नदीनां आपदां उदन्वान् समुद्रः इव यथा १
याः संपदाः ससहायानां विद्यमानसहायानां गम्याः प्राप्ताः २
तासां संपदां मध्ये दुःखाय किं न भवति २

द्रोहेण भूतानामर्जयन् गत्वरीः श्रियः उदन्वानिव सिंधु
नामापदामेति पात्रतां २१ यां गम्याः ससहायानां या
सु स्वेदो भयं यतः तासां किं यन्न दुःखाय विपदामिव संप
दां २२ दुःप्रापान् दुरासदानरीनुग्रान् धृतेर्विश्वासजन्मनः भो
गान् भोगीनिवाहेयानध्यास्यापन्न दुर्लभा २३ नांत
तज्ञाः श्रियो जातु प्रियैरासां न भूयते आसक्तास्तास्वर
मी मूढा वामशीला हि जंतवः २४ कोपकार्यौ स्तुतिपदे

आहेयान् भोगान् सर्पसंबंधिनी भोगान् अध्यास्य आपत् दुर्लभा न ३
नाहं जानामीति नांतज्ञाः श्रियः नांतज्ञाः जनाः जातु कदाचिदपि आसां श्रियां प्रियैः न भूयते २
ही युक्ताः जंतवः वामशीला भवंति १

यासु संपदासु खेदः कष्टं भवति २ यतः यस्मात् संपदा
तेभ्यः भयं भवति २

तथा भोगान् संपदान् अ
ध्यास्य आपत् दुर्लभा न २

यतः यस्मात् विपदां इव भूमक्त
विश्वासात् जन्म यस्य
एवंभूतस्य धृतेर्धैर्यस्य उग्रा
न् अरीन् शत्रून् एवंभूतान्
[illegible] भोगान् ४

तासु आसक्ताः अमी मूढाः २

स्तुतिपदे कः अपवादः भ
वति ३

संपदः यत्रैं अशीलेषु चंचला तर्हि स्तुति पदे कः ऽपवादः भवति १
क्षुद्राः संपदः साधुवृत्तानऽपि विक्षिपंत्येव जन्हत्येव १
अन्येषु देहेषु स्वस्वदेहं तान्तरेषु कृतवान कर्ता अप्रियैः इव संयोगः भवति प्रियैः सह विप्रयोगः वियोगः भवति।२।२।
कंपितं मनः कर्तृ

७२कि०

यद्यस्त्रीलेषु चंचला साधुवृत्तानपि क्षुद्रा विक्षिपंत्येव ११
संपदः २५ कृतवानन्यदेहेषु कर्ता च विधुरं मनः अप्रि
यैरिव संयोगो विप्रयोगः प्रियैः सह २६ अनुत्संग विकीर्णता अनुत्संगविआकीर्णतां संप्र
मेति तुल्यं व्यसनमुत्सवैः विप्रलंभोऽपि लाभाय सति प्रिय
समागमे २७ तदा रम्याण्यरम्याणि प्रियाः शल्यं तदासु
शवः तदैकाकी सबंधुः सन्निष्टेन रहितो यदा २८
युक्तः प्रमाद्यसि हितादपेतः परितप्यसे यदि नेष्टा सर

व्यसनं दुःखं तुल्यं उत्सवैः यातं ४

एतां याति २

प्रियसमागमे सति नाम दुःखं संयोगे सति एते पदार्थाः भवंति २

विप्रलंभः ऽपि लाभाय ४

हितोपेतः २

यदा अनिष्टेन केष्टेन रहितः तदा अरम्याणि रम्याणि मनोहराणि भवंति च पुनः शल्यवत् असवः प्राणाः प्रियाः भवंति
एकाकी तर्हि सबंधुः स्यात् यदा इष्टेन मित्रेण रहितः तदा एतत् द्वयं परिसंभवति।२।२।

प्रकर्षेण हृष्यसि २

हितः १ परितप्तो भवति २

७२

यदि आत्मनः पीडा न इष्टा तर्हि भवता जने पीडा मासंज्जि मा कुरु १

हे विद्वन् अस्य जन्मिनः स्थितिं उत्पत्तिः लक्ष्मीं इव चला अचलां भवति २

ननाशय४

नः पीडां मासंजि भवता जनेन ॥ २९ ॥ कुलके जन्मि

नौ स्थैस्थितिं विद्वान् लक्ष्मीमिव चंचलांचलां भवा

नेनं मावधीद्ध्यां न्यायाधाना हि साधवः ३० वि

जहीहि रणे साहं मा तपः साधुनीनश्रः उच्छेदं जन्मनः

केतुमेधिशां तस्तपोधने ३१ जीयतां दुर्जयादेहेरि

पवः चक्षुरादयः ॥ जितेषु ननु लोकोयं तेषु कृत्स्नेषु

जितः ३२ परवानर्थसंसिद्धौ नीचवृत्तिरपत्रपः ९

अर्थसंसिद्धौ परवान परधीनः भवति

अविद्यकर्मा१

भवान् न्याय्यं योग्यतां मास्म वधीत् न नाशयस्स्वर्चः २

तेषु कृतः साधवः न्यायाधाराः भवंति २

मोक्षसाधयिते४

जेतुमशक्यात् रिपवः ३

यो २

निर्लज्जः

पुंसां मध्येऽभजितेंद्रियः गौः वली वदेहवविधेयतां एति १

कामपरतंत्रतां मार्गाद्धरू

प्रातःकाले १

अविधेयेंद्रियः पुंसां गौरिवैति विधेयतां ३३ अस्य स्व ११
यास्तु खसंपत्तिः स्मरणीयाधुनातनी इति स्वप्नोपम
किं कस्याः मान्कामान् महामार्गास्तदंगतां ३४ अक्षुंद्यौ विप्र निस्सारानीयाः
लब्धारः प्रियाविप्रियकारिणः सुदुःसह जा स्सजं तौ
पि कामो कस्याहि शत्रवैः ३५ विवितौस्मिन्नागेभूय
स्वावितेजनुकन्यया प्रसासीदतिमुक्तिस्वांपुरामं
भूर्तलेऽस्युधः ३६ व्यात्सु समरुतां पसांचितिवाच्यम

शुक्लमुक्त सर्ग १

मरुतां पसौ इति प्रकारेण कथ्यते तस्य कथयित्वा अचसिप्यते सति १

बलात्कारेण गंभीरं वाक्यं १

अर्जुनः

वस्थितं वचः प्रश्रयगंभीरमथौवाच कपिध्वजः

प्रसिद्धार्थेन रम्यं गुरुत्वं

३७ प्रसादरम्यमोजस्विगरीयो लाघवान्वितं

सोत्कंठितं

साकांक्षमनुपस्कारं विष्वग्गति निराकुलं ३८ न्या

न्यायनिर्णीतसारत्वात् …तत्वास्त्रे… श्लोक २४

यनिर्णीतसारत्वात् निरपेक्षमिवागमे अप्रकंप्य

तयान्येषामाम्नायवचनोपमं ३९ अलंघ्यत्वाज्ज

नैरन्यैः क्षुभितोदन्वदूर्जितं औदार्यादर्थसंपत्तेः

शांतं चित्तमृषेरिव ४० इदमीदृग्गुणोपेतं लब्ध्वा

अन्येषां अप्रकंपतया आम्नायवेदवचनोपमं

गुणयुक्तं १

ऋषेश्चित्तमिव शांतं १

यः अविदितगाशयः न ताइंदृक्कृप्रियं वाक्यं कः व्याकुर्यात् कः कथयेत् १

प्राप्तः कालः साधनं १

वसरसाधनं व्याकुर्यात्कः प्रियं वाक्यं यो ऽवक्तानी ११
दृगाशयः ४१ कुलकं न ज्ञातं तात यत्नस्य पौर्वा
र्य पर्यमनुष्ठितं शासितुर्येन मां धर्मं मुनिभिस्तुल्यतामि
च्छसि ४२ अविज्ञातप्रबन्धस्य वचो वाचस्पतेरपि उद्योगमिव २
व्रजत्यफलतामेव नयद्रुह इवेहितं ४३ श्रेयसो ऽप्य कल्याणकारिणः १
स्य ते तात वचसो ऽस्मि न भाजनं नभसः स्फुटतार स्फुटतारस्य नभसः रात्रेः विपर्य
स्य रात्रेरिव विपर्ययः ४४ क्षत्रियस्तनयः पाण्डो यः ३ ४ २

हेतात् अस्य ते वचसः अहं भाजनं पात्रं न ऽस्मि २

श्रोतुः ज्येष्ठस्य युधिष्ठिरस्य शासने आज्ञायां स्थितः ५

कौंतेयः १ उत्तरकुरुत्रा विजित्य धनं प्रानयति ३ तया देहि सदा रोद्दे प्रास्थस्य वनवासितः १

रहं पार्थो धनंजयः स्थितं प्रास्थस्य सदा यादे श्रोतुर्ज्ये

ष्ठस्य शासने ४५ कृष्णद्वैपायनादेशात् विभर्मि

उत्तमं व्रतं बिभर्मि २ व्रतमुत्तमं अतिशये भ्रष्टां मा राधनेयत्वः स्यां राध्यस्य मरु स्या राध्यस्य मरुत्सुतः इन्द्रस्य आराधनेयत्वेः ३

कपटपाशैर्विलासं प्राप्तः

सुतः ४६ दुरक्षान्दिव्यता राज्ञा राज्यं मातावर

यं वधूः नीतानि पणे तां नूनमी दृशीं भवितव्यता ईदृशी भवितव्यता २

विनानुजसहायेन विना द्रौपद्या

४७ तेनानुज सहायेन द्रौपद्याश्च विना मया मया यामिनीषु अमितप्र्यते

मिया मा १ भ्रष्टां मा यासु यामिनी ष्वमितप्र्यंते ४८ कृतोत्त

दीर्घप्रहरासु यामिनीषु १ राज्ञा युधिष्ठिरेण राज्यं मातावयं वधू पणे तानि तानि ४

केक्षावनाकर्षणेरु

अरातयः नःश्रस्मात्वचसा निरतक्षं नविदारयन् २

तेषां त्वारोपणसमाथंकृतो तरियाचश्रस्मा २१

ममस्थलस्पर्षेत्वं करोति

ततलजतः १

शीघ्रान्नप्रसभं सखायामागतक्रियः मर्मच्छिदा नो ११

वचसा निरतक्षन्नरातयः ४९ उपपन्नसपत्नीषु

भीष्मक्रोलादि संनिकेटे क्रोधवत्याः रुष्टायां गुरुसन्निधौ भावमानयनेसख्याः संस्

अतकः यत्नः स्मसंस्कारमिवयु कारमिवर्त्तकैः ५० तामंकं तत्क्षणेसख्याः दृष्ट्वा

द्विवे परिस्ते ४

स्तनपुरःसरां अभिसारायाकेभाव त्तां छायामिवम

हात्तरोः ५१ अयथार्थक्रियारंभैः पतिभिः किंत

वैक्षितैः अरुंध्येतामितीवांस्यां नैवनेवाप्यवारि

पतिव्रतायाः २

नकिंचित् तत्फलमस्ति २

दीपकित्र

क्रोधवत्याः १

सज्जनेषु२ युधिष्ठिरः१
अस्माकं१ अनिंद्यता२

णा ५२ सोढवान्नौदशामंत्यांज्यायानेवगुणप्रियः
सुलभोद्विषतांभंगोदुर्लभासत्स्ववाच्यता ५३
स्थिरसतिकंतभीरूणांस्वधान्याकुलितानिव तोया
नितोयराशीनांमनांसीवमनस्विनां ५४ धार्तरा
ष्ट्रैः सहप्रीतिर्वैरमस्मास्वसूयत असन्मैत्रीहिदो
षायकूलछायेवसेविता ५५ अपवादादभीतस्यस
मस्यगुणदोषयोः असद्वृत्तैरहोवृत्तंदुर्विभाव्यंविर

मनस्वीनांमनांसिकृतौ तोयराशीनांसमुद्रानांतो यानिइव भवंति ४

गुणदोषेसमानस्यपरंभूत स्यअसद्वृत्तैः पुनःविषैःदुर्वो रपिविशेषगुणंशस्यं१

अहोइत्याश्चर्ये असद्वृत्तैः दुराचारस्यवृत्तंव्या रत्नंदुर्विभाव्यंदुःखेनभावयितुमश क्यंकस्यचवितैः बुद्ध्या इत्यर्थः

६१

त्रिसत्कारं क्रियते तर्हि भुजालंबं
धुनुयं न लंभयेत् न ग्राहयेत् २

शत्रुभिः परिभूतस्य तिरस्कृतस्य १

धैरिव ५६ ध्वंसेत हृदयं सद्यः परिभूतस्य मे परैः

यद्यमर्षः प्रतीकारं भुजालंबं न लंभयेत् ५७ अवधू

नयमितिशेषः यारिभिर्नीता हरिणैस्तुल्यवृत्तितां अन्योन्यस्यापि नयमितिशेषः

जिह्रीमः किं पुनः सहवासिनां ५८ शक्तिवैकल्यन

म्रस्य निःसारत्वाल्लघीयसः जन्मिनो मानहीनस्य

तृणस्य च समागतिः ५९ अलंघ्यं तत्तदुद्वीक्ष्य

प्रसंगमितिशेषः यद्यदुच्चैर्महीभृतां प्रियतां ज्यायसीं मा गान्मह

महीभृतां पर्वतानां यत् यत् स्थलं उच्चैः उच्चप्रकारेण अलंघ्यं भवति तत् तदुद्वीक्ष्य प्रे

क्ष्य॥ महतां राज्ञां तुंगतां कर्तृत्वेन ज्यायसीं प्रियतां अत्यंतप्रियता कर्म॥ केन हे

तुना मा गात्॥ क्रिया॥ न केनापि प्रियत्वं गच्छेत् इति भावः॥ ६१॥

यस्य संख्यायां गणनायां उद्यतांगुलिः अन्यां अंगुलिं न अभ्येति स पुमान् २।३।

तावत् असौ पुरुषः २ तावत् लक्ष्म्या आश्रीयते १ तावत् अस्य यशः स्थिरं १

तां केन तुंगता ६० तावदाश्रीयते लक्ष्म्या तावदस्य
स्थिरं यशः पुरुषस्तावदेवासौ यावन्मानान्न हीय — यावत् मानात् न हीयते १
ते ६१ स पुमानर्थवज्जन्मा यस्य नाम्नि पुरः स्थि
ते नान्यामंगुलिमभ्येति संख्यायामुद्यतांगुलिः
(अस्त्रदावनेन अपि)
६२ दुरासदवनेज्यायान् गम्यस्तुंगोपि भूधरः — तुंगः अपि भूधरः गम्यः ३
न जहाति महौजस्कं मानप्रांशुमलंघ्यता ६३ गु
रून् कुर्वंति ते वंश्यान् अन्वर्था तैर्वसुंधरा येषां य

महौजस्कं मानेन उन्नतं पुरुषं अलंघ्यता न जहाति न त्यजति २

गुरून्
ते पुरुषाः वंश्यान् कुर्वंति १ तैः पुरुषैः वसुंधरा अन्वर्था भवति १

अनिसंसशनेत्रासंप्राप्तः स्यात्४
तेमनस्विनां प्रथमेगणनेआशीःषु उदाहरणंप्राप्तः २
चंद्रमंडलंसुजंतीति१ कुष्ठेकेः शनिवत्त्राः इव२

शंसि भुजालिङ्गनपर्यन्तिंदुमंडलं ६४ उदाहरणमाशीः ११
षु प्रस्थमेतैमनस्विनां कुष्ठेकैः शनि रिवांमर्षेयि
ररातिषु पात्यते ६५ नसुखंपार्थयेनार्थमुदन्वद्धि
च्चिं चैचलं नौनिस्ताशनेस्त्रस्यानविविवितेवृत्त
एवंदं ६६ प्रमार्जुमयैशः पंकमिछेयंछलना
छैतं वैधव्यतापितारातिवनितालोचनांबुभिः
६७ युगमं अपहस्तयेद्यवांसद्भिः प्रमादोवास्तुमेर

समुद्रस्यवीचिवत्‌चंचलं४

येः पुरुषैः अमर्षः अरातिषु पात्यते२
अहं सुखं अर्थं नपार्थये२
अहं विवत्नाशस्थणः पदं नकार्ये४
कपटेनछलितं२

अहं अयशः पंकं दृशीकर्तुं इछेयं२ मेधियः प्रमादोऽस्तुमयकु१
केनवैधव्येनतापिताशत्रुवनितातस्यालोचनजलेन२
अस्माद्भिः अपहस्येत१

शत्रूणां समुछेदेन वंशलक्ष्मीं अनुधृत्य २

अज्ञोऽप्यविषये विहितः आयासः विफलयत्नः भवान् १

धियः अस्थानविहितायासः कामं जिह्रेतु वां भवा
न् ६८ वंशलक्ष्मीमनुद्धृत्य समुच्छेदेन विद्विषां
निर्वाणमपि मन्येहमंतरायं जयश्रियः ६९ अज
न्मा पुरुषस्तावद्गतासुस्तृणमेव वा यावन्नेषु
भिराधत्ते विलुप्तमरिभिर्यशः ७० अनिर्जयेन
द्विषतां यस्यामर्षः प्रशाम्यति पुरुषोक्तिः कथं
तस्मिन्ब्रूहि त्वं हि तपोधन ७१ हतं पुरुषशब्दे

(interlinear glosses: निर्माणः · तृणतुल्य · शत्रुभिः विलुप्त)

हे तपोधन त्वं ब्रूहि १

अहं निर्वाणं मोक्षकारिणं अपि जयश्रियः अंतरायं विघ्नं मन्ये

द्विषतां अनिर्जयेन यस्य क्रोधः प्रशाम्यति शांतः भवति २

वां भवान् कामं प्रयत्नात् लज्जतु १

तावत् पुरुषः अजन्मा जन्मरहितो भवति २

यावत् इषुभिः यशः न आधत्ते

तस्मिन् पुरुषोक्तिः कथं २

यस्य पुरुषस्य नाम शत्रुः ऽपि प्रशंसां करोति स पुमान् पुमान् ३

जातिमात्रा वलत्वं विना पुरुषश्रेष्ठ कृतेन कीर्त्याः ध्यः १

यः श्रेणिकृतगुणैः श्लाघ्यः स्तुत्यः सः पुरुषः विस्मयं यथा तथा उदाहृता कथिता १

न जातिमात्राबलत्वविता यो गिकृतगुणैः श्ला- ११
घ्यः स विस्मयमुदाहृता ७२ असमानमिवौजां-
समया गौरवेण इरितं कथितं नाम ३ सि सदसा गोरूवरितं नामयस्याभिनंदति द्वि-
षो वि स पुमान् पुमान् ७३ युगं यथा प्रतिद्वं-
युधि संग्रामे शत्रूणां प्रतिकर्तुमिच्छया ३ द्विषितां युधि प्रतिचिकीर्षया मामेवाध्येति नृप
तिःसंध्येन्विव जलां जलि ७४ स वंशस्यावदा
तस्य शशांकस्येव लांछनं कृष्णेषु व्यर्पयायत्र

ओजांसि बलानि असमानं इव स्पि तेजःबलं नाम २

नृपतिर्युधि द्विषः यथा प्रतिद्वंमा एव अध्येति स्मरति

सः पुमान् अवदातस्य स्वच्छस्य वंशस्य लांछनं भवति

तेष्वनर्पिताः सुः जलांजलिं दद्वर २

यत्र कृष्णेषु केशेषु भर्तुः स्वामी आज्ञया व्यर्थया अनुपेत सः लांछनं भवति १

अर्वाक् प्रथमं धर्मरोधिनी प्रभुनिता कथं वादीयतां कथं संभवेत् १
पूर्वैर्मन्वादिभिः आश्रमः अनुक्रमः भवति अनुक्रमेण भवति २
आसक्ता इयं धूः भारः रूढा प्रसिद्धा ३

गृहीब्रह्मचारी वानप्रस्थसंन्यासक्रमेण भवति

भूपतेर्भर्तुराज्ञया ७५ कथं वादीयतां भर्त्तृक्रमु-
निता धर्मरोधिनी आश्रमानुक्रमः पूर्वैः स्मर्यते
न व्यतिक्रमः ७६ आसक्ता धूरियं रूढा जननी दू-
रगा च मे तिरस्कारोपि स्यात्तेऽज्यायांश्चाचरवि-
लोपः ७७ स्वधर्ममनुरुध्यंते नातिक्रममरातिभिः
पलायंते कृतध्वंसा नाहवान्मानशालिनः ७८ २
विधिं तम विलो विलायं वा विलीयेन गंगा मूर्द्धनि

व्यतिक्रमः न स्मरणीयः २
मे जननी माता कुंती दूरगा
अस्माकं बान्धवः युधिष्ठिरः मे स्यात् ते अतिरस्कारोपि हे जगत् ४
अहं विधिं तम अथवा विलायं स्वंडं स्वंडं भवतु १
वा गंगा मूर्द्धनि मस्तके विलिये लीनो भवतु १

अरातिभिः शत्रुणा कृतध्वंसाः सेतः आहवात् संग्रामात् न पलायंते २।
मानशालिनः पुरुषाः स्वधर्मं अनुरुध्यंते अनुवर्तते अतिक्रमं न अनुरुध्यंते २।३।

कासहस्राक्षंइंद्रंआराध्यअयशःसल्यंउद्धरे १

॥ इमघवाइंद्रःविभूत्यैऐश्वर्यायभवोद्भवाशिवस्यआराधनंआदिदेशआज्ञापयामास
इतिउक्तवंतंतनूजंअर्जुनंदोर्भ्यांबाहुभ्यांपरिरभ्यमिलाप्यस्नेहात् २

७९ कि० ११

आराध्यधासहेतोःसाक्षमयशःशल्यमुद्धरे ७९ ५८
सुकंवंतंपरिरभ्यदोर्भ्यांतनूजमाविःकृतदिव्यमूर्तिः
अघोपघातंमघवाविभूत्यैभवोद्भवाराधनमादिदे
श ८० प्रीतेपिनाकिनिमयासहलोकपालैर्लोक
त्रयेपिविहिताप्रतिवार्यवीर्यः लक्ष्मींसमुत्सुकयि
तासिभृशंपरेषामुच्चार्यवाचमितितेननतिरोबभूवे
८१ ॥ इतिश्रीकिरातार्जुनीयमहाका

अघानांपापानांउपघातंआराधनं २

कस्मिन्सतिपिनाकिनिशिवेप्रीतेसति २

त्वंपरेषांशत्रूणांलक्ष्मीभृशंसमुत्सुकयितासिउत्कंठितासि २

आविःकृताप्रकटिकृतादिव्यमूर्तिःयेनमघवा

लोकत्रयेपिमयासहलोकपालैःप्रतिवार्यवीर्यःभव २

तेनइंद्रेणतिरोबभूवेअंतर्धीयत २

इतिवाक्यंउच्चार्य २

७८

व्य तलक्ष्म्यंके कविश्रीभारविकृते इंद्रागमनो नामै
कादशः सर्गः ११ ॥ अथ वासवस्य वचनेन

मनोहरमुखः श्रमरहितं
रुचिरवदनस्त्रिलोचनं क्लांतरहितमभिराधयितुं
विधिवत्तपांसि विदधे धनंजयः १ अभिरश्मिमालि
विमलस्य धृतजयधृतेरनाशुषः तस्य भुवि बहुति
थास्तिथयः प्रतिजग्मुरेकचरणं निषीदतः २ वपु
रिंद्रियोपतपनेषु सततमसुखेषु पांडवः व्यापनगप

अर्जुनः इंद्रस्य वचनेन तपां
सि विधिवत् विदधे चक्रे ४
वा ह्याभ्यंतरशुद्धिमतः २

अस्मिन्सर्गे उक्तात्र्वते

पिनाकधृत्रिलोचनं शिवं अभि
राधयितुं २

तस्य अर्जुनस्य बहुतिथाः
तिथयः बहूदिनानि प्रति
जग्मुः ।३।२।

हिमाचलमिव स्थिरतां
व्याप १

धृतजयेन धृतः धैर्यः येन २ भोजनरहितः २
अभिरश्मिमालि सूर्याभिमुखं भुवि एकचरणं निषीदतः ४
धृतः जयधृतेः जयो धृयेन तस्य २

पांडवः अर्जुनः वपुषः इंद्रियाणां उपतपनेषु संतापप्रकारेषु स्थिरतां व्याप २
निरंतरं असुखेषु असह्येषु १

सुकृतिनांशोभनंतपःअमृतीतेअमृतवदाचरति २
हीपूतोयमर्थःमहतांधैर्यंअविचिंत्यवैभवंसामर्थ्यं १

पतिरिवस्थिरतामहतांहिधैर्यमविचिंत्यवैभवं ३ नपा
पातसंनिहितपक्तिसुरभिषुफलेषुमानसं तस्यशुचि
निशिशिरैर्विपयस्यमृतायतेहिसुतपःसुकर्मणां ४
नविसिस्मियेनविषसादमुहुरल्लसतांनचाददे सत्व
मुरुधृतिरजस्तमसीनहतःस्मतस्यहतशक्तिपेलवे ५
तपसाकृशंवपुरुवाहसविजितजगत्त्रयोदयं त्रासजन
ननमपितत्त्वविदांकिमिवास्तियन्नसुकरंमनस्विभिः ६

(interlinear: वारंवारं; महत्धैर्यं)

शुचे
शुचिनिशिशिरेशीतलेप
यसितस्यमनःनपपात

सःविसिस्मियेनजगाम ४
विषसादंनजगाम ४

सःअर्जुनःतपसाकृशंव
पुःउवाहधार २

१२

तस्यअर्जुनस्यमानसंफ
लेषुआम्रादिषुनपपा
त २

अलसतांनआददे ४

हतशक्तिसेनपेलवेविर
लेरजस्तामसी ३

रजस्तामसीतस्यअर्जुनस्यसहेसतोगुणंनहतस्म
तत्त्वविदांपुरुषांत्रासजननंभयंकरंवपुः १ विजितःजगत्त्रयस्यउदयंयेनवपुः २
यत्मनस्विभिनसुकरंतत्किमिवास्तिनकिमपीत्यर्थः १

विजयी अर्जुनः जनैः अनुनिशीथं अर्द्धरात्रौ ज्वलतोनलात् अधिकरुचिरं ददृशे २।१।

शैलात्समुन्नततरः अतिउन्नतः २
परिवेषेण भीषणं वदनं ४
अनैर्नगात् २

ज्वलतोनलादनुनिशीथमधिकरुचिरंभसांनिधेः धै
र्यगुणमवजयन् विजयी ददृशे समुन्नततरः ७ जप
तः सदा जपमुपांशुवदनमभितोविसारिभिः तस्यदशन
किरणैः शुशुभेपरिवेषभीषणमिवार्कमंडलं ८ कव
चं स बिभ्रदुपवीतपदनिहितसज्यकार्मुकः शैलपति
रिवमहेंद्रधनुःपरिवीतभीमगहनो विदिद्युते ९ प्रवि
वेशगामविहृतस्यनियमसवनायगच्छतः तस्यपद

सदा जपं मंत्रं जपतः तस्य
सः अर्जुनः कवचं बिभ्रत् २
सत्यशरीरस्य १

अंभसांनिधेः समुद्रस्य धै
र्यगुणं अवजयन् सन् १
तस्य अर्जुनस्य वदनं मुखं
दशनकिरणैः शुशुभे २
शैलपतिः इव विदिद्युते २
तस्यार्जुनस्य पदैः पादन्या
सैः धिनमितः नम्रीभूतः
हीमवान् १

उपवीतपदे जनोपवीतस्थाने निहितः सज्यकार्मुको येन सः तथोक्तः
महेंद्रधनुषा परिवीतं परिवेष्टितं भीमं भयानकं गहनं वनं यस्य शैलपतिः २
नियमसवनाय स्नानाय गच्छतः तस्य १

तस्यार्जुनस्य शिरसोपरि ज्योतिः दीप्तिः मुनिदिवौकसां पथः मार्गं जगृहे न बबंध २।२

द्यावापृथिव्योरंतराले व्याप्तं परिकीर्णं ज्योतिः २

हिमवान्नामपर्वतोपिविचेरा १

विस्तृतं ज्योतिः ३ ऊर्ध्वबाहोः अर्जुनस्य २

हि यतः गुणाः गुरुतां नयंति संहतिः सामूहत्वं न १

८१ कि०

विनमितोहिमवान्गुरुतांनयंतिहिगुणानसंहति १० १२

परिकीर्णमुद्यतभुजस्यभुवनविवरेदुरासदं ज्योतिरु असह्यं ज्योतिः २

परिशिरसांविततंजगृहे (आत्मीयान्) निजान्मुनिदिवौकसांपथः

११ रजनीषुराजतनयस्य (हेमपक्षे) बहुलसमयेपिधामभिः भि

न्नतिमिरनिकरंनजहेशशिरश्मिसंगमयुजानभःश्रि

या १२ महतामयूखनिचयेनशमितरुचिजिष्णुजन्म

ना ह्रीतमिवनभसि (निर्मले) वीतमलेनविराजतेस्मवपुरंशुमा

अर्जुनस्य तेजोभिः कृष्णपक्षरात्रिषु भिन्नतिमिरनिकरं नभः श्रिया न जहे न त्यक्तं ४

अर्जुनात् जन्म जस्य अर्जुनस्य चयेन २

अंशुमालिनः सूर्यस्य वपुः नभसि आकाशे न विराजते स्म शुशुभे १

लांछितं इव १ चंद्रस्य संगमेन युक्तान भःश्रिया २

महतां मयूखनिचयेन कीर्णसमूहेन शमितरुचिः हतकांतिः वपुः २

जनाः तेमरुजोनं रुद्रं इव ददृशुः २ उदीरिता उद्गीरिता अरुणाः जटांशवो यस्य तं १
न उदयं प्राप्तः ललाटस्य दृशो नेत्रं यस्य तं तं अधिगुणं शरासनं यस्याधीज्य शरासनं ३

लिनः १३ तमुदीरितारुणजटांशुमधिगुणशरासनं ज
नाः रुद्रमनुदितललाटदृशं ददृशुर्मिमंथिषुमिवा
सुरीः पुरीः १४ मरुतां पतिः स्विदहिमांशुरुत पृथुशि
खः शिखी तपः तप्तुमसुकरमुपक्रमते न जनोयमित्यव
ययसे तापसैः १५ न ददाह भूरुहवनानि हरितनय
धाम दूरगं न स्म नयति परिशोषमपः सुसहं बभूव न
च सिद्धतापसैः १६ विनयं गुणा इव विवेकमपनय

स्वित् वितर्के अयं मरुतां प
तिः इंद्रः वा अहिमांशुः सू
र्यः अथ पृथुशिखः महाज्वा
लाः शिखिः पावको वा इ
ति वितर्के ३

सर्वत्रव्यापकं धाम २

असुरीः पुरीः मिमंथिषुं इव म
थितुमिच्छुं इव २

अयं जनः स तापसैः तपस्वि
भिः सह अवजयेपराजेये
असुकरं दुष्करं तपः तप्तुं
उपक्रमते ४

नयान् नीतीः विवेकं स्वी

हरितनयधाम भूरुहवनानि न ददाह अपः जलं परिशोषं न नयति स्म २
सिद्धतापसानां अतिसुसहं अतिसहं न बभूव २ गुणाः विनयं इव यथा ४ १

महर्षयः शिवं शरण्यं ययुः २ मर्यादिकन्यायं इव यथा प्रापः १ तमस्यं शरण्यं यस्य महर्षयः ३
कीदृशैव्याप्त१

८२कि०

भिदोनयाइव न्यायमवधयद्वांशरणाः शरण्यंययुः २ १२
शिवमच्चौमहर्षयः १७ परिवीतमंशुभिरुदस्तदिन
सूर्यतेजोविजयिभिः३
करमयूखमंडलैः शंभुमुपहतदृशः सहसा न च ते नि
ते महर्षयः शंभुं वीक्षितुं सहसा शीघ्रं न अभि प्रसेहिरे न समर्था भवति२
भूतमभिव्य वर्तमानत्स्पदृष्टेदेवं
शीक्षितुमभिप्रसेहिरे १८ अथ यामतेमव्यमवदिशंभु
सन्मुखीकर्तुं कृतः सोत्साम हर्षयः३
मिमुखयितुंकृतत्त्वाः तत्रमहसिददृशुः पुरुषंकमनीय
त्रितेनं
मनोहरशरीरं२
विग्रहंमयुगमलोचनं १९ ककुदेवृषस्यकृतबाहुमकृ
वृषस्य ककुदे स्कंधे कृतबाहु स्पस्तहस्तं पुरुषं२
शपरिणाहशालिनि स्पर्शसुखमनुभवंतमुमांकुचयु

परिणाहो विशालता तद्युक्तः १ विशालतया शालिनी ककुदे २
तस्मिन्स्थाने महर्षयः महसि तेजसि पुरुषं ददृशुः २

८२

पार्वत्याः कुचयुग्ममंडलस्पर्शेन सुखमनुभवंतं शिवं १

अनुजानुमध्यं महाहिना सर्पेण अवसक्तं लग्नं वपुर्यस्य तेन इव ४

उन्नते हिमाचलस्य मस्तके स्थितं पुरुषं १

आर्द्रे चंदने इव १

कथंभूतेन ओजसा भुवनातिवर्तिना २

ममंउल्लइवींद्रचंदने २०
स्थितमुन्नते तुहिनशैल
शिरसि भुवनातिवर्तिना सादिजलधिजलवाहपथं
सदिगंगनामिव विश्वमोजसा २१
अनुजानुम
ध्यमवसक्ततत वपुषा महाहिना लोकमखिलमिव
भूमिभृता रवितेजसामवधिनाधिवेष्टितं २२
परि
णाहिना तुहिनराशिविशदमुपवीतसूत्रतां नीतमुर
गमनुरंजयता शितिनागलेन विलसन्मरीचिना २३

ओजसा तेजेन दिशासहितं विश्वं लोकानं इव व्याप्नुवंतं स्थितं

विस्तारि ततवपु यस्य तेन महाहिना

विशालतया ईनः ओरःगलेन २

कीदृशं विश्वं १ उर्वी जलधिस मुद्र जलवाहपथ आकाशमार्गेण सहितं विश्वं २

अखिलं लोकं इव स्थितं ४

उपवीतसूत्रतां सूत्रस्य भावः सोत्वतां सूत्रतां यज्ञोपवीतस्य भावं तु उरगं सर्पं नीतं प्रापितं २

रवितेजसां अवधिना पर्वतेन भूमिभृता लोकालोकाचलेन अधिवेष्टितं शिवं २

अनुरागं प्रापितः १ हिमसमूहेन विशदं शुभ्रं उपवीतं २ विलसत्मरीचिना स्वदेएयुक्तेन १

शितिना गलेन कंठेन उपलक्षितं शिवं १

ततः तदनंतरं मुनयः ऽस्य शिवस्य अभिमुखं एत्य प्राप्य जगतां अशर्म कष्टं अतिशयेन आचचक्षिरे उक्तवान् २

विकसिता निसिता मालती यत्र विकसिताति
सितानि कपालानि एव कुमुदानि यस्मिन् तं १ विसृतं धाम २ व्याप्तकेशं शिवं १

प्लुतमालतीसितकपालकुमुदमुपरुद्धमूर्द्धजं शेष १२
सुरसरित्पयसः शेषं इव स्थितं मिव सुरसरित्पयसः शिरसा विसारि शशिधाम बिभ्र शिरसा मस्तकेन शशिधाम चं
तं २४ मुनयस्ततोभिमुखमेत्य नयनविनिवेशनो द्रदीप्तिः बिभ्रतं धारितं १
अर्जुनस्य तपसा जनितं पीडितं अशर्म ४ दिताः पांडुतनयतपसा जनितं जगतामशर्म भृशमा नयनविनिवेशनेन त्रसंज्ञा नो
दिताः प्रेरिताः मुनयः २
माचचक्षिरे २५ बहुभिश्च बाहुभिरहीनभुजगव अहीनां सर्पाणां मध्ये इनाः श्रेष्ठा
लयैर्विराजितं चंदनतरुभिरिवालघुभिर्धवलाचि स्ते एव वलयानि येषां तैः सर्पाधिप
तं मलयमेदिनीभृतं २६ तरसैव कोपि भुवनैकपु लेरिसर्पैः बहुभिः वेष्टं २

भुवनानां एकः पुरुषः १

चंदनतरुभिः मलयमेदिनीभृतं बहुभिः अनेकैः बाहुभिः सह सभुजङ्गैः विराजितं शोभितं शिवं ३
मलयाचलं इव स्थितं १

कः ऽपि पुरुषः तरसा वेगेन तपस्यति १

अस्यपुरुषस्यमुनितांविरोधि इदंचित्रंनराजतेनरानैतिव४

उज्वलमूर्तैःरवेःऽपिज्योतिःअभिभूयतिरस्कृत्य १

वृत्रासुरस्यइवभयंकरशरीरः२

रूषपुरुषः तपस्यति ज्योतिरमलवपुषोपरिरवेरभिभू
यवत्रैरवभीमविग्रहः २७ सधनुर्महेषुधिविभर्ति
कवचमसिमुत्तमंजटाः वल्कलमजिनमितिचित्रमि
दंमुनितांविरोधिनच नास्यराजते २८ चलनेव
निश्चलतितस्यकरणनियमेसदिमुखं सोमंमिवनुभ नु
वतिशांतमरुद्भूततारकागणयुतंनभस्तलं २९ सं
निजौजसाविजितसारममरद्विजोपसंहितं वि

सःपुरुषःमहेषुधीधनुःबिभर्ति१

कवचंवर्मउत्तमंऽसिखड्गंजटा वल्कलंचीरंअजिनंमृगचर्म इदंचित्रंबिभर्ति२

तस्यपुरुषस्यचलनेनेश्रवा निपृथ्वीचलति४

तस्यपुरुषस्यकरणनियमे समाधिनेंद्रियविरोधेसति दिङ्मुखेसहवर्तमानंशांतं स्तिमितंभवति३

मरुतोवायूनंमहातंऽसूर्यादीनां तारकागणैर्युतंनभस्तलं सोमंनिश्चलंतंअनुभवति करणनियमेसति
सःपुमाननिजौजसाआत्मतेजेनपुराइदंविश्वंऽपिदधाति१ राक्षसःततउपयुक्तं१

निरस्तसहे

यस्मात् नाथ तव न रक्षते तर्हि दुःकरं किं स्य अस्ति १

१ तेन पुरुषेन दुःकरं नास्ति किंच आस्ति न किंचित् तेन दुःकरं अस्ति

सः पुरुषः यदि जगंति संसारं विजिगीषते जेतुम् इछति २

वयं अस्य पुरुषस्य रुच्यः तेजः विषयितुं सहितुं न क्षमा न समर्थः २

ध्यामिदमपि दधाति पुरा किमिवास्ति यन्न तव तेन दुष्क
रं ३० विजिगीषते यदि जगंति युगपदथ संजिहीर्ष
ति प्राप्तुमभवमभिवांछति वा वयमस्य नो विषयतां
समारुचः ३१ किमुपेक्षसे कथय नाथ न तव विदि
तेन किंचन त्रातुमलमभयदा ह्यसि नस्त्वयि मास्म
शासति भवत्पराभवः ३२ इति गां विधाय विरतेषु
मुनिषु वचनं समाददे भिन्नजलधिजलनादगुरु ध्व

१२

अथ युगपत् एककारं संजिहीर्षति संहर्तुम् इछति २

वा अभवं मोक्षं प्राप्तुं अभिवांछति २

हे नाथ किं किमर्थं उपेक्षसे त्वं कथय ४

तव किंन विदितं न ज्ञातं न विदितं एव ज्ञातं एव ४

त्वयि शासति सति भवत्पराभवः मास्म भवत् न अभवत् २

मुनिषु इति प्रकारेण गां विधाय विरतेषु सत्सु तूष्णिं भूतेषु सत्सु २

अथ एकांतकः शिवः वचनं समा- हे अभयद नः अस्मान् त्रातुं रक्षितुं अलं समर्थः असि हि सि २
ददे कथयामास १ दिशां विवरं अंतराले भिन्नजलधेः समुद्रस्य जलस्य नादवत् गुरु गंभीरं ध्वनयन् सन् १

भिन्नत्रकस्य

अन्यथा उक्तार्थे परिशेषे नमागात मनुष्यं मा जानीहि २

वदरिकाश्रमे निवासनिरतं निसवासिनं नरं अंशं १

नयनृद्दिशां विवरमंधक्रांतकः ३३ वदरितपोवननि
वासनिरतमगात मान्यथा धातुरुदयनिधने जग
तां नरमंशमादिपुरुषस्य गां गतं ३४ द्विषतः परा
सिसिषुरेष सकलभुवनाभितापिनः क्रांतकुलिश
करवीर्यबलान्मदुपासनेन विहितं तवान्महत्तपः ३५
अयमच्युतश्च वचनेन सरसिरुहजन्मनः प्रजाः पातु
मसुरानिधनेन विभूभुवमभ्युपेत्य मनुजेषु तिष्ठतः ३६

दैत्यनाशेन १ समर्थः मनुष्येषु १

आदिपुरुषस्य विष्णोः नरसंज्ञं अंशं गां पृथ्वीं गतं प्राप्तं २

अर्जुनः २

जगतां उदयनिधने स्थिति संहारे धातुः आदिपुरुषस्य २

क्रांतकुलिशकरस्य इंद्रस्य वीर्यबलात् द्विषतः शत्रोः परासिसिषुः परासितुमिच्छुः ४

एषः नरः मदुपासनेन महत्तपः विहितवान् २

पातुं रक्षितुं असुरनिधनेन मह २

एतत्सुरकृतंसंश्रवगन्धप्राप्य१ धोगंधं

यथातथा नमाकुर्वन्

सुरकृतसमितेर्दवगन्धविपुलमितिमूकदानवः तं तुम
भिपततिपांडुसुतं त्वरयाते द्वेसहगन्धतांमया ३७
विवरेपिनैनमनिगूढमभिभवितुमेषपारयन् पाप
निरतिरविशंकितया विजयंव्यवस्यतिवराहमाय
या ३८ निहितेविकुंवितकिरातनृपतिवपुषार
रिपौमया मुक्तनिशितविशिखस्वप्रसभंमृगयार
विवादमयंमाचरिष्यति ३९ तपसानिपीडि

८५ कि०

विवरेपिपिहितेपि एनंअर्जुनं अभिभवितुंनपारयन्

मूकःवराहितः४

ततस्मात्सुरकृतान्गन्धात् मेर

१२

तेरुवमपापःसहसरयागम्य तांर

एषःवराहमाययाविजयंव्यवस्यति।व्यवसायंकरोतिष्ठ

संग्रामेप्यपिकुप्यतःकोपप्राप्तस्यऽर्जुनस्य २

एकाकीद्दर्पः १ स्वभावक्रोतं १ व्रहतं १

तेजोराश्यविरहितसहायसंपदः सलीलंविहितमतुलं
भुजयोर्वलमस्यपश्यतमद्येपिकुप्यतः ४० इतितार मुनीन्द्र २
वचनं २ तुसैदारमवनीयविषमहारिचंदनालिना घर्मजनि
तपुलकेनतलसज्जमौक्तिकावलिगुणेनवक्षसा हृदयेनउपलक्षितः ४
४१ वदनेनपुष्पितलतांतनियमितविलंबिमौलि
ना विभ्रदरुणनयनेनरुन्वेशिखिपिछलांछितक
पोलभित्तिना ४२ वहदुकूलेनजलदनादिधनु

९६ पि०

शिवः किरातसेनापतिः संववृते वभूव सुरुचिः १

मनोहरः १

रूपमाहितैकमार्गणं मेरुं घनिचय इव संववृते रुचिरः
किरातपृतनापतिः शिवः ४३ विशेषकं अनुकूल
मस्य च विचिंत्य गणपतिभिरात्तविग्रहैः शूलपरशुश
रचापभृतैर्महती वनेचरचमूर्विनिर्ममे ४४ विर
चय्य काननविभागमनुगिरमथेश्वराज्ञया भीमनि
नदविहितोरुभुवः परितोपदिश्य मृगयां प्रवर्तिरे
४५ क्षुभिताभिनिःसृतविभिन्नशकुंतमृगयूथनिः

शिवस्य ३

देशविभागं [illegible] लोउ

अथानंतरं वने [illegible] भीमनिनदविहितोरु भुवः [illegible] परितः [illegible] स्थिरप्रस्थाने [illegible]

मृगयां अपदिश्य व्याजीकृत्य [illegible]

स्वनैःपूर्णपृथुवनगुहाविवरःसहसाभयादिवररास
भूधरः ४६ नविरोधिनीरुषमियायपथिमृगविहंग
संहतिः घ्नंतिसहजमपिभूरिभियःसममागताःस
पदिवैरमापदः ४७ चमरीगणैर्गणबलस्यबल
वतिभयेप्युपस्थिते वंशविततिषुविषक्तपृथुप्रिय
बालवालधिभिराददेधृतिः ४८ हरसैनिकाःप्रति
भयेपिगजमदसुगंधिकेसरैः स्वस्थमभिददृशिरे

शिवस्य बलवति भये प्राप्ते सति

शिवस्य ४

वंशगुल्मेषु विषक्ताः लग्नाः प्रियाः श्लिष्टाः येन प्रियबालाः
एवंभूतैर्बालधयः पुच्छा यासां ताः चमरीगणैः २

अपल्वलजठरैः ततकालक्लो मितोल्लुंठिताद रैः एवंभूतै शफरीकुलैः ऽऽकुलाः व्याप्ताः

सहसा प्रतिबोधजृंभितमुखैर्मृगाधिपैः ४९ विम
शेवभूरुरपल्वलजठरशफरीकुलाकुलाः पंकविष
मितटाः सरितः करिभग्नचंदनरसारुणं पयः ५० कर्मर
महिषक्षताऽगरुतमालनलदसुरभिः सदागतिः
व्यस्तशुकनिभशिलाकुसुमः प्रणुदन्ववौ वनसदां
परिश्रमं ५१ मथितांभसो रयविकीर्णमृदितक व्यकार१
दलीगवेधुकाः क्लांतजलरुहलताः सरसीर्विदधे

व्यस्तानि विक्षिप्तानि शुकनिभानि हरितवर्णानि शिला कुसुमानि औषधीविशेषो येन सदागतिः२

कदलीगवेधुकौ स्तम्भ धान्यविशेषौ यासां ताः१

म्लानाः जलरुहः कमलानि तस्य लताः ।। कर्मोपिनकार१

तडागाः१

उमापतिः शिवः मुदितहरिणीदशनक्षतवीरुधं ऐंद्रसूनवीं अर्जुनसंबंधिनी
वसतिं प्राप किं कुर्वन् अचलसानुवनगहनजान् उपत्यकाप्रदेशान् इति प्रकारेण
चालयन् कंपयन् १

प्राणिसंक्षोभः निदाघः ग्रीष्म
इव यथा ग्रीष्मे प्राणीनां सं
क्षोभो भवति १

निदाघ इव सत्वविप्लवः ॥५२॥ इति चालयन्नचलसा
नुवनगहनजानुमापतिः ॥ प्राप मुदितहरिणीदश
नक्षतवीरुधं वसतिमैंद्रसूनवीं ॥५३॥ स तमाससा
दघननीलमभिमुखमुपस्थितं मुनेः ॥ पोत्रनिकष
णविभिन्नभुवं दनुजं दधानमतिशौकरं वपुः ॥५४
कच्छांते सुरसरितो निधाय सेनामन्वीतः स कतिप
यैः किरातवर्यैः ॥ प्रच्छन्नस्तरुगहनैः सगुल्मजालैर्ल

सः शिवः तं प्रागतं दनुजं द
नवं आससाद प्राप ३

८८ कि०

अस्य वराहस्य अनुपदं स्थनुसारेण संप्रतस्थे जगाम ।

स्थे

श्रीयानुपपदमस्य संप्रतस्थे ॥ ५५ ॥ ६० ॥

इति श्रीकिरातार्जुनीये महाकाव्ये लक्ष्म्यंके भारविकृतौ किरातागमनो नाम द्वादशः सर्गः ॥ १२ ॥

स वपुषा परमेण भूधराणामथ संभाव्यपराक्रमं वि-
भेदं मृगमाशु विलोकयांचकार स्थिरदंष्ट्रोग्रमुखं
महीध्रसूनुः ॥ १ ॥ स्फुटबद्धसटोन्नतिः स दूरादभिधा-
वन्नवधीरितान्यकृत्यः । जयमिच्छति तस्य जातशं-

परमेण वपुषा शरीरेण भूध-
राणां पर्वतानां विभेदं किं-
स्यापराक्रमं संभाव्य महीध्र-
सूनुः ४

१२

अस्मिन् वराहे योद्धुं आस-
क्तस्य तु किंचिदपि शंका
न संदेहः ससिंहस्य तं ॥

८८

राक्षसैंजातीरमिंजातिमांजेवेन ॥ ५ ॥ नमृगाःखलुको
प्ययंजिघांसुःस्खलतिहीत्रतथाभृशंमनोमे ॥ विम
लंकलुषीभवच्चचेतःकथयत्येवहितैषिणंरिपुंवा ॥
६ ॥ मुनिरस्मिनिरागसः(निरपराधः)कुतोमेभयमित्येवनभूतयेभि
मानः ॥ परवृद्धिषुबद्धमत्सराणांकिमिवह्यस्तिदुरा
त्मनामलंघ्यं ॥ ७ ॥ दनुजःस्विदयंक्षपाचरोवावनजे
नेतिवलंवतास्तिसत्वे ॥ अभिभूयतथाहिमेघनीलः

वनजोवेतिवलंवता
नास्ति १

केमनसींमंमुहुरादेहवितर्कि ॥ २ ॥ घनवोत्रविकीर्ण

शालमूलेनिविरूढस्कंदध्वनिकाशरूपण्यवप्रः ॥ स्वयंम

एकाकी ३ कचरोभिचर्ततेमांसमरायेवसमाजुहूषमाणः ॥ मांप्रतिसमरं कर्तुं सम्यक्प्रकारे एजुहूषमाण इव स्थितः ३

३ ॥ स्वीतमयास्तपोनुभावात्तुजहतिव्यालमृगाः

परेषुवृत्तिं ॥ नपितांसुतरामसौविधत्तेविकृत्तिकिंतु

भेषदियेनुमायाा ॥ ४ ॥ अथपवैवक्रतकृयेयपूर्वभेमश जन्मांतरे २

मांसपितयाकरुणानमुक्तः ॥ अवधूयविरोधिनींकिमर्

सकलं कंपयतीव शैलराजं ॥ ८ ॥ स्वयमेव मृगगणस्य सत्रक्रमः प्रहरिष्यन्मयि मायया शमस्थे ॥ पृथुभिर्ध्वजिनीरवैश्चकार चकितोद्भ्रांतमृगाणि काननानि ॥ ९ ॥ बहुशः कृतसत्कृतेर्विधातुं प्रियमिच्छन्नथवा सुयोधनस्य ॥ क्षुभितं वनगोचराभियोगात् गणमाशिश्रियदाकुलं तिरश्चां ॥ १० ॥ स्ववलीठसनाभिं रक्षसेन्नोः प्रसभं खांडवजातवेदसा वा ॥ प्रतिकर्तु

कश्चिदिति शेषः १

दनुजवंधुः

तक्षकपुत्रः वराहमायेति शेषः १

मां जिघांसुरिरिर्यर्थः २

१३

मुपागतः समन्युः कृतवैरोयदिवावकोदरेण ॥ ११ ॥

बालश्चाल्लितयायथा तथा वाधियमुच्छेदपरामपर अयमायिकं वराहः २

धानैः ॥ नियमेनमया निवर्हि णीयः परमं लोमराति मं मर

तेष गमतुः ॥ १२ ॥ कुरुतात पांस्यमार्गदायी विजयाये

त्यलमन्वशान्मुनिर्मां ॥ वलिनं रक्षावेधा दतेस्यप्र

क्यं व्रतसंरक्षणमन्यथानकर्तुं ॥ १३ ॥ इतितेन विनि

सच्चापनामप्रथमं पौरुषचिन्हमाललंबे ॥ उपलब्ध

मुक्तिःमां इतिअन्वशासन्नु हे तात अमार्गदायि सन्नु विजयाय तपांसि कुरु ॥ वलिनः स्य वराहस्य वधात् ऋते विना व्रतसंरक्षणं अन्यथा कर्तुं न शक्यं ॥ १३ ॥

१०

गुणैः परस्य भेदे सन्निचक्षुः क्रुद्ध इवाददे पवाणः ॥१४॥
अनुभाववता गुरु स्थिरत्वादविसंवादि धनुर्धनं
जयेन ॥ स्वबलव्यसनेपि पीड्यमानं गुणवन्मित्र
मिवानतिं प्रपेदे ॥१५॥ प्रविकर्षनिनादभिन्नरंध्रः
स्त पदविं स्थंभनि पीडितस्तदानीं ॥ अधिरोहति गांडि
वं महेषौ सकलः संशयमारुरोह शैलः ॥१६॥ दधो
पसंविस्मयं शिवेन स्थिरपूर्णायतचापमंडलस्थः

ई१कि०

रचितस्तिसृणां पुरां विधातुं वधमात्मेव भयानकः परे १२
षां ॥१७॥ विचकर्ष च संहितेषुरुच्चैश्चरणस्कंदन
नामिताचलेंद्रः ॥ धनुरायतभोगवासुकिज्यावदन
ग्रंथिविमुक्तवह्निशंभुः ॥१८॥ स भवस्य भवक्षयैक
हेतोः सितसप्तेस्सविधाश्यतेः सहार्थ्यं ॥ रिपुराभवा पवरा
यमध्यं प्रकृतिप्रत्ययोरिवानुबंधः ॥१९॥ व्रजतोस्य
वृहतस्तत्र जन्मा कृततात्स्योपनिपातवेगशंकः ॥

एा

प्रतिनादमहान्महोरगाणां हृदयश्रोत्रभिदुत्पपा
त नादः ॥२०॥ अथ दीपितवारिकाहवर्मारवविचित्रा
सितवारणादवार्यैः ॥ निपपात जवादिषुः पिनाको
न्महतोऽभ्रादिव वैद्युतः कृशानुः ॥२१॥ नयमादिव
भूलिनः प्रवृत्तैर्मनसाप्याशुतरं यतः पिशङ्गैः वि
दधे विलसत्तडिल्लताभैः किरणैर्व्योमनि मार्ग
णस्य मार्गः ॥२२॥ अपनेयमधनुर्वशिशांतिकस्ये

मनसोपिचित्तादपि ७२४३
तरं शीघ्रतरं यतः कोर्हंःग
च्छतः मार्गणस्य ३

विवरे स ड्डिरभिख्ययाञ्जिहानः ॥ युगपद्ददृशे वि
शान्वराहं तदुपोढैश्च नभश्चरैः प्रषत्कैः ॥ २३ ॥ सैन
मालनिभे रिपौ सुराणां घननीहार इवाविषह्यव
वेगः भयविप्लुतमीक्षितो नभस्थैर्जगतीग्राहइ
वापगां गभीमाहे ॥ २४ ॥ स पदि प्रियरूपपर्वलेख्यः
सितलोहाग्रमुखः खमाससाद ॥ कुपितान्तक
तर्जनांगुलिश्रीर्व्यथयन्प्राणभृतः कपिध्वजे

षुः २५ परमास्त्रपरिग्रहोरुतेजः स्फुरदुल्काकृ
तिविक्षिपन्वनेषु सजवेनपतन्परःशतानां
पततां व्रात इवारवं वितेने २६ अविभावितनि
ष्क्रमप्रयाणः शमितायाम इवातिरंहसा सः सह
पूर्वतरं नु चित्तवृत्तेरपतित्वा नु चकार लक्ष्यभेदं
२७ स वृषध्वजसायकावभिन्नं जयहेतुः प्रति
वैरिशरीरं कायमेषणीयं लघु साधयितुं शरः प्रसेहे विधि

नैकार्थमुदीरितं प्रयत्नः २८ अविवेकवृथाश्रमा
विवार्थाः क्षयलोभाविव संश्रितानुरागं विजिगी
षुमिवानयप्रमादाववसादं विशिखौ विनिन्यतुः
स्तं २९ अथ दीर्घतमं तमः प्रवेक्ष्यन् सहसा रुग्ण
रयः स संभ्रमेण निपतन्तमिवोष्णरश्मिमुर्व्यां व
लयीभूततरुं धरां च मेने ३० स गतः क्षितिमु
ष्णशोणितार्द्रः खुरदंष्ट्राग्रनिपातदारिताश्मा

धावतिस्मर

अमुभिःस्वगामीक्षितेंद्रसूनुः विहितामर्षगुरु
ध्वनिर्निरासे ३१ स्फुटपौरुषमापपातपा
र्थस्तमपथप्रायशरःशार्ङ्गिपृष्ठुः नतथाकृ
तवेदिनांकरिष्यन्प्रियतामेतियथाकृता
वदानः ३२ उपकारइवासतिप्रयुक्तः स्थि
तिमप्राप्यमगेगतप्रणाशं कृतशांतिरधो
मुखोगुरुत्वाज्जनितव्रीडइवात्मपौरुषेण ३३

तेवराहमोदिनंशार्ङ्गिपृष्ठुः
पार्थः३

अतकर्मः४

९४ कि० १३

ससमुद्धरता विभिंसतेन स्वरुचिं कीर्त्तिमिवो-
त्तमां दधानः अनुयुक्त इव स्ववार्त्तमुच्चैः परि-
रेभेनुमन्त्रं विलोचनाभ्यां ३४ ॥ युग्मं ॥ तत्र
कार्मुकधरं महाभुजः पश्यति स्म सहसा वने-
चरं सन्निकाशयितुमग्रतः स्थितं शासनं म ने
शिवस्य करकेतुविद्विषः ३५ संप्रयुज्य तनयेन महीः
पतेरात्मशैजातिसहर्षीकिलानतिम् सांत्व

तत्र कार्मुकधरमित्यारभ्य
रथोद्धतावृत्तं ३५॥

९४

विश्रष्टकिंवचाः १

वेँमभिर्वीतिहेतुकं वक्तुमिस्यमुँत्म्न क्रमेवचः ३६
शांतताविनययोगिमानसं भूरिधामविमलं तपःश्रु
तं प्राँहतेनुसदृशीदिवोकसामन्ववायमवदातमा
कृतिः ३७ दीपितंत्वमनुभावसंपदागौरवेणलघ
यन्महीभृतः राजसेमुनिरपीहधारयन्नाधिपस
मिवशातमन्यवम् ३८ तापसोपिविभुतामुपेयि
वानास्पदंत्वमसिसर्वसंपदाम् दृश्यतेहिभवतो

विनाजनैरन्वितस्यसच्चिवैरिवद्युतिः ३९ विस्म
यंकैरववाजयश्रियानैवमुक्तिरपितेदवीयसी
इप्सितस्यनभवेदुपाश्रयःकस्यनिर्जितरजःस्तमो
गुणः ४० कैपयन्तिहिमतेजसंत्विषासर्वमित्यमुर साहसेन ४
१धन्तपौरुषः हतुमर्हसिवराहमेदिनंनैनमस्मद एनं हस्तकरगतं सायकं ३
धिपस्यसायकं ४१ स्मयतितनुमतांसनातनंन्या
य्यमाचरणमुत्तमैनरैभिः ध्वंसतेयदिभवादृशास्त

संभावितविक्रमः सः प्रसिद्धः तेन २

न्याय्यमार्दवेतं स्वाचरणं ३

मन्वादिभिः १

ततः सकाशात् परित्राणं वा इशाः प्रशक्यते १ कुमारान्नाराम्भ अपथात् असमर्थान् संनिरुतिं अपदानमुपदेष्टुमिच्छवः पतयः १

तः कः प्रयातु नुयदत्ते नवलर्मैएणं ४२ श्वाकुमारमुप
देशमिच्छकः सन्निरतिमेपथान्महापदः योग मत्तस्यापदोयस्मिन् स्यपथात् २
शातिजितजन्मम सवः शीलयंतियतयः स्सुशीलं
तपोनिष्ठानांपुएयंप्रासजत्वसंपदा नाम् ४३ तिषतांतपासिपुएयमासजत्तंपदोनुगुंएए स्वनुकूलयन् ४
दयन्सुखम् ४
यन्सुखैषिएणं योगिनांपरिएमन्विमुक्तयेकेन
विनयः केनहेतुनासतांप्रियः नास्तु नांस्तुविनयस्सतांप्रियः ४४ नूनमत्रभवतः शर
सर्वथाप्रियश्चतुर्वर्गसाधनस्तु सर्वः २ राकृतिं सर्वथायमनुयातिशायकः सोयमिसनुप

अयं अस्मदीयसायकः अत्रभवतः पूज्यस्य शराकृतिं सर्वथारूपेणा देहादिना अनुयाति अनुकरोति १
नेनं इतिवितर्के यथाग्रा कृत्या अनपत्यं संशयः पुत्रसंशयः तु सोयं इति पः स्वकीयामस्य नायं
प्रांतिः उपपद्यत इति शेषः अपवदेश्वरमहरएकरूपेपदं निधापयितन इत्यर्थः १

निस्पृहस्त्वं तेन तव अन्यदीयविशेषेण शिवे परस्मिन् त्याते यतः आरूतं आहरणं कृतं तत् न भवितव्यं न योग्यं किंतु केवलं सच्चेतसां श्रीडितव्यं लज्जितव्यं २

पन्नसंसयः कारितस्त्वमपदे पदंयया ४५ अन्न
दीयविशिषेन केवलं निस्पृहस्त्वमभवितव्यमारुतं
निघ्नतः परनिर्वाहितं मगं च्यीडितव्यमपि तेसच्चे
तेसां ४६ संततं विश्रमयंत उत्सुकाः येः प्रयांति मु
दमस्य सूरयः कीर्तितानि हसितेपि तानि यैश्रीडयं
तिचरितानि मानिनं ४७ अन्यदोषमिवसंस्वकं
गुणं ख्यापयेत्कथमधृष्टताजडः उच्यतेसंखलु

परविद्धं मर्मनिघ्नतः तव ३

हसितेपि चरितानि अपि कीर्तितानि तानि चरितानि कथं श्रीडयंति मानिनं हा तत् श्रीडा न तु चरितं क्रियाः अस्मत् स्वामिनः मार्गं श्रुत्वा सर्वे मानिनः पराभूताः भवंति ३

सूरयः विद्वांसः मुदं प्रयांति कीदृशाः अस्य स्वामिनः संबंधिभिः यैः चरितैः तैः संततं उत्कंठिताः संततं विश्रमयंतः चरितानि एवं ततः सूरयः ४

अविकत्थनेन श्लीलितया जडः सो अधः स अस्य स्वामी १
तथापि कार्यवशात् कर्मादि श्लाघ्ये न स्वः स्वामी स्वगुणं उच्यते खलु १

भिन्नं बुधसेतुं मतिक्रांत सुजनमर्य्यादां एवंभूतां अर्चितां पिकुन्निंदामि सर्वाः १
वक्तुमशक्यं २ अप्राप्तानंतेरं ततमास्मभूत् जद्दवस्थां माभवत् २

कार्य्यवत्तयाधिगिर्विभिन्नं बुधसेतुमर्च्चितम् ४८
युग्मं दुर्वचं तदथ मास्म भून्नैर्गस्वं प्यसौ यद
कौरिष्यदोजसा नैनं माप्नुयदिक्कालिनीपतिः प्रत्य
नानुकुंजीत ४ पश्यपतत्रितेन पत्रिणा ४९ कोविन्दिमं हरितुरंग
हंजायुधतत्यस्यस्यसीकंदिने मायुधस्य यस्मी दधत [illegible] मंग संहति
अंगसंततिंदधतं दुश्छिनं २ म् वेगवत्तरमैतैच चमूपतेः हन्तुमर्हति शरेण दु एकेनशरेण २
श्छिनम् ५० मित्रमित्वमुपकारिणंसयेमेदिनीर्

अस्तु स एव मृगस्य हन्ता ततः किमत आह ॥ मित्रमिति ॥ तथा च तस्यैव मृगहन्तृत्वे सति ॥ अयं कीदृश भूपतिः नेतव संशये प्राणसंकटे उपकारित्वं
दृष्टं मित्रं ॥ ततोऽपि किं ॥ तत्राह ॥ तं मित्रभूतं विरोध्य भवता त्वया सज्जनैकवसतिः भवादृशसुजनमात्राधारा कृतज्ञता कुशलबुद्धिते
न उपकारिवैदित्वं मा निरासि मा निराक्रियतां ५१ ननु सः वश्यार्थमूलत्वात् स एव अस्तु किं मित्रेण इत्याशंक्य मित्रस्य सर्वाधिक्यं युग्मे
रक्षारहितं मित्रलाभं २ सुभवितुं तेन विसरं मित्रलाभं २ नाह २

९७ कि०

मित्रलाभं अनु मित्रलाभात् विना जिगीषतां विजेतुमिच्छतां दुर्लभा लब्धुमशक्या ॥ लाभसंपदः द्रव्यसंपदः एकसुकृतेन लभ्यं ४ स्वर्थः लाभसंपदः ४

पतिरयं तथा च्युते तं विरोध्य भवता निरासि मा १३
सज्जनैकवसतिः कृतज्ञता ५१ लभ्यमेकसु
कृतेन दुर्लभा रक्षितारमसुरक्षभूतयः स्वन्तम
न्तविरसा जिगीषतां मित्रलाभमनु लाभसंपदः
५२ चंचलं वसु नितान्तमुन्नता मेदिनीमपि हरन्त्यरा
तयः भूधरं स्थिरमुपेय मागतं मावमंस्त सुहृ
दं महीपतिम् ५३ जेतुमेवं भवता तपस्यते नायुर

रक्षितुं अशक्यम् अतिमानः लाभसंपदः ३

मा अवज्ञासीत् २

भूधरवत् स्थिरं पुनः एवं यम्रन्निशिष्य पुनः आगतं स्वतः प्राप्तं सुहृदं २

ननु मुमुक्षोः तु किं मित्रसंग्रहे तत्राह १

९७

ध्यानि दधते मुमुक्षवः प्राप्यते च सकलं महिम्नंता
संगतेन तपसः फलं लयं ५४ वाजिभूमिरिभ
राजकाननं सन्ति रत्ननिचयाश्च भूरिशः कांच
नेन किमिवास्य पत्रिणा केवलं न सहते विलंघनम्
५५ सावलेपमुपलिप्सिते परैरभ्युपैति विकृ
तिं रजस्यपि अर्थितस्तु न महान्समीहते जीवि
तं किमु धनं धनायितुम् ५६ तत्तदीयविशि

नन्विदं कलुष्यः किमु पक्षत्तित्रातु ॥ महानयं भूपतिः रजस्यपि धूलिविषयेपि परैः शत्रुभिः सावलेपं सगर्वं उपलिप्सिते उपलब्धुमिष्टे जिघृक्षिते सति
विकृतिं अभ्युपैति प्रकुप्यतीत्यर्थः अर्थितस्तु याचकस्य तु जीवितं न समीहते नोत्सहते जीवितमप्यात्मनो न ददाति किं तु अर्थितः प्रयच्छ
तीत्यर्थः आत्मनः एधितुं धनं धनायितुम् एवं भूतेऽधने किमुत वक्तव्यं अतः ईप्सामात्रे अस्य अर्थसंपत्तिः किमं न्यथा धनं ॥ १

यों २ नेश्चासि २

ख्यातिसर्जनमरं सुवां गुरुस्य यदृच्छयागतम् राघ
व प्लवगराजरिवप्रेमयुक्तमितरेतराश्रयं ५७
नाभियोक्तुमनृतं त्वमिष्यसे कस्तपस्विविशिखेषु
चादरः सन्ति भूभृति शरा हि नः परे ये पराक्र इंद्रस्यपराक्रमतुल्यानि ४
मवसूनि वज्रिणः ५८ मार्गणैरथ तव प्रयोज
किमर्थंनियाचसेर नं नाथसे किमु पतिं न भूभृतां त्वद्विधं सुहृदमे
त्य सार्थिनं किन्न याचति विजिस्नमेदिनीम् ५९

या ख्याभंगाशंका चेत्तत्राह।। सः इंद्रस्य त्वामीस्त्वद्विधं महानुभावं पुनः सुहृदं मित्रं पुनः अर्थिनं एस लब्ध्वा मेदिनें विजि
ष्णु किं न याचति नस्वसेवे १

तेन कारणेन सूरिः विद्वांसः याचितं वृथा कर्तुं नेच्छति कुतः कीयतः अर्थ्यसूरिः सीदतां क्लिश्यतां पुरुषाणां
प्रणयभंगवेदनां स्वयं अनुभवन्निव उवेदयत् कीदृशः सूरिः उपकारिणि मितं धनं यस्य ६ ॥ ×
ननु स्वयंग्राहिणः किमर्थं यस्मादेवं तत्राह ॥ अर्थपतिविषये शक्तिः सामर्थ्यं स्वयंग्रहं स्वा
मनुज्ञां विना ग्रहणं कारयति यद्वा निरस्यं अपराधेपि अनिकारि प्रेम कर्तृ स्वयं परं तेको
रयति प्रबलः प्रियो वा परस्य धनं स्वयं गृह्णाति निरस्यं अर्थाः अन्यथा बाधितमात् ॥

तेन सूरिरुपकारिताधनः कर्तुमिच्छति न याचितं
वृथा सीदतामनुभवन्निवार्थिनां वेदयत्प्रणय
भंगवेदनाम् ६० शक्तिरर्थपतिषु स्वयंग्रहं प्रे
मकारयति वा निरस्यम् कारणद्वयमिदं नि
रस्यतः प्रार्थनाधिकबले विपत्फलम् ६१
अश्वमेधमधिगम्य तत्ततः कस्य चेति भुजगवीर्य
शालिनः जामदग्न्यमपहाय गोपिते तापसेषु च

इदं द्वे वीतंकारद्वयं निरस्यतः त्यजतः पुंसः स्वामिनः इति शेषः अधिबले प्रबले विद्वये प्रार्थ
नात् अनजिघत्सा अनर्थफलं तु कं भवति ॥ ६१ ॥ ×

ननु मार्गणानां द्रोहिणः मम तेन सह कथं सख्यं स्यादित्याशंक्य सख्यं तथापि त्वया वधात् अपराधः क्षमिष्यत इत्याह ॥ यत् त्वया मुनिश्चापलात् क्षितिपतेः
अस्य स्वभावादीनतः परिग्रहः तेन स्वीकृतः मार्गः अस्य धाम्नि अर्पितः इति यततः स्वयं अस्य स्वामी अस्य क्षमिष्यते तेनोक्तवान् तथापि प्रमाद्यतामपि
स्वकरणं पुरुषाणां दोषं अज्ञतातत्त्वाज्ञानं संवृणोति आच्छादयति खलु ॥६३॥

रितार्थमायुधम् ६२ अस्यधाँ निमुनिश्चापला
लेयायनगः क्षितिपतेः परिग्रहः अस्यसिध्यतद्
यं प्रमाद्यतां संवृणोति खलु दोषमज्ञता ६३
जन्मवेषतपसां विरोधिनीं मा कृथाः पुनरमूमप
क्रियां आपदेत्युभयलोकदूषिणी वर्तमानमप
थे हि दुर्मतिमसज्जनोसि विजहीहि चापलं स
र्वदा क इव यस्सहिष्यते वारिधीनिव युगांतवा
॥६४॥

सर्वदायः सहिष्यते स नुकः इव
कोवानकोपीत्यर्थः १ इत्यशो
काख्यालंकारे ॥०

मुनिवात्मार्गितानुम्प्रवियोगसमूर

आर्चयितुं १

अतिमत्ताःश्रपलाःपुनःपुन
श्वकार्यकारिणःकथयः १

यवःस्तोभयंस्तुतिम्तांगुरुंनवि ६५ यंत्वमि

सिर श्वतिंपितंन्तेसांप्रतंनंतेमश्चिचइषुर्दिवोकसः

दांतुमेवपदिवीमपिक्षमःकिंमगंदुविशिवंस्रं

न्यवीविशः ६६ अस्त्रावेदविदंयंमहीपतिः

माज्ञानीति

पार्वतीयइतिमावजीगणःगोपितुंभुवमिमं

मरुत्वतांशैलवासमनुनीयत्वंमितः ६७

तत्तितिक्षतमिदंमयामुनेरित्यवोचतवचः

विशालानविष्वयवः १

हंदेवानविनार्चयितविष्णुः २

मनेप्रेल्याणेकिमर्थतिवेष्टि
तवानूर

प्रार्थ्यप्रार्थनांसूत्वा २

समृपतिःइतिवचःप्रवोचतमुनेःइदंत्र
परार्धंमयातितीक्षतंसोढं १

ततस्तस्मात् मंत्रमयात् मयते पूज्यात् स्वात्मिने निजेन धाणं दिशान् प्रयच्छन् सन् पि सर्वसंपदः प्राप्नुति १
उत्तरपदार्थः आत्मने हितं तु उपतिष्ठते संगच्छते २
आर्यसंगमे आपेक्षा मया हेवदीति भावः ४

100 कि०

भूपतिः वाणमंत्रमयतेनिजंदिशान्नाप्नुलिलं* १३
मपिसर्वसंपदः ६८ आत्मनीनमुपतिष्ठतेगु
निनयादयः ३ णाः संभवंसुपरमंतिवापदः ईहनेकफलभा
जिमासमर्दर्पितोकर्मिकार्यसंगमे ६९
(सेनायुक्तः)
अयंभूपतिः कुर्मातर्धानेवर्त्त ते राजेशबः लुप्याद्दृश्यतां ३ ईश्यतामयमनोकलंतरेतिग्महेतिपत्तनामिर तीक्ष्णायुधः भूपतिः ३
न्वितः सांहितीचिरिवसिंधुरुद्धतोभूपतिस्स
समयो मर्य्यादा स एव सेतुः तेन निवारितः भूपतिः १ मंयसेतुवारितः ७० सज्यंधनुर्वहंतियोहिप

अप्रतिना सर्वेण सह वर्तते तथी लोभ्या यस्मिन् एवंभूतोद्धतः सिंधुसमुद्रः एवं भूपतिः एव
शाद्वोपेक्षायां २

१००

अनुकूलं कुरु   इंद्रध्वजश्रोभां जयन् सन् स्वेयान् स्थिरतरः१ सः अस्मत्स्वामी रतिशेषः१

अतिपतिः इव स्यात्वीर्यः स्य
लतरः१

तिस्रं वीर्यः स्वेयान् जयन् हरितुरंगमकेतुलक्ष्मीं
अस्यानुकूलय मतिं मतिमन्ननेन सख्या सुखं
लमभियास्यसि चिंतितानि ॥ ७१ ॥ ❀

इति श्रीकिरातार्जुनीये महाकाव्ये लक्ष्मी
के भारविकृतौ दूतसंवादो नाम त्रयोदशः सर्गः
१३ ❀ ❀ ततः किरातस्य वचोभिरुद्धतैः पराहतः शै
लइवार्णवांबुभिः जहौ न धैर्यं कुपितोऽपि पांडवः सुदुर्ग्र

अशेषवच्यातथाउल्लंगितः ख्यातः शास्त्रा इंगितं अभिप्रायः येन १

१०१ कि०

मंजूषामाधिलीर ४ सत्वेषाविकृ १

१४

शानाः करणानि स्युरथः १ अशेषमुल्लिंगितमथावेक्षित
कृतीगिरां विस्तरतत्वसंग्रहे इदं प्रमाणीकृतकाल
लसाधनः प्रशान्तसंरम्भ इवाददे वचः २ विविक्तव
र्णाभरणा सुखश्रुतिः प्रसादयंती हृदयान्यपि द्विषां
प्रवर्तते नाकृतपुण्यकर्मणां प्रसन्नगंभीरपदा सर
स्वती ३ भवंति ते सभ्यतमा विपश्चितां मनोग
तं वाचि निवेशयन्ति ये नयंति तेष्वप्युपपन्ननैपुणा

तेषुपुरुषेषु उपपन्नं नैपुणाः ते भावितकौशलाः ते तः कतिचित् एव गंभीरं नीरूढं अर्थं
स्फुटतां नयंति॥ लोके तावत् तत्ता एव दुर्लभा तत्रापि वक्ता तत्रापि प्रकाशकता धिसर्वमादि १

क्षोभरहितः एव वचः उवाच २

इदं प्रधानीकृतः काल एव साधनं येन २

संयोगादिनाप्राप्तिवर्णा गुरु क्षराएवाभरणानि यस्याः सा ३

मनसा गृहीतमर्थं अभिप्रायं २

सभायां साधुसभाः २

१०१

केचित् गुर्वीं अभिधेयसंपदं अर्थसंपत्तिं स्तुवंति अपरे विपश्चितः उक्तेः शब्दस्य शुद्धिं सामर्थ्यं स्तुवंति २
इति अनया प्रकारेण पुरुषं पुरुषं प्रति रुचौ प्रतिनियतायां सत्यां २

गभीरमर्थंकतिचित्प्रकाशताम् ४ स्तुवंतिगुर्वीमभिधेयसंपदं विशुद्धिमुक्तेरपरेविपश्चितः इतिस्थितायांप्रतिपूरुषंरुचौ सुदुर्लभासर्वमनोरमागिरः ५ समस्यसंपादयतागुणैरिमां त्वयासमारोपितभार भारतीम् प्रगल्भमात्माधुरिधुर्यवाग्मिनांवनेचरेणापिसताधिरोपितः ६ प्रयुज्यसामाचरितं विलोभनंभयंविभेदायधियःप्रदर्शितं तथाभियुक्तं

सन्

सन्

वनेचरेणापि सता त्वया अविशि
ष्टेनापि रोधको तमार्थं अत्रात्मा स्व
यं वाग्मिनां वाग्मीयुक्तिपटूनां
धुरि अग्रे अधिरोपितः स्थापि
तः कीदृशेन त्वया इमां भार
तीं वाचं गुणैः विविक्तवर्णत्वात्
समस्य संयोज्य संपादयता रचय
ता ॥६॥

स्वामिना निहितः स्थापितः धुरः का
र्यभारः सन् अग्रे धुर्यः का
र्यवाहकः सन् २

शिलीमुखस्य चित्ताकृष्यासाम प्रयुक्तं प्रयुज्य विलोभनं अत्र आचरितं तथा बुद्धिभेदाय भयं दर्शितं सर्वप्रयत्नेन तरं
प्रयोगाय अभियोक्तृतं त्वया तस्मात् त्वं त्वाच्यं त्वाया दनपेतं द वयुक्त इव भासते वाग्मितां अगमेसेरो सीति अत्रगन्तुमसि ७

सिद्धेः फलस्य विरोधि विघातकमिति इदं अस्मत्स्वं कं दनरूपं कर्मकर्तुमुद्यतः स भूपतिः भवता किमर्थं न वारितः निवारणे हेतुमाह
भूतिमिच्छता पुंसा सहार्थनाशेन समानसुखदुःखेन भृत्येन नृपः हितेन नियोज्यः खलु ८ ॥ अन्यत्र पास्य प्रीदिष्टकातकी स्यात् ८८

१०२ कि० | १४

चशिलीमुखार्चिनायपोत्तरंग्राप्यमिवाबभासते
७ विरोधि सिद्धेरिति कर्तुमुद्यतः स वारितः किं भवता
न भूपतिः ॥ हितेन योज्यः खलु भूतिमिच्छता सहार्थ
नाशेन नृपोनुजीविना ८ ध्रुवं प्रणाशः प्रहितस्य पत्रि
णः शिलोच्चये यस्य विमृश्यतां नयः नयुक्तमत्रैर्य्य
मेनाति लंघनं दिशास्यपायं हि सतामतिक्रमः ९
अतीतसंख्या विहिता ममाग्निना शिलीमुखाः ख्या
पकृतेत्तत्तुना हसीति तत्रोत्तरमाह ॥ अग्निना मम अतीतसंख्या शिलीमुखाः विहिता अर्पिता
खांडवमत्तुमिच्छता नेत्रक्षय तूणीदानमुक्तं भारते ९

समा-
समानसुखदुःखेन भृत्येन २
यस्यानयस्य प्रहितः शिलोच्चये विमृश्यति अन्वेषयं यः स्वाप्यंयोग्य २
अन्यप्रदेशे निषेधर

प्रतः अमरसायके पुत्रनादतस्य आस्था रहितस्य मम कथं क्षीरातकालेधृतिः आस्था स्थिता न
किंचित् अतोना पहारशोकाकार्य १
परित्यक्तेदोषस्य अयात पूर्वपरिवादयाता सतां वाणी ४

एवमनु[illegible]मिछतां अनादृतस्यां [illegible]मरसायके ।
थपि स्थिताकथंष्ठोलजना [illegible] शुगेधृतिः १० ॥
यदिप्रमाणीकृतमार्यवृत्तं किमित्यदोषेपिति
रस्कृतोवयं अयात्तपूर्वपरिवादगोचरं सतां
हिवाणीगुणमेवभाषते ११ गुणापवादेनतदं
न्यरोपणाम्भृशाधिरूढस्यसमंजसंजनम् द्वि
धैवकृत्वाहृदयंनिगूहतः स्फुरन्नसाधोर्विवृणो ।

वाणासि: द्विधा एव कृत्वा अभि
हृदयं विवरणाति स्फुरति
१

गुणापवादेन तस्या गुणार
अन्यस्य हि दोषस्य आरोपणा:
ते समं जसं न्यि भृशंलंभ द्वि
जनं भृशाधिरूढस्य आत्रे
स्थितस्य असाधोः ३

कृतपरपुरुषस्य
असाधोः १
दुष्टस्य हृदयं निलसनस्य २

अत्र नृपेण पाण्डवेन मानिता प्रहीयतां हन्यतां कुतः इत्यत आह तस्मात् सद्भावात् मानिता नास्ति चेत् श्रियः न भवन्ति न भवं
त्येव ३

१०३ कि०
नाकूटवाग्रसीरव
कः १

त्तिवाँसि: १२ वनाश्रयः कस्य मृगाः परिग्रहाः
तिनत्ति
शृणाति यः स्तान्प्रसभं हितस्य ते प्रहीयतामत्र नृ
पेण मानिता न मानिता चास्ति भवन्ति न श्रियः १३
न वर्त्म [illegible] कस्मैचिदपि प्रदीयतामिति व्रतं मे विहि उपदिष्टं
तं महर्षिणा जिघांसुरस्मान्निहितो मया व्ययं व
राभिरक्षा हि सतामलंक्रिया १४ मृगान्विनि
घ्नन्मृगयुः स्वहेतुना कृतोपकारः कथमिच्छतां त

स्वः आत्मा एव हेतुः तेन हेतुना मृगान् विनिघ्नन् प्रहरन् सन् मृगयुः व्याधः तव
इच्छतां कथं कृतोपकारः भवति न कथंचिदित्यर्थः १

१०३

अथ कृपा इति चेत् व्याधस्यापीति शेषः अस्तु किं मृगस्य कृतते तु नेति भावः परंतु यदुक्तं त्रिघ्नतः परत्रि बाधितेति प्रियेतस्य प्रथमप्रहर्तृक
त्वं तदयुक्तमित्याह ॥ अनेन मत्रूपेण मृगः क्षणात्पूर्वं प्रथममेव क्षतः ततः मया नाहतः इति का गतिः किं प्रमाणं अत्रात्मकं युगपद्वेधविरुद्धं इ
सर्वथा ॥

किं प्रमाणं २

पः कृपेति चेदस्य मृगः क्षतः क्षणादनेन पूर्वं न मये
ति का गतिः १५ अनायुधे सत्वजिघांसिते मुनौ कृपे
ति वृत्तिर्महतामकृत्रिमा शरासनं बिभ्रति सज्यसा
यकं कृतानुकंपः स कथं प्रतीयते १६ अथो शरस्ते
न मदर्थमुज्झितः फलं च तस्य प्रतिकायसाधनं अवि
क्षते तत्र मयात्मसात्कृते कृतार्थता नन्वधिका चमूपतेः
१७ यदात्थ कामं भवता स याच्यतामिति क्षमं नैतद

अनायुधे पुनः सत्वजिघांसि
ते सत्वेन जीवेन जिघांसिते
विघुते एवं भूते मुनौ विष
ये महतां कृपा इति वृत्तिव्याव
हारः अकृत्रिमा भवति कपटे
न भवति ॥ अयं तु मुनौ वि
बधे सज्यसायकं शरासनं
विभ्रति सः त्वं पः कृतानुपः
कथं प्रतीयते कथं ज्ञायते
॥१६॥

अथ कृपामभ्युपगम्याह ॥ अथ तेन त्वया शरः मदर्थं सृतः परंतु तस्य शरस्य फलं प्रतिकायसाधनं
जातं शत्रुशरीरस्य वधं जातं ॥ तथापि ॥ अविक्षते अखंडिते तत्र तस्मिन् वपुरूपे फले मया
आत्मसात्कृते सति स्वाधीनी कृते सति तस्याजीवापहारं तु मम बाणेन जातं न तु त्वपस्य परं तु चमूप
तेः राज्ञः अधिका कृतार्थता न तु साफल्यं जातं तेन भूपतिना मनसि इति अवधारितं मम बाणैः नैव वराहस्य वधः ॥१७॥

बलात्कारेण हरणैषिणः क्रियाणां परावनत्या शत्रुनम्रतया मलिनीकृताः श्रियः कथं प्रियाः भवंति न कथंचिदपि अभूतं असत् आसज्य युज्य र
ईहितं अनयस्य रौद्रतां भयंकरत्वं विजानतः अपाये विपत्काले मतिः परिमोहिनी भवति मुह्यतीत्यर्थः ४

१०४ कि०

एतत्सर्वं न किंचितं संप्रयोजयन् १

न[illegible]तेजसाम् कथं प्रसह्याहरणैषिणः प्रियाः परावन
त्या मलिनीकृताः श्रियः १८ अभूतमासज्य विरुद्ध
मीहितं बलादलभ्यं तव लिप्सते नृपः विजानतोपि
ह्यनयस्य [illegible] रौद्रतां भवत्यपाये परिमोहिनी मतिः
१९ असिः शरा वर्म धनुश्च नोच्चकैर्विविच्य किं प्रा
र्थितमीश्वरेण ते अथास्ति शक्तिः कृतमेव याच्ञया
न दूषितः शक्तिमतां स्वयंग्रहः २० स[illegible]

१४

विपरीतफलकं ईहितं २

यदि याच्ञया सर्वसिद्धिः स्यात्
तदा त्वया ते तव ईश्वरेण स्वामि
ना एतेस्य शरादयः विविच्य एकै
कशः विभज्य किं न प्रार्थितं कि
मर्थं न याचितं अथ अस्य वि
शाभिमानितः नृपस्य शक्ति
रस्ति चेत् तर्हि शेषः याच्ञया
कृतं एव न किंचित् साध्यं कुतः
शक्तिमतां स्वयंग्रहः न दूषितः
२०

१०४

गुणार्जनेन यः उत्कर्षः तस्य विरु
द्धा बुद्धिः येषां ते असाधवः २

जातिहीनाः हिंसाजीविकाः
व्याधाः इत्यर्थः

विशुद्धवंशजा वयं राजानः क्षत्र

यः तपस्यते अत्र तपसा धिनिमाधि यदृच्छया स्वैरं स्नात्सूयति १

नाहं वध्यामि कृष्टैः सह महतां संगतं न घटते ४

कथं ततः कथं वयो यदृच्छया सूयति यः स्तपस्यते
गुणार्जनोच्छ्रायविरुद्धबुद्धयः प्रकृत्यमित्रा हि स
तामसाधवः २१ वयं क्व वर्णाश्रमरक्षणोचिताः क्व
जातिहीना मृगजीवितच्छिदः सहापकृष्टैर्महतां
न संगतं भवंति गोमायुसखा न दंतिनः २२ प
रोऽवजानाति यदज्ञताजडः समुन्नतानां न विहं
ति धीरतां समानवीर्यान्वयपौरुषेषु यः करो

नीचसख्यं कथमधिक्षिप्यते इति चेत्तत्राह ।। अज्ञताजडः मतांधः परः अतिशयेन यत् अवज्ञानाति अवज्ञां करोति ।
तत् उन्नतानां पुरुषाणां धीराणां धीरतां निर्विकारत्वं न विहंति न विनाशयति किं तु स्वस्यैव नरकं जनयति सर्वैः क्रोष्टवत् सिंहस्येति भावः ।। किं तु समानानि वीर्यान्वयपौरुषाणि शक्तिकुलविक्रमा येषां तेषु मध्ये यः कश्चित् अतिक्रमं करोति असौ तिरस्क्रिया भवति यथा सिंहः सिंहस्येति भावः २३

१०५ कि०

तर्हि त्वां चेत् कीदृशीव तिरिस्सा शंक्य सोपपत्तिकमाह । यदा पृथग्जनेनेति शेषः नीचेन सह विगृह्णाति
विरुद्धं करोति तदा यशः हतं नाशितं अथ मैत्रीं करोति चेत् गुणाः दूषिताः भवेयुरिति शेषः । इति उभयथा
स्थितिं परीक्ष्य विमृश्य परीक्षकः विवेचकः विद्वान् पृथक् जनं नीचजनं अवज्ञया नादरेण उपहतं
तिरस्कृतं करोति उपेक्षत इत्यर्थः २४

१४

सैतिक्रांतिमसौ तिरस्क्रिया २३ यदा विगृह्णा
ति तदा हतं यशः करोति मैत्रीमथ दूषिता गुणाः
स्थितिं परीक्ष्योभयथा परीक्षकः करोत्यवज्ञोपह
तं पृथग्जनं २४ मया मृगान्हंतुरनेन हेतुना
विरुद्धमाक्षेपवचः तितिक्षितं शरार्थमेष्यत्य
थ लिप्सते गतिं शिरोमणिं दृष्टिविषाज्जिघृक्षतः
२५ इतीरिताकूतमनीलवाजिनं जयाय दूतः

अनेन हेतुना असंधिविगृह्य
न तु हेतुना कारणेन मया मृ
गान् हंतुः व्याधस्य संबंधि
विरुद्धमतिपरुषं आक्षेपव
चः तिरस्कारवचनं तितिक्षि
तं सोढं । ननु सख्यानंगी
कारे बलात् शरं ग्रहीष्यती
त्याशंक्याह । अथ शरार्थं
यदि एष्यति आगमिष्यति
तर्हि दृष्टिविषात् सर्पात्
शिरोमणिं जिघृक्षतः गृ
हीतुमिच्छतः पुरुषस्य गतिं
लिप्सते प्राप्स्यति
२५

इतीत्थमीरिताकूतं उक्ताभिप्रायं अनीलवाजिनं श्वेताश्वं अर्जुनं दूतः जयाय
तेजस्वी प्रवितर्क्य अस्मान् जित्वा लक्ष्मीमपि भक्षयतीति भीषयित्वा ध्वजिनीमुपेयु
षः सेनां संगतस्य प्रसन्नरूपस्य अर्जुनं प्रतीति शेषः विरूपचक्षुषः त्र्यंबक
स्य समीपं ययौ २६

प्रवितत्य तेजसा ययौ समीपं ध्वजिनीमुपेयुषः
प्रसन्नरूपस्य विरूपचक्षुषः २६ ततोऽवनादेन आदेशेन २
पताकिनीपतेश्चचाल निर्ह्रादवती महाचमूः
युगान्तवाताभिहतेव कुर्वती निनादमम्भोनिधिवी

वायुनाक्षोभिता
वीचिसंहतिः ४

चिसंहतिः २७ रणाय जैत्रः प्रदिशन्निव त्वरां त
रंगितालम्बितकेतुसंहतिः पुरो बलानां सघना सान्द्रशीकरैः सह वर्त्तते समीरणः २
म्बुसीकरः शनैः प्रतस्थे सुरभिः समीरणः २८

संजातं तरंगं यथा तथा आलंबि
ताकेतुसंपताकानां समूहो येन
समीरणः २

जयारवैः वंदीनां जय जयेति शब्दैः तथा क्ष्वेडितनादैः वीराणां सिंहनादैः मूर्छितः वर्द्धितः शरासनज्यातलं धनुर्गुणः तलवारणं ज्याघातरक्षा

णं तद्ध्वनिः गिरिगुहासु असंमूर्छन् सन् प्रसरा वर्तमान यन् सन्निवर्तयन्निति यावत्: गां भुवं प्रकंपयन्निव दिशः व्यानशे व्याप इत्यर्थः २९

निशाताः तीक्ष्णाः अत एव रौद्राः भीषणाः येषु हेतिषु र १४

जयारवक्ष्वेडितनादमूर्छितः शराशन ज्यात

लवारणध्वनिः असंभवन्भूधरराजकुक्षि

षु प्रकंपयन् गामिवतस्तरे दिशः २९ निशातरौ

द्रेषु विकाशतां गतैः प्रदीपयद्भिः ककुभामिवांतरं

वनेसदां हेतिषु भिन्नविग्रहैर्विपुस्फुरे रश्मि

मतो मरीचिभिः ३० उदूढवक्षःस्थगितैकदिङ्मु

खो विकृष्टविस्फारितचापमंडलः वितत्य पक्षद्वय

किरातशस्त्रेषु संक्रांतमूर्त्तिभिः मरीचिभिः

दिशामंतरं ज्वलयद्भिः मरीचिभिः ४

रश्मिमतः सूर्यस्य मरीचिभिः

दिशो तिशोभ्यः विपुस्फुरे वना

सेदृष्यर्थः २

उदूढेन उन्नतेन वक्षसा स्थगितमाछन्नं एकं दिङ्मुखं येन स विभुः २

विकृष्टं आकृष्टं अत एव विस्फारितं विघोषितं चापमंडलं येन स विभुः १

आयते विस्तृते पक्षद्वये पार्श्वद्वयं वितत्य समतिक्रम्य

व्याप्तो मूर्ध्ना ३

गणानां मध्यगः । विभुः उपरि उपरि स्थितः इव वभौ सर्वोन्नतत्वात् तथा लक्षितः सर्वः १

जवात् वेगेन अहं पूर्विकया अहं अहं इति अहंपूर्विका अहं पूर्वं अहं पूर्वं यियासुभिः यातुमिच्छुभिः गणैः २

समविक्रमेषु तुल्यविक्रमैः गणैः २

मायतं वभौ विभुर्गणानामुपरीव मध्यगः ३१ सुगे
षु दुर्गेषु च तुल्यविक्रमैर्जवादहंपूर्विकया यियासुभिः
भिः गणैरविच्छेदनिरुद्धमावभौ वनं निरुच्छ्वाससमि
वाकुलाकुलं ३२ तिरोहितश्वभ्रनिकुंजरोधसैः
समश्नुवानां सहसातिरिक्ततां किरातसैन्यैर
पिधाय रेचिता भुवः क्षणं निम्नतयेव भेजिरे ३३
पृथूरुपर्यस्तवृहल्लतातति र्जवानिलाघूर्णित

निरुच्छ्वासं एव वभौ वनं ३

आच्छादितः श्वभ्रनिकुंजरोधसो नदः यस्मिन् ४

पुनः क्षणमात्रं निम्नतया इव भेजिरे सेवितवान् २

पृथुदीर्घः उरु महत् पर्यस्तः विक्षिप्तः वृहल्लतानां ततिः पंक्तिः सो हस्ति समूहः १ जवानिलेन घूर्णितः कंपितः शालचंदनाय सं १

गणाधिपानां संहतिसमूहः बलानि सैन्यानि वांचीं इव चकार १

अशं दहंतं ४ परितः समंतात् प्रसरणशीलानि १ ५२

 शालच्छदना गणाधिपानां परितः प्रसारिणी बलान्य

सगर्भ

वांचीं चकार संहतिः ३४ ततः सदर्पं प्रतनुं तदस्य तदस्या प्रतनुं सूक्ष्मं २

मंदशक्तिना क्षामं दुर्बलं एककारणं परिज्वलितं २ यां मंदशक्तिक्षाममिवैककारणं परिज्वलन्तं निधना

अग्निमिव वह्निमिव

यमूर्ध्वं तां दहंतमाशाश्वजातवेदसम् ३५ अना

दरोपात्तधृतैकसायकं जयेनुकूले सुहृदीव सस्पृ

हम् शनैरपूर्णप्रतिकारपेशले निवेशयंतं नयने

बलोदधौ ३६ निपीतमापस्तिकारकारणैश

बलोदधौ शनैः मंदं मंदं नयने निवेशयंतं १ पूरासन्ने निपतितं उपाधिं १

अंतकद्युतियमदीप्तिंबिभ्रतं २
५२

स्थिरं २
यासनेधैर्य्यइर्वांनपायिनित्र्प्रलंध्यनीसंप्रकृतांव
पि[illegible]तंनिवातनिःकंपमिवाँऽँप्रदीपम् ३७ उ
पेयुषीविभ्रतमंतंकद्युतिंवधाद्दूरेपतितस्यदं
ष्ट्रिणः पुरसमावेदितसत्वसंभृद्विजैःपतिंपक्षुनां
मिवंहूतमध्वरे ३८ निजेनतीतंविजितान्यगौ
रवंगभीरतांधैर्य्यगुणेनभूयसा वनोदयेनैवघ
नोरुविरुधासमंधकारीकृतमुत्तमाचलं ३९

दंष्ट्रिणःवराहस्यवधान्दउ
पेयुषिंद्युतिं ४

अप्रावतगावपतिंसमुद्धियिचक्षिप
तं २

निजेनधैर्य्यगुणेनगभीरतांनीतंप्राप्तं २

तत्रार्जुनपक्षे दुष्टराजकार्णवात् समुद्धर्तुमिच्छुं २

समुद्धर्तुमिच्छुं २

दुष्टैः भारवतीं जगतीं

वृषस्य इव स्कंधं १ स्थूलग्रीवं १

१०८ कि०

महर्षभस्कंधमनूनकंधरं बृहच्छिलावप्रघनेन व १४

वक्षसा उपलक्षितं २

क्षसा समुज्जिहीर्षुं जगतीं महाभरां महावराहं

महतोर्णवादिव ४० हरिन्मणिश्याममुदग्रवि उन्नतशरीरं २

ग्रहं प्रकाशमानं परिभूय देहिनः मनुष्यभावे २

मनुष्यभावे स्थितं पुरातनं पुरुषं विष्णुमिव स्थितं २

पुरुषं पुरातनं स्थितं जलादर्श इवांशुमालिनं जलादर्शे सूर्यमिव २

४१ गुरुक्रियारंभफलैरलंकृतं गतिं प्रतापस्य ज

गत्प्रमाथिनः गणाः समासेदुरनीलवाजिनं

जगत्प्रमाथिनः शिवस्य गणाः अनीलवाजिनं अर्जुनं समासेदुः प्रापुः

१०८

तोयभरितोः मेघाः महाचलं प
र्वतमिव १

महाचलं तोयघना घना इव ४२ मरुद्भिः कुलकं
यथास्वमाक्रांसितविक्रमाः पुरा मुनिप्रभावात्क्ष
तेतेजसः परे ययुः क्षणादप्रतिपत्तिहीनतां मह
नुभावः प्रतिहंति पौरुषं ४३ ततः प्रजह्ने सममेव त
त्रतैरवक्षितात्मान्यवलोपपत्तिभिः महोदया
नामपि संहतितां सा तायसाध्यां प्रदिशंति सि
द्धयः ४४ किरातसैन्यादुरुचापनोदितां समं

मुनिप्रभावात् क्षणात् रच्य
प्रतिदीनतां ययुः २

महानुभावः पौरुषं प्रतिहंती

तदनंतरं तैः किरातैः समं एव प्रजह्रे ४

१०९ कि०

शिलीमुखाः बाणाः समुत्पेतुः १ गंभीररंध्रेषु

पर्वतस्य २

१४

समुत्पेतुरुपान्तरंहसः महावनादुन्मनसः खगा इव

प्रवृत्तपत्रध्वनयः शिलीमुखा ४५ गभीररंध्रेषु भूर

भृशं महीभृतः प्रतिस्वनैरुन्नदितेषु सानुषु धनु

धनुःशब्देन ४ र्निनादेन जवादुपेयुषा विभज्यमाना इव दध्वनुर्दि दिशः दध्वनुः ४

शः ४६ विधूनयंती गहनानि भूरुहां तिरोहितोपां

तनभोदिगंतरा महीयसी वृष्टिरिवानिलेरिता

रवं वितेने गणमार्गणावलिः ४७ त्रयीमृतू

गणमार्गणावलिः रवं वितेने १

१०९

श्रीनिलापिनाकः अर्जुनस्य अन्त्रे लाजां त्रयीवपुविनोत्पयाति १

नां मनिलाख्यिनंस्ततः प्रयान्तिपोबंवबुविप्रकृष्यतः

रणाय जिष्णोर्विदुषेव सत्वरं घनत्वमीयुः शिथिले २ शिथिलेनवर्मणापनहस्ये

नवर्मणा ४८ पतत्सुशस्त्रेषुविततसेरोधसीस

मंततंतस्यधनुर्दुधूषतः सरोषमुल्केवपपात

भीषणा वलेषु दृष्टिर्विनिपातशंसिनी ४९

दिशः समूहन्निव विक्षिपन्निव प्रभां रवेराकुलय

न्निवानिलं मुनिश्चचाल क्षयकालदारुणः क्षि

रणायप्रकृष्यतःअ
नेरिततः २

त्तिं ससैलां चलयन्निवेषुभिः ५० विमुक्तमाशं
सितशत्रुनिर्जयैरनेकमेकावसरं वनेचरैः मुनिर्
र्जघानायुधमंतराशरैः क्रियाफलं काल इवातिपा
तितः ५१ गतैः परेषामविभावनीयतां निवारय
द्भिर्विपदं विदूरगैः भृशं बभूवोपचितो बृहत्फ
लैः शरैरुपायैरिव पांडुनंदनः ५२ दिवः पृथि
व्याः ककुभां नु मंडलात्पतंति बिम्बादुत तिग्मतेज

सः स कश्चिदुग्राद्दपकार्मुकान्मुनेः शराःशरीर
रादितिमेनिरेगणाः ५३ गणाधिपानामविधा
यनिर्गतैः परासुतां मर्मविदारणैरपि जवादती
यिरेमवार्नधोमुखैः कृतापराधैरिव तस्य पत्रिभिः
५४ द्विषां क्षतीर्याः प्रथमे शिलीमुखाः विभिद्य दे
हावरणानि चक्रिरे न तासु पेते विशिखैः पुनर्मु
नेररुंतुदत्वं महतां ह्यगोचरः ५५ समुज्झिताया श्रि

१११

१४

वहंत्यात्तिन्निर्यती सहैव चापान्मुनिबाणसंहतिः
प्रभा हिमांशोरिव पंकजावलिं निनाय संकोचमुमा
पतेश्चमूं ॥५६॥ अजिह्ममोजिष्ठममोघमक्लमं
क्रियासु बह्वीषु पृथग्नियोजितम् प्रसेहिरे सा
धयितुं न सादिताः शरौघमुत्साहमिवास्य विद्विषः
॥५७॥ शिवध्वजिन्यः प्रतियोधमग्रतः स्फुरंतमु
ग्रेषुमयूखमालिनं तमेकमेकस्थमनेकदेशगा

१११

प्रलंबकोपादिवविष्वक् सैमंततःआयता
गच्छता शरीरोष्मणा २

मुनेः शरीरोष्मणाविधूनितंकांपितं तद्बलं १

निदधुरकृशं युगपत्समजांइव ५८ मुनेशरीरोष्मणातंदु
सरंहसा प्रलंबकोपादिवविष्वगायता विधूनि
तंभ्रांतिमियायसंग[illegible]नीमहानिलेनेवनिदाघ
जेरजः ५९ तपोबलेनैवविधायभूयसींस्तनू
रदृश्यास्विदैवुन्निरस्यतें अमुष्यमायाविहि
तंनिहान्तिनः प्रतीयमागस्यकिमुस्यमायुधम् ६०
इतागुणैरस्यभयेनवामुनेस्तिरोहिताःस्वित्स्वल

ततुबलंसात्मैनासंगिनींग्र
विक्षिप्तां भ्रांतिं इयाय प्राप
१

रंत्तिदेवताः कथंत्वमीसंततमेवसायकामवंर्स
नेकेजलधेरिवोर्मयः ६१ अयेनकश्चिद्विरमे कश्चिद्धति प्रश्नेर
दंयंरणाद्भवेद्दपिंस्वस्तिचराचरायवा ततः
पकीर्णोहरिसूनुमार्गणैरितिप्रतर्काकुलिताप
ताकिनी ॥ ६२ ॥ विशेषकं ॥ अमर्षिणाकृत्यमि
वसमाश्रयंमहोद्धते नैवतितंप्रियंवचः वली
यसातद्विधीनैवपौरुषंवलंतिरस्तेनरराजजि

ष्णुना ६३ प्रतिदिशं प्लवगाधिपलक्ष्मणा वि-
शिखसंततितापितमूर्त्तिभिः रविकरग्लपितैरि-
व वारिभिः शिवबलैः परिमंडलतां दधे ६४ प्र-
विततशरजालछन्नविश्वांतराले विधुवति ध-
नुराविर्मंडलं पांडुसूनौ कथमपि जयलक्ष्मी
र्भीतभीता विहातुं विषमनयनसेनापक्षपातं- ष्मुराणं
विषेहे ६५

श्लोक २

॥ इति श्रीकिरातार्जुनीये महाकाव्ये लक्ष्म्यंके भार
॥ विकृतौ गणयुद्धे नाम चतुर्दशः सर्गः ॥ १४ ॥

अथ भूतानि वार्त्रघ्नशरेभ्यस्तत्र तत्रसुः ॥ भेजे
दिशः परित्यक्तमहेष्वासा च सा चमूः ॥ १ ॥ अपश्य
द्भिरिवेशानं रणान्निववृते गणैः ॥ मुह्यत्येव हि
कृच्छ्रेषु संभ्रमज्वलितं मनः ॥ २ ॥ खंडिताशंसया
तेषां पराङ्मुखतया तया ॥ आविवेश कृपा केतौ कृ

गणैः प्रमथैः ईशानं स्वामिनं शिवं
पुनो वा निवर्त्तितं स्मीतिभावः अपश
द्भिरिव मंशब्दिरिव अनवलोकयद्भि
द्भिरिव सर्वैः रणात् निववृते
२

खंडिता ध्वस्ता आशंसा जीवना
शा यस्यां तया २ बांछयाशा स
जे तु निषेधा यस्यां तया २

केतौ कृतः ध्वजीकृतः उच्चैः महान् वानरो येन तं नरं कृपि ध्वजमित्यर्थः १
तदीयां दुर्दशां दृष्ट्वा कृपाविष्टोभूदित्यर्थः १

ननु शत्रुषु कथं करुणा तत्राह ॥ आस्थां यत्नं आलंब्य अरातिषु विषये अनुकंपया दयया महतां म
हात्म्यं अनुभाववहं प्रभाव मित्यर्थः व्यक्तिं स्फुटतां आयाति प्राप्नोति ॥ ततः स्वपौरुषनिर्जितेषु करुणा एलमे न महत्तामयैति
भावः १
असिना सह वर्त्तत इति सासिः सखड्गः २ असून् प्राणान् सुवंति प्रेरयंतीति सुसुवो बाणाः षु प्रेरणे इति धातोः असुभिः
सह वर्त्तत इति सासुसूः सबाणाः इत्यर्थः २ अस्यंते क्षिप्यंते शरा अनेन इति असो धनुः असु क्षेपणे धातोः आसेन सह वर्त्तत
इति सासः सचापः सर्वज्ञ तेन सहेति ३

येयायातव्यायानसाध्यः
या तेन ज्ञातुं शक्यः गजादिला
भः तथा अये[illegible] या अया
तव्या याना विनैव साध्यः वि
ना यानेन ज्ञातुं शक्यः स्व
र्णादिलाभ इत्यर्थः तेषां द्वया
नां येयायेयानां यदायं स्व
र्णगजादिलाभं याति प्राप्नो
तीति येयायेयाययः धन
संपन्न इत्यर्थः सः अर्जुनः ४

तौ श्रैर्वलनरं नरं ॥३॥ अंतयमकं ॥ आस्थां मालव्य
लीतेषु वशं क्षुद्रेष्वरातिषु ॥ व्यक्तिं मायाति महतां
माहात्म्यमनुकंपया ॥४॥ सेंसासिः सा सुसूः सासे
येयायेया ययायेयः ॥ ल लौ ली लां ल लोऽ लो लेः
शशी शशि शिशुशीः शशान् ॥५॥ एकव्यंजनपादः ॥
यथातथा
त्रासजितं यत श्रैतान्मर्दमेवान्वियासः ॥ नोतिपी
उयितुं भग्नानिश्चंतितिहिमहौजसः ॥६॥ अर्थांगे

स्वालललतिविलसतीति ल
लः ललविलासे तथा अलो
लः अचपलः स्थिर इत्य
र्थः ४
सोऽर्जुनः त्रासजितं
यं २ भया क्लिष्टं यथा तथा
यतः गच्छतः पलायमाना
नित्यर्थः एतान् गणान् मर्द
मेव अन्वियाय अनुजगा
म २

अयं प्रभाववंतं देवं याति प्राप्नोति इयः भाग्यवानित्यर्थः सोऽर्जुनः अयः प्रभाववतो विधिरित्यमरः ४
शशिनः चंद्रस्य ईशः शशीशः शिवः तस्य शिशुः स्कंदः तं श्यति तनूकरोतीति शशीशशिशुशीः सोऽर्जुनः
शशन् सन् प्लुतगतिं कुर्वन्सन् लीलां शोभां ललौ प्राप ला आदाने धातोः ३

रंतव्यं रमणीयं संयतं युद्धं समरे रंतव्यसंयतो येषां ते समरंतव्यसंयताः क्रीडातुल्यसंगरा इति तेषां गणानां संबोधनं हे समरंतव्यसंयताः
हे गणाः यूयमिति शेषः समरं संग्रामं मा विहासिष्ट मा त्यजत ॥ क्षुण्णाः संमर्दिताः असुरगणाः यैस्तैर्भवद्भिरिति शेषः किं किमर्थं यशः
क्षतं नाशितं नैतद्युक्तमित्यर्थः कैरिव अगणैरिव गणेभ्योऽन्यैरिव मनुष्यादिभिरिवेत्यर्थः ॥ ८ ॥

अहं इति शंके इति वितर्कयामि इतीति किं युष्माकमिति शेषः अशं
दुःखं केन शाम्यति केनोपायेन शाम्यति कीदृशं अशं बा-
णैः अर्जुनशरैः समासक्तं समासंजितं उत्पन्नमित्यर्थः की-
दृशैः बाणैः बाणैः ध्वनिमद्भिः बण शब्दे इति धातोः कथंभूता-
नां युष्माकं वनेऽरण्ये मार्गं मार्गं मृग संबंधिनीं मार्गं प-
थानं उपेयुषां प्राप्तानां हरिणवत् पलायमानानामित्य-
र्थः कीदृशे वने वनसदां वनेचराणां अवने रक्षके ॥ १० ॥

हसता साचिविस्मितेन स्थिरकीर्तिना ॥ सेनान्यास्ते १५
जगदिरे किंचिदायस्तचेतसा ॥ ७ ॥ निरोष्ठ्यः ॥
मा विहासिष्ट समरं समरंतव्यसंयताः ॥ क्षतं क्षुण्णा-
सुरगणैरगणैरिव किं यशः ॥ ८ ॥ विवस्वदंशु-
संश्लेषद्विगुणीकृततेजसः ॥ ९ ॥ वनेऽवने वन-
सदां मार्गं मार्गमुपेयुषां ॥ बाणैर्बाणैः समासक्तं
शंकेऽशं केन शाम्यति ॥ १० ॥ पादादियमकः ॥
अमी वो मोघमुद्गीर्णा हसंतीव महासयः २ त्रुटिः

सूर्यकिरणसंपर्केण द्विगुणीकृतानि तेजांसि येषां ते तथोक्ताः मोघं व्यर्थं उद्गीर्णाः उद्यतायुधाः वो युष्माकं अमी महासयः महांतो भावाः हसंतीवेत्युत्प्रेक्षा किंप- लायमानानां स्वकर्मेति हासः ९

वने चरा वनसदः राक्षसाः केऽएवंभूते वने गहने संबंधिनीं मार्गं उपेयुषां युष्माकमिति शेषः बाणैर्ध्वनिमद्भिः
एवंभूतैः बाणैः शरैः समासक्तं संभूतं अशं दुःखं केनोपायेन शाम्यतीति अहं शंके ॥ १० ॥

पर्वताकारः राक्षसः न २

प्रभितनवप्रपन्नः नवः नवीनः
आभोगोयत्नंयस्पसः राजसः २

पातितोतुंगमाहात्म्यैः संवृतायतकीर्त्तिभिः ॥ गुरु
वींकामापदंहंतुंकृतमायतिसाहसम् ॥११॥
नांसुरायंनवानागोधरंसंस्थोनराक्षसः ॥ नां
सुस्थोयंनवाभोगोधरणिस्थोहिराजसः ॥१२॥
मेदमस्यन्निवुलंतांहृपयोमुनिरेधवैः ॥ पृ
दस्तांगतावेहंजघनेषुपमूनिव ॥१३॥ भि

॥श्रीरामचंद्रायनमः॥

११५ कि०

हे नानाननाः नानाविधास्याः ऊनेन निकृष्टेन नुन्नः विधूतः कंपितः ऊननुन्नः एतादृशः यः सः ना न पुरुषो न ॥१॥ तथा नुन्नः ऊनः येन सः नुन्नोनः शत्रुर्निहीन इत्यर्थः एतादृशः ना पुरुषः अना ननु अपुरुषः खलु ऊनादीनः पत्याप्यमानस्तु किं वक्तव्यमिति भावः ॥१॥

ननोननुन्नोनुन्नोनोनानानानाननानानु ॥
नुन्नोनुन्नोननुन्नेनोनानेनानुन्ननुन्ननुत् ॥१४
एकव्यञ्जनः ॥ वरंकृतध्वस्तगुणाद्दत्यंतमगुणः
पुमान् ॥ प्रकृत्याह्यमणिश्श्रेयान्नालंकारश्च्युतोप
लः ॥१५॥ स्यंदनानोचतुरगाःसुरेभावाविपत्तयः
स्यंदनानोचतुरगाःसुरेभावाविपत्तयः ॥१६॥ यमकं

॥ श्रीशिवायनमः ॥

कस्मात् अनुन्नादेवेति भावः अपरस्यार्थः भवतां पराभवः किं तु अधिपस्य न ॥१॥ नुन्ननुन्नानू अति नुन्नानू अतिपीडितानित्यर्थः नुदति पीडयतीति नुन्ननुन्नानुत् अतिपीडितपीडकः अनेना निर्दोषो न भवति ॥ पीडितस्य पीडा नेकर्तव्यमिति निषेधात् ॥

११५

स्वर्गेपि तुंजेशः यूयं अस्मिन् शैले किं तया कुत्सितया उपलक्षिताः संतः किं विदिशः जेतुं यात नघतरु

नलेशेन स्तोकेन नकंपते एजे ते
इह लेशेजेग्रे संताकंपने शैले
३

भवद्भिर् रघुनाराति परितापितयोरुषैः ॥ हृदैरिर्वा
केनिष्पीतैः प्राप्तः पंकोद्गुरुतरः ॥ १७ ॥ येत्रष्णाककु
जैशैलैलैशैजेकुकेशत्रवे ॥ यातकिंविद्दिशोजेर
तुंतुंजेशोद्दि विकिंतया ॥ १८ ॥ प्रतिलोमानु
लोमपादः ॥ अयंवैःसैव्यमापन्ना न देपपषान्
रातिना ॥ कं छतीशिक्युता आरान् दारानिविवनि
गोपितुं ॥ १९ ॥ ननुलोमपनाराघोघोरानापम

नकोकते नादते इस कुकः शात्र
वःशत्रुयस्मिन् शैले शत्रुशब्द
रतितैस्मर्थः ३

तयश्चदातश्चवदश्चतेतयदातवदा १   त्रभयप्रदः

एतादृशाः यूयमितिशेषः वतदातिरवेदेनुपश्यायां नदायत किं नशुद्धतकापुरुषानुसंधेयः देवशोधने १

तोनुन ॥ तयदा तवदाभीमा माभीदावतदायत ॥२०॥
प्रतिलोमानुलोमपादः ॥ किं सकाया स्तदेवत्वमा
नुष्यकपरिग्रहैः ॥ ज्वलितान्यगुणैर्गुर्वी स्थिता
तेजसि मानिता ॥२१॥ निशितासिरतोभीकोन्ये
जेतेमरणारुचा ॥ सारतो न विरोधीनः स्वाभासो
भरवानुत ॥२२॥ तनुवारसभास्वा नधीरोविन
तोरसा ॥ चारुणा रमते जन्ये कोभीतो रसिताशिनि ॥२३॥

ईदृशः नोऽस्माकं विरोधी शत्रुः सा
रतोबलतः न स्वजते न कंपते न
चेलतीसर्वः स्वतोभवद्भिरपि
स्पृश्या तव्यमेव न चलितव्यमिति
भावः २

त्रधिकं ईयति कं प्याति सतिर

भेर   कः गतः भीतं भयं यस्य भयरहितः सन् १

राशितेन शोद्धन स्वशातिस्यसतीतिह सिताशि
निशाद्धन विपक्षप्रतारिणी सर्वः जन्ये युद्धे १

देवान् आक्रनयति उद्दीपयति उत्साहयतीति तस्मिन् देवाकानिनि॥०॥ कावादः ईषत्वादो बाकु कलहं ईषत् शब्दस्येति कादेशः बहुतिकावादे॥०॥
देवान् आक्रनयति उद्दीपयति उत्साहयतीति तस्मिन् देवाकानिनि ... वाहिका स्वस्वकाहा तस्मिन् वाहिकास्वस्वकाहि
वाहिकापर्यायेन भारोद्वहनं वाहिकया सुष्ठु अश्वस्वकानू परान् आजहीते ... आ हाङ् गताविति धातोः ... तोरिसाका
वाहिकया भारोद्वहन क्रियया सुष्ठु अश्वानां कात् गमनं यस्मिन् ... कात् कारेभभरे॥०॥
रलोपः वाशद्वश्रयार्थे॥०॥ कं मह उदकं आकिरतीति काकाराः मदश्राविणः इभश्रराः गजघटाः यस्मिन् काकारेभभरे॥०॥

प्रतिलोमानुलोमश्लोकद्वयं॥ निर्भिन्नपातिता
श्वीयन्तिरुद्धरथवर्त्मनि॥ हतद्विपनगव्यूतरु
धिराम्बुनदाकुले॥२४॥ देवाकानिनिकावादे वा
हिकास्वस्वकाहिवा॥ काकारेभभरेकाकाः निस्वभव
व्यभस्वनि॥२५॥ सर्वतोभद्रं॥ ससहरतिदेनिर्द्देसदारा
मर्षनाशिनी॥ हरोधिककसन्नादे रमेकेमकर्षति
॥२६॥ अर्द्धभ्रमकः॥ प्रनतशवकवैस्ते तुरगाद्वेषीहसा

स॰३

सहरतान्सभवानां प्रभर्ष
नाशनं क्रोधनाशनं यस्मिन् २
२

हरस्य उत्साहेनाधिकेकसंतः विकसंतः नादायत्र
आ तदेव २

चे१

रमयतीति रमः कस्त्वा ब्रवो रमकं हेरम ... तं
र्षतिज्ञप ... रणकर्मण्ण परं रंजकं हेकूरी ... इति २

[illegible]

११७ कि०

मारुतेन व्याप्तौ पूर्णौ तूणीरौ तेषां यानि विकृष्टानि शस्त्राणि तैर्हताः सादिनः अश्ववारा यत्र हेवं

रथौ ॥ मारुतापूर्णतूणीर विकुष्ट हतसादिनि ॥ २७ ॥ १५
आसुरे लोकवित्रास विधायिनि महाहवे ॥ युष्मा२
भिरुन्नतिं नीतं निरस्तमिह पौरुषं ॥ २८ ॥ कुलकं
इति संसति सेनान्यं गच्छतस्तानथैकधा ॥ निषिध्य
लसत्तां केचित्तं तस्यैते क्रोधकारिणो ॥ २९ ॥ निरोध
मुनीषुदहनक्लान्तमानान् लज्जयानिविविक्षतस्ततः ॥ शिवः
प्रल्हादयामास तान्निषेधहिमाम्बुना ॥ ३० ॥ दूनांस्ते

मुनेश्शिवः एव दहनः तेन तप्तान् गणान् २

लज्जया निविविक्षमाणान् २

कंपिताः शरनत्साः इत्यर्थः १

निषेधो माभैष्ट मा पलायध्वमिति निवारणवचनं स एव
हिमाम्बु शीतोदकं तेन तान् गणान् शिवः प्रल्हादयामास १

११७

किःशम्भुः१

परतीरमिवप्राप्यकूलमिवसर्षः२

रिवल्गद्भूतानिरेभावकुम्भेमनिरे॥ भीताःशितश[illegible]रा

भीताःशंकरंतत्रशंकरं॥२१॥महेषुजलधौशत्रो

र्वर्तमानान्दुरुत्तरे॥ प्राप्यपारमिवेशानमाशश्वास

पताकिनी॥२२॥ संवभाररणापेतांचमूंपश्चादव

स्थिताम्॥ पुरःसूर्यादुपावृत्तांछायामिवमहातरुः

॥२३॥ मुक्तेतीशेशराञ्जिह्मोपिनाकस्वनपूरितः

॥दध्वानध्वनयन्नाशाःस्फुटन्निवधराधरः॥२४॥

इन्द्रकीलःस्फुटन्निवविदीर्णन्निवदध्वानशब्दंचकार१

शितशरैःस्रभीताःस्रभिव्याप्तः१

प्राप्तिस्मसावधानंबभूवे सर्षः२

रणान्निवर्तताम्४

७रसःपृष्ठेस्थितःमहातरुःधाकामि यथाक्कवभार३

सःशिवःतमप्तुंबभारधारयामास नपुष्पुत्रेसर्षः४

चित्रसंस्थाश्चित्राकाराः चित्रवर्णाः आकाराः स्वरूपाः येषां पुनः विस्मयेन संभ्रमेण अचलाः निश्चलाः से ... एव चित्रसंस्थाः
चित्रे लिखिताः इव अचलाः पर्वता इव तयोः शिवकौंतेययोः युद्धं ते गणाः ददृशुः ॥ २५ ॥
व्यामोहं ताम्रोहं कुर्वता पिनाकिना २

११८ कि०

१५

तऊणा ददृशु र्भीमं चित्रसंस्था इवाचलाः ॥ विस्मये
नतयोर्युद्धं चित्रसंस्था इवाचलाः ॥ २५ ॥ परिमोह
यमाणेन शिक्षालाघवलीलया ॥ जैष्णवीं विशिख
श्रेणीः परिजह्रे पिनाकिना ॥ २६ ॥ अवद्यन्पत्रि
णः शंभोः सायकैरवसायकैः ॥ पांडवः परिचक्राम
शिक्षया रणशिक्षया ॥ २७ ॥ चारचंचुश्चिरारे
चीचंचच्चीररुचा रुचः ॥ चचार रुचिरश्चारु चा

अभ्यासपाटवातिशयेन तुतुनार
अवसानकरैः २

जिष्णोर्जुनस्येयं जैष्णवीं बाण
पंक्तीः परिजह्रे निरस्तवान् २

पांडवोर्जुनः शिक्षया उत्साहेन
रणशिक्षया रणाभ्यासेन च
पांडवः परिचक्राम चचार गमनं
किलानाति सर्पः ३

...तः पुरुः चारचंचुः ॥०॥ चिरमारचयति रितीकरोतीति शत्रून्तिति चिरारेची ॥०॥ चंचतः चलतः ॥
...चा प्रभया चंचच्चीररुचा रोचत इति रुचः शोभमानः ॥०॥ रुचिरः सुंदरः ॥०॥ चंचूर्यते भृशं चरति
...मयस्य चंचुरो चश्शमा चरितः ॥०॥ एतादृशः सः मुनिः चारु साधु यथा भवति तथा चारैः क्र... ॥
...तुः चारः प्रियालुवृक्षस्यानुते वंधोपसर्पये रिति विश्वः ॥ दग्धाक्षरः ॥ २८ ॥

११८

सा प्राः सप्तवारसर्वधःर

रैरावारचंचुरः ॥३८॥ व्यक्षरः द्विव्यंजनः ॥ स्फु
रत्पिंगमौर्वीकंधूनानः सैव्यहृद्धन्नुः ॥ धनतोर
ल्काननलयोगेन तुल्यमंमुमत्तावभौ ॥ ३९ ॥
पार्थबाणाः पशुपतेरावव्रुर्विशिखावलिम् ॥
पयोमुच इवारंध्राः सावित्रीमंशुसंहतिं ॥ ४० ॥
शरवह्निं विधून्वीं मुदस्तांसव्यसाचिना ॥ रूरो
धंमार्गमौर्वीं गं तपस्विविलोचनैः ॥ ४१ ॥ तेनैव्या

न१

आधाइयामासुः ४
सवितुः सूर्यस्य इमां सावित्रीं २
रूला १
तेन शिवेन मत्रुकं पन्हूपाँ ऐव
विशिखाः बाणाः न्यातेगिरे
नचिक्षिपिरे विनु नचिक्षि
पिरे १।८०

मियोमार्जनं निराकरणं तदेवफलं प्रयोजनं येषां तान्याननानि मुखानि येषां ते विशिखाः १

तेनिरे भीमाभीमार्जनफला [फला] ननाः॥ नना नुकंप्यविशिखाः शिखाधरजवाससः॥४२॥ काचीजमकं॥ द्युवियज्जामिनीतारसंरावविहितश्रुतिः॥ हैमिषुमालाश्रुम्भे विद्युतामिव संहतिः॥४३॥ गूढचतुर्थपादः॥ विलंघ्यपत्रिणांपक्तिं भिन्नःशिवशिलीमुखैः ज्यायोवीर्यंसमाश्रित्य नचकंपेनकपिध्वजः ४४ जगतीशरणेयुक्तोह

जगति संसारे ईशरणे शिवरणे युक्तः पार्थः १ जगतीशरणे मरणे युक्तः नागराजो एरावणः २ जगतीपृथ्वी तस्याः शरणे रक्षणे दैवेनेति शेषः युक्तः नागराजः शेषः ३ ॥१

शिखाधरा मयूरास्तेषु जातानि शिखाधरजानि वर्हाणि तानि वासांसीव वासांसि पक्षा येषां ते विशिखाः २

निजशरावलिं विलंघ्य शिवबाणैर्भिन्नः ज्यायः प्रशस्यं वीर्यं समाश्रित्य २

सुदुह्धातिप्रजाः पुष्णातिसुधातयाअसितः कृष्णवर्णः पार्थः ॥ ॥ सुधालेपद्रव्यविशेषः तद्वत् सितः धवलः ऐरावणे तु सितः ॥ ॥
तथा सुधयाअमृतेनसितः धवलः शेषः १ ॥ ॥ दानेधनेतवर्षतीति धनप्रदः पार्थः तथा दाने मदं वर्षतीति मदस्रावी हस्ती ॥
॥ तथा दाने अमृतं वर्षतीति अमृतस्रावी शेषः १ ॥

हरिः इव सितः इन्द्रकांतः पार्थः हरी
णां सिंहानां कांतः आवासदाना
त् प्रियः ऐरावणः ॥ हरिकांतः कृ
ष्णप्रियः शेषः १

रिक्रांतः सुधासितः ॥ दानेवर्षीहिमांशंसोनागरा
जइवैवभौ ॥ ४५ ॥ अथार्थत्रयवाची ॥ विफलीकृत
जेतस्यक्षतवाणस्य शंभुना ॥ गांडीवधन्वनः खे
भ्योनिश्चचारकुताशनः ॥ ४६ ॥ संपिंगजटाव
द्विपक्ष२रु लिः किरन्नुरुतेजः परमेणमन्युना ॥ ज्वलितो
दिदिपे
बधिजातवेदसाद्भिमशैलेनसमं विदिद्युते ॥ ४७
शतशोविकिरवानैवद्येतभ्रशमस्मैरणावेगणालि

खंउपते१

हिमांशंसः हिमतिगिमांशुः पार्थः
नागराजः इव ऐरावतः इव
तथा शेषः इव बभौ शुशुभे ॥ १

गांडीवं धनुर्यस्य तस्य गांडीव
धन्वनः अर्जुनस्य खेभ्योइन्द्रि
यरंध्रेभ्यः हुताशनः अग्निः नि
श्चचार निक्रांतः क्रोधादितिभा
वः २

नितां इति शेषः स्वकीया मित्यर्थः अनिवार्यवीर्यतां प्रपद्य दर्शयन्

अघातुकं अमारकं रंहुं प्रजिघाय प्रयुक्तं

शंभोर्धनुर्मंडलतः प्रवृत्तं निसृतं तं रंहुं निवारयिष्यन् सन्

शरजालच्छायवतां पृथ्वीं धरित्रीं विदधे अकरोदित्यर्थः

नै॥ प्रपद्यन्नेनिवार्यवीर्यतां प्रजिघांयेषु मघा-
तुकं शिवः॥४८॥ शंभोर्धनुर्मंडलतः प्रव-
त्तं तं मंडलीद्रं मुमिवांमुभर्तुः॥ निवारयिष्यन्वि-
दधे शिताश्वः (अर्जुनः) किलीमुखछायवतां धरित्रीं॥
४९॥ घनं विदार्यार्जुनबाण पूगं ससार-
बाणोऽयुगलोचनस्य॥ घनं विदार्यार्जुनबा-
णपूगं ससारबाणोयुगलोचनस्य॥५०॥

नेनस्य अनवद्युर्जुनविजयस्येत्यर्थः अयुगलोचनस्य विषमनेत्रस्य शिवस्य॥ सारः स्थैर्ययोगः

कीसयुक्त अप्रसंगः बाणः शरः घनं सांद्रं अर्जुनस्य बाणपूगं शरशतं विदार्य विभिद्य॥

नैरसैरयैकाः पूगाः क्रमुकाः तेषां विभाषावक्षस्य तत्र धान्येति द्वंद्वैकवद्भावः अर्जुनबाणपूगं ससार

बहुधा अनेकप्रकारेण आशुपातिनः शीघ्रपातिनः महेषून् बाणान् मुहुः शरौघैः रुजन् भंजन् सन् तथा दिशः आशाः अपवारयन् आच्छादयन् सन् तथा
क्रियावशात् गतिवशात् अचलाचल चलः धनंजयः महर्षिसंघैः अनेकोव तुरिव बुबुधे ददृशे संबंधः ॥५१॥०॥
विकाशमिति ॥ जगतीशस्य अर्जुनस्य मार्गणाः शराः विकाशं विस्तारं ईयुः ॥०॥ तथा जगति लोके ईशमार्गणाः शिवशराः विकाशं विषमगतिमीयुः भंगमापुरि
त्यर्थः ॥०॥ तथा जगतीं भुवं अश्नुवंतीति तनुकुर्वंतीति जगतीशाः दैत्याः तान् मारयंतीति जगतीशमाराः ते च ते गणाः च जगतीशमार्गणाः शिवगणाः

रुजन्महेषून्बहुधाशुपातिनो मुहुः शरौघैरप
वारयन्दिशः ॥ चलाचलोनेक इव क्रियावशा
न्महर्षिसंघैर्बुबुधे धनंजयः ॥५१॥ विका
शमीयुर्जगतीशमार्गणा विकाशमीयुर्जगती
शमार्गणाः ॥ विकाशमीयुर्जगतीशमार्गणा
विकाशमीयुर्जगतीशमार्गणाः ॥५२॥ संप्रप
तामिति शिवेन वितायमानं लक्ष्मीवतः क्षिति

विकाशमुल्लासमीयुः हर्षं प्रापुरित्यर्थः अहो देवस्यापि परा
क्रमः प्रसरतीति विस्मयं याता इति भावः ॥०॥ तदानीं ॥
मार्गंतीति मार्गणाः अन्वेषकाः जगतीशस्य शिवस्य मा
र्गणाः शिवदूताः देवर्ष्यादयः वीनां पक्षिणां काशो
गतिर्यत्र तत्र ईयुः प्रकाशमार्गेण दिदृक्षुरित्यर्थः ॥५२॥०

१२१कि०

पतेस्तनयस्य वीर्यम् अंगा स्वभिन्नमपि तत्व। १५

विदां मुनीनां रोमांचमंचित ततरं विचरां बभू।

वुः ५२

इति श्री किरातार्जुनिये महाकाव्ये लक्ष्मांके भार

विकृतौ द्वंद्वयुद्धं नाम पंचदशः सर्गः ॥१५॥

ततः किराताधिपतेरलघ्वीमाजिक्रियां वीक्ष्य

विरुद्धमन्युः संतर्कयामास विविक्ततर्कश्चिरं वि

१२१

निन्वन्त्रिवृत्तिकारणानि ॥१॥ मदस्रुतिश्यामितगं
डलेषाः क्रामंति विक्रांतनराधिरूढाः सहिष्णवो ने
हयुधामपि द्विपा नागा नगोच्छ्रायमिवाक्षिपंतः २
विचित्रयाचित्रयतेव भिन्नां रुचं रवेः केतनरत्नभा
सा महारथौघेन नसंततिरुद्धापयोदमंद्रध्वनिना
धरित्री ३ समुल्लसत्प्रासमहोर्मिमालमभिस्फु
रच्चामरफेनपंक्तिं (यथातथा) विभिन्नमर्याद मिवातनोति

क्षीयमाणा जलधेरिवांभः ४ हताहतेत्युद्धत
भीमघोषैः समुज्झिता योधृभिरभ्यमित्रम् नहे
तयः प्राप्ततडित्विषः खेविवस्वदंशुज्वलिताः पतं
ति ५ अभ्यायतः संततधूमधूम्रं व्यापि प्रभाजा
लमिवांतकस्य रजः प्रतूर्णाश्वरथांगनुन्नं तनो
ति न व्योम न मातरिश्वा ६ भूरेणुनारासभधू
सरेण तिरोहिते वर्त्मनि लोचनानाम् नासंत्र

तेजस्विभिः रुरुस्तुकान्तां मत्क्रि प्रदोषः सुरसुन्दरी लां
७ रथांगसंक्रीडितम् अस्य हेषा च हंति मत्तद्विपर
वं हितानि संहर्षयोगाद्विमूर्छितानि नादं निर
हैंति न दुंदुभीनां ८ अस्मिन् यशः पौरुषे लु ला ४
पानाम् अरातिभिः प्रसुरसंहतानाम् मूर्छितरायं र
मुकुंदाच्छिनत्ति नां सारशीतं करि सीकरांभः ९
अस्मत्सहीना [illegible] मुपच्चीयमानैर्निवारयद्भिः र

पदवीं ध्वजिन्याः उधायमायांति नप्रोणितौघैः
पंकैरिवांशूयानघनैस्तयानि १० परिस्खलितवक्षसिदं
तिदंतैर्जायांकशीतांनभसःपतंति नैहप्रमाहंप्रियसा
हसानांमन्दारमालांविरलीकरोति ११ निर्वदि
सन्नाहमणिप्रभौघैः परीयमाणांकरिशीकरेण
स्वर्कास्विंबोन्मीलितमभ्युदेतिनस्वणमाखण्डल
कार्मुकस्य १२ महीभृतांपक्षवतैवभिन्नांविगाह्य

२१ मध्यंपरकाणेन नावर्तमानानिनदंतिभीममंपार
त्रिघेरापद्दवध्वजिन्यः १३ महारथानांप्रतिदंस
नीकमंघिस्यदस्यन्दनमुत्थितानां श्रेमलूनैर ल२
तिमस्तुनेवमातंगहस्तैर्म्रियतेनपंथाः १४ ॥
धृतोसलापीउइवप्रियायाः शिरोरुहाणां शिथि
लः कपोलो नेवहंभारः पतितस्पशंकोनिषादि वाणुंहिशल्यंशंकुर्नासर्वला तोमरोहियामिसमरः तोमर स्यर
वक्षस्थलेमातनोति १५ निउत्सुसंहारइवा

स्म इति १

यथातथा

ससंख्यमहाँयतेजस्विषुजीवितानि लोकत्र॰

व्यादद इति

यांस्वादनलोलजिह्वेनव्यातनोस्माननमत्रम

सुः १६ इयंचदुर्वारमहारथानामाक्षिप्यवी निरस्य २

अवसीदति

र्यमहतांबलानां शक्तिर्मदीयस्यतितीनयुद्धे सौ मां ४

रीवतारापतिधाम्निदीप्तिः १७ मायास्विदेषा एषाशक्तिःतारायाप्रवित् २

मतिविभ्रमोवाध्वस्तंनुमेवीर्यमुताहमन्यः गां॰

डीवमुक्ताहितथापुरेवपराक्रमेतेनशराःकिरा॰

यस्मात् १

धनुः तथा एव क्रोधेन इव प्रबंधेन अविच्छेदेन ध्वनितं भवति धनुः स्वयं शब्दं करोति इव इत्युत्प्रेक्षायां सकृद्वि
कृष्टा मौर्वी विततार इव भवति एकवारा आकर्षणाद् एव विततार इव स्थिता संधानं बाण संधानं
विना एव बाणेन तां संधानं बाणसमूहे बाणता उत्कर्षं तूणात् दूरं व्युदस्य वर्जयित्वा इव
कृतम् इति शेषः॥ बाणाः विना संधानेन एव तूणीरात् स्वयम् एव निःसृत्य धनुषि स्वयम् एव [illegible]
संधानं कुर्वंतीति भावः॥ अपवर्गे बाणमोक्षे मुष्टेर् असंभेदः इव भवति बाणमोक्षे मुष्टेः प्रयोजनं नास्तीति भावः॥ तस्मा
धयोतिः॥२०॥
ते १८ पुंसः पदं मध्यमम् उत्तमस्य द्विधेव कुर्वन् ध
नुषः प्रणादैः नूनं तथा नैष यथाऽस्य वेषः प्रच्छन्न
म् अप्य् ऊहयते हि चेष्टा १९ धनुःप्रबंधध्वनितं रु
षेव सकृद्विकृष्टा विततेव मौर्वी संधानम् उत्कर्ष
म् इव व्युदस्य मुष्टेर् असंभेद इवापवर्गे २० अंसा
व् अवष्टब्धनतौ समाधिः शिरोधराया रहितप्रया
सः धृतौ विकारां स्त्यजता मुखेन प्रसादलक्ष्मीः

स्थिरतयाऽनुसार हायते।

शशलांछनस्य २१ प्रहीयते कार्यवशागतेषु
स्थानेषु विष्वद्र्यंतयानिदतेः स्थितमयानेषु ससौ
ष्ठवस्त्रलक्ष्येषु पातः सदृशः शराणाम् २२ पर शत्रोः र
स्याभ्युपायान्विवरैर्भियोगः प्रसह्य संरक्षणमात्मर
रंध्रे भोक्तेऽपि संभाव्यमिदं गुरौ वा न संभवत्ये रंध्रेषु र
उक्तरीत्याऽसाधारणस्य र व वनेचरेषु २३ अप्राकृतस्यास्य वदुर्मदस्य नि
र्वीर्यमस्यास्त्रवलेन वीर्यम् अल्पीयसोऽप्यम

अस्य किरातस्य वीर्यं मयाऽस्त्रवलेन निर्वीर्यं न कर्तव्यं।

इदमूर्ध्वं किं निर्धार्य २ अनिवार्य वीर्यः सः २

प्रस्थापयतेऽनेनेति प्रस्थापनं तत्तदेवास्त्रं २

यतुल्यवृत्तेर्महापकाराद्धि रिपोर्विवृद्धिः २४
सैसंप्रधार्येदमहार्यसा[illegible]रः सारविनेष्यन्सग॰ पराक्रमिष्यन् २
णस्य शत्रोः प्रस्थापनास्त्रं द्रुतमाजहार ध्वांतं॰ ग्राचकर्ष ३
घनानरूढ्वीर्धरात्रैः २५ प्रसक्तदावानलधू
मधूम्रा संरुंधती धामसहस्ररश्मेः महावना
नीव निशा तमिस्राछाया ततो नैशवलोनिका कालीव कृष्णवर्णा २
ली २६ ग्रासादिताततस्त्रपथमें प्रसह्य प्रगल्भ॰

निशासंबंधिनीत मिस्रातमसंत
तिः तमिस्रा तु तमस्तोमः तिमिरतिवि
स्तः २

ग्रा ह्या १

व्याकरोर २

निद्रां तत्त्ववमं यथा तथा प्रसह्य वैक्लारेण आसादितां सतीं प्राप्तां सतीं गणानां प्रतिभा प्रज्ञाशक्तिः सेव गु
णः तस्य निरासं विदधे सभा इव प्राद्दो गणानां बुद्धिनाशं चक्रे ॥२७॥

तायाः पदवीं हरंती सभेव भीमा विदधे गणानां
निद्राविरासं प्रतिभा गुणस्य २७ गुरुस्थिराण्
युत्तमवंशजत्वाद्विज्ञातसाराण्यनुशीलनेन परिचयस्थलेन २
केचित्समाश्रित्य गुणान्वितानि सुहृत्कुलानीव ध
निदधुः २ नूंषि तस्थुः २८ कृतानतदुर्व्वृत्तइवापरेषां पुरःप्र दैवदुर्मेघःस्वरूप २
पुरःअग्रे पंडवास्त्रेप्रतिकूलवर्तिनि सति २ तिद्वंद्विनि पांडवास्त्रे अतर्कितं पाणितलान्निपे अविचारितं यथा तथा २
तुः क्रियाफलानीव तदायुधानि २९ असंस्थलैः

कृष्यादि फलानि इव १

असंभोगेः प्रतिपादाणादिभिः सतु
संश्लेषवतां तरूणां १

अक्षतधैर्याः १
मदेनमीलंतिनयनानियेषांतेनागाः २

केचिद्दंभिन्नधैर्याः स्कंधेषु संश्लेषवतां तरूणां
मदेनमीलन्नयनाः सलीलं नागा इव स्रस्तकरा
निषेदुः ३० तिरोहितेंदोरथशंभुमूर्ध्नः प्रणम्यमा
नं तपसां निवासैः सुमेरुवप्राद्विवविंबमार्कं
पिशंगमुच्चैरुदियाय तेजः ३१ छायां विनिर्धू
यतमोमयीं तां तत्वस्य संवित्तिरिवापविद्यां य
यौ विकाशं द्युतिरिंदुमौलेरालोकमभ्यादिशतीग

उपविष्टुः २

तपसांनिवासैः अपिवंद्यमानंतेजः ४

किरातमायया ... छन्नत्वं प्राप्त एवंभूतात् शंभुमूर्ध्नः सकाशात् उच्चैः यथातथा तेजः उदियाय २

गणेभ्यः आलोकं वस्तुप्रकाशं अभ्यादिशती वितरंती द्युतिः १

तत्वस्यसंवित्तिः तत्वज्ञानं अपविद्यां अविद्यामिव मायामिव सर्वाः २

णेभ्यः ३२ त्विषां ततिः पाटलितांबुवाहा सा स
र्वतः पूर्वसरीव संध्या निनाय तेषां द्रुतमुल्लसं
ती विनिद्रतां लोचनपंकजानि ३३ एषा विधा नानाविधानि २
न्ये स्त्रविरामबुद्धा शस्त्राणि भूयः प्रतिपेदिरे ते
मुक्ताविताने नवलाठकानां ज्योतिर्विरम्या इव । नक्षत्राणि २
दिग्विभागाः ३४ द्यौरुन्ननामेव दिशः प्रसेदुः
विकाशं १ स्फुटं विससे सवितुर्मयूखैः क्षयं गता या ।

यामवत्यां रात्रौ क्षयं गतायां सहसां ३

महास्त्रं प्रस्थापना स्त्रं दुर्गमिव तस्मिन्महास्त्रे दुर्गे दिग्वारणेन दिग्गजेन स्व परेण शत्रुणा
शिथिलप्रयत्ने ऽस्त्र यथा संयथा तथा रुग्णे भग्ने सति २

मिंवधामवसांपुनःसमीयायदिनेदिनश्रीः स
यथा तथा
महास्त्रे दुर्गे शिथिल प्रयत्ने दिग्वारणैनैवव
रेणरुग्णे। भुजंगमांस्त्रेभुजवीर्यशालीप्रवंधेना
यप्रजिघांयजिसुः ३६ जिह्वाशतान्युल्लसर
यसंजसंलसत्तडित्लोलविषानलानि। त्रा
सांद्रिरसांभुजगेंद्रसेनानभश्वरैस्तसदंवीवि
वत्रे ३७ दिग्नागहस्ताकृतिमुद्वहद्भिर्भोगैः

भुजंगपाशमिति द्विः २
प्रहितवान् २

प्रकर्षेण वंधनाय २

भुजगेंद्रसेनानांसमूहवीन्त्राका
शमार्गमिवस्त्राधात्वयामा
स २

प्रशान्तौऽसितरत्ननीलैः रराज सर्पावलिरुल्ल
संती तरंगमालेव नभोर्णवस्य ३८ निश्वास
धूमैः स्थगितांशुजालं फणावतामुत्फणमंडल
लानां गछन्निवास्तं वपुरभ्युवाहं विलोचना मलिनयतिस्म२
नां सुखमुष्णरश्मिः ३९ प्रतप्तचामीकरभा
तेजसा२ सुरेण दिशः प्रकाशेन पिशंगयंसः निश्चक्रमु
प्राणहरेक्षणानां ज्वालामहोल्का इव लोचनेः

दृष्टिविषाणां सर्पानां१

ण्यः ४० आक्षिप्तसंपातमपेतशोभमुद्दह्निधूमाकु
लदिग्विभागं वृत्तं नभोभोगिकुलैरवस्थां परोपरु
द्धस्य पुरस्य भेजे ४१ तस्माः सुचक्षुश्चवसां समा
हमस्त्रेण तार्क्ष्योदयकारणेन । ते तानयेनैव परो
पर्णां निवारयामास पतिं स्वभूनाम् ४२ ॥
प्रतिघ्नतीभिः कृतमीलितानि द्युलोकभाजामपि
लोचनानि गरुत्मतां संहतिभिर्विहायः क्षण ंतरिक्षं१

परेषांउपज्ञाप्रवरकृतंभंडलभेद
भिन्न३

१२९ कि०

१६

प्रकाशमाभिरिवाभितेने ४३ ततः सुपर्णध्वजपत्र
जन्मा नूनाना गतिर्मुकुलायनं जेवनं जरत्तृणानी
वविचयन्निनायवनस्पतीनां गहनानि वायुः ४४
मनःशिलाभंगनिभेन पश्चान्निरुध्यमानेन निक
रेण भासां व्यूढैरुरोभिः किल विनुद्यमानं नभःस
सर्पविपुरःखगानां ४५ दरीमुखैरासवरांग
ताम्रैर्विकासिरुक्मछदधामपीता जवानि

शुक्तत्तणानिवि२

पश्चात्ताते प्रीयमानं नभः४

१२९

लापूरितसानुजालो हिमाचलः क्षीव इवांचकंपे
४६ प्रवृत्तनक्तंदिवसंधिदीप्तैर्नभस्तलंगांच
पिशंगयद्भिः अंतर्हितार्कैःपरितःपतंगैःछायाः पक्षीभिः २
समाचिक्षिपिरेवनानाम् ४७ सभोगिसंघःस्व
यमुग्रधाम्नांसैन्येननिन्येविनतासुतानाम्
महाध्वरेविध्यपचारदोषःकर्मांतरेणेवमहो प्रायश्चित्तेन २
कर्मस्खलनदोषः २ दयेन ४८ साफल्यमस्त्रेरिपुपौरुषस्यकृत्वा

१३० किं०

१६

गतेभाग्यइवापवर्गम् अनिंधनस्यप्रसभंसमन्युः
समाददेस्त्रंज्वलनस्यजिष्णुः ४९ उर्ध्वंतिर
श्चीनमधश्चकीर्णैर्ज्वालासटैर्लंघितमेघपंक्तिः
आयस्तसिंहाकृतिरुत्पपात प्राणेपतंमिघन्निव
जातवेदाः ५० भिसेवभाभिःसवितुर्मयूखान्
जज्वालविष्वग्विसृतस्फुलिंगः विदीर्यमाणस्य
स्यनिनादधीरंध्वनिंवितन्वन्नकृशःकृशानुः ५१

आयस्तालंधकेध्वतस्यसिंह
स्येवआकृतिर्यस्यसः ४

वीदीर्यमाएस्यविदलतःश्म
तःपाषाएस्ययोनिनादःतद्
तधीरंध्वनिंवितन्वन्सन्२

तुंगशृंगान् पर्वतचयान् ३

चयानिर्वांद्रीनिव तुंगशृंगान् क्वचित्सुराणी वहिराम
याति महावनानीव च किंशुकानां तलानवह्निः प्रव
केर्नुवह्ना ५२ मुकुलालसल्लवलोहिताभिरु
च्चैः शिखाभिः शिखिनोवलीढाः तलेषु मुक्तविशी
र्णमुकुः सांद्रांजनश्यामरुच्चैः पयोदैः ५३ लिल
क्षतीवक्षयकालरौद्रैः लोकं विलोलार्चिविरोहि
ताश्वे पिनाकिनो नूतनवां वुवाह मरुत्स्वं पुनः पांश

वायुवशात् २

शिखिनः अग्नेः उच्चैः उन्नमिता
भिः शिखाभिः ज्वालाभिः मुहुः
अवलीढाः दग्धाः पयोदाः मे
त एव कृष्णाः वृक्षवुः ४

अधोभागेषु मौक्तिकवत्
विशदाः वर्त्तुः ४

वरुणस्य १

रोहिताश्वेऽग्नौ लोकं लीलक्षती
दसति भक्षयतीव सति रोहिताश्वो वायुसखादहमरः २

जलास्रं १

नियुक्तवारू १

धरित्रीधराः पर्वताः तत्तुल्यरोधो पयोधराः ... १

विद्युद्भिः आलिंगिता नीलमूर्तयो नीलांगा नि येषां ते २

पराहतेन ध्वस्ता नष्टाः शिखा यस्मिन् वपुषि ४

अधोमुखी आकाशसरिदिव निपतंतीति अधोमुखाकाशसरिन्निपातिनी आपो जलानि प्रसक्तं अविच्छिन्नं मुमुचुः अपशब्दो नित्यं बहुवचनांतः ३

अधिक्षिप्तं आहृतं ततः समिद्धं दीप्तिमत् दीप्तं तेजो यस्मिन् ५

अस्तेर्वपुषि शिखिशरीरे कृतास्पदाः कृतस्थानाः तत्र आयसिरव लातुइव ४

ऽत्तैः प्रणिन्यैं ५४ ततो धरित्रीधरतुल्यरोधस

स्तडिल्लतालिंगितनीलमूर्तयः अधोमुखा

काशसरिन्निपातिनीरपः प्रसक्तं मुमुचुः पयो

मुचः ५५ पराहतध्वस्तशिखे शिखावतां वपु

ष्यधिक्षिप्तसमिद्धतेजसि कृतास्पदास्तमुद

वायसिंधवो निपयोनिपाताः अपमेव वितेनिरे ।

५६ महानलैर्भिन्नसिताभ्रपातिभिः समेयुसयः

महानले अग्नौ भिन्नानि खंडानि सिताभ्राणीव पतंतीनि जलैः १

क्वचनैनपाकेनसद्यः फेनतां समेत्य वप्रित्सयं नाशं व्रजद्भिः जलैः १

धूमैः समागतासंगतात्विषः २

क्वचनैनफेनतां व्रजद्भिरौद्रैर्धनवप्ररिस्रयंजलैः
वितेनेद्विविधूमसंहतिः ५७ स्वकेतुभिःपांडुवि
नीलपाटलैः समागताः शक्रधनुःप्रभाभिदः स्फुर
संस्थितामादधिरे विभावसोर्विचित्रचीनांशुक
चारुतांत्विषः ५८ जलौघसंप्लवेन मूर्छितः
स्वतःप्रसक्तविद्युल्लसितैधितद्युतिः प्रशांतिमे
ष्यन्धृतधूममंडलो बभूवभूयानिवतत्रपावकः ५९

इंद्रधनुःद्युतिभाजः त्विषः ३

वस्त्रविशेषाणां मनोहरतां आदधिरे ४

किंचित्कालमर्यादां स्वल्पकाले ननष्टविद्युर्थः ४

१३२ कि०

प्रबद्धानां सिंधोरूर्मीणां चयाराशयः तद्वत् स्फवीयसां स्थूलतराणां पयसां रयैः पूरैः विभिन्नाः विच्छेदिताः कृशानवः १

प्रांतसंध्यारागैः लवैः २

१६

प्रबद्धसिंधूर्मिचयः स्फवीयसां रयैर्विभिन्नाः पयसां
प्रपेदिरे उपांतसंध्यारुचिभिः सरूपतां पयोदवि
च्छेदलवैः कृशानवः ६० उपेयसंनतद्युतिरप्यसं
शयं विभिन्नमूलोऽनुदयाय संक्षयं तथापि तोयो
घविभिन्नसंहतिः स हव्यवाहः प्रययौ पराभवं ६१
अथ विहितविधेयैराशुमुक्तावितानैरसितनग
नितंबश्यामभासां घनानां विकसदमलधाम्नां

तथापि नतद्युतिः मंदतेजाः विविभिन्नमूलः सन् असंशयं यथा तथा अनुदयाय पुनरनुत्थानाय संक्षयं नाशं उपैति ४

पयोदानां ये विच्छेदं प्राप्ताः लवाः शकलाः तैः २

अप्रातिप्रशमनात् कृतकृत्यैः २

१३२

निपुणानाम् २

प्रापतीं लोमलतां क्रियमधिकविमुक्तं वह्निला
लादिवंशैः ६२ इतिविविधमुदासे सव्यसाची
यदस्त्रं बहुसमरनयज्ञः सादयिष्यन्नरातिम्
विधिरिवविपरीतः पौरुषंन्यायवृत्तेः सपदित
दुपनिन्येरिक्ततां नीलकंठः ६२ वीतप्रभावत
नुरप्यतनुप्रभावः प्रत्याचकांक्ष जयिनीं भुज
वीर्यलक्ष्मीं अस्त्रेषुभूतपतिनापहृतेषुजिष्णुः

नीलकंठः शिवः सपदि तदस्त्रं न्याय
वृत्तेः सकाशात् रिक्ततां व्यर्थ
तां उपनिन्ये २ विपरीतः वि
धिः दैवः पौरुषमिव ४

क्षीणोपि अतनुप्रभावः निसर्ग
सामर्थ्याधिकः २

अवसादयितुकामस्सन् २

गतप्रभावः तताऽस्त्रप्रतिमा २

जयनशीलां २

प्रत्याचकांक्ष पुनरिच्छेव अस्त्रबलापहारेपि उपायांतरेण जेतुमिच्छामि २

१३३ कि०

वर्त्तिष्यतादिनकृतेवजलेषुलोकः॥ ६४॥ १६

इतिश्रीकिरातार्ज्जुनीयेमहाकाव्येलक्ष्म्यंकेभारविकृ

तौकिरातार्ज्जुनीयास्त्रयुद्धंनामषोडशः सर्गः॥१६

अथापदामुद्धरणक्षमेषुमित्रेष्विवांसेषुतिरोहिते

षु धृतिंगुरुश्रीर्गुरुणाभिपुष्यन्स्वपौरुषेणैवशरा

सनेन १ भूरिप्रभावेणरणाभियोगात्प्रीतोविजि विगतकपटः २

ह्मस्तदीयवध्वा स्पर्द्धोप्यविस्पष्टवपुप्रकाशः

रणरुध्या स्पर्द्धोपिप्रज्वलनपिशंगतवपुप्रकाशः क्रोधेपिनाक्रोधरवस्थितः१ १३३

अभेद्यं २

गमनं कुर्वन्सन् १

सर्वन्महाधूममिवाद्रिवह्निः २ तेजः समाश्रित्य प
रैरहार्यं निजं महन्मित्रमिवोरु धैर्यं आसादय प्राप्नुवन्सन् २
गतप्रभावं
न्तः स्खलितप्रभावं भीमे भुजालंबमिवारिदुर्गे
३ वंशोच्चितत्वादभिमानवत्या संप्राप्तया संप्रिय
अभृशः समस्तं आक्रान्तुमिच्छया ३
तामसुभ्यः समस्तमापद्दितया परेणं वध्वेव
कीर्त्या परिरभ्यमानः ४ पतिं नगानामिव बद्ध
तथा तथा
मूलमुन्मूलयिष्यन्तरसा विपक्षं लघु प्रयत्नं

प्रतिवद्धशक्तिः १

निगृहीतवीर्यस्तिमिमार्गगामवेगइवेद्धरेण ॥५॥ संरक्ष
रवशादूर्ममयत्सुचेतः प्रयोगशिक्षागुणभूषणेषु
॥ जयंजयार्थेषु शरेषु पार्थः शठेषु भावार्थमिवाऽ
शशंसे ॥६॥ कुलकं ॥ भूयः समाधानविवृद्धतेऽ
जः नैवं पुरा युद्धमिति व्यथावान् संनिर्ववामा
स्रममर्षनुन्नं विषं महानाग इवेक्षणाभ्यां ॥ ७
तस्याहवायाससविलोलमौलेः संरंभताम्रायतलो

क्रोधोत्थापितं २

सोऽस्तकेशस्य १

शांतंकुर्वन्निव १

वनस्य निर्वापयिष्यन् किंवराचकतन्मे प्रस्तावयामा
समुखं निदाघः ८ क्रोधांधकारांतरितो रणाय भ्रू
भेदलेखा सवभार तिस्रः घनोपरुद्धः प्रभवाय वृ वृष्टिजनकाय २
ष्टेरूर्ध्वांशुराजिरिव घर्मरश्मिः ९ संप्रध्वनन्त्यां
युद्धनादि त्वाव हस्तेन दिग्नाग इवाद्रिशृंगं वलानि
शुंभोरिषुभिस्ततापचेतांसि चिंता भिरिवाशरीरः अनंगः २
१० सद्वादितेवाजिनिविश्ववुद्धो गुणाभ्यस्तपैव

आगता अनिनिर्विशिते २ गुणानां सहिष्णुता १
हितोपदेशं १ युवकत्वोसिर प्रयोजनध्यानैः २

आवाङ्मनसगोचरे व्रतशिविलयेवाकु वेदांतशास्त्रमिव यथा उपरमे १

उपरता १

शत्रुविषये १

विपक्षपाते ऽगोचरे वागिव चौपरेमे शक्तिः शर

राणां शितिकंठकाये ११ उमापतिं पांडुसुतप्रणु

न्नाः शिलीमुखा न व्यथयां बभूवुः मध्यस्थितस्या

रश्मयः

सुमतां समूहमर्कस्य पादा इव हैमनस्य १२ सं

प्रीयमाणो ऽनु बभूव तीव्रं पराक्रमं तस्य पतिर्गणानां

विषाणभेदं हिमवानसह्यं वप्रानतस्येव सुरद्विपस्य १३

तं स्मै हिमाद्रेः स्फुरणे समर्थं प्रदास्यता वांछितमिव प्रता

वितरिष्यता १

असुमतां प्राणिनां समूहं रव ४

संद्रव्यमानः सन् ३

पार्थाय १

अमुस्थितस्याद्विपस्तनि

तं च मितिद्धिः ३

प्रतिदंभतयति शोषः ज्ञातुं रव

१

कारणानां ब्रह्मादीनां विकारलेन जनकेन शिवेन सः अभिभवः अर्जुनस्येति भावः तदानीं चिरं बहुकालं विषेहे सोढः नासह्यादिति भावः १

~~सो[illegible]दितिभावः १~~

शत्रुणा प्रतिहतबलस्य हृतोत्साहातिशयः २   उर्जवंति २   ना १

पम् चिरं विषेहेऽभिभवस्तदानीं सकारणानामविकारलेन

१४ प्रसह्य तेजां हृतसर्ववेगः पराक्रमं ऽस्या यसि

यस्तनोति तेजांसि भानोरिव निःपतंति यशांसि वीर्य

ज्वलितानि तस्य १५ दृष्टावदाने व्यथतेऽरिलोक   दृष्टकौरुवान् ४

कः प्रध्वंसमेति व्यथितस्य तेजः तेजोविहीनं विजहा

ति दर्पः शांतार्चिषं दीपमिव प्रकाशः १६ ततः प्रया

तैस्समदावलेपैः सहस्य ताया पदवीं जिगीषो गां १८   नायकस्य १

जिगीषुणा जेतुं शक्यो भवतीत्यर्थः १

धेनजेतुः प्रमुखागतस्य प्रतिद्विपस्यैवमत्तगजौ
घः १७ एवं प्रतिद्वंद्विषु तस्य कीर्तिं मौलिंदुल्ले-
खा विशदां विधास्यन् इ येव पर्याय जयावसादं
रणक्रियां शंभुरनुक्रमेण १८ मुनैर्विचित्रैरि
षुभिः सम्भूयानन्नित्यैव शंभुः तपतैर्वलौघः स-
तांतमलाभेन समुत्पत्तद्विजाति स्यभावैर्द्विवंजी
वलोकः १९ वितन्वतस्य शरांधकारं त्रस्ता-

तं१

निसैन्याविरवं निशेमुः प्रवर्षतः संत वेपुनीक्ष
पाघनस्येवगवांकुलानि २० संसायकान्संसा
ध्वसविप्लुतानां क्षिपन्यरेषामपिसौषवे न
शशीवदोषावृतलोचनानां विभिद्यमानः प्रथ
गोवभासे २१ क्षोभेणतेनाथगणाधिपानांभे
दंजयावाकृतिरीश्वरस्य तरंगकंपेनमहाह्रदा
नांछायामयस्येव दिनस्यभर्तुः २२ प्रसेदि

वांसं नतमाप कोपः कुतः परस्मिन पुरुषे रजो वा
ऽऽकार वैषम्यमिदं नु भेजे दुर्लक्ष्यचिह्ना मह
तां हि वृत्तिः २३ विस्फार्यमानस्य ततो भुजाभ्यां
भूतानि भर्त्रा धनुरंतकस्य भिन्नाकृति संददृशुः
स्फुरंतीं क्रुद्धस्य जिह्वामिव तक्षकस्य २४
स व्यापसव्यध्वनितोरुचापं पार्थः किराताधि
पमाशशंके वैषम्यसंपादितकर्णतालं जेतारम

जेंव्यालमिवापराध्यः २५ निजघ्निरेस्यांस्य
हरेषुजालैः पतंतिवृंदानिशिलीमुखानां तेज
स्विभिःसिंधुमुखागतानियादांसिजादोभिरि
वांबुराशेः २६ विभिदमं तःपदवीनिरोधंवि
ध्वंसनंच्यौविदितःप्रयोगः नेतारिलोकेषुकरो
तियद्यत्तेच्छकारीस्यशरेषुशंभुः २७ सोढाव
गीत्तंप्रथमायुधस्यक्रोधोज्झितैर्वेगितयाप तद्भिः

तर२

सोढवगीतानि पदैः स्खवगीतानि
प्रथमायुधानि पूर्वोक्तक्ष्याः वा
णाः यस्य तस्य १

छिन्नैरपि त्रासितवाहिनीकैःपेतह्रुताग्रैरिवत
स्यवाणैः २८ अलंकृतानामृजुतागुणेन गु
रूपदिष्टां गतिमास्थितानां सतामिवापर्वणि
मार्गणानां भंगःसजिह्मोधृतिमुन्ममाथ २९
बाणच्छिदस्ते विशिखाःस्मरारेरवाङ्मुखीभू
तफलाःपतंतःअखंडितं पांडवसायकेभ्यःकृ
तस्य सद्यःप्रतिकारमीयुः ३० त्रिविक्रीयमाना

असंधौ प्रत्य अप्रस्तावे त्रिकां
उरसर्पः ३

ते शिवविशिखाः पांडवसायकानां
कार्यस्य सद्यः प्रतिकारं निष्क
लत्वं कुर्युरिति भावः १

शीघ्रगतित्वात् अर्धं कुर्वा
नान् तान् बाणान् १

पुरां तु ताशिवः तस्यार्जुनस्य पराक्रमेऽप्रतियत्नो हेतोः अन्योन्याविशेषेणेन्यातिशयकरणेन अतिरिच्यमाने उत्कृष्यमाणे सति पुरि
प्रभूतं प्रवृत्तकवर्षं बाणवर्षं निदाघेनकेनैदाघः प्रं वुमेघः इव निरासमुमोच ॥३२॥

शिवबाणानांखंडनाः शारवाणाः १

रणशंकयाक्षुभितायाः२

नातिलाघवेन प्रमाथिनः स्थानैर्भवमार्गणम्
शंकाकुलायानिच स्वानैर्गाढं वाणैर्ध्वजि
न्याः हृदये बुजिस्मुः ३१ तस्याप्रतियत्नाः इति
रिच्यमाने पराक्रमे न्योन्यविशेषणेन हंता
पुरां भूरिएष तत्ववर्षं निरासनैदाघं इवांबुमेघः ३२
श्वसन्स्वस्थ्यंतः कश्चिद्देवमर्मप्रियेषिणानुप्रहिताः
शिवेन सुहृत प्रयुक्ता इव नर्मवादाः शरा मुनेः प्री

तास्यवन्मांसीव३

इंदुमौलिः स्वं वलिं मतिमानं आलंलवे

तिकरा वभूवुः ३३ अस्त्रैः समानामतिरेकि
णीं वा पश्यन्निषूणामपि तस्य शक्तिं विषादवक्त
व्य वलः प्रमाथी स्वमाललंवे वलिमिंदुमौलिः
३४ ततस्तपोवीर्यसमुद्धतस्य पारंयियासोः स
मरार्णवस्य महेषुजालान्यखिलानि जिष्णोरर
र्कः पयांसीव समाचचाम ३५ रिक्ते सविस्रं
भमथार्जुनस्य निषंगवक्रे निपपात पाणिः अ

उत्साहभंगेन ... वलात्रियस्य सः २

सविश्वासं यथा तथा २

शराः एवंग्रथ्योधनं तस्मात् त्यक्तेस्मिन् तस्मिन्निषुधौ तूणीरे सति कौइव सतृसान्त्रकांडेश्मनव सदेध्यस्तार्थसारे नष्ट

धनसारे एवं सह तेवंधाविव तत्कालवंध्यप्रणयः निष्फलयत्नः वितथकामे मोघप्रयासे निष्फलयत्ने जर्थ

प्रार्थना सर्वः अकृतार्थः एवेतिभावः सः पार्थः निर्वाच्यतामकृत स्त्रस्माद पवाद रहितं कामयत इति निर्वा

च्यता कामः सन् अभिमुख्यं सन्मुखं प्रपेदे प्राप यथा कश्चित् कृतज्ञः तत्कालाकृतोपकारं विवंधुं पूर्वोपकारस्मरणात्

पुनः पुनः अनुवध्नाति तद्वदित्यर्थः ॥३६॥

त्वद्विपापीतजले सतर्षमतंगजस्येव नगाश्मरं

ध्रे ३६ च्युते स तस्मिन् इषुधौ शरार्थात् ध्व

स्तार्थसारे सह सैव वंधो तत्कालमोघप्रणयं प्र

पेदे निर्वाच्यता कामइवाभिमुख्यं ३७ व्यापा

रयामास गतागताभ्यां सवेगमग्रांगुलिरस्य

तूणीरे २ तूणे विधेयमार्गे मतिरुन्मुखस्य नयप्रयो

गाविव गां जिगीषोः ३८ बभार भून्या कृतिरर्जु

विधेयमार्गे कर्तव्यान्वेषणे उन्मुखस्य प्रवृत्तस्य तथा गां भुवं जिगीषोः नायकस्येति शेषः

मतिः बुद्धिः नयः साम्नुप्रयोगः प्रयोगः उपायः तौ नयप्रयोगाविव २

व्याघ्रहृद्या मासत्व

नयः नीतिः प्रयोगः उपायः २

त्रिस्रोजस्यकृ १

न स्तौ महेषुधी वीतमहेषुजालौ युगांतसंक्षुब्ध
जलौ विजिह्मः पूर्वापरौ लोक इवांबुराशी ३९ (शस्त्राः २)
तेनानिमित्तेन तथा न पार्थस्तयोर्यथा रिक्ततया हेतुना (वाणक्षयरूपेण २) (तूणीरयोः २)
यानुतेपे स्वामापदं प्रोह्य विपत्तिमग्नं शोचंति
संतो ह्युपकारिपक्षं ४० प्रतिक्रियायै विधुरः (प्रतिकर्तुमसमर्थः सः तस्याः २)
स तस्मात् कृच्छ्रेण विश्लेषमियाय हस्तः परा
मुखेपि कृतोपकारात्तूणीमुखान्मित्रकुलादिव

सः पाणिः पराङ्मुखेपि तत्काले वैमुख्येपि कृतोपकारात् तस्मात्तूणीमुखात् मित्रकुला
दार्यः साधुः श्रेतरः इव स्वार्थः साधु कुलीनयोरिति विश्वः कृच्छ्रेण विश्लेषमियाय २

तदानीं भर्तुः स्वामिनोऽर्जुनस्य तूणयुगस्य पक्ष्मालिक्रिया पक्षतः करणं उपकारिका इव जज्ञे जाता तदा तितिक्षायोग्यतायां विफलीकृतायां सत्यां पत्युः स्वामिनः पुरोऽग्रे आसितव्यं स्थितं साहसमेव भवति ४२॥०

वीर्यैः ४१ पक्ष्मालिक्रियां तूणयुगस्य भर्तुः
जज्ञे तदानीमुपकारिणीव संभावनायां ह्यं
फलीकृतायां पत्युः पुरः साहसमासितव्यं ४२
तं शंभुराक्षिप्तमहेषुजालं लोहैः शरैर्मर्मसु
निस्तुतोद हृतोत्तरं तत्त्वविचारमार्गे वक्तेव
दोषैर्गुरुभिर्विपक्षम् ४४ जलारण्यांस्मा द
चिरेणाव मेज्वलकाणि द्योतितहेमलेखम्

दीव्येति शेषः अस्मात् अर्जुनात् अचिरेणाल्पकालेन वर्मकवचं संजहार २

शंभुनाक्षिप्तानि अपहृतानि महेषुजालानि यस्य तं मुनिं ४
व्यथयामास २

वक्ता गुरुभिर्दोषैः निरस्तः स्या
नैतत्तत्त्वविचारमार्गे वादमध्ये
हृतोत्तरं निरुत्तरीकृतं विप
क्षं प्रतिवादिनमिव ४३॥

लेऽः प्रबलः मरुत् पतंगात् सूर्यात् तडित्वतः तडिद्युक्तस्य अंबुदस्य मेघस्य एकनीलं केवलं हस्त
वर्णं खण्डमिव १४॥ भगवन्मायया मुक्तकंचुको मुनिः मेघनिर्मुक्त सूर्य इव दिदीपे इति भावः॥

त२

च्चैरुपेत्तं गगनं मरुद्धेकनीलं तडित्वतः खण्डमिवांबु
दस्य ४४ विकोशनिर्धौततनोर्महासेः फणावत
स्त्र्यक्षसिविच्युतायां प्रतिद्विपाबद्धरुषः सम
क्षं गजस्य चौद्धिप्रमुखच्छदस्य ४५ विबोधि
तस्य ध्वनिनाघनानां हरेरपेतस्य च शैलरं
ध्रात् निरस्तधूमस्य च रात्रिवह्नेर्विनातनु
त्रेण रुचिं स लेभे ४६ युग्मं अचितताया

(interlinear: मुक्तकंचुकस्य; सर्पस्य)

विनातनुत्रेण तनुत्रायत इति तनुत्रं वर्म तेन विना १४
सोऽर्जुनोऽपि एतेषां रुचिं शोभां लेभे पूर्वेणान्वयः॥ महासेः खड्गस्य फणावतः सर्पस्य गजस्य हरेः सिंहस्य
रात्रिवह्नेः रात्राग्नेः १४

कोशादुद्धृतो निर्धूततनुः शालो
ल्ली छेत्र्तिः तस्य महासेः खड्गस्य २

प्रतिद्विपः शत्रुबद्धरुषः बद्धको
पस्य समक्षं प्रतिगजस्याग्रे
निरस्तमुखच्छदवरणस्य ना
गस्य गजस्य ३

शैलरंध्रात् अपेतस्य निर्गतस्य
हरेः सिंहस्य ३

तदानीं कवचपतनसमये महीगतौ तौ रघुपार्थिवौ गोत्रामरति प्रसिद्धौ अप्रथितता यां अपि अप्रथेत तलेपि तदीयकुक्षे स्वामिव्यसने युक्तां योग्यां अप्रकिं चनक रस्वा
दितिभावः अनुद्धतां अवकास्युरवल्लं वात्याराहितत्वं प्राप्य चेतना या योगं चैतन्यं विवक्तुं कथयामास तुः इ वेसु तेप्रेक्षा अप्रथेत नलेपि अवकाशस्तु लो
तमौ कलात् चेतना धर्मयोगादितिभावः ४७॥

सतोगुणे २

सपित्नामयुक्तामनुद्धतां प्राप्य तदीयकोष्ठे मही
तार गतौ विबुधी तदानीं विवक्तुं चेतनयेव योगं
४७ स्थितं विशुद्धं नभसीव सत्वं धाम्नात पो
वीर्यमयेन युक्तम् शस्त्राभिघातैस्तमजस्र (निरंतरं)
विश्वकर्मा २ मीशं स्वशस्त्राविव स्वतमिवौल्लिलेख (तक्ष) ४८
संरंभवेगोत्थितवेदनेषु गात्रेषु वाधीर्यमुपाग
(सत्सु) तेषु बभूव तस्यागलितेषु शैलो हतिरस्का

संरंभातिशयेन संभ्रमातिशयेन स्तब्दुःखेषु गात्रेषु वाधीर्यं वधिरस्यभावः
वाधीर्यं जडत्वं उपागतेषु सत्सु अगलितार घुराशब्दोयेन तस्यार्जुनस्य २।१
ख्यातम मन्युः स्वकोपः लोहस्य विकारो लौहः कार्ष्णायसः तिरस्क्रियते अ
धाद्यते ऽनेनेति तिरस्कारः कंचुकः कवचं बभूव क्रोधैव चर्म बभूव क्रोधैक चर्मणोवीराणां किमन्यै र्लोहभारै रितिभावः ४८॥

१४२ कि०

नौशनि४

ततः अनुपूर्वौ पूर्वपूर्वमनुगतौ गोपुच्छाकारौ आयतौ दीर्घौ वर्तुलौ च बाहू यस्य सः ॥०॥ श्रीमान् शोभावान् ॥०॥ तथा क्षरल्लोहितदिग्धदेहः स्रवद्रुधिरलिप्तगात्रः ॥०॥ पार्ष्णिघातैः स्तत्रू(?)ष्यिपुटिकेगुल्फैः पुमान् पार्ष्णि रथस्तत्र अरिः समरः क्षितिं विधुन्वन् प्रकंपयन्निव वेगेन आस्कन्द्य अभिद्रुत्य विमुक्तनादः सोऽर्जुनः ॥५०॥ मघोनः इंद्रस्य अंशशनि(?)नाव ज्ञेण सा संगतेन कल्पेन प्रलयसदृशेनेति भावः ॥०॥ शशांक १७

स्पृशकलेखेवंकृतस्यैवाकृतिर्यस्य तद्धद्धक्र मिसर्पः कांकुरं बतद्धदेवेति भावः ईदृशेन धनुषा शंभुं भर्तुमिच्छुः स

रं ईवौ सम मन्युः ४८ ततोऽनुपूर्वायतवृत्तबाहुः श्री

मान्क्षरल्लोहितदिग्धदेहः आस्कंद्य वेगेन वि

मुक्तनादः क्षितिं विधुन्वन्निव पार्ष्णिघातैः ५०

सा संगतेना मघोनः शशांकलेखाकृतिकांकुरे

ण शंभुं विमर्द्धधनुषा जघान स्तंभं विषाणेन म

हानिवेभः ५१ युग्मं रयेण सा संनिदधे प

तंती भवोद्भवेनात्मनि चापयष्टिः समुद्धता

रयेण पतंती सा चापयष्टिः भवोद्भवेन शिवेन आत्मनि शरीरे अंतर्दधे काइव परेउत्कृष्ट ओजसि परज्योतिषि विक्षिप्ते तेन तनुनाराज र्षिणा समुद्धता अनेकमार्गगा सिंधुगंगेव यथा केशपाशे संनिदधे अंतर्दधे तथा चापयष्टिः शरीरे अंतर्दधे इत्यर्थः ५२॥०॥

नमहानिभोहस्ती विषाणेन दंतेन स्तंभमिव जघान ॥५१॥

१४२

सिंधुरनेकमार्गपरिस्थितैर्नौ जसि जन्तुनेव ५२
विकार्मुकः कर्मसु शोचनीयः परिच्युतौदार्य इ
वौपचारः विचिक्षिपे भ्रूलभ्य तां सलीलं संप
त्रिभिर्दूरमदूरपातैः ५३ उत्कोटकल्याणफलैर
भिरक्षन्वीरव्रतं पुण्यरणाश्रमस्थः जपोपवा
सैरिव संयतात्मा तेपे मुनिस्तैरिषुभिः शिवस्य
५४ ततोग्रभूमिं व्यवसायसिद्धेः सीमानम

ततः स्वापांतदृष्टिनानंतरं १
विपदि गेतत्व्यस्य्यानेशरणमिषुर्षः मतासिं १

आहवाभिरचितैरूपं तीव्रं
तपश्चाभिरक्षन् २
पुण्ये योरणएवआश्रमः त
त्रतीष्ठतीति २
नियमितात्मितः २
कश्चित्ततपस्वी जपोपवासै
रिवयथातेपे २

दानवर्जितः उपचारः सत्कारः
इवयथाशोचनीयः २४
उत्कोटमासन्नंकल्याणंफलं
त्रस्त्रलाभरूपं स्वर्गादिकंच
यंस्यसः उभयपदी ४
कार्यसिद्धेः उपरिसाधकत
मभिरूर्ध्वः १

१४३ कि०

अनवद्यकर्मा अगर्ह्यकर्मा तथा साकं भुजेनाकुर्मिणा अभिदीप्तः प्रकाशितः वारिधिरिव तथा निस्त्रिंशभृता खड्गयुतेन हस्तेन अभिदीप्तः प्रकाशितः सोऽर्जुनः शरान् अवद्यान् अनुद्येत्य चित्रं यथा तथा प्रविचारमार्गैः खड्गिनां गतिभेदैः चचार पूर्वं॥५०॥

१८

ध्यैरति दुस्तरे सः तेजः प्रतापाख्यमुत्तमासिं
साक्षादहंकारमिवावलंबे ५५ शरानवद्य
नैनवद्यकामश्चचारश्चित्रं प्रविचारमार्गैः
हस्तेन निस्त्रिंशभृताभिदीप्तः साकं भुजेनावारिधिरू
र्मिणेव ५६ यथा निजे वर्त्मनि भाति भाभिश्छायामये
प्यंशुमान्स्तु सहस्ररश्मिः तथा नभस्यांभुनगस्थली
षु स्पष्टद्विमूर्तिर्ददृशे स भूतैः ५७ स रूपदेशाद

तथा सोऽर्जुनः भूतैः गणैः पर्वतभूमिषु भूमकस नभसि अंभसि आकाशे जले शीघ्रं स्पष्टद्विमूर्तिः ददृशे स्र

तेजः श्रियां प्रतापः संपदं शास्त्र यहेतु विसर्गः उत्तमासिं महा खड्गं १

पर्वतभूमिषु भूमकस्तन२

१४३

शिवेन प्रणुन्नः क्षिप्तः तेन शिलीमुखेन सरुप्रदेशात् मुष्टिप्रदेशान्नवपिंजूला सरुत्सरुः खड्गादिमुष्टौ स्या-
दित्यमरः अपवार्जितां गतः लूनविग्रहः असिः खड्गः तस्यार्जुनस्य पाणेः हस्तात् पपात घनस्य मेघस्य
वप्रात् तटात् वैद्युतोग्निः रवपर ५८
आक्षिप्तानि दूहतानि चापं धनुः आवरणं वर्म इषुजालं च यस्य २

पवर्जितां गः शिवप्रणुन्नेन शिलीमुखेन ज्वलन्न-
सिस्तस्य पपात पाणेर्घनस्य वप्रादिव वैद्युतोग्निः ५८ वैर
आक्षिप्तचापावरणेषुजालश्छिन्नोत्तमासिः स मृधे-
ऽवधूतः रिक्तप्रकाशश्च बभूव भूमेरुत्सारितोद्या-
न इव प्रदेशः ५९ स खंडनं प्राप्य परादमर्षवान्भु-
जद्वितीयोपि विजेतुमिच्छया ससर्ज वृष्टिं परिरु-
ग्णपादपां जवेन मेघः पयसामिवाश्मनाम् ६०

परात् परस्मात् शत्रोः खंडनं भंगं प्राप्य अमर्षवान् सोऽर्जुनः भुजद्वितीयः भुजमात्रसहायः सन् विजेतु-
मिच्छया जवेन अश्मनां सम्बन्धिनीं परिरुग्णाः रुग्णाः भग्नाः पादपाः यया सा तां वृष्टिं ससर्ज अश्मनि

उत्सारितं उत्पाटितं उद्यानं यस्य सः भूमेः प्रदेशः भूविभागः २व४

१४४ किं०

भूतानामधिपतिना शिवेन शिलाजाले पृषत्कैर्बाणैः क्षयं गमितवति सति नीते सति इंद्रसूनुः उच्छ्रायेण उच्चत्वेन स्थगितं नभो दिशामंतरा
लं येन तं तथा नीरंध्रं सांद्रं रोहंतीति रुहाः क्षितेः रुहाः तेषां जालं चिक्षेप ॥६१॥०
ईशानः शिवः निःशेषं यथा तथा शकलितानि खंडितानि वल्कलानि त्वचः अंगानि शाखाः सारो मज्जा च येषां तैः भुवम १७
भितः कषायो रागः स्वरसः तेन रंजितमिति यावत् रागे कषायः काषायो रक्तीति वैजयंती तेन चित्रां चित्रवर्णां कुर्व

नीरंध्रं गमितवति क्षयं पृषत्कैर्भूतानामधिपतिना शि
लावितानेः उच्छ्रायस्थगितनभोदिगंतरालं चिक्षेप
क्षितिरुहजालमिंद्रसूनुः ६१ निःशेषं शकलितवल्क
लांगसारैः कुर्वद्भिः भुवमभितः कषायचित्राम् ईशा
नः सकुसुमपल्लवैर्नगैस्तैरातेने बलिमिव रंगदेव
ताभ्यः ६२ उन्मज्जन्मकर इवामरापगाया वेगेन
प्रतिमुखमेत्य बाणनद्याः गांडीवी कनकशिलानि

द्भिः सकुसुमपल्लवैः तैः नगैर्वृक्षैः रंगस्य युद्धरंगस्य देवताभ्यो बलिं पूजामिव व्यातेने ॥६२॥०

गांडीवी अर्जुनः उन्मज्जन् उत्पतन् सन् मकरः जलग्राहविशेषः अमरापगायाः गंगायाः इव बाणनद्याः
बाणप्रवाहस्य वेगेन प्रतिमुखं अभिमुखमेत्य आगत्य कनकशिलानिभं कनक[illegible] काठिन्याति १४४
शयद्योतनार्थं विषमितलोचनस्य त्रिनेत्रस्य वक्षः हृदयं भुजाभ्यामाजघ्ने हतवान् ॥६३॥०॥

कीर्त्तिलक्ष्म्योः उपायं साधनभूतं तथा अरिसैन्यैः असुगमं भीष्माद्यैः दुरासदमिति भावः ईदृशं वि
क्रमं पराक्रमं अभिलषतः शिशुस्तूपक्षेयत्किंचित् महत् फलं प्रार्थयमानस्येत्यर्थः अ
तएव अंकं अंकंतिकमभ्यागतस्य उत्संगमारूढस्य पांडवस्य अविनयं स्मरारिः अर्जुनेन तु

मं भुजाभ्यामाजघ्ने विषमविलोचनस्य वक्षः ॥६३
॥ अभिलषत उपायं विक्रमं कीर्त्तिलक्ष्म्योरसुगम
मरिसैन्यैरभ्यागतस्य ॥ जनक इव शिशुत्वे सु
प्रियस्यैकसूनोरविनयमपि सेहे पांडवस्य स्मरारिः
॥६४॥ ॥ ॥ इति श्रीकिरातार्जुनीये मह
काव्ये लक्ष्मांके भारविकृतौ अस्त्रसंहारो नाम स
प्तदश सर्गः ॥१७॥ ॥ ॥ शिवाय नमः ॥

कौवात्सल्यमेव सहनकारणं सूच्यते शिशुत्वे सैसवे प्रियस्य परमप्रेमास्पदस्य कुतः
एक एव सूनुः तस्य एव सूनोरविनयं जनकः इव ॥६४॥१०॥

रणं उपेयुषि प्राप्ते १

अमृदु निविडं यथा तथा संवलितानां संघटितानां अंगुलयो येषां ते मुष्टिरूपाः पाणयस्तेषु पाणिभ्यो जातः ध्वनिः ३

मुनौ द्विरदे गजे इव १

सतूणं धनुः अपास्य २

स्फुटंतीनां दलंतीनां अनल्पानां महतीनां शिलानां रवः इव दारुणो भीषणो ध्वनिः ४

१८

ततउदग्रइवद्विरदेमुनौरणमुपेयुषिभीमभुजायुधे धनु
रपास्यसबाणधिशंकरः प्रतिजघानघनैरिवमुष्टिभिः १
हरपृथासुतयोर्ध्वनिरुत्पतन्नमृदुसंवलितांगुलिपा
णिजः स्फुटदनल्पशिलारवदारुणः प्रतिननाददरीषुमहीभृतः २ शिवभुजाहतिभिन्नपृथुक्षतीः सु
खमिवानुबभूवकपिध्वजः कइवनामबृहन्मनसांभ
वेदनुकृतेरपिसत्ववतांक्षमः ३ व्रणमुखच्युतशोणि
तशीकरस्थगितशैलतटाभभुजांतरः अभिनवौष

कपिध्वजः शिवस्य भुजाहतिभिर्मुष्टिघातैर्भिन्नाः विदीर्णाः पृथवः उरवः क्षतयः प्रतारणाः ताः सुखमिवा
नुबभूव क्षतिदुःखं नाजीगणदित्यर्थः ॥ ननु दुःसहदुःखवेगे कथं मगणनेत्यत्राह ॥ कइति ॥
सत्ववतां सत्वाधिकानां बृहन्मनसां महामनस्विनां अनुकृतेरनुकारणस्याभिनयस्यापि क्षमो यो
ग्यः कः खलु भवेत् न कोपीत्यर्थः शैवरसाविष्टमनसां मनस्विनां कुतः सुखदुःखगणनेति भावः ॥

घनाः कठिनसंघातमेघकाठिन्य मुष्टयः इति चेत् अयं तौ ॥ अविस्तारे लोहमुद्गरैरिति विश्वः ॥ घनैर्लोहमुद्गरैरिव ॥ १

व्रणमुखेभ्यः च्युतशोणितस्य शीकरैः स्थगितमावृतं शिलातटाभं भुजांतरं वक्षो यस्य तथोक्तः उमापतिः २

शूलभृतः शिवस्य उरसि प्रहिताः संलग्नाः अर्जुनमुष्टयः मुहुः प्रतिहितं ययुः सह्याचलस्य पृथुनि रोधसि तटे भृशरयाः तीव्रवेगाः सिंधोः महोर्मयः इव ॥५॥०

अभिनवमौर्वसरागं संध्याराग विभ्रतीति तथोक्तेन जलधरेण ४

संरागभृतावमौजलधरेण समानमुमापतिः ४ उरसि
शूलभृतः प्रहितामुहुः प्रतिहितंययुरर्जुनमुष्टयः भृश
रयाः इव सह्य महीभृतः पृथुनिरोधसि सिंधुमहो
र्मयः ५ निपतितेऽधिशिरोधरमायते सममरत्नियु
गेयुगचापभृषः त्रिचतुरेषु पदेषु किरीटिना लुलि
पुथात तदृष्टिमदादिवचस्खले ६ अभिभवोधितमन्यु
विदीपितः समभिसृत्य भृशंजवमौजसा करयुगेन

अपुगानित तद्र्विषयस्यत स्या युगचापभृषः त्रिलोचनस्य आयते दीर्घे अरत्नियुगे आरत्न्योरावद्धो मुष्ट्योर्हस्तयोर्युगे तु स्तोमुष्टिना तु वद्ध्या स रत्निस्याद रत्निस्तु निष्कनिष्ठेन मुष्टिनेत्यमरः शिरोधरायां अधिग्रीवायां शि

अभिभवोपराभवः तेन तुदितः उत्पन्नः योमन्युः क्रोधः तेन विदीपितः प्रज्वलितः अर्जुनेन शिवः भृशं जवं वेगं समभिसृत्य प्राप्य ओजसा बलेन शशिकलाभरणस्य इंदुमौलेः भुजद्वयं करयुगेन विभज्य वियोज्य समादद्दे जग्राह ॥७॥०

रोधरं अधिकंधरं समं युगपत् निपतिते सति किरीटिनार्जुनेन मदादिव त्रिचतुरेषु पदेषु लुलितदृष्टि घूर्णितनेत्रं यथा तथा चस्खले स्खलितं ॥६॥०

अथ महताहवे महारणे मल्लयोः गुरुभुजावेवायुधं तेन गर्वितयोः तयोः शिवार्जुनयोः करणानि करचरणानां यानि बंधना
नि तान्येव शृंखलानि तेषां संकलना संघटना तया गुरुः दुस्तरः ॥ तथाचलस्य हिमाद्रेः संचलनं कंपः तस्याह
रणः आध्मारोपकः ॥ ईदृशः रणः प्रववृते प्रवृत्तः ॥८॥

विगम्य समाददे शशिकलाभरणस्य भुजद्वयी ७ प्रववृ
तेथ महाहवमल्लयोरचलसंचलनाहरणो रणः कर
णशृंखलसंकलनागुरुर्गुरुभुजायुधगर्वितयोस्तयोः ८
अयमसौ भगवानुत पांडवः स्थितमवाङ्मुनिना शशि
मौलिना समधिरूढमजेन नु जिष्णुना स्विदिति वेगव
शान्मुमुहे गणैः ९ प्रचलने चलितं स्थितमास्थिते
विनमनेन तमुन्नतमुन्नतौ वृषकपिध्वजयोरसहि

अयं पुरोवर्ती पुमान् बा असौ कश्चित्प्रसिद्धो देवः यो भगवान् उत इति पांडवो वा ॥ अयं हि तिष्ठतु अवस्थायां भ्रमः इति वेदितव्यं ॥ अथ पतितावस्था
यामाह ॥ नु वितर्के जिष्णुना मुनिना अवाङ् अधः स्थितं किं अथ शशिमौलिना अजेन देवेन समधिरूढं किं इत्येवं स्थापीतिः स्वस्य भीतिः
भयं तस्य वेगवशात् गणैः प्रमथादिकैः मुमुहे मुह्यते स्म ॥९॥

करणानि करचरणानि बंधविशेषाः तान्येव शृंखलानि तेभ्यो निःसृतयोः मुहुर्मुहुः मुक्तबंधयोरित्यर्थः कृतभुजध्वनि वल्गु यथा तथा विवल्गतोः कूर्दमानयोः तयोः तरपार्थयोः चरणपातेः पादविक्षेपहतैः निपतितानि रोधांसि यासां ताः सरितः स्थलीः परितः स्थली बुभ्र ससृपुः ॥ कूलपातक्षोभात् उद्वेलसलिलाः सरितः स्थलानि अभ्रमन् इत्यर्थः एतेन तयोर्भीकृतः ॥११॥०

सुनां मुहुरभावभयादिव मूर्तता १० करणशृंख
लनिःसृतयोस्तयोः कृतभुजध्वनि वल्गु (यथा तथा) विवल्गतोः
चरणपातनिपातितरोधसः प्रससृपुः सरितः परितः
स्थलीः ११ वियति वेगपरिप्लुतमंतरा समभिसृत्य र
येण कपिध्वजः चरणयोश्चरणानमितक्षितिर्नि
जगृहे त्रिसृणां जयिनं पुरां १२ विस्मितः सपदि तेन
कर्मणां क्षयकरः परः पुमान् क्षेप्तुकाममवनौ गतः

तेन कर्मणा चरणग्रहणकर्मणा सपदि विस्मितः सविस्मयः ॥ तथा कर्मणां क्षयकरः मोक्षप्रदः इत्यर्थः ॥ तथा परः पुमान् हरः ॥ अवनौ क्षितौ क्षेप्तुं कामो यस्य तं ॥ तथा गतस्मं लोतरहितं ॥ पार्थं विक्रमसा परिरभ्य निपिपेष गाढमालिलिंग ॥ रथोद्धतावृत्तं ॥१३॥०

अपसर्हिर्यसुनां तयोः परमसत्
मानेन मूर्तता शैलेन अ
भावभयात् विनाशभयात्
इव मुहुः चच्चव्रूपिध्वजयो
अलितैश्चलनैः सतिः प्रथ
लितं च चेलो ॥१०॥०

वियति व्योम्नि वेगेन परिप्लुतं उत्पतितं त्रिसृणां पुरां जयिनं
त्रिपुरांतकं कपिध्वजः चरणभरेणानमितः क्षितिः स
रयेण वेगेन समभिसृत्य आगत्य अंतरा मध्ये मार्गे
चरणयोर्निजगृहे जग्राह हीनबानुत्पतितस्य भग
वतः चरणौ करभ्यां जग्राह इत्यर्थः ॥१२॥०॥

लेमंनिःपिड्य परिरभ्यवक्षसा १३ तपसातथा
नमुदमस्ययथौ भगवान्यथाविपुलसत्वतया गु
णसंहतेः समतिरक्तमहो निजमेवसत्वमुपकारिसतां
१४ अथ हिमशुचिभस्मभूषितं शिरसिविराजि
तमिंदुलेखया स्ववपुरतिमनोहरं हरं दधतमुदी
क्ष्यननामपांडवः १५ सहशरधिनिजंतथाकार्मुकं
वपुरतनुतथैवसंवर्मितं विहितमपितथैवपश्यन्नौ

सतां साधूनां गुणसंहतेः तपःसेवादिगुणसमुदायात् समतिरिक्तं अतिशयितं निजं सत्वं एव उपकारि उपकारकं बभूव ॥१४॥०॥ हिमवत् शुभ्रं भस्मनाभूषितं

वृषभस्येवगतिर्यस्यसोर्जुनः तस्मिन्समये शरधिभ्यां सहवर्ततइतिसहशरधी सनिषंगं निजंकार्मु
कं तथापूर्ववदेवपश्यन् तथा संवर्मितं सम्यक्कवचितं अतनु महत् निजंवपुः तथैवपूर्ववदेवप
श्यन्सन् ॥ तथा तथैव निहितंयथापूर्वंस्थापितं असिं खड्ग विरवकं चपश्यन् विस्मयमुपाययौ ॥१५॥०

दिवः अंतरिक्षात् चित्रं विचित्रं सुरकुसुमं मंदारकुसुमानि जातानेकवचनं आजगाम तथा वि
मलरुचि अखिलं नभः भ्रशमतिशयेन अनाहतस्य अताडितस्य दुंदुभेर्जातावेकवचनं
ध्वनिरानशे व्याप अताडिता एव दुंदुभयो नेदुरित्यर्थः ॥१७॥

सिंहवन्नगतिरुपाययौ विस्मयम् १६ सिषिचुर्
वनिमंबुवाहाः शनैः सुरकुममिपाय चित्रं दिवः वि
मलरुचि नभो भ्रशं दुंदुभेर्ध्वनिरखिलमनाहतस्
यानशे १७ आसेदुषां गोत्रभिदोनुवृत्त्या गोपाय
कानां भुवनत्रयस्य रोचिष्णुरत्नावलिभिर्विमानै
र्द्यौराचिता तारकितेव रेजे १८ हंसा वहेतः सुरस
प्रवाहान् निर्ह्रादिकंठाभरणान् पतंतः चक्रुः प्रयत्नेनं
वहंतो महेतः ॥ तथा सुरसद्मानि विमानानि वहंतीति सुरसप्रवाहाः ॥ तथा निर्ह्रादिमुखरा
णि कंठाभरणानि येषां ते तथा पतंतो धावंतः हंसाः ॥ प्रयत्नेन विकीर्यमाणैः विक्षिप्यमाणैः
अंगपक्षैः पक्षा[illegible]गैः व्योम आकाशे सपरिष्वंगमालिंगनं चक्रुरिवेत्युत्प्रेक्षा ॥१९॥०

गोत्रभिदः इंद्रस्यानुवृत्त्या अनुसारेण आसेदुषां आसन्नानां उपविष्टानामिति
भावः तथा भुवनत्रयस्य गोपायकानां रक्षकाणां [illegible]ः लोकपालानामि
त्यर्थः रोचिष्णवः प्रकाशशीलाः रत्नावलयो येषां तैः विमानैः पुष्पकैः आ
चिता व्याप्ता द्यौः आकाशः तारकिता संजाततारका इव रेजे ॥१२॥०

१४८ कि०

अथ परछायुः जलदो मेघः वृषे निषेदिवांसं उपविष्टं शिवं उपसुखयांबभूव किं कृत्वा सांतानकीः
संताने भवः सांतानकाः स्त्रीत्वेन सांतानकीः संतानकुसुमविकाराः स्रजः मंदारमाला इत्यर्थः
उपरि वितत्य विस्तार्य॥ कीदृशाः स्रजः॥ मुदिता मधुलिहो भ्रमराः याभिस्ताः॥ पुनः॥ विता
नीकृताः उल्लोचाकाराः अस्त्री वितानमुल्लोच इत्यमरः॥२०॥

विकीर्यमाणैर्व्योम्नः परिखंगमिवांतपक्षैः १९ मु १८
दितमधुलिहो वितानीकृताः स्रज उपरिवितत्य सांता
नकीः जलदरवनिषेदिवांसंवृषमरुदु पसुखयां
शिवंवभूव २० कृतधृति (यथातथा) परिवंदितेनोच्चकैर्गण
पतिभिरभिन्नरोमोद्गमैः तपसि कृतफले फलज्या
यसी स्तुतिरिति जगदे हरेः सूनुना २१ शरणंभ
वंतमतिकारुणिकं भव भक्तिगम्यमधिगम्य जनाः

अभिन्नरोमोद्गमैः अछिन्नरोमांचैः गणपतिभिः प्रमथाख्यैः उच्चकैः परिवंदितेन साधुसा
धिति संस्तुतेन चाद्रिप्रभिवादनस्तुसोः हरेः सूनुना अर्जुनेन तपसा कृतं फलं भगव
त्साक्षात्कार[illegible] लक्षणं येन तस्मिन् कृतफले सतीत्यर्थः कृतिधृति कृतसंतोषं
यथातथा फलज्यायसी फलाधिका इति वक्ष्यमाणा स्तुतिर्जगदे कथिता॥२१॥

१४८

हे ईश पुरुषे ऐ त्रिशेषः याव त
तवनतिं न क्रियते तावत् पुरुषाः
तं एकपुरुषं एकाकिं न नन
मंति ४

जितमस्त्रवो जितमवंतिमध्येससुरासुरस्यजगतःश
रणं २२ विपदतितावदेवसादकरीनचकामसं
पदभिकामयते ननमंतिचैकपुरुषंपुरुषास्तवया
वदीशननतिःक्रियते २३ सेसेवंतेदानशीला
विमुक्तैपसंपश्यंतोजन्मदुःखंपुमांसः निःसंगस्त्वं
यंस्फलस्पांनतेभ्यस्तत्कारु एयंकेवलंनस्यकार्यं
२४ प्राप्यतेयदिहदूरमगत्वायत्फलसंमरलो

कृतताय तीर्थमस्तिनभवार्णववाहंकामिकमेत्तेभव
तंस्तत् २५ व्रजतिमुक्तिपदंतयिप्रीतिमान्प्रतिलं
तमतिरैतिघोरांगतिं २ यमेनघनिमितशक्तिःपरा
तवचरद्दनचित्तमेदःक्वचित् २६ दक्षिणांप्रणत
दक्षिणमूर्तितहतःशिवकरीमविदित्वा रागिण
पिंविहितातवमत्यासंहृतिर्भव भवहेमंवायं मोक्षायर
२७ दक्षांदस्पान्यां चरणयानिविधायप्रेक्षा विप्रह्यकारी१

कारीयान्तिपदंमुक्तमपायैः सम्यक्दृष्टितस्यपरं
पश्यतियंस्त्वांपक्षोपास्तेसाधुविधेयंसंविधत्ते २८
मुक्तांस्वयंत्वयामुनयःप्रजानांहितोपदेशीरूपकार
वैतः समुछिन्नत्सिलमचिंत्यधामाकर्मणेपुपेत
स्यदुरुत्तराणि २९ संनिवद्धमपरंतुमहार्यंभू
रिदुर्गतिभयंभुवनानां अद्भुताकृतिमिमामति
मायस्त्वंविमार्गिकरूपमयमायायाम् ३० नराणि

चेतः परमां विलासि तावधूशरीरे न तवास्ति मन्म
थः नभस्त्रियां श्चौषसिधां तु रिसं हो निसर्गदुर्बो
धमिदं तवैहितं ३१ तवौ तरीयं गजचर्मसंगा सलोमकंचु
जं ज्वलन्मणिः सारसनं महानहिः स्रगां स्यपं
क्तिः शवभस्म चंदनं कला हिमांशोः स्य समं प्रका
सति ३२ अविग्रहस्यापि तुला न हे तु नासंमे
तमिन्न हृदय मूर्तितिष्ठतः तवैव नान्यस्य जग

त्सुंदृश्यते विरुद्धवेषाभरणस्य कांतता ३३ आत्म
लाभप रिणाममनिरोधैर्भतसंघइवनहमुपेतः
तेनसर्वभुवनातिगलोकेनौपमान मसिनांर्थ्यपमे
यः ३४ सर्वमेतकस्थावरजंगमाकंह याजगत्प्राणि श्रीवत्ति४
सर्वं२ तिदेवविश्वं तंयोगिनोहेतुफलेरणात्सिंहंकारणं - -
- कारणमंगैरस्तोभिः सुरमनुजैर्दितेः सुतैर्वा यल्लो
केष्वविफलमां त्रमांधिपसं पापि न्याशरणगतार्ति

प्राहं१

१५१ शि०

हारिणे तन्महात्म्यं भव भव ते नमस्क्रियायाः ३६

तरसा भुवनानि यो बिभर्ति ध्वनिरित्त ब्रह्म यतः परं पवित्रं

परितो दुरितानि यः पुनीते शिव तस्मै पवनात्मने नम

शोधयति २

स्ते ३७ भवतं स्मरतां सदासने जयिनि ब्रह्ममये निषे

दुषां दहते भवबीजसंततिं शिखिनेनेकशिखायते नमः ॥

आमाधांज्र ध्यात्मिकादि दुःखं मरणं पंचत्वे ताभ्यां भया त्वेवज्र त्रैंबि यस्य तेन भयानलेन २

३८ ग्रैवांधामरणाभयार्चिषांचिरायल्केभ्यः शिव

महतामभयानलेन निर्वाणं समुपगमेन यच्छते ते बीजात्मं ५१

यः शिखी भवतः स्मरतां पुरुषाणां भवबीजसंततिं दहते भस्मीकुर्वति तस्मै अग्ने अनेकशिखायवक्र

ज्वालाय शिखिने वह्निमूर्तये ते तुभ्यं नमः कथंभूतस्य भवतः सदासने योगासने निषेदुषां ४४ १५१

हे भवबीजानां प्रभवकारण हे शिव यत् जीवनं जलं मत्तमभवानलेन संसा
राग्निना त्रिरायल्केभ्यः दग्धेभ्यः पुरुषेभ्यः समुपगमेन संसेवया
निर्वाणं संतापशांतं यस्य तेददते तस्मै जीवनाय जलात्मने
१ ते तुभ्यं नमोस्तु १४

सर्वैःशास्वतअनाद्यादितः २

अपरिच्छेद्याय २ उत्पत्तिविनाशरहितः २ आधारयिता १

अतीन्द्रियाय

प्रभवनमोस्तुजीवनाय ३९ यः सर्वेषामवितावेरी उरुतरः १
यःसर्वैः शाश्वन्नोर्वतानादिनिधनः मार्गातीतायेंद्रिया
णांनमस्तेविज्ञेयायव्योमरूपायतस्मै ४० अणीय
सेविश्वविधायिनेनमोनमोंतिकस्थायनमोदवीयसे
अतीतवाचांमनसांचगोचरंस्थितायतेतत्स्वेतयेनमोन तेजसांवाअग्नेनसांग्रध्य क्षाय ३
मः ४१ असंविदानस्यममेशसंविदोंतितिक्षितुंदुष्करि
तंत्वमर्हसिविरुध्यमोहात्पुनररर्पयुषांगतिर्भवाने

शरणागतानां १

कृतापराधे २

केदुरात्मनामपि ४२ आस्तिक्यमुच्चमवतः प्रियध
र्मधर्मधर्मात्मजस्य विहितापदिशात्रुवर्गे संप्राप्नुयां
विजयमीशययासमृध्यास्तांभूतनाविभुतांवित
राहवेषु ४३ इतिनिगदितवंतंसूनुमुच्चैर्मघोनः प्रण
तशिरसमीशःसादरंसांतजिह्वा ज्वलदनलकरालंरौ
पाशुपतं २ द्रमस्त्रंदधानंधनुरुपपदमस्मैवेदमभ्यादिदेशं ज्ञतापयामास २
४४ सपिंगाक्षः श्रीमान्भुवनमहनीयेनमहसातनुंभि

शिवंत्रियारं परिस्य परिक्रम्य १

परिवारोऽप्राकारः १

मंगविस्मतत्रिगुणपरिवीरप्रहरणः परिसेशानं त्रि
स्तुतिभिरुपगीतः सुरगणैः सुतंपांडोर्वीरं जलदमिव भा ल २
मेर स्वानभिययौ ४५ अथशशधरमौलेरभ्यनुज्ञाम
वाप्यत्रिदशपतिपुरोगाः पूर्णकामाय तस्मै अवितत
फलमाशीर्वादमारोपयंतौ विजयिविविधमस्त्रं लोक जयश्रीलं ४
संहर्तुमशक्योत्साहं ३ पालांवितेरुः ४६ असंहार्योत्साहं जयिनमुदयं प्रा
प्यतरसा धुरं गुर्वीं वोढुं स्थितमनवसादाय जगतः पालनाय २
स्वधाम्ना लोकानां तमुपरिकृतस्थानममरास्तपोलक्ष्म्या

त्सं दिन कृतमिवोच्चैरूपजग्मुः ॥४७॥ इति श्री किरा
तार्जुनीये महाकाव्ये लक्ष्मके भारविकृतौ तपःफ
लोदयो नामाष्टादश सर्गः १८ समाप्तः शुभमस्तु या
स्वाकाद्व्यचंद्रे गते विक्रमार्के १८८० सितेभाद्रमासे
गणेशस्य तिथ्यां ४ कुजे वासरे ऋक्ष स्वाती च तेऽलं
लिखितं काव्य कीरातु पकुरी निवासे ॥१॥ विश्वामित्रमुनेः
कुलाब्धि जविधोः [illegible]ः श्रीमत्सुंदरे
गर्भरत्नमवनीपालैकसंसेवितः मिश्रो रुद्र इति प्र
थामधिगतः मिश्रान्वयालंकृतिः श्रीमद्विष्णुपदाब्जे

लेखकपाठकयोः शुभमस्तु [illegible]

श्रीलालरूपात्मजः [illegible] ३

राम